

TÁT TÖRTÉNETE

TÁT TÖRTÉNETE

A KEZDETEKTŐL 2000-IG

MONOGRÁFIA: KÁTAI FERENC,
ÉS TANULMÁNYOK

TÁT NAGYKÖZSÉG ÖNKORMÁNYZATA

2000

MEGJELENT: a Magyar Millennium Kormánybiztos Hivatala támogatásával

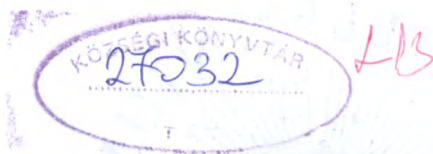
SZERKESZTETTE: DR. BÁRDOS ISTVÁN

**A SZERZŐK: KÁTAI FERENC, A SZENT GYÖRGY SZERETETOTTHON ÉS SZENT JÁNOS
ISPOLTÁLY IGAZGATÓJA**

**DR. KÖVECSES-VARGA ETELKA, MUZEOLÓGUS, BALASSA BÁLINT MÚZEUM,
ESZTERGOM**

**DR. LUKÁCS LÁSZLÓ, A NÉPRAJZTUDOMÁNY KANADUDÁTUSA, SZENT ISTVÁN
KIRÁLY MÚZEUM, SZÉKESFEHÉRVÁR**

FELELŐS KIADÓ: SZENES LAJOS POLGÁRMESTER

Tát Nagyközség címere: A címerpajzsot középen a Dunát jelképező ezüst vagy fehér színű vonal osztja ketté. A János lovagok pecsétnyomója alapján felül zöld mezőben az isteni bárány, alul piros mezőben a János lovagok nyolcsarkú ezüst keresztje kap helyet.

ISBN 963 00 4914 7

KÉSZÜLT: PRESS-G 96 BT. NYOMDA, FELELŐS VEZETŐ: GERGELY LÁSZLÓ

MEGJELENT: 1000 PÉLDÁNYBAN

A CÍMLAPON: TÁT NAGYKÖZSÉG CÍMERE, A RÓMAI KATOLIKUS TEMPLOM AZ ISKOLÁVAL

A HÁTSÓ BORÍTÓN: A TEMPLOM FŐOLTÁRKÉPE

FOTÓ: **MUDRÁK ATTILA**

MEGRENDELHETŐ: TÁT NAGYKÖZSÉG ÖNKORMÁNYZATA, 2534 TÁT, KOSSUTH L. U.15.

TARTALOMJEGYZÉK

SZENES Lajos

KÁTAI Ferenc

Előszó

Tát története a kezdetektől 2000-ig 9

I. A történelmi idők kezdetétől a XVI. század
Elejéig

1. Az őskortól a honfoglalásig

2. Tát az Árpád-házi királyok krában

(III. Béla, János lovagok) 14

3. Tát a középkori oklevelekben 23

II. Török világ Magyarországon (1526-1686) 27

1. Tát, a török kori falu

2. A táti csata 1685-ben 32

III. A császári sas árnyékában 38

1. Újjászületés a török idő után, a német-
ajkúak betelepítése

2. Jegyzőkönyvek és vármegyei összeírá-
sok a XVIII. században 43

3. Tát a XIX. század első felében 51

IV. Tát fejlődése az 1848/49-es szabadság-
harctól a második világháború végéig (1848-
1945) 60

1. 1850-től az első világháborúig

2. Tát az első világháború és a
tanácsköztársaság időszakában 74

3. Tát a Horthy-korszakban és a második
világháború idején 77

V. A második világháborútól az ezred-
fordulóig 89

1. Tát község „felszabadulási” krónikája

2. Az újjáépítés, az új rend megterem-
tésének esztendei (1945-1956) 101

3. Huszónöt év krónikája. A kisközség
és a közöstanácsú nagyközség
(1957-1980) 109

4. Állami, politikai, társadalmi szerveze-
tek, intézmények, gazdasági
egységek (1980) 132

	5. A XX. század utolsó évtizedei (1980-2000)	143
	6. Hivatali szervezet, intézmények, civil szervezetek, egyesületek, gazdasági egységek (2000)	176
	Elköszönés – Utószó	197
Ferenc KÁTAI	Kurzgeschichte von Tát	199
Ferenc KÁTAI	The short story of Tát	200
LUKÁCS László	A kakas-ütés emlékei Komárom – Esztergom megyében	202
László LUKÁCS	Die erinnerungen des Hahnenschlages im Komitat Komárom-Esztergom	206
László LUKÁCS	The history of "hitting a cock" in Komárom- Esztergom County	207
KÖVECSES-VARGA Etelka	Adatok a táti szigetek használatáról	210
Etelka VARGA-KÖVECSES	Wie die Taather ihre inseln nutzten	220
Etelka VARGA-KÖVECSES	Data on the utilization of the islands of Tát	222
KÖVECSES-VARGA Etelka	Tát község a Volksbund és a sváb lakosság kollektív büntetésének éveiben	224
Etelka VARGA-KÖVECSES	Die Jahre kollektivstrefe für die Schwäbische Bevölkerung und der Volksbund in der Gemeinde Tát	237
Etelka VARGA-KÖVECSES	The history of the village of Tát in the years of Volksbund and the years of the collective punishment of ethnic germans	237
	Tát nagyközség díszpolgárai	240
	A nagyközség lakói (2000. május 31-ei álla- pot)	246

BEKÖSZÖNTŐ – AJÁNLO

Kedves TÁTI Polgárok !
Tisztelt Átutazó Vendégünk!

Adjon Isten erőt, egészséget a kedves olvasónak, legyen bár e szülőföld honpolgára avagy csak átutazó Jó Barát. Hadd köszöntsem mindazokat, kik akár szemlélői, akár tevőleges résztvevői, sorsírói voltak a „táti történelemnek”. Külön öröm számunkra, hogy a jeles évfordulók idejében sikerült újabb és bővített formában megjelentetni Tát történetét. Annak a szerencsés generációnak vagyunk tagjai, amely elmondhatja magáról: megélte a század- és ezredfordulót! Olyan ritka és jeles időszakot, ami a kereszténység kétezredik, s - mily csodálatos - egyben a magyar államalapítás ezredik évfordulója.

A Kárpát- medence a magyarok közösségének a történelem számtalan vihara közepette immáron XI. évszázada az otthona. Eleink számottevően fejlett kultúrával érkeztek, s telepedtek meg e tájon, évezredekre kijelölve lezármazottaiknak lakhelyét. A letelepedéssel, államalapítással, az európai keresztény értékrend átvételével népünk visszavonhatatlanul az európai nemzetek sorába lépett! Ilyen módon jelenleg az Európához való visszazárkózás a feladatunk.

Ha lapozzuk a múltat, járjuk hegyeinket, lankáinkat, községünket, sétálunk a számunkra oly kedves Duna partján, úton-útfélen a történelemmel találkozunk. Évezredek, századok kultúráinak emlékei beszélnek a hallani akaró füleknek, a látni akaró szemeknek. Történelmi a hely, a vidék, amelyben élünk, amelyet járunk, hajdani értékeket, jövőt, kultúrát teremtő.

Építkezések, fejlődés, gazdaság és gazdagság, de a kegyetlen küzdelmek, rombolások, megpróbáltatások színtere is. Szeretett településünk gazdag természetben, kultúrában, hagyományokban, az emberi alkotás emlékeiben.

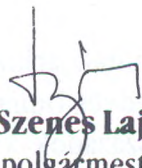
Már-már úgy tűnt, hogy az utóbbi évtizedek hullámveréseiben elhal az értékek tisztelete, de egyre több helyütt sarjadnak a csírák, lelkes kezdeményezések élesztenek fel elfelejtettnek vélt hagyományokat, mozaikjait sokszínű világunknak. Az emberi méltósághoz tartozik ismerni, tisztelni, felkarolni múltunk, kultúránk ékköveit, újjáteremteni és másokkal is megismertetni a csodát. Ebben a körben rendkívüli és hiánypótló e kézben tartott helytörténeti monográfia. Ezúton mondok köszönetet az anyag gyűjtéséért, megírásáért Kátai Ferenc polgármester elődömnek s a kötet szerkesztésében, megjelentetésében valamennyi tisztelt közreműködőnek.

Kedves Olvasó!

Engedje meg, hogy e könyvet Arany János következő gondolatainak jegyében ajánljam szíves figyelmébe:

„ Egy van főleg, mi első helyen reánk magyarokra néz: hazánk minden oldalú megismerése, s megismertetése a nagyvilággal. Ha majd e haza szent földjén minden ismerve lesz, minden kődarab elmondja honnan jött, kikkel találkozott, ha minden élő, mely rajta tenyész és mozog, általunk összegyűjtve, a közös rendszerben foglal helyet [...] ha népei egymásra temetkezett rétegeit felbuvároltuk [...] a legmélyebbig, de kivált [...] a ma élőnek édes nemzetünknek – nyelv és tettben nyilatkozó múltját, jelenét a tudomány teljes fényébe állítottuk [...] ím ez a honszeretet ...”

Tát, 2000. november

Szentes Lajos
polgármester

TÁT TÖRTÉNETE

I. A TÖRTÉNELMI IDŐK KEZDETÉTŐL A XVI. SZÁZAD ELEJÉIG

1. AZ ŐSKORTÓL A HONFOGLALÁSIG

Tát nagyközség mai területe – amely magában foglalja a régmúlt idők településhelyét is – a környék egyik legszebb és legerendesebb fekvésű lakóhelye. A szomszédok vagy a Dunának vannak híjával, vagy sík területeiket zsugorítják a hegyek. A település 251,4 ha belterületen és 876,6 ha külterületen Komárom-Esztergom megyében, a Gerecse hegység északkeleti szélén, a Duna jobb partján, 114 méter tengerszint feletti magasságban, Budapesttől 46, Esztergomtól 8 km távolságra fekszik. A 46-os kilométerkő a falu valamikori központjánál, a volt Hangya nagykozsma előtt, a mai bevásárlóközpontnál áll. A település hosszában négy, szélességét tekintve mintegy három kilométernyi. A Nagy-Dunától a Kis-Dunaág és a Tāti- (Ebedi-) sziget választja el.

A vidéket hullámos dombvidék koszorúzza, de a község sík területen fekszik. A Dunalapály a Kisalföld utolsó darabjának is tekinthető, néhány méteres homokdombjaival. A határ legnagyobb része szántó, jóval kevesebb a szőlő, az Únyi patak (Öreg-árok) közelében pedig legelő található. A Tāti (Ebedi-) és Körtvélyes-szigeten ártéri erdők és kaszálók vannak. A csapadékmennyiség évi 500-600 mm. Flórája a dunántúli dombos vidéknek megfelelő. A községet mészkő és dolomitgerincek koszorúzzák, a hegyláncok kiemelkedő – ritkán kúp, inkább gúla alakú, platószerű – kifejlődései csupaszok. A pilisi és gerecsei ágazatokat a tokodi (Annayölgy) völgy választja el. A Gerecse és a Pilis hegység találkozásánál fekszik a Gete hegy. Legmagasabb csúcsa a Nagy Gete, 457 méter. A tokodi Hegyeskő sziklás csúcsa 312 méter. A tātiak kedvelt kirándulóhelye az ennél is alacsonyabban lévő mogorósi Kőszikla (297 m). A hegycsoport – mely a községet szinte a Dunáig körbeöleli – triász, jura és eocén korabeli mészkő.

Ezek a természeti-földrajzi adottságok magyarázzák, hogy e vidéken az őskorban már ember élt. Nemcsak Vértesszőlősen és a közeli bajóti Jankovich-barlangban, valamint Kesztlőcön és Dorogon – hanem Tát határa közelében is őskori cserepeket ástak ki dr. Horváth István és munkatársai az „alsó-körtvélyesi dűlőnél, a Körtvélyesi Kis-Dunaág és az esztergomi út között, de inkább az esztergomi út mellett”.¹ Az újkőkor idejéből a múlt szá-

1. HORVÁTH István – H. KELEMEN Márta – TORMA István: Komárom megye régészeti topográfiája Esztergom és a dorogi járás Magyarország Régészeti Topográfiája 5. Bp. 1979. 321. (Továbbiakban: MRT 5.)

zadban Ebenhöch Ferenc talált Esztergom megyéből 534 tárgyat. A Nemzeti Múzeumba akkor „Tátról 7db tárgy: 2 gyalu, 2 ék, 3 csákány” került. A Balassa Bálint Múzeumban jelenleg „Tátról egy trapéz alakú kőbalta és egy fenőkő (?) töredéke van.”

A következő korszakot rézeszközeiről nevezték el. E korból Táton 1968-ban „a községi iskola új szárnyának építésekor” került elő lelet.

1. Tát 1996. Előtérben Kertváros, a Duna felé a Falu, jobboldalt fenn az Újtelep.
(Légifelvétel)

A bronzkor több mint ezer éve (Kr. e. 2000-800) a népvándorlások kora is egyben. A halászat, vadászat, állattenyésztés mellett már a földművelés is jellemző tényező, sőt a kezdetleges kézművesség kialakulása megteremti a cserekereskedelem lehetőségét is. Ez idő tájt szintén éltek e vidéken emberek. Kalisz Nándor 1959-60-ban folytatott kutatásai során a

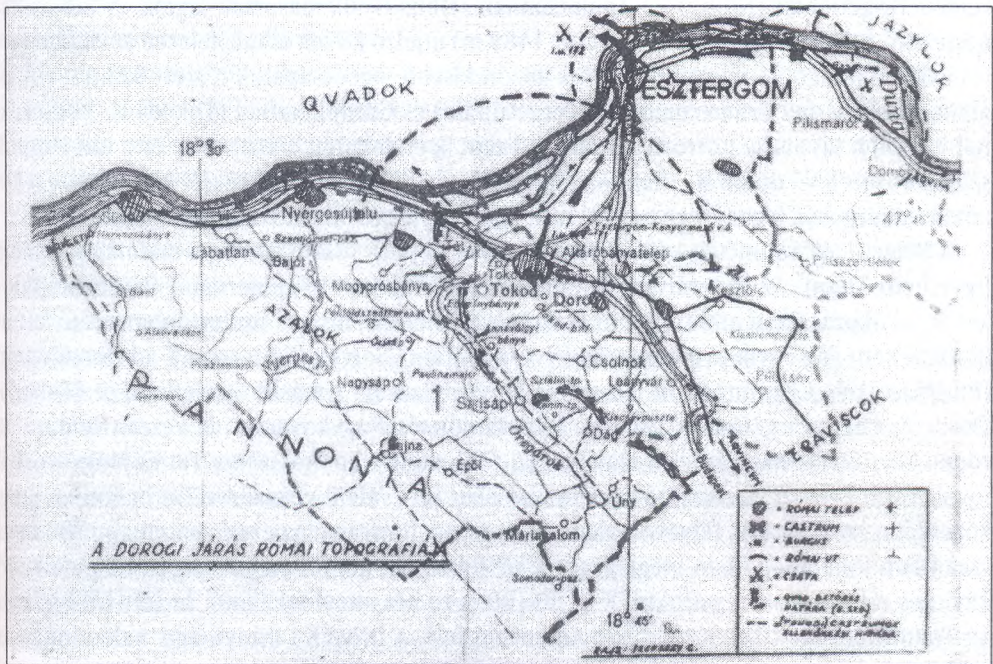
2. SINKA Ferenc Pál: Esztergom megye őskora III. Az új kőkorszak (neolitikum) emlékei. – Esztergom Évtapjai 1927. 1. sz. 39-40.

3. MRT 5. 324.

4. MRT 5. 322.

táti labdarúgópálya északnyugati oldalától nem messze kora bronzkori bögrékre, urnára és ún. csőrös fazékra bukkant. Megtalálhatók a középső bronzkori edénytöredékek és a késő bronzkoriak is. A községi iskola új szárnyának építésekor, valamint Újtepen, a Béke-téren, a Malom-árok torkolatánál, valamint a Kis-Dunaág partfalában is találtak ilyeneket.⁵

Kr. e. XIV. században újabb európai népmozgalom volt kibontakozóban. A késő bronzkor hazánk területére érkezett hódítói rákényszerítették életmódjukat a helyi lakosságra. Európa-szerte sok már a fémműves műhely, ahol új harci eszköz, a szűrőkard készült. Közülük egy Tátról került a Nemzeti Múzeum régészeti gyűjteményébe.

2. Római-kori castrumok (kisebb várak, állomáshelyek) és burgusok (őrtornyok) Tát környékén

Időszámításunk kezdetéig tart a vaskor. A Dunántúlon az őspannon nép már a Kr. e. VIII. században kialakul a helyi lakosságból és a mai Nyugat-Ausztria területéről származókból. Újabb népcsoporttal a Kr. e. IV. században a kelták érkeznek, akik leigázzák az illír-pannonokat. „Ezek az első biztosan megfogható és ismert nép. Törzsi államalakulat, fejlett

5. MRT 5. 321.

gazdaság, öröklődő hatalommal rendelkező királyi családok. Ebbe a viszonylag fejlett környezetbe tör be először békés kereskedésével, majd világméretű katonai hatalmával Róma.”⁶

A nagy Caesar unokaöccsének, Augustus Octavianusnak (Kr. e. 30. – Kr. u. 14.) katonái már megjelennek Pannóniában. Az akkori civilizáció legmagasabb fokán álló társadalom életébe szervesen beleépül az újonnan meghódított tartomány. A birodalom anyagi és szellemi kultúrájának felbecsülhetetlen értékeit részletezni nem célunk, csak a római hadiúttal és a határ védelmére épült erődrendszerrel – limes – foglalkozunk, hiszen a település szempontjából ez volt a döntő.

A legnagyobb hadi csapatok – légiók – táborhelyeit utak kötötték össze. Táthoz legközelebb Brigetióban (Szöny) és Aquincumban (Óbuda) állomásoztak légiók. A táborokat összekötő utak mentén mérföldenként (1485 m) útjelző kövek álltak, jelezve az Aquincumtól való távolságot. A nagyobb táborok között kisebb segédcsatatok részére szintén voltak állomáshelyek, így Crumerumban (Nyergesújfalu) és Gardellacaban (Tokod) is. Még ezeknél is kisebb távolságra őrtornyok álltak. Talán ilyen lehetett a víztorony és a táti Homokszőlők között lévő domb is. Állandóan figyelték a határvonalat, és veszély esetén jelzéseket adtak. A burgusok legénysége nappal füst, éjjel fényjelzésekkel továbbította a híreket.

A Brigetio és Aquincum közötti római kori út egy-egy szakasza még a mai napig is megfigyelhető Táton. Az Itinerarium Antonini (ókori útikönyv) Crumerumot (Nyergesújfalu) két út találkozásaként említi -, de itt csak Tátról lehet szó, hisz az Aquincumba vezető két út itt válik ketté. Az egyik Crumerumon (Nyergesújfalu), Solván (Esztergom), Ad Herculemen (Pilismarót) és Cirpi mansion (Dunabogdány) halad át, a másik Gardellacat-ot (Tokod), Dorogot, Leányvart, Csévet érintve, Pilisszántón és Nagykovácsin át vezet Óbudára. A római kori út Tát határára eső szakasza „... több mint 1 km hosszán a Tát és Mogyorósbánya határát képező vízelvezető árok töltése alatt fut ... Majd visszaérve Tát határába, megközelítően Ny-K-i irányt felvéve halad az Öreg-árok irányába. Az ezen a mintegy 1700 m-es szakaszon jobb állapotban megmaradt a sík felszínből kb. fél méter magasra kiemelkedő kavicsos töltés... Az Öreg-ároktól K-re 50-100 m-re két úttest található: az ÉNy-DK-i irányú ág Tokod területén keresztül vezet Aquincum felé, a DNy-ÉK-i irányú ág... valószínűleg a mai Tát-esztergomi úttal azonos nyomvonalon haladhatott...”⁷

A „római út” az őszi szántások után, de még inkább a tavaszi hóolvadások után igen szépen látszik, mind a mai napig. A mogyorósi út kanyarulatánál álló Szentháromság kápolnától az úttal szinte párhuzamosan halad Mogyorósbánya felé.

Az öklömnyi és annál is nagyobb kövek nyomvonala keresztezi az utat, és egyre távolodik a Homokszőlők útjától, majd a Víztoronnyal majdnem szemben egy fél méter magas dombhoz ér. Több mint valószínű, hogy erről kapta nevét a Halomka-dűlő. Az Általános

6. SZOMBATHY Viktor: A magyar régészet regénye. Bp. 1968. 65.

7. MRT 5. 323. – Ld. még: KOCH Róbert: Adalékok Tát község történetéhez. Esztergom 1936. – BESEY Sándor táti kántortanító kutatásai. Kézirat 3. – Új Magyar Szalon. Társadalmi és szépirodalmi képes folyóirat 1941. 22. sz. – RÉCSEY Viktor közlése. Archiv Értesítő 1894. 65.

Rendezési Tervek (ÁRT) ezt figyelembe véve szabadon hagyják ezt a területet. Pár év múlva az itt lévő pihenő parkot Római térnek nevezhetjük majd, még akkor is, ha ez a dombszka nem rejt a táti polgárok számára egy kis őrtornyot – burgust.

Az őrtorony (burgus) hálózat különösen sűrű lehetett Nyergesújfalutól lefelé, mert a Duna szigeteit védeni kellett a quád betöréssel szemben. Tát és Nyergesújfalú között Soproni Sándor talált egy burgust, amelyet az árvédelmi munkánál megsemmisítettek.⁸ Feltételezhető egy másik burgus léte az Únyi patak Dunába ömlésénél, valamint a Zsidódi patak torkolatánál: „az esztergomi határban, a Zsidódi dűlőben, a dorogi patak torkolatától 200 méterre. A hajdani őrtorony területét zsombékos talaj veszi körül, csak a dorogi patak torkolata felől közelíthető meg. Az építkezés nyomát már elmosták a Duna áradásai, de sok római-kori tetőfedő cserepet, egyéb törmeléket találtak itt. A tornyot körülvevő kétméteres árokból előkerült néhány római edény.”⁹

A község belterületén és határában is számos más értékes leletre bukkantak a kutatók: II-III. századi római festett tálak, korsók és edénytöredékek az Alsó-Körtvélyesi-dűlőben, az Esztergomi út mellett, az újtelepi házak végével átellenben. 1968-ban az iskola új szárnyának építésekor edénytöredékek kerültek elő. 1965-ben az iskola közelében fekvő 129. ház alapozásakor egy Traianus bronzérme került elő. Barkóczi László a 180-285 közötti évekre keltez egy táti pogány oltárkő töredéket. A Balassa Bálint Múzeum húsz Táton lelt római érmét, valamint két császári pénz barbár változatát őrzi.¹⁰

A római birodalom minden lényeges építészeti, gazdasági, kulturális jellegzetessége megtalálható volt Pannóniában. A korabeli városok szabályosan tervezett és épített utcákkal, csatornákkal, vízvezetékekkel és központi fűtéssel rendelkeztek. A pénzverés mellett minden akkoriban űzött mesterség képviselői jelen voltak ezen a tájon. A virágzó kereskedelem, a művelődés, művészet és szórakozás változatos életet kínált. A rómaiak pogány kultuszainak betiltását követően, a IV. század végére államvallássá vált a kereszténység Pannóniában is. A barbár szomszédok támadásai folyamatosan gyengítették a gazdasági válsággal és belső társadalmi ellentétekkel is küszködő nyugatrómai birodalmat. A betelepülő barbár népcsoportok száma egyre nőtt. A 430-as évektől az egész Kárpát-medence a hun birodalom központjává vált. Pannónia Duna menti határa, a Limes védő jellege jelképpé vált. A IV. század elején a római birodalom egységének fennmaradása mellett kialakult a keleti és a nyugati-császárság.

Végül 476-ban megszűnik a nyugatrómai császárság.¹¹

8. RIGLER László: Római egészségügy a Komárom megyei limes vonalon. Dorog, 1960. 3-4. – SZEPESY Géza: Római téglabélyegek. Dorog, 1959. – BALOGH Albin: Néhány adat Esztergom városának és vármegyének római korából. – Esztergom Évtapjai 1934. 1-2. sz. 43.

9. BUDAYNÉ MOSONYI Klára: Dorogról a dorogiaknak. Dorog 1971. 17. – Ld. még: Magyarország vármegyéi és városai. Esztergom vármegye. Szerk.: BOROVSKY Samu. Bp. 1908. 188.

10. MRT 5. 321.

11. Világtörténet évszámokban 1789-ig. Összeáll.: ENGEL Pál. Bp. 1982. 44-45. – Ld. még: Magyarország népeinek története az őskortól a honfoglalásig. Magyar Nemzeti Múzeum NPI tárlatvezető

A népvándorlás korának századaiban (V-VIII. század) az egymást követő népcsoportok egész sora talál és vesz hazát Pannóniában. A legyőzöttek egy része azonban mindig maradt, és beleolvadt a hódítók tömegébe. A kora középkori népvándorlást a hunok előrenyomulása indította el. Körülbelül tizedik népcsoportként érkeznek e tájra a magyarok, akik a Kárpát-medencében való megjelenésükkor – 896-ban – jelentős népcsoportnak számítottak.¹²

2. TÁT AZ ÁRPÁD-HÁZI KIRÁLYOK KORÁBAN (III. BÉLA, JÁNOS LOVAGOK)

Honfoglaló őseink a Dunántúlra csak a 900-as években kerültek el, hiszen a 899. évi itáliai kalandozást követően Pannóniában nagy pusztítást vittek véghez – márpedig saját szállásaikat aligha dúlták volna fel.¹³ Géza fejedelem székhelye 972 körül már Esztergom volt. Még kiderítetlen, hogy Tát akkori területén melyik törzs nemzetsége telepedett meg. Dorogot például a Hunt-Pázmán, a Duna mindkét partszakaszát – Nyergesújfalu központtal – a Zovárd nemzetség birtokolta. Annyi bizonyosnak látszik, hogy a mai Tát területe az ezredfordulóra a királyi birtok részévé vált.

További kutatás tárgyát képezi a község nevének eredete is. A kezdetektől a mai napig a következő alakokban fordul elő: That (1146), Taath (1181), Tat (1187) Tatu (1193), Tath (1269), Tath (1272), Taat, Tat 1272), Tath, Thath (1281), Tat (1288), Taath (1295, 1304), Thaath, Thaat (1329, 1331). További ismert változatok: Toot, Tout, Thout, Táát, Tad, Táh; és végül a török idők végeztével máig használatos Tát.

A magyar helységneveket is elemző etimológiai szótár szerint személynévből alakult, magyar névadással. Az alapjául szolgáló személynév a következő szavakból származtatható: „tatb”: (szláv) tolvaj, „tat”: (ótörök) külföldi, idegen törzsbeli: „tatu”: (csagatáj) egészség, béke, egyetértő, békés. A szótár a névmagyarázatokra több forrást is megjelöl, de magában hordozhatja az adományozó birtokos nevét is. Ez utóbbi feltételezést erősíti Anonymus Gestája, mely szerint már királyaink előtt és a vezér fejedelmek idejében is a határokat és helységeket az adományozókról nevezték el.¹⁴ Egyes helyi feltételezések szerint Táh Árpád-kori herceg lehetett, mások úgy vélik, hogy Szent István király egyik nevelője volt „Tata” nevezetű. Ki Veszprém környékére távozva hagyta ismét királyi birtokul a területet. De ugyanígy utalhat ősmagyar korabeli madárnévre is. A német „die Tat” (tett, cselekedet) szóból való eredeztetés már erőltetettnek tűnik, mint ahogy a „táltos” szóból való levezetés

füzet Bp. 1978. – PÓCZY Klára: Pannóniai városok. Bp. 1976. – RÉVAY József: Séták a római Magyarországon. Bp. 1965.

12. UNGER Mátyás – SZABOLCS Ottó: Magyarország története. Bp. 1973. 9.

13. SZOMBATHY 181.

14. Földrajzi nevek etimológiai szótára. Szerk.: KISS Lajos. Bp. 1978. 634.

is az. Eszerint a név arra utal, hogy a bajóti Öreg kő áldozat bemutató helye volt az ősmagyaroknak – ez esetben a táltos szó is alapját adhatná az elnevezésnek.

Ez a terület a legszerencsésebbek közé tartozott. Itt vadakkal bővelkedő erdők voltak, a jó legelők és a nagy áldást jelentő Duna, s ráadásul 1249-ig Esztergom volt az ország fővárosa. A nyugati kereszténységnek nagy szerepet biztosító Szent István elsőként alapította meg az esztergomi érsekséget, melynek közelsége a későbbiekben is nagyban meghatározta Tát sorsát. Az Esztergomot szívesen felkereső barátok és a támadó ellenségek a közeli falvak életére is hatással voltak. A korabeli fővárosba vezető főút Tátot is átszelte, így a vásárokra igyekvők egy része is erre haladt el. Ebből következően 1288-ban vámszedési joggal is rendelkezett. A Gerecsében folyó királyi vadászatok nem egyszer táti emlékekkel is gyarapodhattak. Nem véletlen hát, hogy a Szentháromság kápolna helyét – ez a mogyorósi út kanyarulatánál áll – a tátiak az első nagy szent király pihenőhelyének is tartják. Mindenesetre az akkori főváros, Esztergom közelsége nagy hatással volt a környékbeli településekre.¹⁵

A falvak élén ekkor falunagyok álltak. Lakóhelyeik többnyire földbeásott, féregtől sem mentes, füstös sötét lyukak voltak. A nyarat sátrakban töltötték. A föld népe robotmunkával és terméshányaddal adózott. Az eke még fából készült, de vassal erősítették. Az 1200-as évek után már a fuvarozás és a pénzbeli adózás is a napi élet részévé vált. Az egyháznak természetbeni szolgáltatásokkal adóztak: kenyérrel, méhsőrrel, állattal és gabonával, valamint a halász-, és vadászszákmány egy részével. Tát az egyházi birtokok közé tartozott, s így itt a terményadózás honosodott meg. A templom szerepe a falu életében jelentős ebben a korban. „Az Árpád-kori falvak egy részének középpontja a templom ... [építésénél] már követ és téglát használnak. A szentély tengelye kelet felé néz.

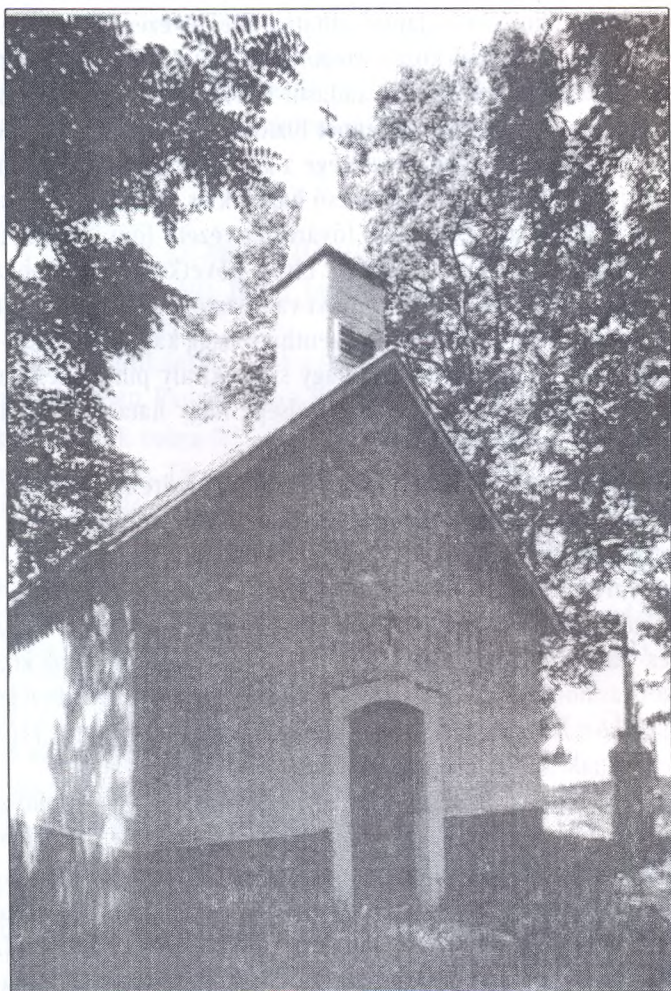
A harang eleinte a templomtól külön álló haranglábon áll. A XII. században a templom nyugati homlokzatában kapott helyet, a templommal egybeépítve. A templom körül helyezkedik el a temető.”¹⁶ A település Szent György tiszteletére emelt temploma, melyet a török időkben is használtak. 1181-ben már állt. Az évszázadok során súlyosan megrongálódott épületet 1747-ben, majd az 1768-as földrengést követően építették újjá. Mai formáját az 1860-ban történt újjáépítés nyomán nyerte. A mai templomépület – ha az ősi lovagkolostor, kápolna vagy templom alapjain épült fel – akkor e leírás szerint mindenben egyezik legrégibb elődjével.

Mindezek ismeretében nagyjából képet alkothatunk, Tát középkori helyzetéről. Régészeti emlék szép számmal akad az Árpád-korból. A sportpálya mellett, pl. 1959-60-ban folyt ásátás. Itt „egy teljesen és két részben feltárt Árpád-kori ház, egy Árpád-kori kemence látott napvilágot. Az Árpád-kori házakból és kemencékből előkerült edénytöredékek a XII-XIII. századra kelteznek a település korát. A házak valószínűleg az Árpád-kori Tát falu keleti kiterjedését jelölik.”¹⁷

15. VILLÁNYI Szanjszló: Néhány lap Esztergom város és vármegye múltjából. Esztergom, 1891. 34.

16. SZOMBATHY 216.

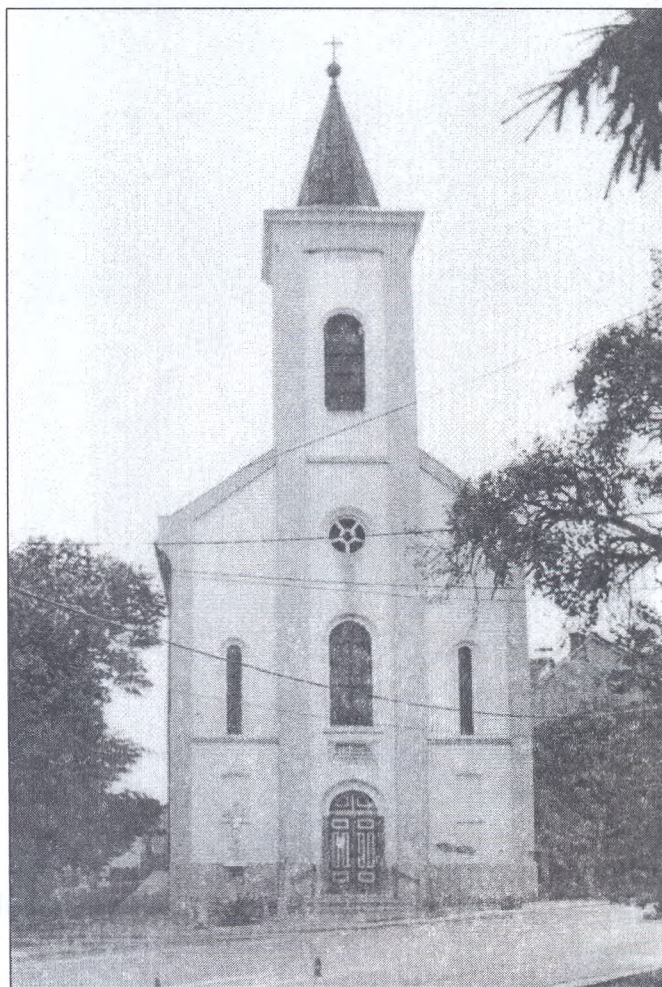
17. MRT 5. 322.

3. Az 1542-ből származó alapokon 1918-ban újjáépített Szentháromság kápolna.
az 1720-ban készült kőkereszttel

A községi iskolánál 1968-ban a XI-XIII. századból való edényfalat és bélyeges bécsi fazékperemet ástak ki. A Sásárok felső felénél, közel a vasúti sínekhez, 10 méteres körzetben ismeretlen rendeltetésű XIII-XV. századi középkori kőépületre következtek a régészek. A település történetére vonatkozó folyamatos írásbeli kutatások mindig pontosíthatják ismereteinket. A „Tát története” első kiadása még 1181-ből III. Béla (1172-1196) idejéből

veszi az első írásos emléket. Ma – 2000-ben – már a következőkre hivatkozhatunk: „A középkori Tát, az iskola és a templom körüli területen volt. Első említése 1146-ból való.

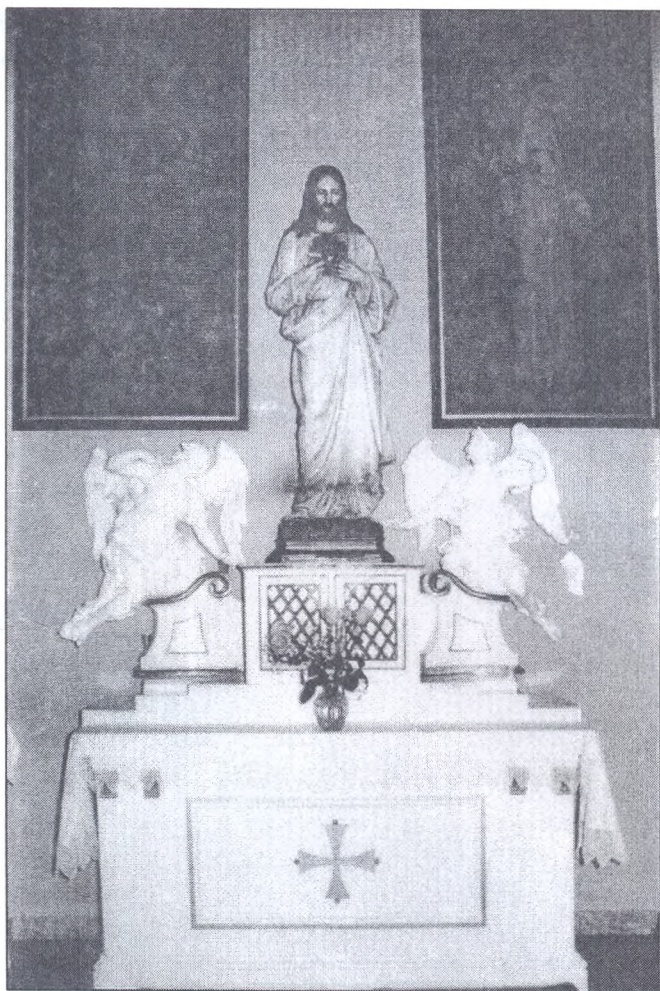

4. Az Árpád-kori alapokra 1860-ban emelt római katolikus templom

Ekkor Fulkó hospes a pannonhalmi apátságnak adta Tátot levő birtokát.”¹⁸

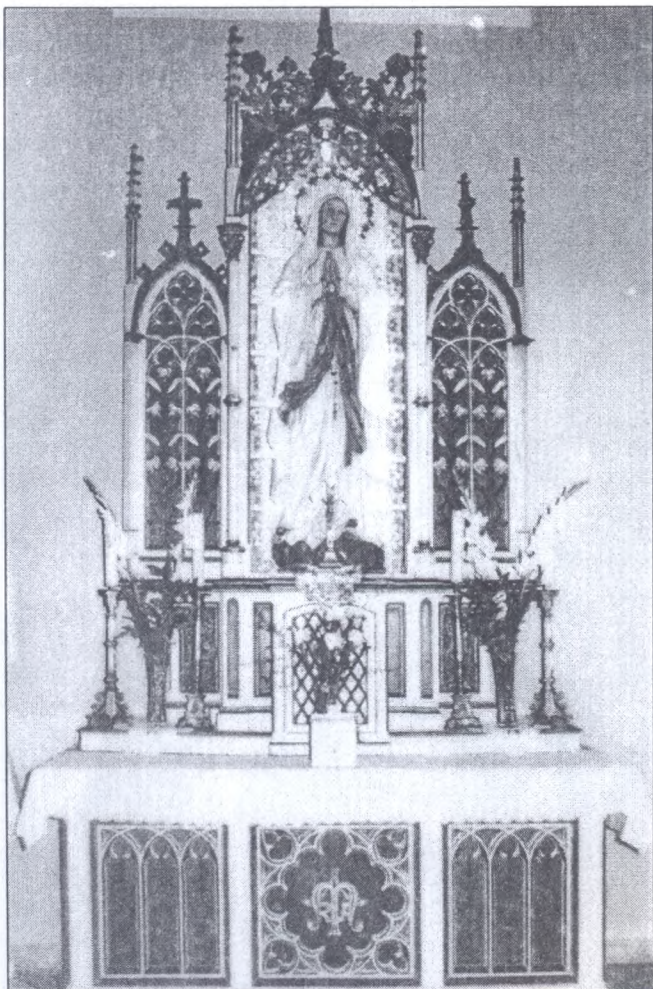
18. Komárom-Esztergom megye kézikönyve. Szerk.: FÜRÉSZNÉ Molnár Anikó. Alfadat – Ceba 1997. 644. Tát: történelem, szellemi – kulturális élet, műemlékek, idegenforgalom: dr. BÁRDOS István, CSOMBOR Erzsébet.

5. A Jézus Szíve oltár az 1747-ben újjáépített templom fából faragott angyalaival

A következő írásos emlék III. Béla idejéből való. Az Árpád-ház egyik legnagyobb uralkodója, III. Béla László király unokájánál, I. Mánuel bizánci császár udvarában nevelkedett. Az ország mégsem lett I. Mánuel hódító törekvéseinek áldozata, mert III. Béla függetlenséget biztosító pápa mellé állt. III. Béla, Árpád tizenegyedik (azaz 11.) nemzedékének mondhatta magát. Apai ágon őseit többször is igyekeznek elűzni a tróntól. Nagyapjának dédapját – Vazult – még István király vakította meg. Nagyapját II. Bélát – és annak apját, Álmost pedig Könyves Kálmán juttatta hasonló sorsra. III. Béla trónra kerülése sem volt egyszerű, hiszen „a kalocsai érsekkel koronáztatta meg magát, mert Lukács esztergomi ér-

6. A Szűz Mária oltár (1860?)

érsek erre nem volt hajlandó.”¹⁹

Unokája, IV. Béla lesz a második honalapító, aki a tatárjárás után építi újjá az országot. III. Béla udvarában bontakozik ki először az európai világi műveltség. A kancelláriát – a királyi tanácsban tárgyalt ügyek írásba foglalását – is ő teremtette meg. Névtelen jegyzője, P. mester (Anonymus) a magyarok honfoglalását örökíti meg Gestájában.

19. CSORBA Csaba: Esztergom hadi krónikája. Bp. 1978. 8.

III. Béla bővíti az esztergomi várat. Uralkodása idején a magyar állam belsőleg és külsőleg egyaránt megszilárdult. A nagy királyt Székesfehérváron temették el 1196. április 23-án. Földi maradványait 1898-ban a Mátyás Templom Szentháromság kápolnájába helyezték át, ahol első feleségével, Châtillon Annával nyugszik síremléssel ékített közös sírban.

7. III. Béla király és Chatillon Anna királyné síremléke a Mátyás templom Szentháromság kápolnájában (István LÁZÁR: Illustrierte Gescichte Ungarns. Bp. /1992./ 41.)

Tát 1181-től a János lovagok birtoka. Az 1113-ban alapított Szent János Lovagrend a Johannita és a Máltai lovagrend elődje volt. A lovagrendek a lovagiasság és a szerzetesség egybekapcsolódása nyomán a Karoling-korszakot követően alakultak ki. „E lovagrend

hazánk múltjában számottevő szereppel bírt... mint eddig sikerült összeírnom, a Szt. János lovagok összesen 34 tárházzal bírtak...”, írja Némethy Lajos.²⁰

8. A süttői vörös márvány keresztelőkút,
a vörösrézből készült fedővel

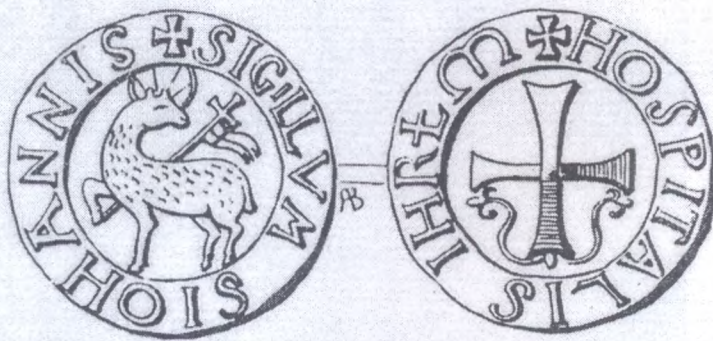
20. NÉMETHY Lajos: Ásatás az esztergomi szentkirályi földeken. In: Az Esztergom vidéki régészeti és történelmi társulat első évkönyve. Szerk.: RÓZSA Vítál. Esztergom, 1896. 33.

III. Béla király Taath nevű birtokot az esztergomi keresztetek conventjének adományozza. 1181.

Quasdam literas privilegiales Bele quarti regis Hungarie anno domini M^{mo} CC^{mo} L^{mo} nono confectas, literas privilegiales venerabilis in Christo patris domini Florencii Acconensis ecclesie episcopi, Acconie anno domini M^{mo} CC^o L^{mo} sexto emanatas, confirmantesque literas privilegiales illustrissimi principis domini Bele tercii, secundi Geyse regis filii, olim incliti regis Hungarie anno dominice incarnationis M^{mo} centesimo octuagesimo primo, super fundacione ac donacione predictae ecclesie beati regis Stephani et domus hospitalis Strigonii fundate confectas curavit exhibere, in cuius quidem domini Bele regis tercii litere privilegialis tenore inter alias suas pias et salubres donaciones, predictae ecclesie sancti regis Stephani et domus hospitalis, terram ville Taath, cuius ecclesia fundata esset in honorem sancti Georgii martiris, sub metis et metarum distincionibus datam et collatam fuisse comperimus evidenter.

Széchy Miklós országbírónak 1356-ki ítéletéből, melynek eredetijét az orsz. lt. kincst. oszt. Mon. V. Bud. 1. G. dipl. oszt. 4581. jelzet alatt őrzik.

Az 1181-es adománylevél másolatának rövid kivonata.

A János lovagok pecsétnyomója

9. Az 1181-es adománylevél másolatának rövid kivonata. A János lovagok pecsétnyomója.

Tagjai három osztályt alkottak: a szolgálattelvő – betegápoló testvérekét, a papokét, valamint a lovagokét. Az Itáliában alapított Johanniták, Keresztelő Szent Jánost választották pártfogójuknak. Nevük is innen ered. A rend címere vörös mezőben nyolcsarkú ezüstke-

reszt. Fekete – háborúban vörös – ruhát viseltek, fehér kereszttel. Jelentőségük a keresztes háborúkban és a török elleni küzdelemben nőtt meg. „E lovagrend hazánk múltjában számottevő szereppel bírt...”

Valószínűleg a második keresztes hadjárat alkalmából (1147) VII. Lajos francia királlyal hazánkban átvonuló Szent János lovagok indították II. Gézárt arra, hogy a lovagrendet hazánkban is letelepítse. Először Esztergom mellett, a Kis-Dunánál az Abony nevű földterületet kapták meg, ahol rövidesen templomot építettek. Az 1181-ben III. Bélától kapott tati birtokukra az esztergomi anyakonventből jöttek a lovagok, aminek alapítása 1150 körül lehetett.

1241. április 11-én a tatárok elleni harcban részt vettek a lovagok is. 1242 elején, amikor a tatárok átjöttek a Duna jegén, Esztergomot ugyan nem tudták bevenni, ám a lovagrend esztergomi háza a „Kis-Duna felső partján... martalékul esett a rettenetes győzőknek.”²¹ Kádán vezér gyorslovú harcosai minden bizonnyal a tati rendházat is elpusztították.

A Szent János lovagok segítettek IV. Béla királynak az elpusztult ország életének újrarendezésében. 1375-ben XI. Gergely pápa a lovagokat a török ellen rendeli, s csak hírmondónak marad itthon közülük néhány. Esztergom eleste (1543) után az esztergomi lovagház is elpusztult. Gyakorlatilag a mohácsi vész után a lovagrend már csak nevében él. Pázmány Péter érsek 1629-ben kérelmezte a királytól, hogy tati területük a Szent Istvánról nevezett szeminárium birtoka lehessen. A többi birtokrész is világi és egyházi főméltóságok tulajdonába kerül.

3. TÁT A KÖZÉPKORI OKLEVELEKBEN

Ahhoz, hogy régi korok üzenetét úgy kapjuk kézhez, hogy értesüléseink a valóságnak megfelelőek legyenek, igen hosszadalmas és pontos kutatómunkát kell végeznünk. A régimúlt idők életéről az egyik legfontosabb tanúságtevők az írásos emlékek. Az oklevelek mindezek koronáját jelentik, hisz azok szándékosan az utódok, az utókor számára készültek.

A Szent János lovagok első konventje, majd később az esztergomi káptalan az oklevelek kiállító és őrzőhelye volt. E két egyházi közösség éppen Tátot mondhatta magáénak a századok folyamán. Az egykori főváros és környéke a sok háborúskodás miatt sokat szenvedett, és az írásos forrásanyag jórészt el is pusztult. Eredeti okmányok az Árpád-korból alig maradtak ránk, másolatok, vagy tanúk emlékezései alapján újjászerveztett oklevél azonban van. „A középkori Tát, az iskola és a templom körüli területen volt. Első okleveles említése 1146-ból való. Ekkor Fulkó hospes a pannonhalmi apátságnak adta Táton lévő birtokát”. Tát nevével 1181-ben is találkozunk, amikor a Szent Jánosról nevezett lovagrend adományként kapja e királyi birtokot III. Bélától. A Szent János lovagok első és központi

21. REISZIG Ede: A jeruzsálemi Szent János lovagrend Magyarországon 1711-ig. Bp. 1928. Nemesi évkönyv II. 30. – Ld. még: MRT. 5. 323.

keresztes konventje és „istápolya” Abonyban, a későbbi Szentkirályban alakult, amikor is felvette Szent István király nevét. „Az anyaegyház alapítási éve a második keresztes hadjárat 1147 és 1151 közé esik.” II. Géza alapította az első rendházat, a templomot maguk a lovagok építették fel. Az esztergomi Szent István királyról nevezett konvent „már istápollal volt egybekötve és hozzá hat fiókegyház is tartozott: ún. Budafelhévíz, Veytic (Vejtke), Sokol (Nagyszokoly), Harcha (Charca), Széplak és Tát”.²² Természetesen a fiókegyházak nem egyszerre épültek fel, de Tát a legelsőkhöz tartozott. „III. Béla király a johanniták Szt. Istvánról nevezett esztergomi egyházat és rendházat alapítja, s ennek egyebek közt Taath falut adja a leírt határok között”.²³ A jelölt források az évszámot 1181-re teszik.

III. Orbán pápa 1187. június 23-án Veronában kelt bullájában a lovagrend magyarországi házait saját fennhatósága alá helyezi. A lovagrend birtokaként Tát is szerepel.²⁴ Az egyház neve és védőszentje ekkor „Ecclesia S. Mariae de Toot”. Később Szent György is lesz védőszentje, majd Pázmány érsek „Ecclesia S. Margaretae de Taat”-nak is titulálja. „III. Orbán pápa oklevele bíraskodik Zlavdus veszprémi püspök és káptalan, valamint másfelől Jakab mester és a johanniták esztergomi háza között amiatt folyó perben, hogy a keresztesek népeinek dézsmája a püspököt és a káptalant illeti-e meg, avagy a kereszteseké.”²⁵ A bíraskodás a lovagok javára dönt.

Az 1181-ben kiadott alapító levelet Florentius acconi püspök 1256-ban írja át, majd IV. Bélánál 1259-ben találkozunk vele.²⁶ Az 1269. évben a Tát és Mogyorós közötti határ területekről ítélik meg.²⁷ V. István 1271. augusztus 5-én átírja Tát és Tokod falvak határait.²⁸ A következő évben határjáró levél nyugtázza, hogy Tát a lovagrend birtoka. Az egyezséglevelé időpontja 1272. június 28. Ugyanez év augusztus 1-jével ismét szerepel a tati birtok.²⁹

IV. László király 1288. évi okleveleinek tanúsága szerint Táton vámszedő hely is volt, ahol a Moson és Pest között közlekedő és Esztergomot elkerülő kereskedők az esztergomi káptalannak vámot tartoztak fizetni.³⁰ „Később – úgy látszik – idegen kézre került, mert VIII. Bonifác pápa 1295. július 28-án kelt intézkedése szerint, melyben az esztergomi lovagok és a veszprémi püspök között keletkezett birtokperben Jakab, zirci apátot bízta meg az

22. REISZIG 43.

23. Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke. Szerk.: SZENTPÉTERY Imre I. 1001-1270-ig 2. füzet. Bp. 1927. 132. okm. 42-43., – Hazai Okmánytár VIII. 9. Országos Levéltár Diplomatikai Osztály 4581.

24. Monumenta Ecclesiae Strigoniensis. Szerk.: KNAUZ Ferdinánd. Esztergom 1874. 1187/115. 132-133.

25. SZENTPÉTERY 2. füzet. 132. okm. 42-43.; I. 3. füzet. 1230. okm. 376.

26. KNAUZ I. 1269/735. 571.

27. SZENTPÉTERY II. 1. füzet 2229. okm. 162.

28. REISZIG II. 141. ld. még KNAUZ I. 1272/773. 599-601.

29. KNAUZ I. 1272/778-781. 605

30. MRT 5. 322.

intézkedéssel, mert a lovagok a táti és a zsidódi egyházakat, a hozzátartozó birtokkal együtt elfoglalták.”³¹

A lovagok hosszadalmas perbe keveredtek, mert birtokaikat az esztergomi káptalan mellett már a veszprémi püspök is veszélyeztette és így néha ők is fegyveres birtokfoglalásokhoz folyamodtak. 1298-ban a pápa által megbízott Jakab zirci apát még egyházi átokkal is sújtotta a lovagokat, mert az okozott kárt nem voltak hajlandók számára megtéríteni.

Tát középkori egyházáról 1304-ben a következőket olvashatjuk: „Karachinus mester győri prépost, a táti egyház termény- és bortizedét a szentkirályi keresztesek ellenében Benedek veszprémi püspöknek ítéli meg.”³²

A birtokperек tovább folytak. 1329. augusztus 19-én Benedek – már mint csanádi püspök – Visegrádon ítélezik „egyfelől Henrik veszprémi püspök és a veszprémi káptalan, másrésről Jakab esztergomi lovagrendfőnök között Bylle, Tát, Zsidód és Szent Endre helységekben szedhető bor- és gabonatized jegyében.”³³ Az intézkedés az 1329. január 27-én avignoni keltezésű pápai levélre történt. Ezekben a levelekben a falu neve így szerepel: „Sancti Georgii de That”. A döntés a lovagok számára nem volt kedvező. A tizeden háromnegyed-egynegyed arányban a veszprémi püspök, illetve a veszprémi káptalan osztozott.

Tát ekkor már tekintélyesebb helynek számított. Mészáros Lajos, Péliföldszentkereszt történetírója feltételezi: „a táti keresztes lovagok temploma és kolostora, anyaegyháza és névadója lehetett a Szentkeresztinek. A keresztesek távozása után pedig a remeték lettek a szentkereszt templom gondozói...”³⁴ 1342-ben ismét Tattal foglalkozik egy levél³⁵ majd kissé később a lovagok birtokhatárvitái miatt keletkeztek bonyodalmak: „Amikor Miklós érsek 1356. november 13-án kelt ítéletlevelében megállapítja Tát határait, a táti ház még az esztergomi lovagok birtokában van.”³⁶ „1356-ban a szentkirályi keresztesek itteni birtokainak határait elkülönítik Erzsébet királyné mogyorósi birtokaitól.”³⁷ „Zsigmond uralkodása alatt (1387-1437) viszály támadt a király és a lovagok között s a táti birtok a Szent

31. REISZIG II. 141. – ld. még: Veszprémi Püspöki Levéltár. IV. 312.

32. MRT 5. 322.

33. REISZIG II. 53. – ld. még: János lovagok temploma és rendháza Esztergom mellett. = Esztergom Évlapjai. 1926. 1-2. sz. 25. – KNAUZ II. 1329/972. 717.

34. KNAUZ II. 1329/972 717.

35. MÉSZÁROS Lajos: Péliföldszentkereszt kegyhely története. A Szalézi Hittudományi főiskolán készült, latin-egyháztörténelem szakdolgozat felújítás. Bp. 1968. 62.

36. KNAUZ III. 1342/633. 482.

37. Komárom és Esztergom közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegye múltja és jelene. Főszerk.: OSVÁTH Andor. Bp. 1938. 264

38. MRT 5. 322. 1. – ld. még: KNAUZ. I. 1269/735. 571. – REISZIG II. 21., 52., 141. – Hazai Okmánytár VIII. 9. – Anjou-kori oklevéltár VI. 514. – MODL 4581. SZENTPÉTERY I. 3. füzet. 1744. okm. 515. Orsz. Lev. Dl. 4635. – FEJÉR Georgius: Codex diplomaticus Hungarie ecclesiasticus ac civilis IX. 3. 668; IX. 5. 449.

János lovagrend felhívízi birtokaival kapcsolattott egybe.”³⁹

1439-ben a tati birtok ügye ismét napirendre kerül. V. István király oklevelét (1271-ből) mutatják be Báthori István országbíró előtt, mire a káptalan megígéri, hogy nem szed több adót a tatiaktól.”⁴⁰

A birtok igazi védelmezőinek akkor azonban már fontosabb dolguk akad. A pápa a török ellen rendeli a világ összes lovagjait. Bár a lovagrend Magyarországon csak 1619-ben szűnt meg formálisan, gyakorlatilag az 1543. évi esztergomi ostrom vet véget működésüknek. Később világi papok kezére került a birtok, majd az esztergomi káptalan, a török hódoltság ideje alatt pedig az akkor Nagyszombatban alapított, Szent Istvánról nevezett papnevelde birtoka lett, s maradt azután is, amikor az intézet Nagyszombatból átkerült Esztergomba. (1820. július 1.) A lovagok rendháza valószínűleg a mai templom helyén állott. E kis lovagkolostor bizonyára akkor vált rommá, amikor Esztergom töröktől való visszafoglalása után az egész vidék pusztulásnak indult.”

10. III. Béla király pecsétje

39. OSVÁTH 264.

40. FEJÉR XI. 382. – Ld. még: SZENTPÉTERY I. 2. füzet 132. okm. 42-43.

41. OSVÁTH 264.

II. TÖRÖK VILÁG MAGYARORSZÁGON (1526-1686)

1. TÁT, A TÖRÖK KORI FALU

Az Árpád-ház kihalását követően az ország történetét a központi királyi hatalom és a széthúzó feudális erők egymás elleni küzdelme jellemzi. Az Anjouk megszilárdítják a központi a hatalmat, Zsigmond idejében ez meggyengül, Mátyás ismét sikeresen erősíti meg hatalmát. Megteremti a belső rendet és visszaszerzi az ország külső tekintélyét. Halála után általános hanyatlás kezdődik, melyet a mohácsi vész és a magyar állam összeomlása tetőzött be.

Az ország fővárosa ebben az időszakban már Buda, az esztergomi királyi palota az érsek székhelye. Tát jórészt az 1391-ben alapított esztergomi társas főkáptalan fennhatósága alá került. Ez előnyt jelentett a lakosság számára, mivel így csak a tizedet kellett fizetnie. Azok a települések, amelyek világi földesúr birtokát képezték, ezen felül a földesúri kilencdedet is fizették. „A szántóból, rétből, legelőből álló jobbágytelek rendkívül hozzávetőleges, vidékenként változó, nagysága 20 - 25 katasztrális hold körül mozoghatott.”⁴²

Az 1526-os mohácsi vereséget 1541-ben Buda elfoglalása követte. Az ország középső része a török kezébe került. A hódoltsági részhez tartozott Tát is. A helyzet itt azonban még rosszabb, mint másutt. A határterületek szenvednek a legtöbbet, hiszen a „gazdák” állandóan váltják egymást. Rosszabb esetben pedig mind a szultán, mind pedig a császár egyaránt jogot formál a vidékre.

E terület sorsát az 1526. évi augusztus 29-i mohácsi csata közvetlenül is befolyásolta, hiszen „midőn a török sereg a Szávához ért, az esztergomi érsek és káptalan néhány száz fegyverest küldött a pétervári táborba...”⁴³ Húszezer magyart lekasabolva II. Szulejmán serege már szeptember 12-én bevonult Budára. „A fürgelábú török lovasság szeptember 12-20. közötti időben Esztergom vármegyét is bekalandozta, és útközben rabszíjra fűzte a védtelen lakosságot.”⁴⁴ S bár a törökök ekkor hamar kivonultak, az új hadjárat nem sokáig váratott magára. Ferdinánd király Buda ellen vonult, de előtte még Győr, Komárom és Esztergom is meghódolt. János király ekkor a török szultánt hívta segítségül. Így aztán 1529 nyarán a török sereg ismét Esztergom alatt táborozott, s szeptember 17-én be is vonult falai közé. Ezekben az években a volt királyi város sokszor cserélt gazdát. Hol Ferdinánd, hol János király birtokolta. A vár katonasága pedig – ha élelméről nem gondoskodtak –, szükségleteit a környékről szerezte be. A hadak erre vonulásuk alkalmával szintén csaknem mindent feléltek. Ez a helyzet természetesen magával hozta Tát romlását is.

1530-ban János király oldalán Várdai, esztergomi érsek védte Esztergomot Ferdinánd

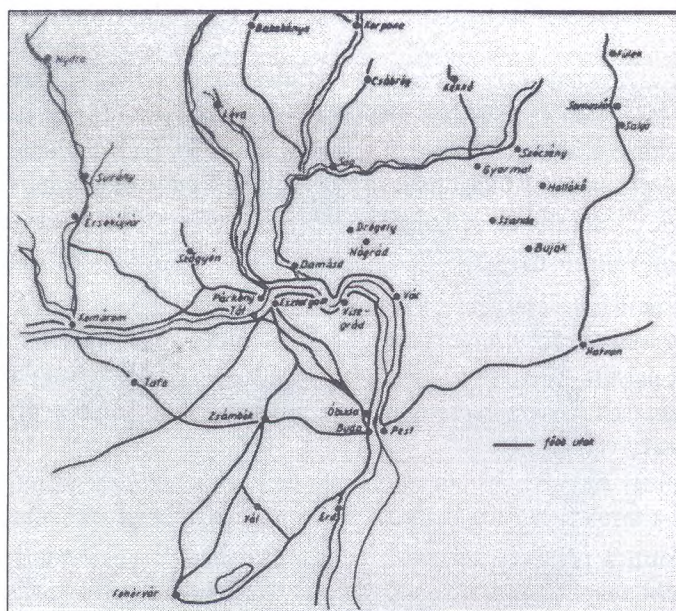
42. UNGER- SZABOLCS 44.

43. BOROVSKY 332.

44. Uo.

Rogendorf által vezetett csapatai ellen. A király a Dunán naszádos hadat küldött – ám azt a német hajóhad Lábatlan és Nyergesújfalu között szétverte. Október 26-án a vár újból Ferdinánd tulajdona.

1543-ban Esztergom ismét török kézre került. Várdai Pál érsek még 1543. májusában a főkapitálannal, a levéltárral és az egyházi kincsekkel Nagyszombatba illetve Pozsonyba költözött. „Esztergom elestével a városban, valamint a vármegyében, minden egyházi, vármegyei és községi szervezet megbomlott. A lakosság legnagyobb része elmenekült...”⁴⁵ Ez idő tájt hosszabb időre Tát is török kézre került. A török időkben sokáig lakott hely.

11. Esztergom-környéki végvárok a török időkben

Az 1570-es defterben 10 házzal jegyezték.⁴⁶ A nagyobb hadak vándorlása közötti időkben állandóak voltak a portyázások, amelyek szintén nem kedveztek a helyükre visszatelepenni szándékozóknak. A pillanatnyi béke azonban minden esetben fejlődést hozott. „Az 1570-es években az adózó porták száma Esztergom vármegyében 30-40 százalékkal emelkedett, sőt néhol megháromszorozódott”⁴⁷

45. BOROVSKY 347

46. Komárom – Esztergom megye településtörténeti kalauza. Szerk: BALOGH Kata – BÁRDOS István. Tatabánya, 1993. 327.

47. CSORBA 123.

A törökök közigazgatási szervezetüket az 1500-as évek végére építették ki. „Részletesen jegyzékbe vetette a terület vagyontárgyait és jövedelemforrásait, ezekről nyilvántartást, hivatalos leltárt készítettetett, s most már saját adatai alapján, részint a régi helyi, részint az újonnan meghonosított török szokás szerint adóztatta a lakosságot.”⁴⁸

Tát, mint fentebb írtuk, szerepelt az 1570. évi török adóösszeírásban. Az összeírás módja: „megnevezi a helységet, megmondja települési jellegét, felsorolja az ott lakó felnőtt férfiakat, megadja a házak számát, a kirótt adók, azaz a kincstár jövedelmének összegét, s végül a jövedelmet esetleg részletezi.”⁴⁹

A szandzsák adóit az egyes terményeknél azok tizedében és a „penz”-ben vagy csak „penz”-ben tüntetik fel. Fizetni akkor is penzben kellett, ha az adó terményben is fel volt tüntetve. A gabonátized elszámolására egy arab eredetű gabonamérték, a „kejl” volt használatos. Ennek mennyisége azonban nem volt egységes. Valószínű, hogy névnek ugyan ezt használták, de valójában az illető faluban lévő mértékkel – a helyi vékával – számoltak. Probléma belőle nem adódott, mert a gabonáról nem természetben, hanem penzben számoltak el.

„A török pénzegység alapja és kisebb összegeknél a számítás leggyakoribb eszköze az „akcse” volt. ...Budán 1555-ben az akcse 2-2,5 dénárt ért és negyvenével tett ki egy török „gurust”, ötvenével egy magyar forintot. ...egy-egy sertés vagy méhkas értéke 20 akcse – miután ezek adója – az értékük tizedével – 2 akcse. Egy bárány értéke 15 akcse, egy kocsi szénáé 10-20 akcse. Egy kejl lencsécé 5 akcse. (Egy igásló ára 500 akcse – ami megfelel egy janicsár 70-80 napi zsoldjának.) Szerepelnek még a „penz”, „peniz”, „penüz” stb. nevek. Az összeírásban leginkább a must és a gabonátized megváltási díját szokták „penzben”, kifejezni, egy pint must árát 3 penzben, egy kejl búzáét 12 penzben számítva... Úgy látszik, hogy hivatalos pénztárakban történt befizetéseknél a penzt egyenlő értékűnek vették az akcséval, noha a penz értékesebb volt... egy kejl búzát 12 penzben számítva, megadja az egész faluból ezen a címen befolyt jövedelmet.”⁵⁰

Az adóösszeírási jegyzék Tátról a következőket tartalmazta: „Tát falu. Nincs a defterben (mármint az előző adóösszeírásban). Sörös János, fia Albert; Pétör „szluga”, Bakos Albert, fia Pétör; Leszkető (?) Miklós, fia Benedek; Rács Dimitör, fia István; Kecskés Ágoston; Fábrián Benedek, fia János; Tóth Lőrinc; Fekető Benedek, fia István; Kupai (?) Mihály; Sipos Tamás; Palota Bálint; Pásztor Gergely.

Tokod – Hamza Ali fia birtokában – ekkor csak évi 400-at fizet, és Mogyorós – Kurd Álágöz fia birtokában – évi 150-et. Táton a kapuk után szedett adó összege az összeírás évében – 1570-ben – ötven akcse. A kapuk száma általában egyezik a házak számával. Az adótétel második sora, a búzátized mennyisége 95 kejl – 12 penzben számítva 1140 penz. A kevert gabona alatt a búza és a rozs közös vetését értik. Az erdő és legelőhasználat díja kapunként 20 akcse. A méhkas tized kasonként 2 akcse. A többi adó összege nem volt je-

48. FEKETE Lajos: Az esztergomi szandzsák 1570-es adóösszeírása. BP. 1943. 19.

49. FEKETE 12.

50. FEKETE 14.

lentős. A házassági engedélynek a szerint volt megállapítva a díja, hogy a menyasszony leány (60 akce), avagy özvegyasszony (30 akce) volt-e.

Am ez a viszonylagos gyarapodás nem sokáig tartott. A keresztény csapatok 1594-1595-ben megkísérelték a töröktől visszafoglalni Esztergomot. A táborozókról a krónikás nem sok jót ír: „Az kapitányok, ha 10 órán az ételhez ültek, délután 3-4 órakor részegen keltek fel az asztaltul, ki alunni ment, ki mulatni a mezőre... öt-hat mérföldig mindenféle falukat, városokat mind elpusztították, az szegénységnek minden marhájokat, lovakat, barmokat elhordották pénz nélkül, az mezőn vetéseket mind elkaszálták, az lovaknak adták, annak utána az kévéket is szabadon hordották mint ellenséget, és a lovak alját és abbul vetették meg.... Kiáltották a törökök az falakon mondván: Menjetek haza, magyarok, vitézek, hagyjátok itt a részeges német disznókat nekünk, hogy tanítsuk meg őket hadakozni”⁵¹

Házak száma	10	
A jövedelem	2514	
Kapu	10	500
Búza	95 kejl	1140 penz
Kevert	30 kejl	180 penz
Méhkas tized		75 penz
Sertésadó		48 penz
Erdő- és legelőhasználat-adó		200 penz
Káposzta, biber (bors, paprika) és hagymatized		6 penz
Szalma ára		10 penz
Bírságpénz, menyasszony- és hordóadó		160 penz
Szabó Ambrus malma, Mehmed aga zaim kezén kétkerekű adója		50 penz
A Tát sziget más néven „Ebed sziget” rétjének jövedelme, felesben a falu lakosainak birtokában 10 kocsi ⁵²	10 kocsi	150 penz

A porták száma az 1610-es évektől kezd ismét növekedni. Nagyszombat ideiglenes érseki székhelyére új főpap, Pázmány Péter kerül. Jezsuitái még a Dunántúlra – török hódoltsági területre – is áttereszkednek. 1617-1622-ben Pázmány, az Esztergom vármegyei érsek jobbágyhelységek urbáriumait is elkészítteti. Ebben találunk utalást a jobbágyok tartozásaira és vallási szokásaira. Nyergesújfalun itt, mint hódolt falu szerepel, Tát névvel azonban nem találkozunk. Miután Pázmány a Szent János lovagok visszatelepítésével nem

51. CSORBA 142.

52. FEKETE 39.

ér el eredményt, a királytól ajándékként kéri Tokod és Tát falvakat, amit nemsokára meg is kap.

„Az 1629. október 4-én és 5-én tartott nagyszombati zsinaton az egybehívott plébánosok között már ott találjuk Esztergom vármegyének dunántúli részeiből a lelkészeket. Ott voltak a muzslai plébánoson kívül... a magyar-újfalusi (Nyergesújfalu), táti... licenzciatusok.”⁵³ Tátról a licenziatus személyében Bernát Orbán volt jelen. Ez a fogalom olyan világi személyt jelentett, aki a pap szerepét töltötte be, a megengedett szertartások végzéséig. „1647-ben Lippay György, esztergomi érsek összeírta érseki megyéje plébániáit. Ekkor a székesegyházi főesperességben Szölgyén, Muzsla és Nyergesújfalu plébániákon plébánosok, Kéménd, ... Karva, ... Libád, Tát, Bajóth, Bajna... Kisbér helységekben licenzciatusok működtek.”⁵⁴

Az 1660-as évek háborúi újra nagy pusztítással jártak. Az 1663-as Párkány melletti csatáról írja egy jezsuita: „... lelkem fájdalmát felindította egy borzalmas látvány... az árokba több ezer keresztényfejet halomra hányva találtam. A vér még most is csepegett belőlük.”⁵⁵

De Tát még mindig létezik, s ha papja van, akkor emberek is élnek itt: „... mindamellett Táton és környékén még 1665-ben és 1679-ben is találunk katolikus lelkészt.”⁵⁶ Előbb Tomasovics Mihályt, majd Újvári Jánost alkalmazták.

A település közvetlen közelében – vagy talán éppen területén is – a nagy harcok ezután következnek. A török félhold uralmának épp utolsó éveit tehetjük „pusztult helyé” Tátot. 1683-ban Párkányt és Esztergomot visszafoglalta Lotharingiai Károly herceg és Sobieski János lengyel király. A herceget két év múlva ismét itt találjuk, hogy augusztus 15-16-án győzelemmel vívja meg Saitom Ibrahim pasa seregével Esztergom alatti utolsó csatáját, mely „a táti csata” néven került a történelembe. „A táti csata volt az utolsó mérkőzése a kereszténységnek és az ozmán hatalomnak Esztergom vármegye területén...”⁵⁷

Tát török kori életére a községi iskola 1968-as építésekor előkerült „zöldmázás török (XV-XVII. századi) talpas tál és török kályhatördékek és három darab török kori pipa...”⁵⁸ valamint a Dunából a táti depónál 1964-ben kikotort jó megtartású XVI-XVII. századi valon sisak utal.⁵⁹ Valamennyi a táti iskola gyűjteményében kapott helyet.

53. NÉMETHY 27.

54. Uo.

55. NÉMETHY 12.

56. BOROVSZKY 376.

57. BOROVSZKY 362.

58. MRT 5. 322.

59. MRT 5 324.

2. A TÁTI CSATA 1685-BEN

Az akkori keresztény világ elérkezettnek látta az időt a török visszaszorítására. Ennek érdekében XI. Ince pápa nagyszerű szervezéssel, politikai befolyással és pénzadományokkal létrehozta a törökellenes Szent Ligát.

A török elleni utolsó nagy csapások sorozata 1683-ban kezdődött. Bécs ötvennyolc napi ostrom után 1683. szeptember 12-én felszabadult az ostromgyűrűből. Sobieski János segítségével október 9-én megszületett a párkányi győzelem. Esztergom utolsó előtti ostroma a vár felszabadításával október 28-án végződik. A török elleni szövetség 1684. március 5-én alakult meg. Tagjai I. Lipót császár és magyar király, Sobieski János lengyel király és a Velencei Köztársaság. Ezzel veszi kezdetét a 15 éves háború.

1685-ben újra harcra készülődik a két tábor. Esztergom ugyan már szabad, de Budán még a pasa uralkodik, sőt Érsekújvár is török kézen van. Lotharingiai Károly előbb Érsekújvárt akarja bevenni, de a török fővezér, Sajtán Ibrahim a fontos esztergomi végvár visszaszerzése miatt július 30-án a vár alá érkezett. Tette ezt azért is, mivel remélte, hogy Esztergom érdekében a herceg felhagy Érsekújvár ostromával, és nyílt csatában fog vele megütközni. Ibrahim elképzelései sorra sikerrel valósultak meg. Budáról jövet bevette Visegrádot. Esztergomnál Joachim Strasser ellen fordult, aki kevés német és magyar katonájával – köztük az akkor még hadnagy Bottyánnal, a későbbi kuruc generálissal is – védte a várat. S valóban, Lotharingiai Károly herceg augusztus 8-án megindul Esztergom felszabadítására. „Augusztus 10-re Nyergesújfalura rendeli Strassert... megdicséri kitartásáért, éjjel két hajó lőszerezéssel és 500 katonával visszaküldi Esztergomba.”⁶⁰ A felszabadító sereg poggyászát Dunaalmánál hagyva, megfelelő harci rendben – már kisebb előcsatározásokat folytatva – a táti mocsárig nyomult előre. „A táthi mocsár ez időben a Dunától egész a Duna vonalát kitérő hegyek lábáig terjedt, s nem volt annyira kiszáradva, mint jelenleg, sőt helyenként nagyon mély és süppedékes”⁶¹ volt. A Dunaalmás és Nyergesújfalu közötti szakaszt gyorsan meg kellett tenni, mert ha itt ütköznek meg, az egész hadsereg veszélybe kerül. Ez esetben Esztergom elesik, és Caprara tábornok Érsekújvárt ostromló serege is két tűz közé kerül. „De hasonló felelősség nyomasztotta a törököt is: ha nem győznek, elesik Érsekújvár, s Esztergomnál is hiába vesztettek 2-3000 janicsárt, hiába küzdöttek másfél hétig olyan keményen, hogy már csak rövid idő kérdése volt a vár eleste.”⁶² A felszabadító seregek 45 000 harcosa Tátnál fejlődött csatarendbe. „A Dunától a Getéig, kettős nagy vonalban kerítették be a mai kenyérmezői uradalom területét. A török Esztergomon kívül táborozott, a fővezéri tábor valahol a Homoki-dombokon lehetett, csapatait is itt és a Laposokon állította csatarendbe.”⁶³ Tehát a török az esztergomi sikot választotta nyílt terepnek,

60. VILLÁNYI Szaniszló: Három évtized Esztergom megye és város múltjából. Esztergom, 1892. 4.

61. VILLÁNYI 1892. 7.

62. CSORBA 198.

63. LEPOLD Antal: Az esztergomi vár története. = Esztergom Évlapjai 1936. 1-2. sz. 51-71.

a szövetségesek pedig a kenyérmezei síkot és a Zsidódi patakon inneni, a Dorogig terjedő, szintén sík területet. (Közöttük a mocsár, a mai Bottyán ér, a mai Bottyán tó, és az Öreg tó által alkotott kiterjedt lápos, zsombékos terület.)

A csata pontos helyszínét a csatározások nagy kiterjedése miatt nehéz meghatározni. Az adatokat Villányi Szaniszlótól és Soós Elemértől vettük. (Borovszky és Osváth könyvében csak hivatkozások találhatók e két alapos munkára.)

Soós Elemér ezredes, a harmincas években fiatal tisztjelöltekkel kutatta a csata nyomait. Végül „megtalálta azokat az emberi és állati csontok alakjában az Öreg tónak a táti út felé eső hullámos oldalán és magában az Öreg tóban, két ízben.”⁶⁴ De maguk a tátiak is a „Csincsád”-nak nevezett helyen sok leltre bukkantak, sőt a kertvárosi építkezések elkezdésekor – 1953-ban – Kovács József mérnök és az ott dolgozók a meszesgödörök ásásánál is találtak állati és emberi csontokat. (Dr. Halm Iván tokod-altárói gyógyszerész – aki Táton nevelkedett – gyermekkoráról emlékezve említi, hogy a mai gyógyszertár környékéről (a Bécsi műút 45-46-os kilométerközélpontjától légvonalban 800 méterre) az akkori szántó-vető tátiak sokszor hoztak édesapjának harci szerszámaradványokat.)

Augusztus 11-én nézett először farkasszemet egymással a két sereg. Közöttük a mocsár. „A szerdár (fővezér) a mocsáron innét fekvő tábora – 60 000 ember – középen elsáncolta magát, a körülfekvő magaslatokat is megszállotta, az erdőt pedig, melyre balszárnya támaszkodott, hamarosan levágatta annyira, hogy a császári sereg az erdőn át nem intézhette támadást. Lotharingiai Károly tehát ahelyett, hogy a mocsáron át nagyon kétes sikerű támadást kockáztatott volna, jobbnak látta inkább hátrább vonulni, mely hadmozdulattal arra számított, hogy a szerdárt kicsalja erős táborából; azonfelül, az Érsekújvárnál való összeköttetés céljából az egyik komáromi hidat is lehozatta Nyergesújfalu alá.”⁶⁵

„Az idő Lotharingiai Károlynak dolgozott, hiszen eközben Esztergomot nem háborgatta a török, viszont Újvár ostroma Károly távollétében is folyt, tehát neki az állóharc is kedvezett. Így semmiképpen nem akarta megkockáztatni a mocsáron áthaladást, sőt hátrébb akart húzódni, hogy a szerdárt kicsalogassa biztos és védett állásából.”⁶⁶

Lotharingiai Károly tehát „augusztus 15-én este, hogy a törököt védett helyzetéből kicsalja, visszavonulást színlelt és felfejlődött csapatait, a Castell és a Savoyai ezredek háttéde alatt, mintegy háromezer lépésnyire visszavetette, ott megállította, és csatarendben visszafordította ... a csatarend két harcvonalból állott: az elsőben negyvenöt lovasszázad és huszonegy gyalogzászlóalj, a másodikban negyvenhárom lovasszázad és tizenkét gyalogzászlóalj katonasággal. Az első harcvonal jobbszárnán Lotharingiai Károly, Bádeni Lajos és Croy hercegek, Fontaine és Taaffe grófok, a balszárnyon pedig Miksa bajor választófejedelem, Rabatta, Serényi és Pálffy Károly grófok és báró Mercy voltak. A második harcvonalban (tartalék) jobbról Boisdavid, balról gróf Arco állottak csapataikkal. A középpont első harcvonalában Waldeck herceg, a másodikban gróf Dünnewald csapatai voltak. Az

64. OSVÁTH 110.

65. VILLÁNYI 1892. 7.

66. CSORBA 198.

egész hadsereg jobb szárnyának fedezését Pálffy gróf vezérlete alatt, magyar huszárok végezték, akik két különítményben szállották meg a Gete lejtőjét. Támogatásukra a fővezér Styrum és Thüngen tábornokokkal két század dragonyost és két zászlóalj gyalogost rendelt. Az egész hadsereg, a Czobor-féle magyar huszárezred kivételével, osztrák és német birodalmi szövetséges csapatokból állott. A janicsárokból, gyalogosokból és lovasságból álló török hadsereg szintén két harcvonalban vonult fel...⁶⁷

A csata részletes leírását Villányi könyvében találjuk. Eszerint „a herceg elérte célját, amennyiben – egy lengyel szökevény előadása szerint – a szerdár azon hiedelemben, hogy a keresztény sereg mindössze alig áll 20 000 emberből, elhatározta a mocsáron való átkelést. Míg a herceg augusztus 15-én az esti szürkülettel megkezdte a visszavonulást, azalatt a szerdár megtette a megfelelő intézkedéseket, hogy serege a mocsár négy pontján átvonulhasson. A kölcsönös ágyúzás és kisebb előcsatározások eddigéig is napirenden voltak; most azonban, midőn a császári sereg teljes rendben hátrébb vonult s egyes török csapatok is már átkeltek, az előőrsök (600 ember) is kénytelenek voltak visszavonulni. A keresztény sereg balszárnyán álló Castell- és Savoyai-féle dragonyos századok fogták föl a visszavonulókat, mely alkalommal a Savoyai dragonyosokat a törökök oly túlnyomó erővel támadták meg, hogy az ütközés folyamában beállott rendetlenség már-már az egész balszárnyat fenyegette.

A herceg erre egész seregét visszafordította, a rendet ismét helyreállította, s katonai zeneszóval vezette hadait vissza a mocsár felé. Ettől háromezer lépésnyi távolban csatarendbe állította seregét, s így várta be a hajnalt.

Augusztus 16-án reggel oly sűrű köd nehezedett az egész tájra, hogy az ellenséges seregek nem is láthatták egymást. Egy óra múlva azonban felszállt a köd, s a 30 000 lovasból és 12 000 gyalogosból álló török hadsereg, mely az éj leple alatt átgázolt a mocsáron, csak akkor vette észre, hogy alig fél ágyúlövésnyi távolság választja el a császári seregtől. A döntő pillanat tehát megérkezett. Mindkét sereg égett a harcvágytól, a támadást a törökök kezdték, amennyiben az első csatasorban álló 10 ágyút azonnal megszólaltatták a császáriak jobb szárnya ellen. De tüzeik rosszul lőttek; mert igen magasra céloztak, tehát golyóik mind a császári sereg háta megett csaptak le. Lotharingiai Károly is ágyúinak nagyobb részét (súlyom és tábori ágyúk) az első harcvonalban helyezte el; gyakorlott tüzei oly higgadsággal viszonyozták az ágyútűzet, hogy minden lövésök talált. Az alig néhány perczig tartó ágyúzás után a török lovasság vad „Allah” ordítások között egész erejével a császári sereg jobb szárnyára vetette magát, e lovassági roham súlya egy pillanatra ugyan megingatta a jobb szárnyat, de Lotharingiai Károly, ki mindig a legfenyegetettebb pontokon foglalt állást, csakhamar rendbe szedte a megzavart csapatokat, s a maga részéről is olyan erőteljesen viszonyozta a rohamot, hogy a török lovasságot sikerült visszavetnie. Erre a nagyvezér, ki majdnem összes gyalogságát a balszárnyon összpontosította, a szárnyfedezetiül szolgáló rendetlen magyar csapatokra tört, hogy e magaslatok fölött intézett oldaltámadással tehesse tönkre a császári sereget. A magyar lovasság azonban, habár teljesen a

67. SOÓS Elemér: Esztergom és város ostromai. = Esztergom Évtapjai 1933. 1-2. sz. 24.

török ágyúk lőtávolában állott, szenvedett veszteségei dacára vitézül helyt állt, míg nem Styrum, a második harcvonalban álló Boisdavid tábornoktól segítséget kapott (lüneburgiak); erre itt is sikerült diadalmasan visszaverniök a támadó törököt. Ezen előzmények után Lotharingiai Károly az egész hadsereggel lassan előrenyomult, a töltött fegyverekkel előrehaladó gyalogság csekély távoból gyilkos sortüzet intézett az ellenségre, míg az ágyúk valóságos kartácszáport bocsátottak a tömötten álló török hadsorokra. A török hadsorok eképp támadt hézagaikat ismételt újrazárkózással igyekeztek elfedni, míg a szerdár a császáriak fel nem tartóztatható előrenyomulását a bajor választó ellen intézett támadással igyekezett megakadályozni. A választófejedelem azonban könnyűszerrel viszszaverte a támadást, s lovasságát szintén rohamra vezényelte. E támadás súlya teljesen megingatta a török csatarendjét úgy, hogy kevés vártatva az egész török had vad rendtelenségben futásnak indult, s a mocsáron át igyekezett menekülni. (Osváth megjegyzi, hogy „amikor a Duna és az Őrhegy (Strázsahegy) felől sikerült oldalt támadni a törököt, akkor szorították a mocsárba.”) A tüzéség ótalma alatt a győztes gyalogság és a magyarok a herceggel s a bajor választófejedelemmel együtt a mocsáron keresztül is utánuk nyomultak; de csak a könnyű magyar lovasság vette űzőbe a futamodókat. A czombján súlyosan megsebesült szerdár ugyan a mocsár innenső felén fel akarta újítani a harczot; de mivel seregének csak csekély részét tudta újólág rendbe szedni, folytonosan nyugtalanítva a magyar lovasság által – végre is visszavonult Buda felé. (Villányi nem említi, de többen megjegyzik, hogy Bottyán a huszáraival ekkor tört ki a várból és kegyetlen pusztítást vitt véghez.)

Csakis a császári csapatok nagy kimerültsége mentette meg a szerteszét futott török hadakat a végromlástól.

Ibrahim e vereség büntetéséül már Nádorfehérvárt megkapta a szultán által küldött seiyemzsinórt, mellyel önmagát kellene megfojtania.”

A fényes győzelem aránylag kevés áldozatba került, mert a császári seregből alig 100 ember veszett el, vagy sebesült meg; míg a törökök csak halottakban 1500 embert, foglyokban további 200-at vesztek. A csata dél tájban ért véget. A herceg még a csata színhelyén, az összes harsonák és trombiták harsogása mellett, a bajor választófejedelem sátoránál tartotta meg az ünnepélyes „Te Deumot”, az elfoglalt 40 zászlót pedig, mint diadaljelvényt Bécsbe küldötte.

„A futásnak eredt törökök a táthi táborukat ugyan részben felgyújtották, mindamellett elég jelentékeny zsákmány jutott a győztesek birtokába. Így az összes ostromkészlet (30-nál több kisebb-nagyobb ágyú és 16 mozsár, temérdek bomba, golyó, gránát, ásó, lapát, lőpor, fegyver) pompás tábori sátrak, 150 lőszerkocsi, ló, szarvasmarha, szóval az összes élelmiszerkészlet. Te Deum után Lotharingiai Károly a bajor választófejedelem, Waldeck herceg s más magas rangú főtisztek társaságában – az összes ágyúk háromszoros dőreje mellett – Esztergom megtekintésére indult, és az éjjelt is itt töltötte. A herceg a töröktől lefoglalt hadiszerek nagyobb részét (ezer császári élestári kocsival és négy hajóval) a várkiürült szertáraiba vitette.

A következő napon a vezérek a hadsereggel részben Komárom, részben pedig a nyergesújfalusi hajóhídon át Érsekújvár felé vonultak, mert a szokatlan égalj és a mocsár-
lég káros hatása következtében a szövetséges hadak légénysége sokat szenvedett.

Harmadnapra a táthi győzelem után Caprara is elfoglalta Érsekújvárt, s ezzel a párkányi járás területe is teljesen felszabadult a török járom alól... A császári fegyverek e kettős diadalát leírhatatlan öröm és lelkesedés érzetével fogadta a keresztény Európa. A nagyobb városok, pl. Róma, Velence, Nápoly, Köln, Bonn, Brüsszel, Düsseldorf, Paderborn, Regensburg, Hamburg, Lübeck, Nürnberg, Frankfurt, Boroszló, az egész Württemberg hercegsége és Brandenburg választófejedelemség hálaadó isteni tisztelettel összekapcsolt ünnepélyeket (ének, és zenével) rendezték, dicsbeszédeket tartottak, kivilágították s az összes harangok zúgása mellett örömmel lőttek ágyúikkal, emlékérméket vertek. (És itt állítása igazolásául felsorolja Villányi azokat a német forrásokat, ahonnan ismereteit szerezte. K. F. megjegyzése.)

Esztergom sok vértől ázott talaján a táthi csata volt az utolsó döntő mérkőzés a félhold és a keresztény jelvénye között. A keresztény fegyverek elhatározó győzelme végleg biztosítja Esztergomot az újabb ostrom ellen: mert a török hanyatló hatalmi ereje tudatában ezentúl már inkább csak a védelemre szorítkozik.⁶⁸

Az események további sora: 1686. szeptember 2-án felszabadult Buda, 1688-ban Nádorfehérvár (Belgrád), majd 1697-ben Savoyai Jenő fényes győzelmet aratott Zentánál. Az 1699-es karlócai béke után már csak a Temes vidéke maradt a töröké.

A későbbi időszak krónikásának – Sinkovics Istvánnak – szomorú leírásával fejezzük be e korszak bemutatását. A fényes, világraszóló győzelmet hozó táthi csata vesztesége Tát minden bizonnyal ekkor bekövetkezett pusztulása, és az itt élő magyar lakosság kihalása. „1685-ben, amikor a keresztény csapatok már Budát ostromolták, hivatalos küldöttek fordultak meg Esztergom vidékén. Végighaladva a Duna mellett, keresztül-kasul járták a megye Duna feletti részét, ellátogattak a pilisi határig, és mindenfelé ugyanaz a vigasztalan kép fogadta őket. Félelmetessé nőtt a pusztulás ezen a kis darab, pompás fekvésű, termékeny magyar földön.”⁶⁹ S valóban, az 1696. évi adóösszeírásban Tát falu mint „pusztult hely” szerepel.

68. VILLÁNYI 1892. 8-10.

69. SINKOVICS István: Élő és halott falvak Esztergom környékén a XVI. század végén. Bp. 1934. 267. – Ld. még: RÓNAY Gábor: Egy német zsoldos Esztergom-vidéki és budai kalandja 1686-ban. = Esztergom Évlapjai, 2000. Szerk.: BÁRDOS István. Esztergom, 2000. 47-57.

12. Lotharingiai Károly herceg, a keresztény csapatok fővezére az 1685-ös „táthi” csatában (Magyar levelestár. Buda ostroma 1686. Bp. 1986. 39.

III. A CSÁSZÁRI SAS ÁRNYÉKÁBAN (1686-1848)

1. ÚJJÁSZÜLETÉS A TÖRÖK IDŐ UTÁN, A NÉMET AJKÚAK BETELEPÍTÉSE

A török kiűzésével a gazdasági és társadalmi fejlődés legfőbb akadálya elhárult – ám az ország függetlensége ismét veszélybe került. A Habsburg-ház kiterjesztette hatalmát a töröktől visszafoglalt területekre is, és az összbírodalmi, központi törekvések hosszú időre újra meghatározták a magyarországi gazdasági, politikai, és társadalmi viszonyok fejlődését.

Az Esztergom környéki falvak képe a török uralmat záró nagy csaták után igen siralmas volt. „A Duna mellé simuló Süttőből és Nyergesújfaluból, amelyeken a török világon végig pislákkolt az élet, lakatlan pusztaságot csináltak az ide-oda vándorló keresztény és mohamedán csapatok. De nem csak ezeket a helyeket érte utol a végzet, hanem sok más társukat is, úgyhogy az esztergomi falvak fele hosszú évek lemorzsolódása után 1700 körül még üresen, teljesen tönkretéve várta az életet hozó munkás kezeket.”⁷⁰

Az esztergomi állapotok képe Tátra is vonatkoztatható. Villányi Szaniszló első könyvében röviden csak ennyit ír: „Táth falu az esztergomi káptalan birtoka; pusztult hely. A határ földjét használó, s itt vagy egyéb falvakban lakó káptalani jobbágyok terményeik után csak tizedet adnak. Földjük 74,5 pozsonyi mérő.”⁷¹ A pusztult helyként feltüntetett Nyergesen, a postamester és 2 egésztelkes jobbágy lakik. Dorogon a bírón kívül 12 házban laknak, bár itt már a betelepültek is növelték a létszámot, hisz „egy vagy két év óta svábok szállták meg.” Villányi „Három évtized...” című művének második kötetében ugyanerről az időről beszélve – 1699-1700-as dica összeírás – már ezt közli Tátról (összehasonlításképpen Tokod és Dorog adatait is közreadjuk); (Lásd a következő oldalon.)

A felsorolt 17 jobbágynév mind magyar eredetre utal: Mráz Mátyás, Bohana János, Tóth János, Németh Mihály, Kovács György, Gutay Tamás, Gimes Béla, Gyökér Béla, Kappy Tamás, Pap János, Mráz Márton, Szokolay András, Buszik István, Varga Tamás, Farkas István, Kovács János, Tóth János. Összesen 17.⁷²

A századfordulóig tehát Táton még nem telepedtek le németajkú lakosok. „Esztergom földjén magyar lakosságra zuhant rá a török világ és ugyancsak ilyen volt az a népesség, amelyet másfélszázad lemorzsolódás után e területen visszahagyott... mind egy szál magyarok voltak a folyvást emberekkel bíró falvak, ugyancsak mint az utánaeredők és visszatérők, az elpusztulóban pedig a magyar élet aludt ki.”⁷³

70. SINKOVICS 273.

71. VILLÁNYI 1891. 49.

72. VILLÁNYI 1892. 62., 257.

73. SINKOVICS 273.

Javak	Tát	Tokod	Dorog
Jobbágyságok és zsellérek száma	17	17	27
Ökör	42	28	57
Fejőstehén	42	38	56
Meddő tehén	3	8	8
Ló	6	0	22
Harmadfű tinó	33	11	36
Másodfű tinó	32	9	38
Egyéves tinó	35	10	55
Disznó	12	0	23
Méhkas	0	0	34
Búzaeresztek száma	299	86	437
Árpakeresztek száma	33	12	28
Zab és tönköly	25	46	55
Köles	17	0	47
A borok akószáma	112	0	156
Juhok	88	0	0

A vármegye újjászervezésére 1690-1691-ben került sor. A fenyegetett közbiztonság érdekében vármegyei rendőrséget, „paraszt vármegyét” szerveztek, ahol a kerületek élén parasztkapitány vagy hadnagy állt. A jobbágyság helyzete kedvezőtlen volt, de az ipar, a céhek fejlődésnek indultak. A kereskedelem ebben az időben a németek és a zsidók kezében volt. A közállapotok romlottsága miatt a vétkekért a kor szellemének megfelelő súlyos büntetés járt. Így például aki 4 forintnál nagyobb értéket lopott, felakasztották. Halálnevek között a kerékbetörés és a máglya, ritkábban vízbefojtás és élve eltemetés szerepelt. De létezett a nyelvkivágás és az akasztófa, sőt a boszorkányégetés gyakorlata is.⁷⁴

A bíraskodás joga a földesúré volt. A jobbágy felett az úriszék ítélkezett. Az egyházi birtokon – ilyen volt Tát is – némileg könnyebb volt a helyzet, mivel a „jobbágyság saját szokásmodja alapján”⁷⁵ (bíró, törvénybíró, esküdt) intézték a peres ügyeket. A tizedek pénzbeni szedését – természetbeni beszolgáltatás helyett – a török idők után kezdték alkalmazni. A telkes jobbágyság 104 gyalog vagy 52 ígás robottal tartoztak, a zsellérek 18 napon át dolgoztak a földesúrnak. Egy kapu (adókapu=porta) alatt 1608 óta olyan telket értettek, melynek műveléséhez 16 ökör kellett. Ennek megfelelően 4 négyökrös telkes gazda vagy 12 zsellér képezett egy portát.

Az adórovás kulcsa a dica volt. Egy adórovást, azaz 1 dicát képezett 6 ökör vagy 12 borjas tehén, vagy 6 ló; 30 disznó vagy 90 mérő búza (=kereszt) vagy 45 akó bor. Egy dicára 14 Ft 33,5 dénár jutott. Érték összehasonlításul álljon itt egy-két árucikk az értékével együtt: „1699. február 9-én a vármegye a következő módon szabályozta az élelmiszerek

74. VILLÁNYI 1892. 20.

75. VILLÁNYI 1892. 77.

árát: „kilenc font súlyú kenyér 12 dr, 1 font ökörhús 4,5; disznóhús 7 dr, egy itce bor 7 dénár, egy mérő tiszta búza 1 frt 75”⁷⁶. Egy napra a maga kenyerén élő kaszás 35 dénárt kap, az arató legény 25-öt, asszony 15 dénárt. Száz dénár értéke 1 Ft volt. Az ó-pozsonyi mérő vagy szapu mértéke 75 pozsonyi itce víz, azaz 63,6 liter. A pozsonyi mérő másképp számítva 2 véka. Az egy pozsonyi akó = 0,54 hektoliter.⁷⁷ A jelzett forrásmunkák apró részletességgel tárgyalják az érték-, mérték- és árrendszereket, valamint a munkabérszabályozásokat. A kaszásoknál például külön bért számolnak a magyar, tót vagy sváb aratónak.

A török időkben a szántóföldi gazdálkodás, a gyümölcsstermesztés szinte teljesen megszűnt, pedig a XVI. században még Miksa király is Esztergomból hozatta a Bécsben sem ismert „nagy vörös-fekete cheresnyét.” A termés a hadiállapotok miatt bizonytalanná vált. A jobbágyság a könnyebben menthető lábasjósággal foglalkoztak. A török kiűzését követően azonban újra kezdődhetett a tervszerű gazdálkodás.

A legnagyobb gondot a falvak elnéptelenedése jelentette. Ezeket a török uralom idején, vagy a felszabadító harcok során elpusztult és üresen álló falvakat újra fel kellett építeni, és be kellett népesíteni. A jobbadán romokban heverő templomokat újjá kellett építeni és felszerelni. Az iskolaház, lelkészlakás vagy hiányzott, vagy rozzant állapota miatt hasznavehetetlennek bizonyult.⁷⁸

Míg 1493-ban Esztergom vármegyében 1322 adózó porta volt, mostanra alig 6 1/8 porta maradt.⁷⁹ Esztergom vármegyében a török kiűzése után megmaradt 35 faluban 1106 jobbágy és zsellér lakott.⁸⁰

Eszterházy Pál nádor Bécsben már 1686-ban javasolta, hogy telepésekkel népesítsék be újból a vármegyét. Kollonich bíboros, esztergomi érsek egyetértett a javaslattal, s kifejtette, hogy: „a királyság lassan németesíttessék, és a forradalomra és nyugtalanságra hajló magyar vér, a némettel szelídíttessék természetes ura és örökös királya hűségére és szeretésére.”⁸¹

Ez tudatos fellépés volt a „a nemzeti irányú művelődés és az állami önállóság”, a kuruc mozgalmak ellen, hisz minden birodalmi gondolkodásban „akár durvább, akár szelídebb alakban – de mindenütt ott jelentkezik a törekvés: lehetőleg elnyomni, vagy legalább gyengíteni az eltérő véleménnyel, meggyőződéssel bíró elemeket.”⁸²

A szórványos betelepülések időszaka még a XVII. századra esik. Bécs már az 1670. esz-

76. VILLÁNYI 1892. 57-58.

77. VILLÁNYI 1891. 146. – Ld. még: A történeti statisztika forrásai. Szerk.: KOVACSICS József. Bp. 1957. 51., 111., 149.

78. VILLÁNYI 1891. 45.

79. BOROVSKY 332.

80. VILLÁNYI 1891. 50.

81. VILLÁNYI 1891. 43.

82. Uo.

tendőben bizottságot alakított. „A magyarországi újra berendezkedés ügyében”, (In sachen des hungarischen Einrichtungswerkes), és benépesítése tárgyában adott ki rendeletet (impopulationspatens). A betelepítés azonban csak a XVIII. században válik igazán gyakorlattá.

A 15 éves háború és a Rákóczi szabadságharc egy időre megghiúsította a bécsi törekvéseket. Persze volt hely, ahol éppen e harcok szomorú eredménye miatt vált még inkább szükségessé a lakosság számának gyarapítása. A II. Rákóczi Ferenc vezette szabadságharcnak táti vonatkozása – azon kívül, hogy Bottyán János 1704. október elején, mint Kuckländer foglya haladt át Táton – az a szomorú tény, hogy a település lakossága majdnem teljesen kipusztult. Az 1703-1711-ig tartó szabadságharc állandó veszélybe sodorta Esztergomot, és így a megyét is. „A vármegye 35 községe, majd a kurucok, majd a császári katonaság téli-nyári beszállásolása és garázdaságaik következtében vagyoniilag teljesen tönkre jutott.”⁸³ Ismét az elnéptelenedés veszélye fenyegette a térséget.

III. Károly (1711-1740) felhívással fordult a német rendekhez – először a svábokhoz, akikről ennek nyomán minden hazánkba betelepült németet elneveztek –, hogy felesleges jobbágyaikat engedjék Magyarországra. Toborzók járták Dél-Németországot és a jelentkezőket hajón hozták Pozsonyig vagy Pestig, majd szekéren vitték a kijelölt faluba, városba. Ott a kezdéshez szükséges segítséget – igavonó jószágot, vetőmagot, élelmet, stb. – a földesúr biztosította számukra. A betelepítő, betelepülő németek nevében beszélhet így Pesty Frigyes: „A német Duna, mely Schwarzwald hegyekben ered – szűkölködő gyermekeit, mint jó anya hátán gazdag magyar földre, mint jobb nevelőintézetbe hozta, jövőre nevelőit magyarhonnak?! Ki nem látja itt, az isteni gondviselést, mely mindent az emberek boldogságára használni tud? Mily háládatlan a német, ha Nemet kiált a magyarnak, mi ritka eset; sőt hálás szívvel fel kiált jó magyarhonba a Német: nőmet is szaporodásnak hozom ide, hogy kétszer boldog legyek.”⁸⁴

„A telepítést már 1720 körül elkezdték, és egészen a század végéig folytatták. Előbb inkább a nagybirtokosok voltak a kezdeményezők, majd később a kincstár. Az udvar kizárólag németeket – lehetőleg katolikusokat – telepített. Óriási költségekkel, szabályos alaprajzú, teljesen felépített és felszerelt falvakat adott át a telepeseknek... Az évtizedeken át tartó állami, és földesúri telepítés következményeként kb. 400 ezer ember került Magyarországra.”⁸⁵

1718-, 1723-, 1736- és 1755-ben újra és újra toborzó akciókat tartottak. Az 1718-ból fennmaradt toborzócédula szerint, a telepesek 30 hold földet, 8 napi munkát igénylő rétet, szőlőterületet, 45x18 ölnyi ház- és kerttelket, valamint a házépítéshez ingyen fát, három évre biztosított adómentességet kaptak. Társadalmi helyzetüket tekintve, a röghöz kötött

83. VILLÁNYI 1891. 37.

84. PASTINSZKY Miklós – TAPOLCAINÉ SÁRAY SZABÓ Éva: Pesty Frigyes 1864. évi helynévgyűjtése. Komárom megye. Tatabánya, 1977. 142.

85. UNGER – SZABOLCS 132.

magyar jobbággal szemben, a telepesek szabad költözési joggal rendelkező szabadparasz-
tok voltak.⁸⁶

Hogy Tátra pontosan honnan érkeztek a német telepesek, eddigi kutatásaink alapján teljes pontossággal választ adni nem tudunk. Mint már említettük a lakosság a Rákóczi szabadságharc miatt ismét nagyon lecsökkent. 1715-ben 6 jobbágyról tesznek említést. Bél Mátyás 1720-ban 21 családfőt említ – ők valamennyien magyarok voltak. Egy 1723-ból származó dokumentum szerint viszont a táti és tokodi német telepesek közös kérvénnyel fordultak a vármegyéhez a letelepedésük után őket megillető adómentesség elnyerése érdekében: „Tekintetes Nemes Vármegye. Nem egyébért kintelenítettünk nagyságtokhoz, kegyelmetekhez ezen alázatos instanciával folyamodunk: tudni illik, hogy az elmúlt hetekben alá származván országunkból ezen Tekintetes Nemes Esztergom vármegyében le is telepedvén Táton és Tokodon Tekintetes Szent Istváni királyi szemináriumnak faluiban, kiben is kívánunk örökösen megmaradni és a Tekintetes uraságot jobbágysággal szolgálni. Arra való nézve nagy alázatosan kérjük az Tekintetes Nemes Vármegyét méltóztassék valamely esztendőkre való szabadságban bennünket megtartani úgy hogy a falu közé ne conscribáltassunk, hogy ennek utána mind földesurunkat, s mind pedig a tekintetes Nemes vármegyét jobban és serényebben szolgálhassuk. Mely ebbéli hozzánk mutatott kegyes gratiáját nagyságtoknak és kegyelmeteknek alázatosan megiszolgálni igyekezünk. Kegyes választ várván maradunk Nagyságtoknak, kegyelmeteknek alázatos szegény jövevény szolgálai Táton és Tokodon letelepedett svábok.”⁸⁷ E dokumentum alapján, biztonsággal megállapítható, hogy a két faluban lévő új lakhelyükre, 1723-ban érkeztek meg a német telepesek.

Az 1728-as megyei adóösszeírásban 39 az adóköteles fők száma.⁸⁸ 1732-ben pedig a – gyónóképes tátiak számát már 200 főben számolja az egyház-látogató.⁸⁹ Azt azonban, hogy honnan jöttek a telepesek, nem említi.

Pesty Frigyes 1864. évi helynévgyűjtésében a környékbeli falvakra találunk utalást, de Tátra vonatkozót nem. A Dorog környéki telepesek bajor eredetűek: Kirvára (Máriaalom) például Baden Würtenbergből és Schwarzwald környékéről – ahol a falusi faórák készülnek – jöttek. Nyergesújfalura Flandriából és egyéb német államokból származók telepedtek le.

Süttőről Pesty azt írja: „hogy e falu német lakói mikor és honnét jöttek, s mikor telepedtek itt meg, adataink nincsenek, annyit azonban a mondottból kipuhatoltunk, hogy a Duna jobb partján népesített több falvak, kik éppen a süttőiekkel együtt telepedtek le, és velük

86. BUDAYNÉ 49., 50., 248.

87. Komárom megyei helytörténeli olvasókönyv. Vál. és szerk.: ORTUTAY András. Tatabánya, 1988. 155. – K-EMÖH Esztergom vármegye nemesi közgyűlésének iratai 1723. a kérvényre kívülről rávezették, hogy a megyegyűlés 1723. november 24-én tárgyalta az ügyet, azzal a végzéssel, hogy a vármegyei adóösszeírásba az első években ne vegyék fel őket.

88. Conscripção Domestica Proccesus Strigoniensis incliti, comitatus eiusdem nominis Anno 1728. Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat Levéltára, Esztergom. (Továbbiakban: K-EMÖL)

89. VILLÁNYI 1891. 93.

némi rokonságba is vannak Elszászból származtak és így igen hihető, hogy a süttöiek felső Austriából jöttek ide...⁹⁰

A ma élő tátiak – pontos hivatkozás nélkül – őseiket meghatározott helyekről származtatják. Az egyik ma élő visszaemlékező szerint az első táti sváb egy hannoveri hajóács volt, és Hasenbeck névre hallgatott, a Mechlerék pedig Új-Ulmnál szálltak tutajra. Özv. Dinnyés Istvánné született Hummel Teréz, aki 2000-ben kilencvenhét éves, tiszta elmével határozottan állítja, hogy az ő nagyszülei még egyszer visszamentek Ausztriába ahonnan származtak. Nagy kár, hogy az akkori plébánosok nem mindegyike volt oly alapos, hogy a kitölten-dő rubrikán túl is jegyezte volna a jövevények származási helyét.

A dorogi plébániai anyakönyvekben a keresztelek bejegyzésénél is megjelennek a német nevek. 1735. július 8-án Beck András Margit nevű leányát Adolfné tartja a keresztség alá. Augusztus 17-én Reichen Mihály Mária nevű lányának Schmidt Bonifácék a keresztszülei. Október 29-én Schalk György gyermekeit keresztelek.

A telepések fejlettebb ipari, és mezőgazdasági kultúrát honosítottak meg e tájon. A történetíró mégis joggal kesereg talán a következőképpen: „... a lélekszámban erős magyar lakosságra nem jelentenek veszélyt a jövevények, továbbra is magyar bírók vezették a falut és az uralkodó nyelv maradt az eddigi. Ahol azonban csak gyenge lábon állott a magyar élet, az idegen nyelvű új emberek kezükbe ragadták az irányítást és a régi népességre könyörtelenül rámerik a kisebbségi sorsot. A háttérbe szorított magyar szegény emberek útja ezután folyvást lefelé visz. Ilyen elveszett magyar falu a Dunával szomszédos Tát, ahol színmagyar lakosság szenvedte végig a török hódoltság korát és indította meg az életet a XVIII. század elején. A helységet elárasztó német tömegekkel szemben hiába maradnak helyükön a régi magyar családok, német lesz a falu minden életmegnyilvánulása ... Ugyan-úgy jár Nyergesújfalu, amelyből kezdetben csak kisebbséget tevő, de azután félelmetesen megnövekvő sváb lakossága Neudorff-ot csinál.”⁹¹

A tudatos telepítési politika mellett a világi és egyházi felügyelet egyre teljesebbé vált az élet minden területén. Táton is, mint általában Esztergom környékén – az egyházi fennhatóság alatt lévő birtokokon – különösen szervezeten, rendszeresen történnek az információcserék a kegyuraság és a falvak népe közt. Erről pontos képet adnak az egyházlátogatási jegyzőkönyvek és a megyei adóösszeírások.

2. JEGYZŐKÖNYVEK ÉS VÁRMEGYEI ÖSSZEÍRÁSOK A XVIII. SZÁZADBAN

A helytörténet számára fontos forrásmunkaként szolgálnak az 1701-ből, 1732-ből, 1755-ből és 1783-ból fennmaradt egyházlátogatási jegyzőkönyvek, melyek szinte negyed-századonként pontos tudósítást adnak Tát helyzetéről, az egyházi birtokokról.

E jegyzőkönyvek „míg egyrésztől legalább általános vonásokban elég híven feltüntetik

90. PASTINSZKY – TAPOLCAINÉ 205.

91. SINKOVICS 280.

Esztergom-megye egyházi, vallási, erkölcsi, iskolai és népességi viszonyait, másrésről egyúttal hű tükröi a szerény kezdetnek, ama fokozatos haladási törekvéseknek és a szellemnek, mely az intéző köröket s a XVIII. század különböző társadalmi rétegeit áthatja.⁹²

Az egyházlátogatók minden falunál megemlítik a földesuraságot (kegyúr), s azt, hogy az uradalom melyik gazdasági kerülethez tartozik. A látogatás alkalmából jelen van a földesúr vagy gazdatisztje és a megyei hatóságoktól is van ott valaki, valamint a falu előjáróit is meghívják – akik egyetértenek a megállapításokkal vagy ellentmondanak az egyházlátogató véleményének, intézkedéseinek. A jegyzőkönyvben a következőkről történik említés: a templom, az oltár, a felszerelések, a temető, a templom vagyona, a plébánia könyvtára, a plébános jellemzése, a hívek véleménye a papról, lakosság létszáma, felekezeti megoszlása. Foglalkozik az iskolamester (kántortanító) egyéniségevel, az iskolával és elsorolja a lelkészi és kántortanítói jövedelmeket, különösen földjeiket, a dülők és szomszédok név szerinti említésével. A földesúrtól kapott földeken kívül minden egyéb javadalmaztatásuk a közösség terhére növeli. A földesúr építi fel – legalábbis sok helyen – a paplakot és az iskolát, a fenntartás terhe pedig kivétel nélkül a falut illeti. Széchenyi Pál érsek például 22 templomot, paplakot, iskolát építtetett fel vagy alakíttatott át.

A XVIII. század első, Táttra vonatkozó egyházlátogatási jegyzőkönyve Kolonich Lipót esztergomi érsek utasítására készült. Az adatokat Jezerniczky Ferenc János főszékesegyházi főesperes rögzítette. Ennek eredményeit Esztergom város és megye történetírói eddig még nem ismerték és nem használták fel, pedig adatai igen értékesek, mivel ez volt a töröknél a vidékről történt elűzése után az első helyzetfelmérés. Olyan információkat foglal magában, melyek részint még a török időben kialakult állapotokat tükrözik, részint pedig az ezt követő kezdeti időszak nehézségeit mutatják be.⁹³

A vizsgálatot 1701 április 8-án rendelték el. A szétküldött 17 kérdőpont alapján már június 19-én megkezdődött az adatok rögzítése. Eszerint: „Táth temploma a háborúk ideje óta elhagyott állapotban, a falu közepén áll, nincs teteje. Mindenszentek tiszteletére emelte azt egykor Szent István király. Nincs jövedelme.

Alig tizenöt gazda van itt, ahol egykor 60-an voltak. Ezeket át kellene csatolni Tokodhoz, mely 1/4 mérföldnyire fekszik és oda plébániát helyezni. Egykor járt a plébánosnak 30 frt, 30 szapu három holdnak vetése és hat szekér szénát termő mező. Eme elhagyatott falu Szent István papnevelde tulajdona. Esztergomtól 1 mérföldnyire van. A lélekszám negyven, mind katolikusok. A szomszédok elnyomják és az esztergomiak kiszorítják területéből. A tized a papneveldeknek jár. Az iskolamester Harsányi Mátyás, aki a parasztoknál tartózkodik. Fizetése 5 Ft, 5 szapu gabona és két szaput évente elvetnek számára.”⁹⁴ „Magyaros” (Mogyorós) és Bajóth mellett Thát volt a harmadik fiókegyház. Mogyoróson 40-en, Bajóton 50-en, Nyergesújfalun 289-en és Tokodon 110-en laktak ekkor. Valamennyi tele-

92. VILLÁNYI 1891. 69.

93. NÉMETHY 1.

94. NÉMETHY 15.

pülés az esztergomi érsek tulajdona. Nyergesújfalu plébánosa a 24 éves Kralinovits Mátyás. Tátra is ő járt ki minden bizonnyal. Nyelvtudása kiterjedt a németre, szlovákra, horvatra és a magyarra.

Az egyházi látogatás befejeztével 13 pontos utasítás készült a plébános számára, ebből a következő kettőt idézzük: „1. Amint az esperes úr a testvérek tanácsából megtudja, hogy a fellebbvalók rendeleteinek valamelyike a körülményeknek kevésbé felel meg, és inkább árt, mint használ, értesítse a vikáriust. 5. Külön könyvbe jegyezzék a congregatio intézkedéseit, az országos és egyházi eseményeket.”⁹⁵

Az „országos események” ismét hamar érintették a települést. A Rákóczi szabadságharcot – Esztergom közelsége miatt – nagyon megsínylette a falu, hiszen az 1701-ben említett 15 gazda helyett 1715-re már csak 6 jobbágygazda lakta. Az ide-oda vonuló kuruc és császári hadak pusztítása mellett a falu férfilakosságát különböző munkák elvégzésére, hadi szolgálatra kényszerítették. 1706 szeptemberében, amikor Esztergom Rákóczié – a királyi város vigyázására azt üzeni Eszterháznak, hogy „jó lesz tehát, ha Bottyán ezredeiből azokat, kik Esztergomból vagy körülötte fekvő helységekből valók – legalább két század erejéig – oda küldi, akik segélyével a vidéken lévő szegénységet karhatalommal s a munkára (a vár tatározására) hajthassa.”⁹⁶

A harc, a nagy áldozatvállalás ismét hiábavaló – Rákóczi küzdelme elbukott. Az 1711-es szatmári béke után a Habsburgok lemondtak ugyan a nyílt önkényuralomról, de Magyarország függetlensége, Erdély és a szabad királyválasztás joga elveszett. A török kiűzése utáni gyors fejlődés elmaradt. Az ország lakóinak száma a betelepítések nyomán csak 1720-ra érte el a Mátyás korabeli négymilliót.

A káptalan 1691-1711-ben új úrbéri szabályzatot adott ki. (A végleges rendezésre csak 1765-ben, Mária Terézia uralkodása idején került sor.) Ezek szerint az esztergomi káptalan földesúri hatósága alatt volt Dorog, Csév stb. és „ezen kívül halásztanyák Táton és Ebeden.”⁹⁷ A Szent Istvánról elnevezett nagyszombati papnevelő intézet birtokolta Tát, Kicsind, Ebszőny és Tokod falvakat. A tulajdonos továbbra is az egyház egy meghatározott testülete, nem pedig világi földesúr volt. A birtokos jogi személye magyarázatra szorul, mivel a köztudatban mind a mai napig az ún. „egyházi birtokokat” differenciálatlanul értelmezik, holott ez nem így van. Itt is különböző jogilag önálló testületek, intézmények voltak a tulajdonosok. A korabeli vármegye területén a következő egyházi birtokosokat találjuk: a hercegprímást, a főkáptalant és a vallásalapot. Tát birtokosa a főkáptalan, de használója (haszonélvezője) az esztergomi papnevelő intézet volt.

Az 1711-ben készített új úrbéri szabályzat alapján a birtokkezelő prefektus a következőképpen határozta meg Tát státusát: „Táth birtokosa a Szent Istvánról nevezett szeminárium. Szőlőhegye Mogyorós határában fekszik. Bor és gabonadézsmát ad, malma és 2 vizatanyája van. Egy egész telek itt 6 hold szántóföldből áll. Az évi census 132 frt, ügyészdíjuk

95. NÉMETHY 25.

96. Uo.

97. OSVÁTH 377.

5, sópénzük (tőkepénz) 7 frt, a malom után pedig 6 frt-ot fizetnek.”⁹⁸ (A vizatánya „Táthon a Balogh-tanya” volt. A vizák /halfajta/, a Fekete-tengerből úsztak fel a Dunán, s a másfél mázsás sem volt ritka közöttük.)

1715-ben a jobbágyok száma 6. Zsellér és nemes nincs közöttük. Nemzetségükre nézve valamennyien magyarok. (Ugyanekkor Nyergesújfalut 48, Mogyoróst 14, Tokodot 24 fő lakta.)⁹⁹ Az 1720-as adatokat Bél Mátyás közli. Itt jegyezzük meg, hogy épp 1720-as évszámmal áll egy kőkereszt a Mogyorósi út kanyarjában lévő Szentháromság kápolna előtt. A nagyhírű polihistor tudós 21-ben állapítja meg a telkek, s egyben a velük azonos család-fők számát is. Valamennyien magyarok voltak. Szántók, irtvány területek területe pozsonyi köbölben 432, a szőlőké kapásban mérve 69 volt.¹⁰⁰ Bél Mátyás arról is tudósított, hogy Tát határa igen kicsiny, de sík és termékeny volt. Földesúrként a Szent István Szemináriumot említi. A nép katolikus vallású. Templomuk helyben található, a dorogi plébániához tartozik. Kevés szántóföldje miatt Tát a vármegye szegény települései közé tartozott.

A megye 1728-as adóösszeírás adatai ugrásszerű lélekszám növekedésről és a német nevek megjelenéséről tanúskodnak. Vármegyei és hadiadó fizetésére 39 főt köteleztek. Ekkor 4 egész, 11 fél és 23 negyedtelkes gazda valamint egy telek nélküli zsellér élt itt. A leggazdagabbak: Dinnyés Albert, Pap Tamás, Schalk József, Schalk János, Molnár András voltak. A felsorolásban a még ma is fellelhető családnevek közül a következőkkel találkozunk: Beck, Minkl, Schmitth, Adolf, Juhász, Horváth, Ekker, Kovács, Baumann. A falu gazdaságának főbb mutatói: ökör 57; ló 8, tehén 28; 3 éves borjú 12; 2 éves 16; juh 59; kecske nincs; disznó 2; búza, pozsonyi mérőben 606, árpa 30, zab 194; köles 2,5; 1 db méhkas, szénakazal 42 1/4, bor 133 akó.¹⁰¹ A vármegyei adóösszeírás 1731/32-ből közli a nemesi vármegye által megállapított dica alapján szedett adókat. Ezek szerint az adót a tátiaknak 30 2/4 dicára kellett fizetni. „Mi alól írtattak Táthi Bírák adjuk tudtára, mindennek, hogy... Táth sem többet, sem kevesebbet nem fizet.” Aláírás: Főbíró Guba János, törvénybíró Molnár András. Dátum: 1731. október 31. Hadiadó 203 forint 50 4/8 krajcár, háziadó 45,45. Összesen 249 forint 35 4/8 krajcár. A környező községek fizetési kötelezettségei: Mogyorós 245,30; Nyerges 499,11; Tokod 435,45 6/8. A hadiadót az országos központnak fizették, a háziadó maradt csak a vármegyénél. A falu neve ekkor még mindig többféle írással szerepel: Tát, Táth, Tátth.¹⁰² 1731 október 31-én összeírják a megye 205 iparosát. Közülük Táton 1 mészáros, 1 kocsmáros, 1 molnár, 1 pintér, 1 ács működött, míg Dorogon 6, Tokodon 7, Nyergesen pedig 12 iparos élt.¹⁰³

98. VILLÁNYI 1892. 99.

99. Magyarország népessége a Pragmatica Sanctio korában 1720-21. Bp. 1898. 45.

100. BÉL Mátyás Esztergom vármegyéről írt kiadatlan művének szemelvényes magyar fordítása. Ford.: PROKOPP Gyula: Bev. és jegyz. ell. ZOLNAY László. Tatabánya 1957. 72.

101. K-EMÖL Conscriptio... 1728.

102. VILLÁNYI 1892. 112-113

103. SZOMBATHY 328-329.

A XVIII. század első harmadának végén a mindennapi életről szólva megállapíthatjuk, hogy a telepések mindenképp jobb körülmények közül, gazdagabb vidékekről érkeztek, s így fejlettebb termelési kultúrárt honosították meg új környezetükben. Nem véletlen tehát, hogy mind a mezőgazdaság, mind az ipar ekkor indult virágzásnak. Ennek ellenére Bél Mátyás még 1730-ban is „borzalmas szegénységről” beszél midőn e vidéket említi. Szombathy pedig a következőket gyűjtötte össze e korról: „a parasztházak még a török előtti időket idézik. A favázú házakra jellemző a konyha, a nyitott tűzhely, de már van kemence is. Kémény nincs. A kavargó füst az ajtón száll ki. Üveg még nincs. [...] Az edények cserépből és fából készülnek. Az ételek sütéséhez nyársat használnak. A közös tálból előbb a férfiak esznek. Evésüket az asszonyok az ajtóhoz támaszkodva állva nézik. Pálinkát tudnak főzni, de a boruk igen savanyú. A szoba közepén kenyérfiókos asztal áll. A szoba egyik sarkában két szögben összeérő pad található. Az ágy – ha van – rámás vagy mennyezetke-retes, a gazda rendszerint kint alszik a jóságnál, a gyerekek szalmán vagy a kemence pad-káján, birkabőrön. A szövéshez már szövőszéket használnak.”¹⁰⁴

A jobbágház és környékének szerkezete szinte fél évszázadon át megőrizte ezt a jelleget. Utca felőli végén állt a lakóépület, hátrébb az istálló, ólak, góré, pajta, és a szérűskert (cséplőhely), széna- és szalmakazlak, még hátrébb, vagy e mellett a mai kiskert elődje (tök, káposzta, hagyma, zöldség, egyéb vetemény), végül a nagy konyhakert. A portának ez a szerkezete mind a mai napig – 2000. év – sértetlenül megmaradt a templomtól a posta felé lévő hatodik háznál, (Mechler-Pánczél) és még inkább a hetediknél, az Aubéli-Fischer-nél. Minden anyagot célszerűen hasznosítottak. Így a zsupszalmát és a kukorica csuhét kéve és szőlőkötözésre, szatyorkészítésre, szalmazsák feltöltésére, a pelyvát vályogtéglá, a napraforgószárat kerítés készítésére használták. Az állati termékek teljes feldolgozására is ott-hon került sor. Majdnem minden házban készítettek vaját, túrót, sajtot. Az ügyesebbje a birka gyapjából mellényt készített. Mechler Jánosné, született Keil Erzsébet, ki a mostani ezredfordulón elhagyta nyolcvanadik évét, még „ropkán” mutatós mellényt csinált fiainak.

Villányi Szaniszló feljegyzései szerint is szegényesek az épületek, melyek vályogból és sövényfonásból készültek. Ám a templom melletti plébános ház, vagy a faluban élő birtokos háza már kőből épült. A konyhából a szoba felé nyíló kemence már nem csak főzésre, de fűtésre is szolgált. Fejlődött a kézművesség – főleg a kovács- és fazekasmesterség. A falu házai Táton egy útra felfűzve helyezkedtek el. A tatiakat a Duna és a bécsi országút (a mai fő utca) sokszor veszélybe sodorta, de olykor előnyt is jelentett. Pesten ugyanis ekkortájt már évente négyszer tartottak vásárt. A hajcsárok a Duna vonalán hajtották a jószágot az osztrák és német tartományokba. A szekeres gazdák közül csak a közeli Nyergesújfalun élőket említik, de a tati fuvarosok is ismertek voltak.

Villányi Szaniszló az esztergomi lakások felszereléséről és az emberek ruházkodásáról a következőket írja: „egy széles ágy van az asszony számára, a többi családtag a kályha pad-káján, lóczán, bundán stb. aludt, ahogy jött. A bútorok egyszerűen fából készültek ú.m.

104. VILLÁNYI 1892. 140-141.

szék, karszék, pad, asztal, láda... szekrény... almárium... asztali edények ón vagy fából készültek... kés és villa ritkán fordul elő... a németek és tótok a magyar nyelv olvasztó erejének hatása alatt – gyermekeikben teljesen beolvadnak a magyar elembe elannyira, hogy a német ajkú szülő már nem tud beszélni magyar nyelvű gyermekével. A származásnak megfelelően a viselet is jobbadán kétféle, t. i. magyar és német; csak hogy a magyar nők közül sokan hódolnak a német divatnak. A század első tizedében azonban még erős volt az ellentét a magyar és német ajkú polgárság körében. Szórványos adataink szerint a magyar női viselethez tartozott a patyolat-kötény, gyolcs féling, fátyol – kötény széles csipkére, mente üstgombokkal, váll selyemposztóból sík gallonra, szederjes komét, kendő, pártaöv stb. Kesztyű- és harisnyaviselet általában el volt terjedve. Szerették a kirívó színű ruhaneműket is. ... A köznép az ún. karasia-, vagy abaposztóból készült magyar szabású porruhát viseli süveggel, teljes szűrrel vagy szűrdommánnal. A parasztnő rövid szoknyája, derék és vállviselete külön divatot képviselt, mely utóbbit parasztvállnak neveztek az iparosok. A juhászok prémes ködmönt, a szolgáltók rókaháttal bélelt mentét viseltek.”¹⁰⁵

Az 1731/32-es megyei adóösszeírás mellett fennmaradtak az 1732-es canonica visitáció adatai is. Eszerint: „Táth Dorog leányegyháza. A Sz. István királyról nevezett nagyszombati papnevelő birtoka. A Mindenszentek* tiszteletére épült templomának szentélye boltíves. Hajójának mennyezete deszkázott, ez a sekrestyénél hiányzik. A khórus és a torony (2 kis haranggal) fából készült. Vannak padjai és három oltára. Felszerelése közepes. A plébános illetéke 20 frt; 30 p. szapu gabona... Az iskolamester, Aszalay András, IV. gimnáziumi osztályt végzett, s csak magyarul beszél. Az iskolaépület jó; tanítványai nincsenek. Illetéke pénzül 8 frt, 26 p. szapu gabona... Hat egész és 26 fél telkes jobbágy lakik a faluban... A gyónóképes római katolikus lelkek száma 200.”¹⁰⁶ (Ez a szám Tokodon 230, Mogyoróson 257.) A táti birtoktestek felsorolásánál már látható, hogy a tátiak erősödnek, terjeszkednek. 1701-ben még elnyomják a szomszédok – írja az egyházlátogató – most meg már birtokokat szereztek Esztergom és Újfalú (Nyergesújfalú) felé, és a Bajnai út mentén is.”¹⁰⁷

Az 1755-ös egyházlátogatási jegyzőkönyv szerint: „Táth részint az uradalom, részint a káptalan és a hívek önkéntes adományaiból 1747-ben épült temploma igen czélszerű és jó állapotban van. Tornya fából van. S a templom teteje zsindeyes, egészen boltíves. Van szószéke és khórusa (fából), hatváltozatú orgonával, két oltára és két sor padja. Felszerelése jó. ... Az iskolamester Bencsik Lőrincz, megfelel kettős hivatásának s egyúttal harangozó... Zsoltár éneklésért a halott mellett 75 dr. ... Az iskolaépület jó. A tisztán kath. lakosok száma 365, ezek közül 242 gyónóképes.”¹⁰⁸ A magyar és a német nyelvű lakosság arányának

105. VILLÁNYI 1892. 140-141.

* Ez valószínűleg téves, mivel a templom titulusa 1860-ig Szent György, ettől Mindenszentek.

106. VILLÁNYI 1891. 93.

107. VILLÁNYI 1891. 94.

108. Uo.

megváltozása miatt ekkor a miséken a magyar és a német nyelv egyaránt használatos. Bencsik Lőrincz iskolamester magyarul, németül és szlovákul is beszél.

Külön is megemlíti az egyházlátogatási jegyzőkönyv, hogy a tudományokban is „kielégítő” a jártassága. Itt szerepelnek először – a ma már sajnos kiveszőben lévő – olyan határterület-nevek, mint: „kertallyai döllő, Duna döllő, Sás döllő, Halomka”.¹⁰⁹ A mai napig ismert családnevek közül a következőket olvashatjuk itt: Hampauer Fülöp, Cziczman Ádám, Schmidt Ádám, Minker Jakab, Juhász Márton, Mészáros János, Schlak Tamás, Dinnyés András, Schlak Péter. A jegyzőkönyvek elemzése nyomán Villányi Szaniszló megállapította, hogy ebben az időszakban már terjedőben volt a háromnyomású gazdasági rendszer, a plébánosoknak és iskolamestereknek (ezek egyben kántorok és harangozók is voltak) földjeit a földesúr adta, de javadalmazásukról éppen úgy, mint a templom és az iskola fenntartásáról a köz-ség gondoskodott. A temetők ekkor kerültek el a templomok környékéről. Így Táton is az 1780-as években kapta a jelenlegi helyét, az Ady Endre utca és a Felszabadulás út által határolt területen. A templomok ekkor már kőből és téglából épültek, a többi épület vályogból készült, a tetőt szuppal, vagy náddal fedték. A gyerekek többnyire csak télen jártak iskolába. A népiskola a legalsó fokán írást, olvasást, számolást és hittant tanítottak. Az anyagi és szellemi kultúra összes „elméleti tudnivalóit” ekkor a pap és a tanító birtokolta és adta tovább a faluban. Táton az utolsó kántortanítók egyike – Seres Ferenc – a XIX. század végén még a szemzés fogásait is tanította, s ha a „disznó beteg volt”, akkor őt hívták a házhoz. Hasznos szokásként vásár- és ünnepnapokon az előljárók és előkelőbbek családjaihoz a tanító a szegény tanulókkal énekelni járt, amiért jutalmat kapott. A kántortanítónak az ostyasütésért plusz jövedelem járt. Az ő ajándéka abból állt, hogy szombatonként a tanulók „élelmi adományt” vittek neki. Ő is küldött nagyobb alakú ostyákat egyes házakhoz – amiért szintén ajándékot kapott. Az említettekén túl a halott mellett fél vagy egész éjjel zsoltárecneklést tartott.

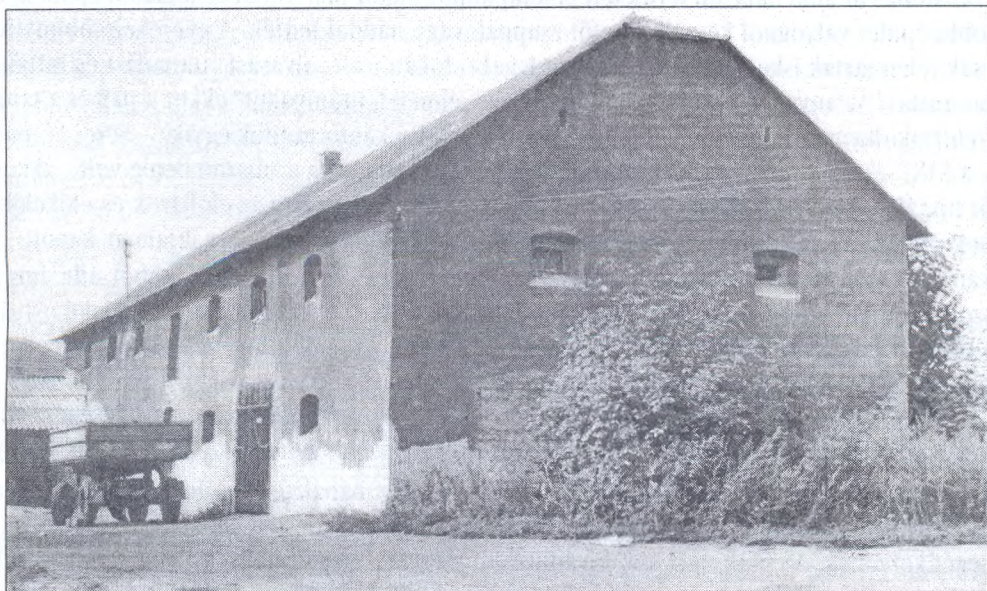
A pestisjárványok elkerülése érdekében királyi rendelet szorgalmazta községenként két ház felállítását: „Az egyik vesztegzárul szolgált az idegenek részére, a másik pedig Lazaretum volt a betegek számára.”¹¹⁰ Ekkoriban falusi bábákat még nem tartottak, de a gyakori csecsemőhalál miatt fontosnak tartották, hogy a szülésnél „hozzáértő asszonyok” segédkezzenek. Az utak még sok kívánnivalót hagytak maguk után, a vámok és uzsorák mellett az útonállókka is számolni kellett az utazónak. Tát postaközeledése jó volt. Budával a dorogi, Komárom, Győr és Bécs irányában pedig a nyergesújfalui postakocsi állomás biztosította a kapcsolatot.

A Mária Terézia által 1767-ben kiadott úrbéri rendelet meghatározta „a jobbágytelek nagyságát, és megszabta a telek használatáért járó terheket. Az egyholdas belső telekhez – rajta ház és gazdasági épületek – 16-40 hold szántó (földminőség szerint) 4-15 hold rét, elegendő legelő, s az erdőből épület- és tűzifa járt. Terhei: évi 1 forint pénzbeli földbér, a szántóföldi termésből kilenced és ajándék (2 kappan, 2 csirke, 12 tojás, fél icce vaj, s 30

109. BALOGH – ÖRDÖGH 63-67.

110. VILLÁNYI 1892. 37.

telek után 1 borjú; robot – évi 52 ígás vagy 104 napi gyalogrobot.”¹¹¹ Ekkor már elterjedőben volt a burgonya, a kukorica, a dohány, a lucerna, a lóhere termesztése, és a rideg állattenyésztés mellett az istállózó állattenyésztés is. Mindezek elősegítették a falu gazdagodását, melynek bizonyítékául a szeminárium túl települési magtár is épült. Ez a szemináriumi magtár a templomtól lefelé 400 méterre, a mai községi óvoda mögött állt. Bejárati ajtaja felett a zárókőbe vésett 1768-as évszám tudatja az építés idejét. Méretei a következők: hosszúsága 27, szélessége 11, magassága 7,5 méter. Az egyszerű, meghatározó stílusjegyet magán nem viselő épület kivitelezése nagy gondosságra vall, hiszen a házaknál lévő félig nyitott csűrőknél, pajtáknál jóval többet ér. Igen erős egybefüggő falazatát mészporral elegyített, majd vízzel leöntött kőből, téglából és egyéb törmelékből hozták létre.

13. Az 1768-ban épült szemináriumi (urasági) magtár

A század nagy fejlődést kínáló lehetősége a lassan induló bányászat volt. 1768-ban Mária Terézia 50 aranyat ígért annak, aki köszönet talál az országban. A megyében először a Ruhr-vidékről jött Rükschuss-fivérek kezdték meg 1780-ban Csolnokon a kutatást. A kö-

111. UNGER – SZABOLCS 132.

vetkező század a bányászaté. Mogyorós és Bajót (Szarkás) bányászata Tát sorsára is kihat.¹¹² A tokodi kőszénbánya – itt már a táti fuvarlehetőségek is számba jöhettek – csak 1810-ben hallatott magáról.¹¹³

Az alsó és középfokú oktatás vonatkozásában fejlődést jelentett az 1777-ben kiadott *Ratio Educationis*, amely kimondta „hogyan a mestereket a nagyobb városok normál, nemzeti iskoláiban egy 10 hónapos szeminárium keretében kell leendő hivatásukra előkészíteni...”.¹¹⁴

Az 1783-as *Canonica Visitatio* nyomán tudjuk, hogy az egyház jövedelme Táton 150,85, Tokodon 196,20, Dorogon 253,90 Ft. (1 forint egyenlő 100 dénárral vagy 20 garassal vagy 60 krajcárral. 1 font hús /0,56 kg/ 5 krajcár, 2 font kenyér 5 krajcár, 1 meszely bor 5 krajcár. A falu lakossága ekkor katolikus volt. A negyvenkét éves német Vain Pál személyében az iskolamester a nótáriusi teendőket is eláta. A földrajzi nevek között említést nyernek: Halomka, Hordós, Soós, Dunamenti. S találkozunk: Kovács István, Lohner Jakab, Shmit József, Juhász Márton, Dinnyés István, Sámuel János, Kail Jakab, Lang József nevével.¹¹⁵

A nevezetes elemi csapásokról a következőket olvashatjuk: „Ebben az évben – 1799 – volt a leghidegebb tél, amelyet Európában 1399 óta nem jegyeztek fel. A hatalmas havazások miatt okt. 20-tól, márc. 3-ig a juhokat itthon kellett etetni. A rengeteg hó olvadásától a Duna annyira kiáradt, hogy Esztergomban több mint száz ház az árvíztől összedőlt. A városba vezető utat a táti hídtól az árvíz annyira elárasztotta, hogy a fáknak csak koronái emelkedtek ki. Ezért a várost csak Dorog felől lehetett megközelíteni.”¹¹⁶

Egy évvel a XIX. század fordulója előtt Vályi András „ország leírásában” ezt olvashatjuk a településről: „Táth Magyar és német falu Esztergom Várm., földesura az Esztergomi Kis Papság, lakosai katolikusok, fekszik Doroghoz nem messze és annak filiája Esztergomhoz is 1 órányira, eladásra módgya helyben, és Esztergomban, földgye jó, szigettyeit, réttyeit néhan víz megönti, fája nints, szőlője határjában kevés, hanem az úgy nevezett Ebszőnyi pusztában van és jó borokat terem.”¹¹⁷

3. TÁT A XIX.SZÁZAD ELSŐ FELÉBEN

A II. József halála után 1790-ben kibontakozó nemesi ellenállás rövid ideig tartott. A társadalmi átalakulás forradalmibb programját kidolgozó jakobinusok mozgalma Martino-

112. SCHMIDT Sándor: Az esztergomi szénmedence bányászatának ismertetése. Dorog, 1932. 103-104.

113. BUDAYNÉ 108.

114. HEGEDŰS Rajmund: Az esztergomi Tanítóképző Intézet 125 éves története – Tanulmányok. Esztergom, 1970. 179.

115. Esztergomi Prímási Levéltár (Továbbiakban: PL.) *Canonica Visitatio* 1783. Fasc. Lib. 181.

116. KOVÁCH Ádám: A héregi plébánia története 1786-1799. Latinból fordította Seres Ferenc, 1969. 33. Kézirat

117. VÁLYI András Magyar országnak leírása. III. Buda 1799. 467.

vics szervezkedésének leleplezésével elbukott, majd a napóleoni háborúk utáni dekonjunktúra akadályozta a gazdasági fejlődést. A XIX. század második évtizedétől kezdve fokozódott a szembenállás az abszolutisztikus Habsburg-uralommal szemben, s később a reformországgyűléseken megfogalmazódott a nemzeti függetlenségért, a társadalmi haladásért indított újabb harc programja is. A társadalmi-gazdasági, politikai, nemzetiségi feszültségek megoldásának elnapolása, a reformeszmék megghiúsítása az 1848-49-es forradalomhoz és szabadságharchoz vezetett, mely döntő fordulatot hozott az ország, s egyben Tát életében, fejlődésében is.

Esztergom vármegye a századfordulón vármegyei önkormányzat irányításával élte életét. Az örökös főispán itt ugyan a mindenkori érsek, ám az – Rudnay Sándor, volt erdélyi püspök személyében – csak 1820. május 20-án jött Pozsonyból illetve Nagyszombatból Esztergomba.

A közigazgatást az alispán és tiszti kara irányította. Az uradalmakon a földesúr szava volt a törvény, vagy teljhatalmú jószágkormányzója, a prefektus intézkedett. Az úriszék ítélkezett, a falusi bíró pedig igazgatta a jobbágyok és zsellérek apró-cseprő ügyeit. A megye két követet küldhetett a rendi országgyűlés alsó táblájába. A főkáptalannak külön követe volt. Ám az érsek és a főkáptalan – bár beleszólása nagy volt – a vármegye ügyeivel csak formálisan foglalkozott, annál is inkább, mivel a főszékesegyház és főkáptalani lakások még nem készültek el. A Bazilika felszentelésére I. Ferenc József császár jelenlétében csak 1856. augusztus 31-én került sor.

Táton a földesúr továbbra is az érseki papnevelde, a szeminárium, mely a falut a „Mél-tóságos Esztergomi Főkáptalan Kegyelmes Földesúrai” kezelésére bízta. Az ún. „előljáróság”: a Dorogról kijáró plébános, az iskolamester (aki egyben kántor, harangozó és jegyző is volt), a bíró és törvénybíró, az esküdtek voltak, s rajtuk kívül számításba jöttek már a nagyobb adót fizető gazdák is.

Az 1812. július 21-én kelt egyházlátogatási jegyzőkönyvből megtudhatjuk, hogy ekkor a település lélekszáma 559 fő volt. Postakisasszonya: „Posta Magistra Theresia Zsitvay.” Az iskolarektor a római katolikus Rausch Mihály, aki a ceremóniákban és rítusokban járatos, a gyermekek oktatását elégséges színvonalon végzi. A Dorogról kijáró plébános könyvtára 120 könyvet tartalmaz. A plébános Franciscus Pianone könyveinek lajstromában a következő leltárszámúak a magyar nyelvűek: 48. Baranyi Pál: Az életnek és halálnak képe; 50. Illyés: Prédikáció; 74. Kovács: Ünnepi prédikációk; 75. Bielek: Arany gondolatok; 77. Nagy: Az igaz hitnek elei; 82. Katona: Magyarország története; 102. Lelkigyakorlatok; 113. Magyar Biblia. A többi mű latin, német és görög nyelvű¹¹⁸.

Helischer József az 1827. esztendőben azt írja Tátról, hogy: „németek és magyarok egyesén lakják 102 házban és 115 családban. A 635 főnyi lakosság katolikus. Van ugyan temploma, de a dorogi plébániához tartozik. Van 708,5 hold másodosztályú és 115 hold harmadosztályú szántója, 79,5 kaszás harmadosztályú rétje, 555 kapás első osztályú szőlő-

118. PL. Canonica Visitatio 1812. júl. 21. Lib. 569.

je. Legelője harmadosztályú, faizása (erdő-használata) nincsen.”¹¹⁹ Helischer idézett művében Tokodnál említést tesz a táti csatáról, de megjegyzi, hogy a Bél Mátyás művében említett patakot azóta már szabályozták, s ez most több uradalmi malmot hajt.

Ez idő tájt a reformmozgalom hatására és az országgyűlés követelésére az eddig használatos latin és német nyelv helyett 1844-ben a magyar államnyelvet iktatták törvénybe. Ettől kezdődően a magyar a törvényhozás, a közigazgatás, az igazságszolgáltatás és a közoktatás hivatalos nyelve. Dorog környékén az egyházi anyakönyvezés szakít a tridenti zsinat rendelkezéseivel, hisz 1735-1843-ig latin nyelvű, de 1848-1858 között már magyar. Táton a magyar nyelv lelkes pártolói, bár sokat nem hallhattak, sőt biztosan nem is tudtak a Bessenyei által megkezdett magyar nyelv pártolásáról, Kazinczy nyelvújításáról, mégis gyönyörű példáját adták az ősi nyelv iránti tiszteletüknek, mikor 1831. december 29-én levelet írtak az esztergomi hercegprímásnak a rajtuk és nyelvükön esett sérelem miatt. A levél gondolatai rendezettek, stílusa a témának megfelelően fennkölt:

„Nagy Méltóságú Püspök

Reményünk Kegyes oszlopa

Minthogy 18 esztendőök előtt a mesteri hivatal részül a Templomban való éneklés felessen lévén, az az egy Vasárnapon vagy Ünnepnapon magyarul, másikon pedig Németül, 1813-dik esztendőben pedig Keresztjárom hétben Tokodra való processio menés alkalmatosságával, helységünkbe lakó Németek, kik tsak hírért magokat azoknak nevezik, nagyobb számúak, velünk rendetlenül bánván, Feszületet, lobogókat, tőlünk elszedvén, azok nélkül a legnagyobb botránkozásba folytatták útunkat, és azon Naptul fogvást megfosztottak bennünket Templomba az Isteni szolgálat felességétül, mindenkor kétszer Németül, harmadszor magyarul Énekeltek, Nagy Sátoros ünnepeken pedig soha sem melly nekünk magyaroknak nagy szívünk fájdalmunkra esik, hogy azon igen kedvelt magyar Jussunktul Törvéttelenül s gyalázatosan megfosztottunk. Tájunkon fekvő tiszta Németh lakos helységekben pedig a magyar Nyelvnek előmozdítása és gyarapodása láttatik lenni, éppen nálunk nem, a hol mindnyájan Németeket össze számlálván, kitsitül mind napig, hogy magyarul ne tudnának, egynél több nem találtatik. Mely okra való nézve folyamodunk Nagyméltóságú kegyes Urunk és Atyánkhoz, kérésünk végben vitelére, tellyes hatalommal fell ruházott oszlophoz, méltóztasson kegyesen bennünket, de kivált a Magyar Nyelvet kegyes Pártfogása alá venni, és templomunkban, úgy processiók alkalmával való Németh Éneklést végképpen el tiltani.

Mely kegyes végzést óhattva várjuk, alázatos könyörgésünket származtatván, Kezei tsókolása mellett drága kegyességébe ajánlottak maradunk.

Nagy Méltóságú Püspöknek mint Kegyes Atyáknak December 29-kén. 1831.

Legalázatosabb Szolgái

Farkas István Mészáros Albert és a többi minnyája Táthi Magyar lakosok.”¹²⁰

119. HELISCHER József: Esztergom vármegye statisztikai, történeti és helyrajzi leírása. Latinból ford. PROKOPP Gyula. = Esztergom Évlapjai. 1988. Főszerk. BÁRDOS István. Esztergom, 1988. 134.

A kérdés fontosságát mutatja, hogy az aula, a püspöki hivatal már 1832. január 3-án tárgyalta az ügyet. Táton a magyar-német ellentét állandó problémát jelentett, s az élet-megnyilvánulások minden területén jelentkezett, az utcai verekedésben éppúgy, mint a templomban, ahol már esetenként német és magyar Istenről beszéltek.

Az 1832/33. évi megyei összeírás adataiból tudjuk, hogy a 97 3/8 rovásadó (a kapu- vagy háziadó és a hadiadó) alapján a tátiak tartozása a következő volt: *hadiadóban*: 662 forint 9 krajcár, *háziadóban*: 321 forint 20 2/8 krajcár. Ez **összesen**: 983 forint 29 2/8 krajcár.

A láttamozó főszolgabíró Reviczky Károly volt. Az adó szempontjából 93 házban 103 személy került összeírásra. Ebből jobbágy 50; idős jobbágy fia 25; leánya 2; valakinek testvére 2; zsellér 22; lakó 2; szolgáló 12; szolgálólány 5. A szétválasztás létszáma 17-tel volt nagyobb, mivel egy-egy jobbágynál adókötelesként a gyermeke vagy szolgálója is összeírásra került. Az ökrök száma ekkor 40, a teheneké 108, a tinóké 57, borjúké 12, lovaké 166, csikóké 2, sertéseké 26. A földterület megoszlása e kimutatás szerint: 708,4 hold másodrendű szántóföld, 115,2 hold harmadrendű föld, rét 78, kaszás, szőlő 594,4 kapás. Egyesek, mint például Keil István, Lutz József, Holdampf József már haszonbérlet után is fizettek adót. A bíró ekkor Adolf Mihály, a hites jegyző Albert András volt. Legnagyobb adófizetőként Adolf Mihályt (23 frt 19 kr); Pap Andrást (23 frt. 57 kr.), Rosz Sebestyént (24 frt. 17 kr.), Szatketzer Lepoldot (25 frt. 18 kr.), Lutz Józsefet (23 frt. 52 kr.) tartották nyilván.¹²¹

Az idők folyamán a felmérések egyre pontosabbak lettek. 1836-ban már a földek érték szerinti sorrendiségét is számon tartották, s pontos adatokat találunk az állattállományról is. Ez a változás a termelési kedvre is jótékonyan hatott. Így például a tized szedése idején korábban rengeteg termés ment tönkre amíg az adószedőre vártak. Addig ugyanis nem volt szabad a csűrbe hordani a terményt, míg a „részeket”, adó fejében el nem vették. Emiatt, gazdagabb vagy silányabb termés esetén mindig vitát jelentett a tizedek pontos megállapítása. A korszak utolsó, 1836-ból származó egyházlátogatási jegyzőkönyvében tetten érhető a földrajzi nevek bővülése, részenkénti pontosítása. Ekkortól rögzített a: Hídon alul, Kertek alatt, Hegy alatt, Külső hosszú, Belső hosszú, Duna „döllő”, Soós, Dunaföld, Duna föld felső, Sás külső, Sás belső. S ugyancsak e forrásból tudjuk, hogy a Dorogról kijáró plébános: Tóth József, kinek könyvtára 79 kötetet számlált. Az iskolamestert Juhász Ignác-nak hívták.¹²²

Az 1838-as esztendő szomorú eseménye a nagy árvíz, Táton is pusztított. Mind a mai napig jelzés mutatja két helyen is a Duna akkori szintjét. Az egyik a templomnak az iskola-telekkel érintkező sarkán, a másik az Aubéli háznál (a mai Felszabadulás út és az Ady Endre út sarok), a Molnár emléktábla alatt található. „Öt teljes napig tartott ezen a szakaszon az

120. PL. Esztergom. Can. Visit. I. 26. Dorogh Nro. 27.

121. K-EMÖL Conscriptio Dictionalis Possessionis Tath pro anno Militari 1832/3 deser viens.

122. PL. Canonica Visitatio. 1836.

áradás, s Visegrádtól felfelé mintegy 40 kilométer hosszú szakaszon mindent elöntött az ár. Nyergesújfalun például 150 ház dőlt össze, a házak háromnegyed része. Táton 84 százalékos volt a kár. Áldozatul esett Esztergom is, ahol 853 ház közül 630 dőlt össze.”¹²³ Ez a márciusi tavasz a Duna menti településeknek mindenhol nagy gondot és sok kárt okozott.

14. A Bajnai út kanyarulatánál álló, 1840. körül emelt kőkereszt

Az 1839-1840. évre „Táth helységnek rovásos összeírása” alapján a „vagyon rovássá” azaz adója 93 frt. 7/8. kr. volt.

123. PINTÉR István: Nagy vizek krónikája. Bp. 1970.

„Ettől fizet Hadi adóban: 641 frt. 28 6/8 krt. Házi adóban: 530 frt. 23 5/8 krt. Összesen: 1.171 frt. 52 3/8 krt.”

Az adókötelesként nyilvántartott személyek száma: 119. Ebből jobbágy 53, fiatal jobbágy 24, fiatal jobbágyleány 3, zsellér 24, lakó 1, szolga 9, szolgálóleány 5. A falu ekkor 97 házat foglalt magában. Az állatállomány: 38 jármos ökör, 46 fejőstehén, 50 meddő tehén, 26 tinó, 6 borjú, 183 hámos ló, 7 db csikó, 24 sertés. A földterület 708,4 hold másodrendű szántóföld és 111 harmadrendű, 79,5 kaszás rét. (Ez kb. 40 hold – miután két kaszásnyi terület 1200 négyszögölnek felel meg) 555,1 kapás szőlő (egy kapás szőlő = 120 négyszögöl). Szilvás, káposztás és dohányföld nincsen feltüntetve. Közös legelő 356 hold az ökröknek, teheneknek és lovaknak. 24 hold a közös legelő a juhoknak, kecskéknél és disznóknak. Az összeírásban 3 *kazány* is szerepel. Ez a pálinkafőző üstöket és tartozékokat jelentette. A közös faluhoz tartozó munkát – pl. utak karbantartása – mindenki köteles volt végezni. A leggazdagabb jobbágyok ekkor Keil Mihály (adója 34 f. 1,3 kr.) és Schalk Mihály (4 jármos ökre van, 2 tehene, 1 tinója, 4 ló, 1 disznaja, több mint 19 hold földje, 3,2 kaszás rétje, 12,4 kapás szőlője; adója 30 forint 27,4 krajcár) voltak. A többiek adója mind 30 frt alatt maradt. A szegények között olyan is akadt, akinek adója még az 1 forintot sem érte el. A jegyzékben felsorolt 119 családnév máig ismert a településen. A legöregebbeket külön jelöli az összeíró, mert odaírja nevük mellé, hogy 60 éves: Schüller Jakab, Adolf Tamás, Takáts János. A német nevek már egyöntetű írást kapnak: Kroll, Minkl, Kheil, Schalk, Schüller, Meckler, Bek, Hartmann, Pédl, Baumann, Schmidt.

Aláíráások: „Kelt Táthon Januárus 31 év 840, Juhász Ignátz Táthi jegyző által, Mészáros Alberth bíró, Adolf Mihály Tör. Bíró, Baumann Antal és Keil Mihály esközt.”¹²⁴

Tát ezekben az évtizedekben növekedett, gyarapodott. Köszönhette ezt szerencsés fekvésének és dolgos lakóinak, s annak, hogy a Bécsi úton 1750-től megindult és rendszeressé vált a személyszállítás, a postakocsi-szolgálat. A postakocsi a Buda és Bécs közötti távolságot 30 óra alatt tette meg. Nyolcvan esztendővel később 1830-ban pedig megindult a rendszeres hajójárat is Bécs és Pest-Buda között. Menetideje lefelé 14 óra volt.

A „táti depó” is ekkor szerezhette meg hírnevét, hiszen vasúti szárnyvonal errefelé még nem épült ki, és a környékbeli bányák széntermelését többek között Táton is deponálták, előkészítve azt a szállításra. A helybéli fuvaros gazdáknak mindez nagy kereseti lehetőséget jelentett.

Ezt bizonyítja az is, hogy 1848 április elején például „Ő Fensége az ország Nádora f.é. 620. sz. alatt megkeresi a megyét, miszerint a Duna gőzhajózási társaság részére kebelbéli Táth helységről szállítandó mintegy 300 ezer mázsa kőszén fuvaroztatásában előfordult késedelmének megszüntetése iránt kellő intézkedések tétessenek.”¹²⁵

Ekkor az esztergomi járás két szolgabírói kerületből állt. Központjai Tát és Dorog voltak. Az 1848-as választásokon ismét megnőtt a jelentősége a településnek, mivel Tát a Du-

124. K-EMÖL Táth Helységnek Rovásos Összeírása az 1839/40. évr. Nr. 23.

125. K-EMÖL Esztergom Vármegye közgyűlési Jegyzőkönyve. 1848. Jgykv. sz. 885. 272.

na katonai átkelő helye volt. „A marha húsnak, s azzal járóknak ára következőleg állapított meg. Esztergom szabad királyi város, Szent Tamás, Vízi- és Szent György Mező városokban a katonai átkelési helyeken, úgy mind Süttő, Nyerges-Újfalu, Táth, Dorog és Leányvár helységekben: Marha húsnak fontja 16 dr.; a faggyúé 30 dr.; a gyertyáé 45 dr.; a szappanyé 38 dr.; az ürü és juhhús fontja 14 dr.”¹²⁶

Egy kiló marhahús ára ekkor 28 krajcár volt. A bányászok a munka nehézségétől és szakképzettségüktől függően napi 20-40 krajcárt kerestek.

Táton a XIX. század közepén készült el egy sor jelentős – még ma is álló – épület. A falu közepén található nagy vendégfogadó – ma bevásárlóközpont – ekkor nyerte el mai formáját. Alatta hatalmas többágú boltíves pince található. 1860-ban készült el a templom – ma is akkori formájában áll –, és az iskola, mely azóta már több átalakítást élt át.

1846-ban épült az új nagy magtár, vélhetőleg a már működő kétkemencés Eggenhoffer József-féle „téglagyárban” égetett téglából. A magtár a Bécsi úttól 50 méterre áll, a tégláégető kemencék pedig ettől nem messze a Duna felé kaptak helyet. A mai Május 1. utca végén lévő házaknak innét a nevük: „Téglaházak”. A „bélyegzős” téglák közepét a gyártó cég nevének kezdőbetűi díszítették: E.J. Méretük: 30x15x7 cm. A „téglaházak” mögötti „Ér”-től – kis patak volt – indult az a nagy árok- és gödörvonulat, amely a jó alapanyag kitermelése miatt keletkezett. (Mára már feltöltötték.)

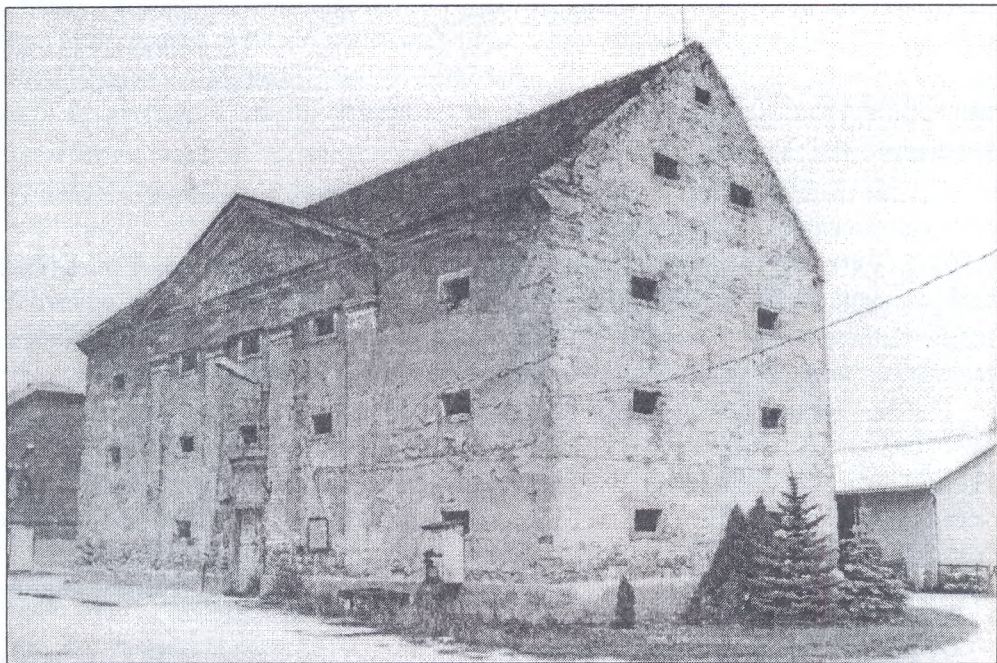
Az urasági (káptalani – szemináriumi) magtár mellett épült amegyei gabonátároló. Impozáns, klasszicista stílusú, többszintes, belül faszerkezetes, műemlék jellegű épület. Valamikor a homlokzati részét domborművek díszítették. Felirata: „Esztergom vármegye örökös valóságos /Főispánja ország primása/ Herceg Kopácsy József bölcs kormánya/ alatt Andrássy József főispáni helytartó/ közhasznú indítványát felkarolva a megye községe/ önkéntes adományokból/ Az adakozók javára építette 1846.” Méretei: 11x24 méter. Magassága 15 méter. Még két épület maradt reánk ebből a korból. A már említett Aubéli-féle ház – a mai Felszabadulás út és az Ady Endre út sarkán – valamint a többször is átalakított községi óvoda egykori épülete. Egy jelentés így szól a korabeli javítási munkálatokról: „Koltay Zsigmond alszolgabíró úr jelenti: miként a Táthi sebészi házfehaj, kút, tető és ház fedele megromladozván azoknak 72 Ft 19 krajcár pengő kialakult javítása megrendelendő volna.”¹²⁷

Az 1848-as forradalmi eseményekben és a szabadságharcban Esztergom vármegye aktívan vett részt. Bár a '48-as vívmányokat V. Ferdinánd a még főherceg Ferenc Józseffel Pozsonyban csak április 11-én szentesíti, Andrássy Mihály első alispán Esztergomban március 29-én már jegyzőkönyveztetette a közteherviselésről, a papi tized eltörléséről, az úrbéri viszonyok megszűnéséről szóló törvényeket.¹²⁸ Ezzel egyidejűleg előkészítik a 26 029 lakosú esztergomi járásban a vármegyei választásokat. Tát fontosságát jelzi, hogy az esztergomi

126. K-EMÖL uo. Jgykv. sz. 239. 398.

127. K-EMÖL uo. jgykv. sz. 186. 40.

128. K-EMÖL uo. jgykv. sz. 880. márc. 29.

15. Az 1846-ban épült megyei magtár

kerületben Tát, a párkányiban pedig Kőbölkút helységek szerepeltek választási központként.¹²⁹

A választásokat a sorozások követték. A kormány 226 nemzetőrt kért, ám Esztergom és a megye többet adott. Ha nem volt elég az önkéntes, akkor a 19-23 éves korosztályból sorsolás útján választották ki a többi. Ősszel a hadi fuvarozásokra száz darab kétlovas szekeret állítottak ki a megyebeli községek.¹³⁰

1848. október 18-án Esztergom Kossuthot fogadta, aki másnap már tovább utazott Komáromba – és miután Pestről hajóval jött – környékbeli toborzásokra nem kerülhetett sor. Az 1848-1849-es első népképviselői országgyűlés a táti kerület képviselője, Zsitvay József nyergesújfalui kovács és mészáros mester lett.

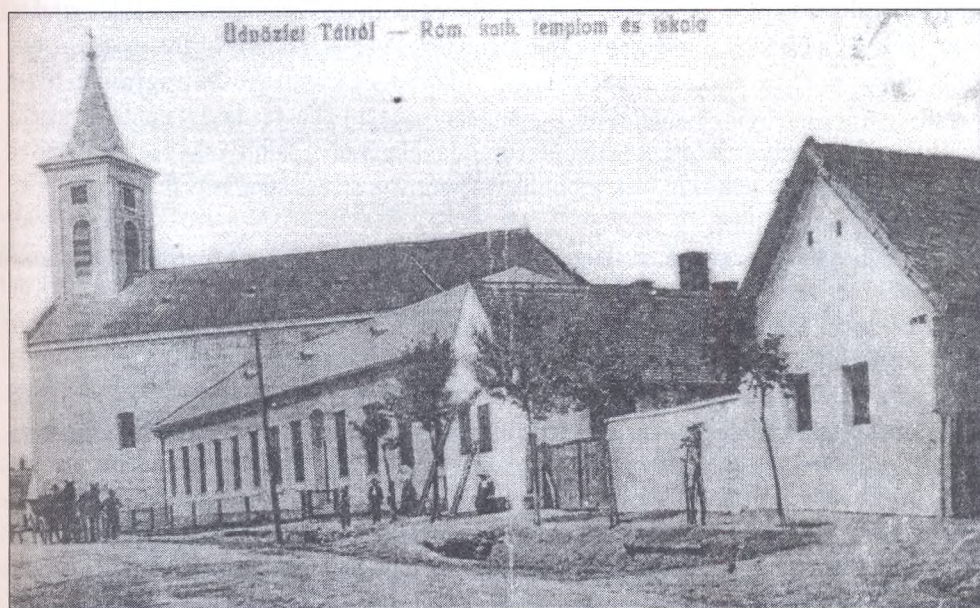
1849. január közepén pár napra Esztergom osztrák kézre került. Ekkor a községben zaklatni kezdték a lakosokat rejtett fegyverek miatt. A többségben német ajkú lakosságnak nem volt mindegy, hogy az ugyanazon nyelvet beszélő ellenség ellen kelle harcolniuk.

129. K-EMÖL uo. Jgykv. sz. 884. 272.

130. K-EMÖL uo. Jgykv. sz. 549. 495.

Mégis megingathatatlanul kitartottak a magyar ügy mellett.¹³¹ Esztergom 1849. július 12-én került végleg osztrák kézre. Hogy a tátiak közül mennyien áldozták életüket a szabadságharcban, azt pontosan nem lehet tudni. Az egyházi forrásokból vett lélekszám-alakulás szerint nem sokan. 1842: 602 katolikus lakosból az iskolások és 16 éven aluliak száma: 97; az arány 1845-ben: 617 és 99; 1848-ban 635 és 97 fő volt.

A szabadságharc leverését követően Táton is csak fokozatosan normalizálódott a közélet, s a gazdasági-társadalmi fejlődés az önkényuralom viszonyai között ugyancsak lelassult.

16. Az 1860-ban épült templom és iskolát ábrázoló képeslap 1914-ből.

Feladója: Herczogh József

131. Id. Kátai Ferenc emlékezik arra, hogy gyerekkorában többször is hallotta az idősebb emberek-től – nevezetesen Adolf Pétertől, aki 1848-ban 14 éves volt – milyen nehéz is volt számukra a „Freitag”-ért (szabadságért) harcolni.

IV. TÁT FEJLŐDÉSE AZ 1848/49-ES SZABADSÁGHARC TÓL A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ VÉGÉIG (1848-1945)

1. 1850-TŐL AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚIG

Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc leverését követően a Haynau vezette politikai megtorlást követő Bach-korszak már lehetővé tette a társadalmi-gazdasági viszonyok bizonyos mértékű rendeződését, a kapitalizálódás megindulását. Az 1853-ban kiadott úrbéri pátens lényegében a jobbágyrendszer eltörlését jelentette, a jobbágytelkek a földet használók tulajdonába kerültek – s a befolyt adóból az állam kártalanította a földesurakat. Megnyílt az út a mezőgazdaság kapitalista átszervezése előtt, s a nagybirtokosok lehetőségeikhez mérten éltek is ezzel a lehetőséggel. A közép- és kisbirtokosok vagyoni helyzete viszont nem tette lehetővé a gépesítést, a kor színvonalán álló gazdasági épületek emelések földjüket. Döntő változás csak a politikai viszonyok stabilizálódásával, az 1867-es kiegyezéssel következett be.

A szabadságharc leverését, a világosi fegyverletételt követően az osztrák adminisztráció vette át az ügyek irányítását. Az Esztergom vármegyei közigazgatás új vezetői 1849. augusztus 26-án foglalták el hivatalukat. A vármegye önkormányzati jogát azonban csak 1867. április elején nyerte vissza. Az önkényuralom idején az esztergomi kerülethez, az "Esztergom vidéki járás"-hoz egy város, három mezőváros, Tátal együtt 64 község és 26 pusztá tartozott. A község földesura, a papnevelde 1850-ben költözött vissza Nagyszombatból Esztergomba, így Tát helyzete véglegesen csak ekkor rendeződött.

A vármegyei tisztújítást követően meggyorsult a megye fejlődése. Szénbányák nyíltak, téglagyárak épültek, gyors ütemű volt a vasútépítés és a gőzhajózás térnyerése. Az új gyárakhoz és az épülő házakhoz téglát kellett gyártani – az ipari termelés biztosításához szénre, energiára, az áruszállításhoz közlekedésre – vasútra – volt szükség.

Az Esztergom vidéki szénbányák közül 1800–1897-ig tartó termelési szakaszban Sárísáp, Csolnok, Mogyorós, Szarkás neve volt ismert – majd 1894-től Tokod is szerepel a sorban, a bányák összesen mintegy 14 millió mázsa szenet biztosítottak.¹³² A vasút megépítése előtt – de később is – a táti széntároló hosszú ideig fontos helynek számított. A dunai rakodóig tengelyen szállították a szenet. Télen, amikor a szállítás lehetetlenné vált, némelykor 1000 vagon szenet is tároltak a táti rakodón.¹³³ A szarkási szén ügyében Széchenyi István már 1840-ben levelezett. A szénnek köszönhetően kezdődhetett el 1883 októberében az esztergomi vasúti szárnyvonal kiépítése is.

132. SCHMIDT 6.

133. KÖVESS Gyula: Az Esztergom vidéki szénbányászat a XIX. században. – Dolgozók lapja. 1979. nov. 4.

Mindezek következtében a Duna vízi útjainak felügyelete egyre fontosabb feladattá vált. Ezért már 1881-től kultúrmérnöki hivatalok intézték a kisebb-nagyobb vízfolyások rendezését. E hivatal munkája nyomán készült el Tát falu védelme érdekében az ún. „depói kőgát” a volt fűrésztelepnél – ma tsz melléküzemágak telephelye – a századforduló táján.

A megye e része kezdett ipari jelleget öltetni, s az ősi foglalkozást, a mezőgazdaságot, a lakosságot – Borovszky szerint – már-már hanyagolja. A táti gazdák egy része a földművelés helyett, már csak fuvarozást vállalt. A „táti fuvarosok” hírneve ekkor alapozódott meg.

A szabadságharc utáni időszakból az 1848/50-es év fordulója tájáról találunk először adatot Tátról. A településen is átvonuló és megszálló katonaság költségeit jelentő összeget a tátiak szeretnék, ha az adózás fejében elengedné a vármegye. „Azon állóalkalmatosságoknak mellyek Dorog, Leányvár, Nyergesújfalu, Táth helységeiben 1849. i. nov. dec. és 1850. i. évi január, február és március hónapokban a cs. katonaság által okoztattak.

Táth 38 gyertyaszál 2693 fő katona portio

823 ló portio

ezüst forintban a kiadási költség 59 forint 14 krajcár”¹³⁴

Fényes Elek leírásában pedig ezt olvashatjuk a faluról, 1851-ből. „Tát, magyar falu, Esztergom v.-megyében, a Duna jobb partján ut. p. Dorog és Nyergesújfalu közt a budabécsi országútban, rónaságon. Határa 1207 hold, melyből beltelek 77, szántóföld 862, rét 41 h., legelő 104, szőlő 100, zsellérföld 12 5/8 hold. Szántóföldjei fekete homokosak, s igen szép kukoriczát és gabonát teremnek. Úrbéri egész telek 36. Lakja 650 Kath. Van itt egy kis kath. templom, nagy vendégfogadó, jövedelmes malom a sárisápi patakon, tégláégető, urasági és megyei magtár. Bírja az esztergomi Seminarium.”¹³⁵

Tát – településformáját illetően – teljesen kialakult „szalagtelkes útifalu”. Hosszú, viszonylag keskeny telkek érintkeznek egymással, hosszanti oldalukkal. A házak és a kerítések az utc szinten vannak, és homlokzatukkal állnak kifelé. A házak és istállók végén a telkek egész szélességét elfoglaló csűrök összeérnek, ezekben gabonát és szénát tároltak, de itt volt a kocsiszín és szerszámok, mezőgazdasági eszközök helye is. A mai Felszabadulás út 62. számától a 72-ig az épületek beosztása még ma is a múlt századi formát mutatja. A 68-as számú házban – Aubéli-Fischer ház – pedig a csűrök, pajták még eredeti rendeltetésüket szolgálták majdnem a 2000-ik év fordulójáig.

Az 1853. évi úrbéri pátens a jobbágyság tekintélyes részének örök tulajdonába adta a földet – az állam kártalanította a földesurakat. Ezzel egyidejűleg megkezdődött a tagosítás is, melynek eredményeként a gazdáknak a falu határában szétszórt, apró parcelláit összegezték, s így mindenkinek egy meghatározott helyen, és egyben volt földje. A határ újra-

134. K-EMÖL Feljegyzések azon katonai veszteségeknek, melyek Dorog, Leányvár, Nyergesújfalu, Táth helységeiben 1849-ik. nov., dec. és 1850. évi jan., febr., márc. hónapokban az általmenő cs. katonaság által okoztatnak.

135. FÉNYES Elek: Magyarország geographiai szótára, melyben minden város, falu és pusztá betűrendben, körülményesen leíratik. Pesten 1851. IV. 185.

felosztása természetesen sok bonyodalmat okozott, hiszen a gazdag paraszt a törpebirtokossal szemben előnyt élvezett.

A falu belső igazgatási ügyeinek irányítója a bíró volt. Táton három évre választották a földesúr, azaz az érseki papnevelde három jelöltjéből. Helyettese a törvénybíró volt, döntéseiket az egy évre választott esküdtek segítették. Szent György napján (ápr. 24-én), később a katonaév kezdetén (nov. 1-jén) voltak a választások. A nótáriust vagy más néven jegyzőt akár élete végéig is tisztében hagyták. 1871-től pontos állami közigazgatási rend volt érvényben. Tavasszal és ősszel közgyűlést tartottak. Ekkor már kötelező volt a költségvetés készítése is.

A falun élők rétegződése egyre áttekinthetőbbé tette a helyi társadalmat. Az urak a „nadrágos emberek”: a pap, a jegyző, a kántor és a tanító voltak. Őket követték a gazdag parasztok és a törpebirtokosok, majd a zsellérek, cselédek. Külön réteget alkottak: a boltosok, mészárosok, kocsmárosok, kézművesek és az iparosok. Megbecsült ember volt a malmos és a kovács. A bányászok száma Táton ekkor még kevés volt – és le is nézték őket a föld alatt végzett munkájuk miatt. Az, hogy a fuvarosok éppen a szén miatt gazdagodtak meg, senkit nem zavart meg előítéletében. A tokodi kőszénbánya fuvarosai között három tatít is találunk 1854-ben. Nevezetesen Bauman Antalt, Juhász Antalt és Pap Józsefet.¹³⁶

A szénfuvarozás nagy lehetőségét más gazdák is kihasználhatták, hiszen amikor 1854-ben az esztergomi határ egy része eladó lett, több mint 30 földterületet vásároltak meg a tátiak. Még ma is több gazdautód jár szántani a Zsidódi híd környékére. Ekkortájt kezdődött el a Tát-Tokod-Bajna közötti út építése is.

A községi iskola tulajdonában lévő „Jegyzőkönyv” – iskolai napló – „1856-1857.” évről közli a tanulók névsorát, a tanítványok nevét, korát, a lakóház házszámát, az apa nevét, a tanulók betegség vagy restség miatti hiányzását – áprilistól-szeptemberig – havonként. A 39 lány között 8, a 19 fiú között 4 volt magyar nyelvű. Az adatok szerint a legfiatalabb tanuló 6, a legidősebb 12 éves volt. Az iskola ekkor még a kántortanítói lakás részét képezte. Ebből egy 4x6 méteres szoba volt a gyerekeké, melyet 3x4 méteres előtérrel, 4x5 méteres búbos kemencés konyha egészített ki.

1860-ban új iskola épült. Az 1907-ben Tátra került Herczogh József 1962-ben készített feljegyzéseiből tudjuk, hogy az új iskola egy öt ablakkal rendelkező hosszú, magasított, parasztházszerű épület volt. A középső ablak fölött kapott helyet a következő felirat: Római Katolikus Iskola. Épült 1860. Az épület alaprajza egy tanítói szobát és két osztályt tüntetett fel. A nagyobbik osztálytermet, mely 5x8 méteres volt az I-III. osztály használta. A kisebbik, 5x6 méteres teremben a IV-VI. osztályosok tanultak. Az előbbiben két sorban 8-8 pad várta a gyerekeket volt, a második teremben pedig 2x7. E padok négyülések voltak.

Az ekkori kántortanító – Seres Ferenc – a hívóktól párbért kapott, évi járandóságként 60 forintot, tűzifa-kitermelésre 1 hold szigeti rétet, és az esztergomi határban 10 hold szántót.

A templomra vonatkozó adatokat Koch Róbert, Tát egykori plébánosa rögzítette

136. K-EMÖL Esztergom járás főszolgabírói jelentés 1854. V. 6.

forrásértékű helytörténeti dolgozatában. E szerint: „Ebben az időben a papnevelde, mint kegyúr a mai alakjában készítette a templomot. Erről tanúskodik a főbejárat felett elhelyezett emléktábla is: Isten dicsőségére s minden Szentek tiszteletére a Szent Istvánról nevezett esztergomi ősrégi papnevelde 1860.”

A templom mai formájában empire stílusú, egyhajós, jól elrendezett, tágas épület. A szentély boltozatos, apszisa nem félkörben, hanem egyenes síkban végződik. A hajó mennyezete lapos famennyezet, amely négy fél íven nyugszik. A szentélyben található a kőből és téglából épült főoltár. A főoltáron a tabernákulum a XIX. század elejéről, a mellette lévő angyalok (rokokó) – a táti templom legrégebbi tárgyai – valószínűleg még az első templomból valók. A főoltáron hat fából faragott, empire stílusú gyertyatartó van, körülbelül egyméternyi magasságban. ... A templom hajójában két csillár függ, ezek közül az egyik rokokó stílusú, és a XVIII. század második felében készült, a másik pedig a XIX. század első évtizedeiből való ... a szószék gót stílusú, tiroli munka...”¹³⁷ A templom művészi értékű tárgyait az országos műemlékbizottság számára lajstromozó Lepold Antal szerint a kegytárgyak közül a legjelentősebbek a következők: egy reneszánsz kehely, egy XVIII. századi barokk kehely, monstrancia, és egy későbbi rokokó ereklyetartó. Értékes darabnak számít továbbá a XIX. század elejéről származó empire stílusú úrmutató. A legértékesebb pedig az 1775. J. b. jelzést viselő, rokokó stílusú áldoztató kehely.

A falusi élet közös megnyilvánulásai a XIX. században elsősorban vallási jellegűek voltak, de továbbéltek az ősi szokások, hagyományok is. 1860-ig például tartotta magát az a népszokás is, mely szerint tavasszal a gazdák fiai pünkösdi királyok lehettek. A falu húszévesei futóversenyt rendeztek, s a győztes lett a pünkösdi király, aki egész évben előjogokat élvezett a legények között, és kisebb ügyekben rendelkezhetett.

Éjjelenként őr járta a falut, aki éjfél kivételével minden órát tűlökkel jelzett. Munkáját két tűzvigyázó strázsa segítette. Vész esetén az egyik a tűzoltókhoz szaladt, a másik pedig a toronyba, hogy félreverte a harangot. Ilyenkor a kocsival rendelkező gazdák „félfenekű” hordóikkal a Dunára hajtottak. A század végéről két nagy tűzeset vált emlékezetessé. A „Gurgyában” egyszer minden nádfedeles viskó leégett, máskor a felvégen égett le egy gazdasor. Hetente kétszer a tokodi jegyző járt át Tátra, hogy a közigazgatási „adminisztrációs” munkát elvégezze, amihez a bíró nemigen értett.

A korabeli választásokról, tisztségviselő-jelölésekről kapunk képet abból a petícióból, melyet 475 táti választó írt alá Zsitvay József népképviseleti küldött ellen.¹³⁸ Pesty Frigyes 1864-ben készült kézíratos helynévgyűjteményében a következőket olvashatjuk:

„Táth falu Esztergom vármegye; hasonnevű járashoz tartozik. Ezen helyiségnek, itteni vidéken más elnevezése nincsen, e név eredet homályban rejlik és a lakosok emberemlékezet óta ezen névvel éltek, a népmonda hagyományból tudva, a község még a tatárjárás előtt is létezett, és sokkal népesebb volt, mint jelenleg, most kétharmad német, egyharmad magyar ajkú, mintegy 700 lelket számlál. Ezen község határában lévő dűlők elnevezései:

137. KOCH 13.

138. BUDAYNÉ 101.

Sás-dűlő vizenyős nádtermő hely Mogyorós és Nyergesújfalu között. Duna dűlői földek, hol igen nagy kőszénlerakó helye van Drasche Henrik gróf Sándor Móric és Brozorád Rezsőnek bányabirtokosoknak; úgy szinte igen élénk fakereskedése Eggenhoffer Testvéreknek. Hosszú dűlő Halomka Kertaljai. Sós dűlő és Laposi dűlő. A községtől északnak van egy nagy sziget, melyen az úrbéresek rét illetményeiket nyerték, azonban gyakori vízáradások által nagy kárt szenvednek. Táthon február 28. 1864. Adolf Michel Richter.¹³⁹

Az 1873-ban megjelent első magyar helységnévtár 1332. lapján ugyan rövidebb, de pontosabb leírást kapunk. „Táth falu, hozzátartozik kőszénbánya M. Esztergom vármegye, esztergomi járás, ház 148, lakossága 861, német, magyar, róm. kath. Dorog, 1708 kat. hold, 800 négyszögöl, törvényszék, Esztergom, járásbíróság Esztergom, adóközség helyben, adóhivatal Esztergom 26 (a cs. kir. katonaság azon ezredét jelenti, melynek hadkiegészítési kerületében a község fekszik), LXIV (a honvédség zászlaját jelzi); utolsó posta Nyergesújfalu.”

Egy 1866-os vármegyei feljegyzésből következtethetünk a falu földterületének tagozódására. Az uradalom 178 holddal rendelkezett, a plébániának 25, a községnek 21 holdja volt. 72 telkes gazdát, 51 zsellért és egy urasági molnárt tartottak számon földtulajdonosként, földhasználóként. Az egy telkes Pédl Jánosnak pl. 22 holdja volt (ebből 9 búza, 6 zab, 3 árpa, 2 burgonya, 1 rozs, 1 tengeri). A féltelkes Mészáros Pálnak 12, az egyharmad telkes Schmid Andrásnak kilenc és fél holdja volt. A zsellérekre mindössze egy-egy hold jutott.¹⁴⁰ A társadalmi rétegződés, differenciálódás jele, hogy vannak nagy adófizetők, virilisták is. A századfordulón az Adolf családnak már több mint 100 holdja van – így kerül a család a vármegyében a 66 nagy adófizető közé. Az Eggenhoffer család 400 forint, az Adolf család majdnem 900 forint adót fizet. Ez hatalmas összeg, hiszen például 1872-ben Keil Ferenc „Táth község bírója” az 1870. évi bírói számadásában az éves költségvetési keret: 758 Ft.¹⁴¹ Azt, hogy ekkor már jelentős összegekkel rendelkeztek a nagygazdák, jelzi, hogy Szabó Mihály 1873-ban „a megyei táthi takarékmagtárt” árverésen és örökáron 2577 Ft-ért meg tudta vásárolni.¹⁴² 1876-ban ismét súlyos árvíz pusztított. A krónikás szerint: „az árvíz különösen nagy károkat okozott Karva..., Párkány..., Dömös, Tát..., községekben”.¹⁴³

Nagy jelentőségű esemény a falu életében a vasútépítés. A vármegyében a vasútépítést az 1883. év októberében kezdték meg. 1890-ben sok táti földbirtokát kisajátítják a nagyarányú építkezés miatt. Egy kisajátításról szóló végzésből vett idézet a következőkről tudósít: „8081/1890. december 30. A tekintetes Kir. Járásbíróság mint telekkönyvi hatósághoz Esztergomban. Kérvénye az esztergom-almásfüzitői h. é. vasút engedélyezései: Neuschloss Károly és fia és Horschitz Frigyes cégének. Képv. Dr. Ulmann Sándor ügyvéd, kisajátítási

139. PASTINSZKY – TAPOLCAINÉ 230.

140. K-EMÖL Esztergom vármegye Főispáni Hivatal Jegyzőkönyve 1866. V. 23-24.

141. K-EMÖL. Közgyűlési Jegyzőkönyv. 1872/106. sz.

142. K-EMÖL Közgyűlési Jegyzőkönyv 1873/426. sz.

143. BOROVSKY 428.

jogbiztos által. A kisajátítási jognak Táth község határában a vasút kiépítése céljából kisajátítandó ingatlanokra feljegyzése iránt. A végzést az ún. „Hosszú földek” kisajátításából 106 táti telektulajdonos kapta meg. 1891. április 3-án, az esztergomi királyi járásbíróság telekkönyvi hatóságától. Magos János kir. járásbíró aláírásával”.

Herczogh József táti tanító már említett feljegyzése szerint 1892-ben építették a táti felteles vasúti megállót, melyet a mai Kertvárosba vezető Néphadsereg út és a vasút kereszteződésénél alakítottak ki. A vonat csak akkor állt meg, ha fel- vagy leszálló volt.

A Dunán át a tátiak ladikkal, csónakkal közlekedtek, ha nagy ritkán a muzslaiakkal, sűrűbben az ebiedekkel találkozni óhajtottak. Párkánnyal – Esztergomon át – 1895. szeptember 28-a után lett szorosabb a kapcsolat, mivel ekkor készült el a Mária Valéria híd.

1890-ben alakul meg a Táti Önkéntes Tűzoltó Testület. Első elnöke és parancsnoka Eggenhoffer Ernő építész.

Az 1895-ös mezőgazdasági statisztika a táti földterület megoszlásáról, a gazdálkodásról így fest képet: „Tát 141 gazdaság 1762 holdon. 1132 hold szántó, 2 hold kert, 185 rét, 65 szőlő, 146 legelő, 6 erdő, 226 nem termő. Tulajdonbirtok 1334 hold, 36 hold haszonélvezet, 392 haszonbér. Iparvállalattal rendelkező gazdaság nincs. Műtrágyát nem használnak.”¹⁴⁴

1898-ban 5729 k. hold területtel megalakult az „Esztergomi Halászati Társulat”. Működési körzete kiterjedt a lábatlani közbirtokosságra, a klosterneuburgi apátságra, az esztergomi káptalanra, a primás és a város vízterületére. Ezt a vízterületet nesz mélyi, süttöi, nyergesújfalui, esztergomi szakaszokra osztották, ezekhez mintegy 15-20 km-es Dunapart tartozott. „Csak a táti volt 5 km hosszú.”¹⁴⁵ A hús gazdaságilag fontos halfaj mindegyikének tenyésztésére törekedett a társulat. A szabályzatban szerepel a „fogászati mértékminimum, hálónagyság, halászati tilalmi időszak” stb. Akkor még a táti vizekben is bőven volt fogas, süllő, kecsge, ponty, tetemestok, viza, harcsa. Rendszeres halásztanyái élet azonban nem alakult ki. Csak Tátnál és Süttőnél állt egy tanya, de az is inkább csak menedékhely volt rossz idő esetére.

A századfordulóig még két fontos, egymással szorosan kapcsolódó eseménysorról kell említést tenni. Az egyik az iskolaügy, a másik az elmagyarosodás kérdése. Az 1860-as évekből származó felmérések szerint az ország férfilakosságának 61 és a nőknek 76 százaléka volt analfabéta. Az 1868-as népiskolai törvény 6-12 éves korig tette kötelezővé a rendszeres, anyanyelven történő oktatást, a további három évre pedig heti 2-5 órás „ismétlő” iskolai foglalkozást vezettek be.

Az Esztergom megyei közgyűlési jegyzőkönyvek beszámolnak az 1870-es évek tanügyi állapotáról. Képet kapunk a tanítók fizetéséről, statisztikai táblázatok mutatják be a gyerekek számát, az iskolai előmenetelt. A népoktatási törvény bevezetése azonban lassú folyamat volt. Közrejátszott ebben a maradás, s természetesen az is, hogy nagy volt a szegénység, a gyerekeket korán munkára fogták, nem küldték iskolába. A községi iskola-

144. K-EMÖL Az 1895-ös mezőgazdasági statisztika.

145. SOLYMOS Ede: Dunai halászat. (Népi halászat a magyar Dunán) Bp. 1965. 241.

székek és előjárók, valamint a felekezeti községi hatóságok teendőik teljesítésére nemcsak folytonos serkentést, hanem gyakran hatósági kényszert és szigorú ellenőrzést is igényelnek, olvassuk az egyik közgyűlési jegyzőkönyvben. A táti iskolát is ellenőrző bizottsági tagok egyike, pl. csak „keze három keresztes vonásával” tudta az ellenőrzést bizonyító okmányt „aláírni”.¹⁴⁶

Az iskolaügytől elválaszthatatlan volt a magyarosítás kérdésköre. A megyében ennek fő szorgalmazója Andrassy János alispán és Vargyas Endre tanfelügyelő volt. Megvizsgálták nyelvcsoportok szerint az esztergomi járás idegen nyelvű községeinek népiskoláit, s az egyes községekről részletes jelentést készítettek. Általában örvendetes eredménynek találták, hogy a magyarosodás szemmel láthatólag megindult. Negatív jelenségnek tartották viszont azt, hogy a vallástan tanításának nyelve mindenütt nemzetiségi, német vagy tót volt. Emiatt a hercegprímáshoz fordultak, s kérték, hogy az országos törvénynek a tannyelvre vonatkozó szabályainak szerezzen érvényt.¹⁴⁷

„Keményfy főszolgabíró kiderítette, hogy az esztergomi járásban sok községben nem is tanítják a magyar nyelvet, sőt a tanítók maguk sem tudnak magyarul, ezért fölterjesztést tettek a hercegprímáshoz, hogy a tót vagy német községekben megürült tanítói állásokra az esperesek közvetítésével mindig csak olyat engedjenek pályázni, aki magyarul tud. Ezenkívül ösztöndíjakat és javadalmakat kaptak azok, akik a magyar nyelvet megtanulták.”¹⁴⁸

Táton e tekintetben a kép a következő: Vargyas Endre királyi tanfelügyelő 1898-ban készített táti feljegyzésében azt állítja, hogy minden tárgyat magyarul tanulnak a gyerekek. Eme állítás hihetőségét megkérdőjelezi a községi iskola irattárában őrzött jelentés, amely a település lakosságának összetételéről készült. E szerint: „Táth. Lakosainak száma 937, köztük 639 német, 292 magyar és 6 tót ajkú. Tehát lakosai túlnyomóan német ajkúak. A mindennapi tankötelesek száma a községi előljáróság összeírása szerint 144, az ismétlő tankötelesek száma 90, összes tanköteles létszám 234, köztük az összeírás szerint 62 magyar anyanyelvű, 172 német. Tantermek száma 2. Tanítók száma 2.

- a) Az I-II. évfolyamú osztályban a 83 beiskolázott tanköteles közül jelen volt 75, köztük 27 magyar ajkú. Osztályvezető Matuska István háromévi képezdei tanfolyamot végzett tanító. A második évfolyamúaknál a gépies magyar olvasást elég jónak, a 30-as számkörben a fejszámolást is kielégítőnek találtuk.
- b) A III-IV. évfolyamú osztályban a tényleg beírt 54 tanköteles közül jelen volt 47, az ismétlők közül pedig 55. Osztályvezető Scherer Ferencz tanképesített kántortanító. A növendékek minden tárgyat teljesen magyarul tanulnak. Az osztály tanítója egyike a legbuzgóbb s legértelmesebb tanítóknak, amennyiben a magyar nyelvtanból, földrajzból, történelemből, a fejbeli számolásból s ezeken kívül az ismétlősök a polgári ügyiratokból jó magyarsággal igen szép, értelmes feleletekkel tüntették ki

146. K-EMÖL Közgyűlési jegyzőkönyv 1873/175. sz.

147. BOROVSKY 439.

148. BOROVSKY 422.

magukat növendékei. Tekintve, hogy már a múlt évben nyert aranyjutalmat, az idén a vármegye részéről kiállítandó elismerő díszoklevéllel véleményezzük kitüntetendőnek. Szorgalmas növendékei közül Keil Mihály, Hermann Sebestyén, Pap Katalin és Wagensommer Teréz egy-egy koronát nyertek. Hasenbeck Sebestyén és Wagensommer Teréz a Magyar Milleneum egy-egy díszpéldányát kapták jutalomként.

Hogy Táth teljes megmagyarosodása mielőbb befejezett ténnyé váljék, azt is leginkább egy szervezett kisdedóvintézet eszközölhetné. A község az esztergomi Székesfőkáptalan patronátussága alatt álló Dorogh község plébániájának filiálisa. A hitközség a hazafias főkáptalan gyámolító segítségével bizonyára rövid idő alatt létre is hozza az üdvös intézményt.¹⁴⁹

A helybeliek ellenálltak az elmagyarosítási törekvéseknek mivel a község vezetői ekkor többnyire német érzelműek voltak. Emlékirataiban Herczogh József tanító is utalt erre a tényre.

Az 1900-as népszámlálás adatai szerint Táton 1082 lakos élt. Ebből 476 volt a kereső, 606 az eltartott. A 64 nagyobb birtokkal rendelkező közül egynek volt 100 holdon felüli földtulajdona. Foglalkozási ágak szerinti bontásban a keresők és eltartottak száma a következő képet mutatta:

Foglalkozás szerint	Kereső	Eltartott
Mezőgazdaság	285	317
Bányászat	61	109
Ipar	65	85
Kereskedelem	14	31
Közlekedés	16	29
Közfoglalkozás	7	17
Napszámos	3	3
Házicseléd	13	0
Egyéb ¹⁵⁰	12	15

A községgazdálkodási költségvetés az 1901. évben a következő volt: „Táth község 1901. évi 5140 kor. 83 fillér kiadás, 2390 kor. 04 fillér bevétel és így 2750 kor. 79 fillér községi pótdó útján fedezendő.”¹⁵¹ Ez idő tájt majdnem minden község pótdó kivetésére kényszerült. A vármegye inti is a községeket: „A felesleges kiadásoktól óvakodjanak.” Kiadás és bevétel a környékbeli községekben. Tokod: 14571 – 3185; Mogyorós: 2443 – 432; Nyergesújfalu: 12736 – 3379; Dorog 7196 – 1099.

149. K-EMÖL Iskolai jegyzőkönyv. Készült Táton. Vargyas Endre királyi tanfelügyelő feljegyzései.

150. K-EMÖL Népszámlálás. 1900. II. 26-27.

151. K-EMÖL Esztergom vármegye törvényhatósági bizottságának jegyzőkönyvei. 1901. 484. sz.

A századvég nagy természeti csapása a filoxéravész volt. Az 1885-ben megkezdődött terméshusztulást a táti szőlők is csak 1910-re heverték ki. Ezzel együtt a pincék és présházak száma egyre nőtt. A legöregebb épületek a Mély út kezdetétől a Kisvölgyben és Nagyvölgyben még ma is – többségükben átalakítva – meglelhetők. Az évszámok a bejáratú ajtó fölött, a nagy préskő aljakon és a Táton készült hatalmas fapréseken egyaránt megtalálhatók.

A falu kiterjedése ebben az időben a következő volt: a felvéget az Eggenhoffer-villa zárta, az alvéget pedig a magtárak sora. A Temető – ma Ady – utcában apró zsellérházak sorakoztak, a bányászlakások pedig a Magtár és Kút utcában kaptak helyet. Az Árpád utcában ekkor még alig állt néhány ház.

A postahivatal 1917-ig Adolf Ede boltjában – a templommal szemben – működött. A küldeményeket a tokodi küldönc hozta.

A községháza a mai plébánia helyén állott. 1909-ben az akkori bíró, Mahler György a községi tűzfecskendőháznál és a községháznál tanácsterem kialakítására közműves és ács munkálatokra versenytárgyalást hirdetett.¹⁵² Szoláry János jegyző 1909-ben népkönyvtár felállítását javasolta azzal, hogy az, vasárnap de. 8 - 10 óra között tartson nyitva.¹⁵³

Az új évszázad első évtizedének legnagyobb eseménye az új iskola építése, illetve a régi bővítése volt. Ez azért vált elkerülhetetlenné, mert az ismétlősöket az iskolaépület már nem tudta befogadni. Ezért e célra 1907-től szobát kellett bérelni a faluban. Így kaptak helyet a gyerekek Mechler Ferenc bányásznál, Tisch Mártonnál, valamint az akkori Hangya Szövetkezet épületében. Az új, bővített iskolát Eggenhoffer építőmester készítette. Az építést segítette és szorgalmazta Molnár János kanonok, országgyűlési képviselő, aki maga is táti születésű volt. Az építéshez 1500 koronával járult hozzá, a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium pedig 21000 koronát biztosított. Az új iskolában 3 tanterem épült a földszinten és egy az emeleten. Az új tantermek már 6x10 métereseek voltak. Az utca felől előkertet alakítottak ki, míg hátra, a Duna felé három sorban gyümölcsfákat telepítettek, és sportpályának is szorítottak helyet, ahol rongylabdát rúghattak a gyerekek. Szoláry János jegyző 1912-ben egy ugrómércét szerzett, amin még a tanítók is nagy örömmel gyakoroltak. A göcsörtös, keskeny padokat is kicserélték. Pestről hozták táti fuvarosok – írja Herczogh József visszaemlékezésében – „jutányos áron 1 koronás vételárban, robotban”. Ezek már kétüléses padok voltak. Használtak 40x60-as szemléltető képeket, ám világításul még a mennyezetről lógó füstölő lámpa szolgált. Az új iskolában már színvonalasabbá válhatott a tanítás. Az egykori tanító visszaemlékezésében részletesen mesél a tantárgyakról, szól az öreg iskolaszéki tagok elavult nézeteiről – kik szerint nem kell az óráközi szünet, mert játszani máskor is lehet, a szellőztetéssel pedig kimegy a meleg a teremből. Különben is, az iskolába tanulni küldik a gyerekeket stb. „Az új, modern iskola új légkört teremtett a tanításban és fegyelmezésben egyaránt. No, meg velünk, tanítókkal is másként bántak már.

152. K-EMÖL EVHL. 1909/29. sz.

153. K-EMÖL Tát község képviselői testületének jegyzőkönyve. 1909. 1909/42. sz.

Elmaradt a nagygazdák vállveregetése, a tanítók munkájának lekicsinylése” – írta Herczogh József. Az iskola ekkor órát és csengőt is kapott.

1912-ben felépült a járványkórház a falu közreműködésével, a megye pedig 300 korona segélyt biztosított a felszereléshez. Az ún. Nagyhídnál – ahol a vasúti vágány keresztezi az Öreg árkot – ekkor épült az első vasbetonhíd. A körorvos változatlanul Tokodon működött. A szabályrendelet szerint Tát három másik faluval együtt viselte költségeit, összesen 500 k. lakáspénzt, és 400 k. fuvarátalányt. A rendelési díj 1 k., beteglátogatás 1 k., éjjel 3 k. volt.¹⁵⁴

17. A század elején épült Eggenhoffer-villa. 1980-ig a Nagyközségi Tanács székháza

Szoláry János jegyző fizetése 1200 k. volt, melyhez 34 k. földhaszonélvezet, 336 k. állami fizetés kiegészítés, 100 k. korpótlék tartozott.¹⁵⁵ A tanítók díjleveléből pedig az tűnik ki, hogy 1909-ben Seres Ferenc főtanító fizetése 1386, a másik tanító, Herczogh József járandósága 1000 korona volt.

154. K-EMÖL EVHL. 1914/47. sz.

155. K-EMÖL EVHL. 1914/24. sz.

1913-ban a falu több ezer korona kölcsönt vett fel tűzfecskendőháza építésére.¹⁵⁶ 1907-től 1914-ig három nagy tűz pusztított: „A templommal szemben Szabó Mihálynál, az alvégen Góra Andrásnál, felvégen Szakmár Mihálynál. 18-tól 33-ig nem volt tűz” – olvashatjuk Herczogh József visszaemlékezésében.

18. A táti Fő utca – Bécsi út – 1900-as években épült jellegzetes házai

A falu jellegzetes „svábos ízes” néprajzi jellemzőire e helyen nem térhetünk ki. Bőven taglalja ezt az általunk többször idézett Borovszky Sámuel szerkesztette Esztergom vármegye kötet, mely külön is utal a táti vonatkozásokra, s tárgyalja e témát az építkezéstől az öltözködésen át a nyelvjárásokig. Részletes leírást olvashatunk itt a még létező népszokásokról. Így például: az ekehordásról, a Luca napi tréfás szokásokról, a halotti búcsúztatóról, az asztaltáncoltatásról, a beteg állatra és gyermekre történő ráolvasásról, az úrnapi színek és sátrak építéséről, a körmenetekről, az aratás idején szokásos „kötényes” esti fürdésről, a szüreti felvonulásról, a báli dáridóról, a disznótorról, a nősemer bálról, a farsangtemetésről, a farsangi kakas-ütésről, a lakodalmas felvonulásról, menyasszonytáncról, az ifjú férjverésről, nagybőjti fakerepelésről, a passiójátékról, a kalákában folytatott újévi és húsvéti köszöntésről, az aratóünnepről a betlehemezésről, a májfa állításról, a búza- és barkaszen-

156. K-EMÖL Közgylési jegyzőkönyv 1913/579-617. sz.

teléshez kapcsolódó körmenetről, a karácsonyi éjjeli miséről, a rezes nagybandával színesített húsvéti feltámadási körmenetről, a toll- és kukoricafosztásról”.¹⁵⁷

19. Alvég, az 1930-as években

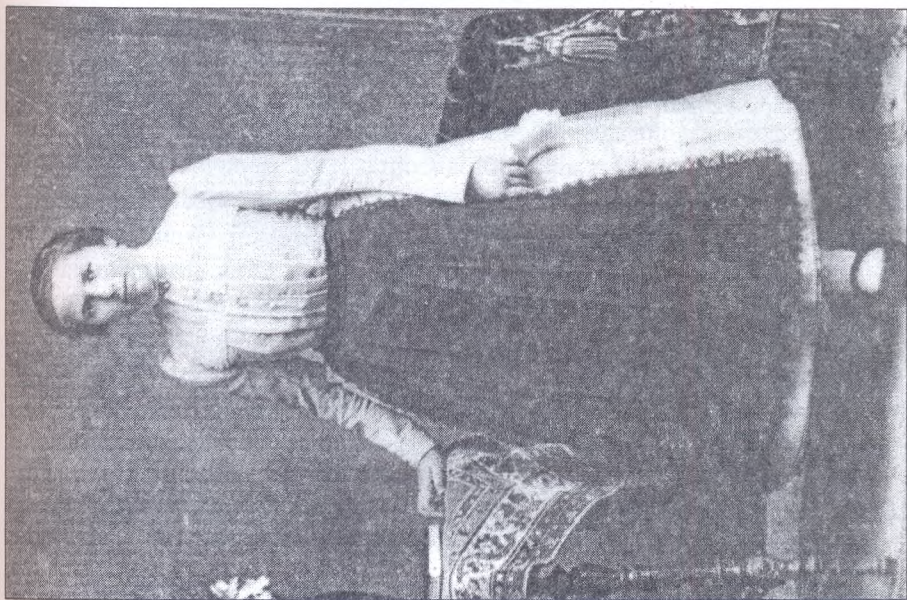
157. BOROVSZKY 76 – 87.

20. XX. századi házak a 10-es számú főút mentén álló templom körül

21. Szűcs József és Papp Katalin lakodalma (1933-ban)

22. Esztergomban szolgáló táti leány (Keil Pali Kati)
kimenő ünnepében (1927)

23. Ifjú házaspár gyermekükkel és bérma-
keresztlányukkal (1942)

2. TÁT AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ ÉS A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG IDŐSZAKÁBAN

1914. július 28-án a Monarchia hadat üzent Szerbiának, ezzel megkezdődött az első világméretűvé szélesedett háború. Esztergomból augusztus 4-én indult a 26. gyalogezred, melybe több táti lakost, közöttük a jegyzőt, és egy kivétellel a tanítókat is bevonultatták. A településen maradt Vilmos tanító úr, aki munkája mellett a falu kocsmájában ellátta a jegyzői teendőket is.

Hamarosan megérkeztek a frontról az első tábori lapok: „Baumann János 14. gy. ezred. 12. század: 1914. augusztus 2-án vonult be, október 24-én esett fogságba Lublinnál, az utolsó üzenetet 1915. november 15-én kapták az itthoniak Tomszki kormányzóság Novo Nikolaj-ból.”¹⁵⁸ Az 1979-ben még élő Hummel Márton édesapjával együtt harcolt a fronton. Személyes élményeit, fényképeit a táti honismereti szakkör őrizte meg.

1914. október 18-án kapott telefont a község.¹⁵⁹

1916. augusztus 27-én a hadvezetőség elvitette a harangokat. Az egész falu kivonult a templomtérré.¹⁶⁰

1918. őszén „rendes-állandó” vasúti megállót kapott Tát, de a váróhelyiségül szolgáló kiselejtezett marhavagont – melyben a vonat érkezésekor petróleumlámpát gyújtottak –, csak 1923-ban állították fel.

1918-ban Eggenhoffer Valéria, mint vizsgázott postamester kezdett el dolgozni a mostani Néphadsereg utca és az Árpád utca sarkán álló 7-es számú ház helyén kialakított postahivatalban. A postai küldeményeket ettől kezdődően már naponta kétszer vitte a vonat Pest és Győr felé. Herczogh József 1918. november 12-én szerelt le. Méltán szörnyülködött az iskolai állapotok miatt, hiszen az új épületbe egy század katonát szállásoltak be, és a lovakat is itt helyezték el. Ugyanebben az esztendőben október 21-e és 1919. november 10-e között 26. főleg gyermekáldozatot szedett a spanyolnátha.

A háború táti áldozatainak emléket állító Hősök szobrát 1930. szeptember 7-én avatták fel, de a megemlékezés az I. világháborúban elesetteknek szól. Szódy Szilárd szobrászművész az álló katona figurájában az akkori táti bírót mintázta meg. Az emlékművön a következő neveket örökítették meg: Adolf Nándor, Adolf Lajos, Adolf István, Baumann János, Baumann József, Ekker Ferenc, Galba Ferenc, Hummel Márton, Hágén József, Holdampf Lajos, Juhász Ignác, Kazella Márton, Keil Péter, Keil János (Péter fia), Keil Mihály, Keil Sándor, Keil Ferenc (Holdampf), Kümmel István, Putz Vendel, Netopil Sebestyén, Mészáros Pál, Mészáros Ferenc, Mészáros János, Mingl István, Lusztig János, Pánczél Lajos, Papp Sándor, Papp Mihály, Papp Antal, Papp János, Papp Mihály (Aubéli), Pánczél Ferenc (István fia), Rausch János, Schalk János, Schalk Ferenc, Sturtz József, Till József, Wagensommer Antal, Netopil Ferenc. Az emlékmű az egész falu adakozásából készült. E szomorú lista is

158. K-EMÖL Tát község képviselőtestületének jegyzőkönyve 1920/54

159. Uo. 1914/23. sz.

160. Uo. 1914/23. sz.

jelzi, hogy bár a háború frontvonalai Táttól messzire húzódtak, a falu lakói közül sokan váltak a háború áldozataivá. Emiatt az otthon maradottak élete is nehezebbé vált.

Ha élelemben nem is szenvedtek nagyobb hiányt, de az asszonyokra maradt a földek művelésének gondja, a gyerekek nevelése. A mind nehezebbé váló gazdasági viszonyokat jelzi a falu költségvetésének alakulása is.

Az éves költségvetés az 1918. évben:

11028 K 31 f. kiadás

4609 K 80 f. bevétel

6418 K 51 f. községi pótdó.¹⁶¹

Csak e jelentős pótdó kivetésével sikerült fedezni a kiadásokat.

24. Az első világháborús hősi emlékmű (1930). Felújítva 1992-ben

161. Esztergom vármegye tnb. 235/1918.

A hosszúra nyúlt háború válságba sodorta az országot. Az 1918. október 30-ról 31-re lezajlott vér nélküli „őszirózsás” forradalom híre még aznap eljutott a vármegyébe. Ezzel egyidejűleg a helybéli katonaságot feleskették a Nemzeti Tanácsra.

A táti képviselőtestület jegyzőkönyvében február 10-én olvashatunk először a változásokról. A testület és a Nemzeti Tanács ekkor együttes ülést tartott. A Nemzeti Tanács elnöke Tisch Márton, a bíró: Kazella Ignác, tagja: Papp József, Beck József, Rotbauer Sebestyén, Pap Rezső, Dinnyés István, Keil Mihály, Robotka Ferenc, Szabó Mihály, Ecker Jakab, Pap József, Schmidt István, Beck István, Szoláry János voltak.

Az események gyorsan haladtak előre – s természetesen Tát közléte is követte a változásokat.

A polgári demokratikus forradalom nem volt képes arra, hogy megoldja a nagy társadalmi ellentmondásokat – a kormányzat külpolitikai kudarcai miatt képtelen volt megvédeni az országot. A növekvő nyomor, a demokratikus reformok késlekedése fokozta a belpolitikai válságot – siettetta a radikalizálódást. 1919. március 21-én kikiáltották a Tanácsköztársaságot, s megteremtették a proletáriátus diktatúráját.

A szocialista korszak hivatalos, a Tanácsköztársaságot dicsőítő történetírása mellett, más vélemények is megfogalmazódtak történelmünk e 133 napjáról. Az olyan álláspontok, amelyeket Nemeskürty István is képviselt e kérdésben, a rendszerváltás előtt alig kaphattak nyomdafestéket. Nemeskürty utóbbi években megjelent kötetekben (Múltunk a jelenben, Meddig várunk?, Búcsúpillantás, Elrepült a gyors idő) kitűnő forrásmunkákra hivatkozva keresi az igazi magyarázatot nemzeti sorskérdéseinkre. Tőle is tudhatjuk, hogy az a fejlődés, ami országunkat jellemezte 1867 és 1914 között, miért is torpant meg és miért is jutott el az Osztrák-Magyar Monarchia Magyarországa a Tanácsköztársaságig, majd Trianonig. Itthon viszály dúlt. Az 1902. október 8-án birtokba vett szép új Parlamentnek még a berendezését is összetörték a civódók, verekedések, sőt lövöldözések (például Tisza Istvánra) közepette. Szomszédaink gyűlölködését erősítették a francia-olasz-angol hatalmi törekvések. Csatlakoztak hozzájuk az oroszok éppen úgy, mint az amerikaiak. Masaryk nyugaton így beszél rólunk: Nincs visszataszítóbb és undorítóbb, mint egy olyan kis nemzetnek, mint a magyar, nagyzási hóbortja. Roosevelt elnök az óceán túloldalán „fél tőlünk”: „A demokrácia nem lehet biztonságban, amíg ez az állam fennáll. Az osztrák-magyar birodalmat szét kell zúzni, csak így szolgáttathatunk igazságot.”

Nemeskürty elfogadja a kort átélte Gratz Gusztáv tárgyilagos író-politikus megállapításait, mely szerint: az országot akkor vagy kalandorok, vagy tájékozatlan és tudatlan emberek... tapasztalatlan idealisták igyekeztek irányítani, a megfutamodó Károlyi Mihály gróftól a vörös terror rémtetteiért felelős Kun Béláig.

Táton április elején szervezték és választották meg az új rend hatalmi szerveit, a vezető testületeket. Április 8-án került sor a munkástanács megválasztására.¹⁶²

162. [Ezerkilencszáztizennykilenc] 1919. napok, helyek, események. Tanácsköztársaság Komárom megyei eseménynaptára. Összeáll.: KOVÁCS Emil. Tatabánya, 1969. 12.

A táti munkástanács tagjai: Holdampf József, Schmidt István, Góra András, Szoláry János, Dinnyés István, Paár Mihály, Beck István, Keil Jakab, Szakmári Ferenc, Szabó József voltak. A végrehajtó bizottságot Holdampf József, Schmidt István, Góra András alkotta.¹⁶³ E forradalmi időszakban nehéz körülmények között ez a testület irányította a település életét.

A május 29-én lezajlott népgyűlésről, melyet egy esztergomi küldött tartott, ezt írta az Esztergomi Népszava: „A táti szocialista párt e hó 29-én délután 6 órakor nagy népgyűlést tartott. A népgyűlésen a község egész lakossága részt vett, nemi különbség nélkül. A gyűlés szónoka Schupp Gábor elvtárs, a szocialista párt agilis titkára magvas szónoki beszédben vázolta a jelenlegi politikai helyzetet. Lelkesítő szavakkal buzdította megjelenteket a további győzedelmes küzdelemre, s egyben óva intette őket, hogy mindenféle rémhíreknek ne üljenek fel. Utána még a földműves párt küldöttje beszélt a kisgazdákhöz, élénk tetszés mellett.”¹⁶⁴

Június 21-én Táton is sorozást tartottak. A Vörös Hadseregbe hívták a fiatalokat, bányászokat, parasztokat. Katonákra volt szükség. A román csapatok támadásba lendültek. Cseh intervenció fenyegetett, s az antant már megkezdte tárgyalási manővereit. Június 29-én, vasárnap az esztergomi Szokob János beszámolót tartott a Tanácsok Országos Gyűlésének munkájáról. Július 20.-án, vasárnap Dorogon a táti bányászok is láthatták és hallhatták Kun Bélát és más népbiztosokat, akik részt vettek a szolidaritási világsztrájk alkalmából rendezett nagygyűlésen. A korábban már idézett Herczogh József emlékirataiban megemlékezett egy jelentős táti eseményről, mely szerint, amikor egy tokodi bérlő elköltözött, a parlagon maradt 73 hold szántót a táti munkástanács a táti földnélküliek között osztotta szét.

Az egyházközség 1919. decemberéig Tokodhoz tartozott. Ekkor azonban kinevezték az első helyi lelkészt. Kátai Bélát, aki később a Mátyás templom plébánosa lett.

3. TÁT A HORTHY-KORSZAKBAN ÉS A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ IDEJÉN

Ez a korszak a király nélküli független magyar királyságé, élén kormányzóval. Horthy Miklóst (1868-1957) a kiváló képességű tengerésztisztet, az 1919-ben alakult nemzeti hadsereg 52 éves fővezérét 1920. március 1-jén az ország kormányzójává választották a magyar nemzetgyűlés által. A győztes hatalmak, miután elégségesnek látták a monarchia szét hullását, az országunkat megszálló román, szerb és csehszlovák csapatokat kiparancsolták (csak a csonka magyarországi területekről!), Horthyt elfogadták, de megtiltották a magyaroknak, hogy a Habsburg család bármely tagját uralkodónak tekintsék.

163. A Tanácsköztársaság napjai Esztergomban (A felső Duna-szakasz hadműveleteinek leírása.) Szerk.: ZOLNAY László. Bp. 1960. 37.

164. Az ember a napfénybe néz. Szöveggyűjtemény a Tanácsköztársaság 133. napjáról Komárom megyében. Összeáll.: KOVÁCS Emil, Tatabánya, 1968. 42. – Ld. még: Népgyűlés. = Esztergom Népszava 1919. május 31.

A békeszerződés nyomán harmadára zsugorodott az ország. E tény sokféle érzelmet, indulatot vált ki napjainkig Kelet-közép Európában, s a mai Magyarországon. E kérdéssel kapcsolatban érdemes megszívlelni azokat a gondolatokat, amelyeket Nemeskürty István 1996-ban vetett papírra „Meddig várjunk?” című könyvében. Álláspontja szerint amennyire erkölcsi kötelességünk, hogy Magyarországnak ezt a botrányos kivégzését emlékezetünkben tartsuk, annyira értelmetlen, sőt káros szakadatlanul azon keseregni, hogy velünk hogy elbántak. A „békeszerződést” az egykori császári és királyi altengernaggyal a magyar hadiflotta utolsó főparancsnokával 1920. november 15-én másoknak is szánt megaláztatásul íratatták alá.

Tát az első világháború utáni időszakban is mezőgazdasági jellegű település maradt – bár a Duna menti területen az ipari fejlődés számottevő jelentőségűvé vált, különösen Dorog ipara, elsősorban a bányászatra épülve – fejlődött erőteljesen.

Legtöbben a mezőgazdaságból éltek, földet műveltek, de egyre növekedik azoknak a száma, akik a környező bányákba, üzemekbe jártak dolgozni.

Kerékpárra még nem igen telt, ezért hajnali négykor már gyalog indultak útnak a munkahelyre. A bányászat fejlődése is felgyorsult, a munkakörülmények és a szociális helyzet azonban nem tartott lépést a technika fejlődésével. 1921-ben és 1924-ben már sztrájkoltak a bányászok a dorogi medencében. A ma élő idős emberek még jól emlékeznek ezekre az eseményekre. Az akkori gyerekek még a „csolnoki erdőkbe” is eljártak, hogy az ott meghúzódó sztrájkolóknak élelmet vigyenek. Az utakat csendőrök vigyázták elkerülésük nem volt könnyű feladat.¹⁶⁵ A Dorog környéki bányászok arra is emlékeznek, hogy Schmidt Sándor bányagazgató nagy szakmai tudása mellett szociális érzékenységről is többször tett tanúbizonyságot. A kórház és lakásépítésekben is élen járt. Nagy kár, hogy óriási tapasztalatait 1945 után nem használták fel. Börtönben sínylődve kellett meghalnia.

Tát lakosainak száma 1920-ban 1253 volt – ebből 502 volt a kereső és 751 az eltarított.¹⁶⁶ Túlnyomó többségük csak földművelésből élt. Akik az iparban, bányászatban dolgoztak azok is végeztek mezőgazdasági munkát. Az otthon dolgozó asszonyok szintén művelték a földet, sokan napszámba jártak. Nem egy iparosnak, gyári munkásnak volt lova vagy tehene. Ez a „kétlaki” életmód hozzájárult a falu lakóinak nagyobb anyagi biztonságához, mert így az itt élők nem voltak teljes mértékben kiszolgáltatva a munkaadóknak. A helyzetet javította az is, hogy a depón épült szénrakodó is egyre több munkást foglalkoztatott. 1924-ig – míg a két vasúti sínpár ki nem épült, amelyek a temető előtt keresztelték az országutat – az asszonyok 2 korona 40 fillér napszám fejében ötvenkilós terhű talicskával hordták a hajók gyomrába a szenet. Olyan 80 vagonos nagy hajók is – mint pl. a Berta – megfordultak itt. A vasúti pálya elkészültével a fuvarosok munkája megszűnt. A lóistállók, amelyeket korábban éjjel is őrizni kellett a Duna jegén átjött a farkasok miatt, immár üresen álltak.¹⁶⁷

165. Id. Kátai Ferenc és mások visszaemlékezései nyomán.

166. K-EMÖL Tát képviselőtestületének jegyzőkönyve 1920. Statisztikák.

167. Idős tátiak visszaemlékezése nyomán

1924-ben kezdték építeni az Arany, Petőfi és Vörösmarty utcákat. Egy házhely ára 7 millió korona volt, ezért az összegért 7 mázsa búzát lehetett venni. Az infláció, a pénz elértéktelenedése a táti földműveseket is sújtotta. 1925. szeptember 29-én, 21 millió 629 ezer koronáért két új harangot készíttettek és szenteltek fel a templom tornyában, pótolva ezzel az 1916-ban, a háború miatt elvitteket.

1927-ben a településen két nagyobb jelentőségű esemény történt. Ekkor kezdték építeni a bécsi műutat. A sínen futó „betonkészítő gép” a bauxitból és gyorsbetonból építette az utat. Az ekkor épült „táti beton”, három év múlva nemzetközi autós, motoros versenyek színhelyévé vált.¹⁶⁸

A villamosítási program keretében 1927-ben vezették be a villanyt a faluba. A dorogi bánya ekkor 200 lámpahelyet juttatott Tátnak. A családosok két lámpát, kiscsaládosok pedig egyet kaptak.

A nagy gazdasági válság a húszas évek végén már éreztette hatását. A „millkoronás” világ megszűnt az 1927. január 1-jén megjelent pengővel. Az ezt követően beköszöntött gazdasági világválság kedvezőtlenül érintette a földművelésből élő település lakóit. A búza ára 1929-ben 33 pengőről 9 pengőre esett vissza. Az életkörülmények igen rosszá váltak ezekben az években. A helyzetet jól érzékelteti a munkabérek vásárlóerejének számbavétele. A kőműves órábéra 56 – 88 fillér között mozgott, a napszámosé 38 – 50, a gyári munkásné pedig 22 – 32 fillér volt. A táti bányászok szakmáiban 3.40 – 4 pengőt kerestek. Egy kiló kenyér ára 0.38 pengő, a cukoré 1.60, a sertéshúsé 1.74 P, a tejé 30 fillér, 1 db zafír férfiingé 4.60 pengő volt.¹⁶⁹

1930-ban megépült Tát vasútállomásának épülete. Az állomás új helyének kijelölése nem váltott ki osztatlan örömet a település lakóinak körében. Kedvezőtlenül érintette őket, hogy az állomás épülete kieső helyre került. Nem hagyható azonban figyelmen kívül az, hogy a település akkori vezetése ebben a térségben – a „faluvégén” lakott.¹⁷⁰ A társasági élet fellendülésének jegyében ugyanebben az évben megnyílt a Strand vendéglő a mai Halásztanya helyén.

A 30-as években: „A község lakosainak száma 1499 (702 férfi és 797 nő) kik 75 százalékban német, 25 százalékban magyar anyanyelvűek és 1 református kivételével valamennyien római katolikus vallásúak. 344 ház épült a községben, s a lakosság mind a belterületen helyezkedett el. A község kiterjedése 2348 kat. hold, mely művelési ágak szerint megoszlik: 1088 kat. hold szántó, 248 kat. hold rét, 63 kat. hold szőlő, 146 kat. hold legelő, 6 kat. hold erdő, 795 kat. hold terméketlen és 2 kat. hold kert között, 3 középbirtokos és két 50-100 holdas gazdaság kivételével a terület kis- és törpebirtokos gazdák kezén (75 kis- és 348 törpebirtokos) van. A földműveléssel kapcsolatban állattenyésztése is elég fejlett,

168. Kohl Jakab útmester, Eger István kőműves, valamint idős Kátai Ferenc visszaemlékezése alapján

169. Mechler Ferenc boltos, Hummel Márton ács, Papp Ferenc gyári munkás közlése

170. Keil Pál kőműves közlése

közbirtokossági legeltetési társulat is működik. 1937-ben 165 lovat, 253 szarvasmarhát, 77 sertést számláltak Táton.

A kereskedelmet 10 szatócsüzlet és a Hangya Szövetkezet bonyolítja le, amely 1918-ban alakult. Alapítója Kátai Béla plébános, elnök: Zagarits Károly, ügyvezető: Rábl Dezső, pénztáros: Szabó Mihály. A szövetkezet egy kereskedést és egy kocsmát tart fenn, melynek vezetője: vitéz Pozsonyi Mihály.

25. Az egykori Schupp-, majd Töldezsán féle Strand vendéglő, 1980-ban Halásztanya

Az ipart kb. 15 kisiparos képviseli. Piacot helyben nem tartanak, szerdán Dorogra, szombaton Esztergomba piacoznak. Tát az Esztergom-almásfüzitői vasútvonalon megállóhely. Postahivatal és telefonállomás helyben.

Népoktatási intézete 1 római kath. felekezeti, 4 tantermes, 5 tanerős elemi iskola és 1 községi gazdasági továbbképző. Kulturális intézményei és egyesületei: a gazdakör, a Római kath. legényegylet, a Cserkész csapat, a Népkönyvtár és a Fúvószenekar. Szép múltra tekint vissza a Táti Önkéntes Tűzoltóság Testülete, amely 1890-ben alakult. Első alelnöke és parancsnoka Eggenhoffer Ernő építész volt. Tagok száma 22. A testület háromszor, tehát véglegesen megnyerte a Vármegyei Testnevelési Bizottság vándordíját, azon kívül több-

szőr nyert egyéb más díjakat is. Elnök: Halm Antal körjegyző, parancsnok: Keil István (szállodás Stefi Bácsi) vendéglős, szakaszparancsnok: Kohl János nyugdíjas bányász.

A körorvos székhelye Tokod (4 km), de két magánorvos lakik helyben. Szülésznő és járványkórház Esztergomban (10 km) van. Ivóvizét ásott kutakból nyeri a táti lakosság. A víz közepes minőségű. A község közegészségügye általában kielégítő.”¹⁷¹

26. A Halásztanya helyett 1995-ben emelt Öreghalász étterem és szálloda. Építtető tulajdonosa Szivek Ferenc

A kulturális és társadalmi élet fejlődése számottevő ezekben az években. A dorogi munkásotthon önművelő és önszervező egyesülete 1939-ben az első tíz év eredményeiről kiadványt jelentetett meg. Ebből többek közt megtudjuk, hogy Tát a mostani Vörösmarty utca 2. szám alatt 1936-ban vásárolt épületet kultúrháza számára. Emellett a társasági életet szolgálta még a Hangya Szövetkezet nagykozmája, melyben az évi szokásos nagy bálót és ünnepségeket tartották.

A dorogi munkásotthon 184 fős táti fiókintézménye vezetőségének tagjai a 30-as évek közepén a következők voltak: „Elnök: Vörös Lajos bányamérnök, titkár: Papp János. Jegy-

171. OSVÁTH 265 - 266.

zö: Dénesi Aladár. Könyvtáros: Hummel Márton, házgondnok: Juhász Antal; választmány: Keil Jakab, Kertész József, Rotbauer Márton, Kertész István, Hasenbeck Mihály; póttagok: Pusztai János, Góra András; közgyűlési kiküldöttek: Világi Mihály, Tóth László.”¹⁷²

27. A depói Holdampf csárda 1930-ban. Itt szerezte Fráter Loránd híres betyárnotáját a „Száz szál gyertyát”

A tagok hetenként egyszer az esti órákban „konferenciákat” tartottak, ahol „felvilágosítást és megoldást találhattak ügyes-bajos dolgaikban és tanácsalanságaikban”.¹⁷³ A könyvtári kötetek száma 143, az olvasóké 52 volt. Volt tekepályájuk, rádiójuk és újságra is előfizettek.

Az iskola a dorogi tankerülethez tartozott. A tanulók száma 173 és további 100 ismétlős volt. E 6 osztály négy tanteremben tanult. A tantestület tagjai: Herczogh József igazgatótanító, Zettler Ede kántortanító, Magyar Mária és Rábl Dezső tanító. Nyári óvodája „1 óvónő

172. 1929-1939. A dorogi munkásotthon önművelő és önszegélyező egyesület tíz éve. Dorog, 1939. 8.

173. I.m. 31.

28. Az 1930-as években működő Színjátszókör a Nagykocsmánál

vel működött és 1928/29-ben 39 gyermek volt gondozás alatt”.¹⁷⁴

Arról, hogy mit tanultak ebben a korban az elemi iskolában, tanúskodjon a táti hatosztályos iskola igazgató-tanítója által 67/1931. november 22. szám alatt Rózner János számára kiállított elemi népiskolai bizonyítvány. A tantárgyak a következők voltak: erkölcsi magaviselet, szorgalom, hit- és erkölcstan, magyar olvasás (folyékony olvasás és tartalmi tárgyalás), magyar nyelvtan, magyar helyesírás, fogalmazás, számtan, mértan, földrajz, történelem, polgári jogok és kötelességek, természetrajz, természettan és vegytan, szépírási, éneklés, rajzolás, testgyakorlat, gazdasági ismeretek, kézimunka. S egy további kérdés: magyarul tanult-e, és ha igen, mily mértékben?

A kulturális szempontból pezsgő korszakokra jellemző érdekesség, hogy Táton született az egyik legszebb, legismertebb magyar nóta. 1928 májusában, Fráter Loránd, a „nótás kapitány” a Holdampf-féle halásztanyán komponálta és játszotta el Stradivári hegedűjén a híres betyárnótát: „Esik eső, sűrű cseppje...” A nóta vége – „száz szál gyertyát, száz icce bort ide az asztalra” – a későbbi főjegyző, a mulatni igen szépen tudó Halm Iván ötlete volt. Az eseményt megörökítő emléktáblán ez áll: „Őszirozsa, fehér őszirozsa. Itt ját-

174. OSVÁTH 170.

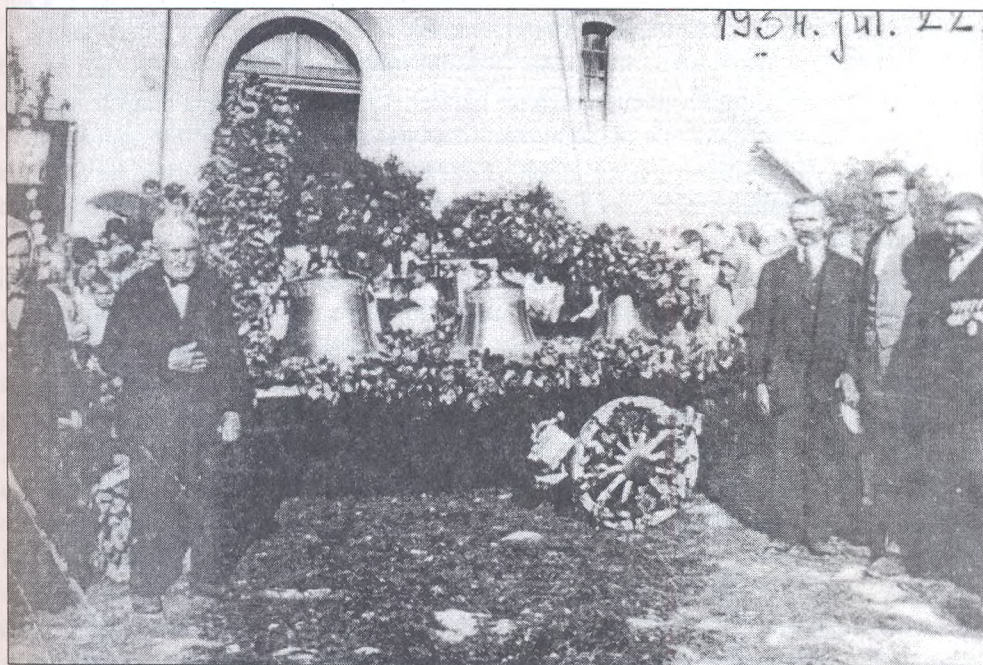
29. Az iskola tantestülete az 1928/29-es tanévben. (Herczogh József igazgató-tanító, Zettler Ede kántortanító, Rábl Dezső és Magyar Mária tanítók)

szotta el Fráter Loránd. Száz szál gyertya világítson neked. Táti rajongóid. 1928.”¹⁷⁵

Ekkoriban Tát lakói közül 1317 volt katolikus és 5 volt a görög katolikus. Öt vallásos egyesület működött a faluban.¹⁷⁶

175 (CS. NAGY Lajos): A halászcserda Orpheusa. = Dolgozók Lapja. 1977. III.15.

176. Az egyházközség 1919. decemberéig Tokodhoz tartozott – ekkor nevezték ki az első helyi lelkészt, Kátai Bélát. Utódja 1924-1927 között Vezér Gyula. 1927-től plébánia. Első helyi plébánosa az 1927-1934-ig itt szolgáló Morvai Ferenc. Őt 1934-től Koch Róbert, 1947-től Fazekas István esperes, 1965-1996-ig dr. Borsa Mihály követte.

30. 1934. július 22-től, három harang szól Táton. (Balszálon Seres Ferenc igazgató, kántortanító áll)

1934. július 22-én már három harang szól a templomtoronyban. Az azonos hangzás miatt egy harmadikat is készített az egyházközség. Súlyuk 210 – 65 – 30 kg. A fő adományozók a Seres és Hasenbeck család voltak. 1936-ban Koch Róbert plébános és Halm körjegyző kijelölte a mai temető helyét, mely a 47. kilométerkőtől egészen a Töldezsán féle fatelepig, a mai temető fölötti termelészövetkezeti telekig terjedt. A község népének nagy bánatára ezt a kegyeleti közterületet az 1956-os forradalom és szabadságharc után két évvel – egy nagy magánház számára – megkurtították.

A mai halottasház elődjét Töldezsán István vállalkozó és fakereskedő építette. Az épület hátsó „apszisában” kis kriptát alakítottak ki a család számára. A temető első lakója 1937-ben a főjegyző lett. Őt pontosan tíz év múlva követte a kedvelt és szeretett, emberbarátságáról híres missziós-tudós Koch Róbert plébános.

Az 1930-as évek nyugalma, csak felszíni nyugalom volt. A mélyben már feszültek azok az óriási gazdasági, társadalmi ellentmondások, amelyek a Horthy-korszak társadalom- és gazdaságpolitikáját jellemezték. Az ipari, mezőgazdasági, majd a pénzügyi válságból alig kilábaló ország „megmentésére” a Gömbös-kormány vállalkozott.

Ettől kezdve egyenes volt az út 1941-ig, a háborúba lépésig, majd 1944 őszéig, a kormányzó eltávolításáig, s 1944 őszétől 1945 tavaszáig, a nemzetiszocialista rémuralomig.

Tát életében a német ajkú sváb lakosság döntő többsége miatt természetesen mindez még ellentmondásosabb formában érezte hatását. 1934-ben például a magyar fajvédők demagógiája nyomán a sokféle politikai csatározás jegyében erőteljes „névmagyarosítási” program kezdődött. Ekkor lettek a táti Keilekből Kátaiak, Költők, és Kékesiek, a Roznerekből Rózsahegyiek, a Kohlokból Kovácsok, a Polacsekekből Pozsonyiak, a Schalkokból Sasváriak stb.

Néhány évvel később, 1938-tól, a „győri program” meghirdetésétől a német politikai orientáció erősödésével párhuzamosan változott a helyzet a nyílt háborús készülődés bejelentésétől a semleges Ausztria lerohanásáig. Csehszlovákia feldarabolása után Magyarországnak nyilvánvalóan a német terjeszkedés kiszolgálójává vált. Ez az erősödő német politika jelentős mértékben épített az itt élő svábságra, s egyre szélesebb körben terjesztették azt a gondolatot, hogy ők a „kiválasztottak”, ők lesznek a meghódított területek jövőendő urai. Így az 1938. november 26-án megalakult magyarországi német „népi szervezet”, a Volksbund, Basch Ferenc „népcsoportvezető” irányításával, a nemzeti szocialista demagógia segítségével, a német világuralmi illúzió terjesztésével sikereket ért el, jelentős bázist épített ki a svábság körében.

A táti iskolában már akadt olyan sváb gyerek, aki nem volt hajlandó elszavalni a „Talpra magyar”-t, s mikor ezért a tanító pofon ütötte, az egyik volksbundista vezető ezt számon kérte. A magyar himnusz éneklésekor sokan kivonulnak a teremből. A legények nemzeti-ségi ellentéte gyakran véres, bicskás verekedéssé fajult.

Újabb veszélyt jelentett a társadalmi békére a német nemzeti szocialisták és a magyar nemzeti szocialisták – nyilasok – közeledése. S bár Szálasi hungarista birodalmi gondolata kizárta a „nagy német tervet”, magának a Nyilaskeresztes Pártnak a vezetősége is 40 %-ban német származású volt; a Volksbund táti vezetői pedig a fővárosba jártak továbbképzésre.

1940-ben, a népszámlálás évében a harc még jobban élesedett. A kérdések között szerepelt az is, hogy ki milyen anyanyelvűnek és nemzetiségűnek vallja magát. Basch népcsoportvezető Tátra is eljött, és így agitált: „Bátran vallják magukat ne csak német anyanyelvűnek, hanem német nemzetiségűeknek is!”¹⁷⁷ Persze megszokott stílusában itt is úgy uszít-hatott, mint Elek községben, vagy Liptódon: „ma büszkeség németnek lenni. Ma mindenki azt a csepp vért keresi magában, amelyik német ... ha valaki ellenünk fordul, én annak nekiugrom és kiharapom a gégejét.”¹⁷⁸

1941. június 27.-én Magyarország hadat üzent a Szovjetuniónak – s ezzel véglegessé vált, hogy végzetes útra indul a Horthy-Magyarország a náci Németország oldalán. Rosszul felkészített, gyenge magyar hadsereg harcolt a Szovjetunió területén, de közben az SS csapatok számára is toboroztak önkénteseket a magyarországi svábok körében. 1942. január 6-9-i budapesti tárgyalásai során Joachim Ribbentrop náci külügyminiszter húsz-

177. TILKOVSKY Lóránt: Ez volt a Volksbund. Bp., 1978. 138.

178. TILKOVSKY 114.

ezer önkéntes magyarországi németet kért a miniszterelnök Bárdossy Lászlótól. 1943-ban a Volksbund és a nyilasok közösen toborozták a sváb fiatalokat a náci sereg számára. 1944 márciusában már a harmadik SS toborzást hirdették meg – ekkorra azonban már az ellenállás is fokozódott, s egyre többen ismerték fel a svábok körében is a háború értelmetlenségét.¹⁷⁹ Tátról egy teherautónyi leventét és legényegyleti tagot vittek el a volksbundisták – szerencsájükre azonban szinte valamennyien hazakerültek. „megúszták” a háborút. Erről az időszakról megoszlanak a vélemények, melyek a táti emberáldozatok ellenére is elgondolkodtatók.¹⁸⁰

A háború borzalmait Táton csak áttételesen érezték az otthon maradottak. 1944 végén azonban közel került a front a faluhoz. 1944. szeptember 23-án lépték át Battonyánál a szovjet csapatok Magyarország határát, s ezt követően gyorsan törtek előre. November 6-án Apatinnál a III. Ukrán Front egyes egységei átkeltek a Dunán. December 9-én a Budapest-Velencei-tó-Balaton térségében húzódó úgynevezett Margit-vonalnál álltak. December 20-31-e között már Budapest bekerítésére indítottak hadmozdulatokat. A II. Ukrán Front csapatai Malinovszkij, a III. Ukrán Front egységei Tolbuhin marsall vezetésével törtek előre, s szabadították fel az ország nagy részét. E két front katonái érkeztek Tát közelébe is. A Magyarország felszabadításának történetét összefoglaló kötetben ezekről a hadműveletekről a következő olvasható: „a fő parancsnokság a 46. hadsereget és a 2. gárda gépesített hadtestet a 2. Ukrán Front állományából a 3. Ukrán Front alárendeltségébe utalta. A front azt a feladatot kapta, hogy a Velencei-tó körzetéből kiindulva, Bicske-Esztergom irányban mért főcsapással törje át a ‚Margit-vonalat’. Esztergom-Neszmély szakaszon jusson ki a Dunához, és vágja el az ellenség nyugati irányú visszavonulási útvonalait. Ezzel egyidejűleg erőinek egy részével Bicske körzetétől keleti irányban kellett támadnia, és a II. Ukrán Fronttal együttműködve megsemmisíteni a budapesti német csoportosítást, elfoglalni a fővárost.”¹⁸¹ A III. Ukrán Fronttal szemben a 6. német hadsereg és az „F” hadseregcsoport állt. A felvonuló erők, csapattestek és területi elhelyezkedésük némi ismeretében következtetni lehet arra, milyen öldöklő, pusztító harcok színhelyévé váltak a Duna mentén meghúzódó kis falvak, köztük Tát is.

Tát polgárainak fejében és szívében ekkor már fájdalmas és zavart gondolatok kavarogtak. A falu legnagyobb része jól megértette a német katonák nyelvét, s bár rettegve és félve, de eszmét cseréltek a háború állását illetően. Az országról teljes képük nem lehetett, de a kialakult helyzet – az oroszok bejövetele – kapcsán a hideglelős reszketés futotta el őket, igaz ebben nagyban befolyásolta őket az addigi kommunista ellenes propaganda is. A harmadik meghatározó tény pedig az volt, hogy a családokon túl, majdnem minden közeli és távoli rokont is érintett a bizonytalanság és a félelem: mi történt a fronton lévő táti férjekkel, fiakkal, barátokkal és jó ismerősökkel.

179. TILKOVSKY 323.

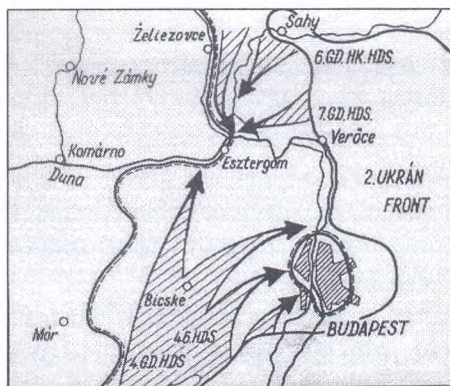
180. A munkáshatalomért. Tataháza. 1980. 100., 186., 195.

181. Magyarország felszabadítása (Tanulmányok hazánk felszabadításának történetéből.) Szerk: SZÁVA Péter. Bp.; 1975. 221.

A község vezetőiről még mindig nem volt teljes tárgyilagos véleményük – hisz mindenki bajban volt és nem volt ura a helyzetének és pozíciójának. Az újsütetű vezérek pedig a fejüket vesztve rontására törek a saját falubelieknek.

1944. december 24-én délután, a német és magyar autók harci szerelvényeikkel együtt, már a táti mellékutcákban lapultak. 17 órakor kezdődött az első bombatámadás. Aki csak tehetett, pincékbe húzódott, sokan már korábban a helyi présházakba menekültek. Több ház és udvar telitalálatot kapott. A vasút mentén hatalmas tölcésérek jelezték a becsapódásokat. Az iskolaépület tetejét is találat érte. Az iskolaépület egy részét istállóvá alakították – a másik részében a nyilasok által összeterelt leventék szorongtak. Három közülük szörnyethalt, a többi elmenekült...

Este nyolc órakor már a szovjet alakulat katonái birtokolták a községet. E sorok írójának édesanyja: Kátai Ferencné (Keil Katalin) a házában a vacsorához teát főzött a beszállított német katonáknak. Ám ezt már az orosz katonák itták meg. Az „oroszkok” ekkor még csak két hétig maradtak. A németek ellentámadása miatt január 4-én, illetve 5-én ismét gazdát cserélt a falu és a szovjet egységek visszavonultak. Tát második, végleges „felszabadulásának” időpontja március 23. Addig azonban súlyos ütközetek, harci események színhelye a Duna mente.

31. Budapest körülzárása, a Duna-menti előretörés frontvonalai 1945. elején

V. A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚTÓL AZ EZREDFORDULÓIG (1945-2000)

1. TÁT KÖZSÉG „FELSZABADULÁSI” KRÓNIKÁJA

1945. januárjában Tát válságos napokat élt át. A harcoknak még nincs vége, hisz tovább folytatódott az öldöklő kiszorítódsi az oroszok és a németek között.

December 26-án Esztergomot is elfoglalják a szovjet csapatok. Ekkor találkoztak a 2. Ukrán Front katonái Tolbuhin marsall csapataival. A németek Komáromot erősítették és készültek a Budapesten rekedtek felmentésére. A németek „Dél” hadseregcsoportjának parancsnoksága három csapást tervezett a szovjetek 4. gárdahadserege ellen a Dunaalmás és a Balaton között húzódó frontszakasz áttörésére.

A szovjet hadvezetés számított az ellentámadásra. A 3. Ukrán Front főparancsnoksága utasítást adott a védelemre. Tát vonalában is védelmi szakaszt építettek ki. A 31. gárda lövészhadtest parancsnoka Sz. A. Bobruk vezérőrnagy volt. Az ő „53 kilométer széles sávjában zajlottak le a döntő események.”¹⁸² A három hadosztályból öt és fél ezres létszámot képviselt a 4. gárda lövészadosztály, melynek „egy része a Neszmély és Nyergesújfalu közötti Duna-szakaszt zárta le, főerői pedig a Tát, Nagysáp, Bajna szakaszt védték keleti irányú arcvonallal”.¹⁸³ A hadtestet megerősítették egy páncéltörő tüzérdandárral, egy sorozatvető, egy aknavető, két könnyű tüzér és egy légvédelmi tüzérezreddel, majd a 170. harckocsi dandárral. Így várták a németek „Konrád” 1. 2. 3. fedőnevű akcióit. Az elkeseredett ellenakciók során a német egységek több települést visszafoglaltak. Egyes frontszakaszokon már 25 km-re megközelítették Budapestet. Tolbuhin marsall ekkor új védőövezet kiépítését rendelte el Tát, Sárísáp és Gyermely vonalában.¹⁸⁴ Január 5-én már Dorognál álltak a németek, és 6-án Esztergomot is visszafoglalták. Január 27-től a 3. Ukrán Front ellentámadásba lendült. Február 13-án – másfél hónapos kemény harc után – Budapest felszabadult.

Március 9-én a szovjet főparancsnokság megváltoztatta a bécsi támadó hadművelet fő csapásának irányát. Ennek a harcnak egyik jelentős állomása éppen Tát volt.

„A 2. Ukrán Front 46. hadseregének támadási sávjában, Tát körzetében, a Dunai Flottilla által partra tett deszant harcinak bemutatása még érzékelhetőbbé teszi ezt a hősieks küzdelmet. Könyvészeti, folyóirati, levéltári anyagokra és visszaemlékezésekre támaszkodva rekonstruálható e deszant hadművelet megszervezése és a hídfőben lezajlott harc.”¹⁸⁵

182. SZÁVA 227.

183. Uo.

184. SZÁVA 229.

185. SZEKERESNÉ dr. NISZLER Mária: A tati hídfő. in Hadtörténeti Közlemények. 1980. I. 103 – 123. – Ld. még: uő. A tati hídfő [Esztergom és környékének felszabadítása]. Tatahánya,

A bécsi támadó hadművelet széles frontszakaszon indult. A 46. hadsereg a 2. Ukrán Front bal szárnyán, a főcsapás irányában helyezkedett el. Velük szemben a 711. és a 96. német, valamint a 23. magyar gyaloghadosztály és az 1. huszárhadosztály állt. A bécsi támadó hadműveletet a szovjet csapatok március 16-án indították. Ugyanakkor a 46. hadsereg sávjában már február végén előretolták a Dunai Flottillát és a 83. tengerészgyalogos dandárt Visegrád, Vác, Dömös, Nagymaros körzetében. Míg deszant hadművelet zajlott, aközben a szárazföldi csapatok március 20-án délben Dunaalmásnál elérték a Dunát.

A deszant hadművelet merész és nehéz feladat elé állította a Dunai Flottillát és a 83. tengerészgyalogos dandárt. A deszantba a 144. zászlóalj három százada, a 472. sz. tüzérségi rohamszázad és egy lövészszázad tartozott. Március 16-án G. N. Holosztyakov ellentengernagy – a Dunai Flottilla parancsnoka – „ismertette Malinovszkij marsall parancsát, amelyben azt a feladatot állította a Dunai Flottilla és a 83. tengerészgyalogos dandár elé: készüljenek fel Tát körzetében egy zászlóalj erejű deszant partra tételére, azzal a feladattal, hogy vágják el a németek esztergomi csoportosításának visszavonulási útját, zárják el a Budapest-Bécs műutat és az Esztergom-Komárom vasútvonalat. A dandár másik két zászlóaljjal majd a 10. gárda lövészhadtesttel együtt nyomul előre Győr irányába.”¹⁸⁶

Ám a dunai út veszélyes volt, mivel az esztergomi híd roncsai 1944. december 26-a óta a Duna medrében voltak, éppen úgy, mint azok a mágneses indukciós aknák, amelyeket még 1944 nyarán dobtak le a szövetségesek, ezzel is akadályozva a németeket a vízi úton történő utánpótlás szállításban. L. K. Szmirnov ezredes a 83. tengerészgyalogos dandár parancsnoka, miután sem a légi felvételek sora, sem a vízi szemle nem adott biztos választ a roncsok hollétéről, március 17-én éjjel a grúz Alekszej Csheidze vezetésével egy motorcsónakot küldött három felderítővel a roncsokhoz. A felderítőknek sikerült „átjárót” találniuk. A következő nap a tengerészgyalogos dandár tüzérsége vonult fel az Esztergomhoz közeli dombokra. „1945. március 19-én, besötétedéskor Alekszej Csheidze vezetésével útra kelt hat felderítő, hogy a hajók útvonalán elhelyezkedve fényjelzéseikkel segítsék a motoros páncélnaszádokat a tájékozódásban.”¹⁸⁷

Este nyolckor a deszantot szállító konvoj – 10 páncélos naszád – Visegrád felett az 1696. folyamkilométernél gyülekezett. Tűztámogatásukról egyéb hajók gondoskodtak, valamint aknarakó motoros bárkák is voltak velük.

„Ezt követően a katonák egymásután léptek a hajópallóra. A katonák személyi felszerelése a következő volt: mellükön keresztbe vetett géppisztoly, övükben kés és rövid nyelű ásolapát tokban, táska gránátokkal, kulacs, a hátukon jól megtömött hátizsák, melyben két napra elegendő élelmiszer és lőszer volt.”¹⁸⁸

1984. – DEZSÉNYI Miklós: A szovjet Dunai Hajóraj harcai Magyarország felszabadításáért. Bp. 1946. 12-13.

186. SZEKERESNÉ 105

187. SZEKERESNÉ 107.

188. Uo.

33. Szmirnov Leonyid Konsztantinovics.

34. Kirszanov Pavel Ivanovics uo. a 83. tengerészgyalogos brigád ezredese (SZEKERESNÉ, uo. Fotó:1945.)

Az 536 főt számláló deszant parancsnokai: V. P. Bisztrov őrnagy a 144. zászlóalj három századáé; P. I. Kirszanov hadnagy a 472. rohamszázadáé; A. A. Kuzmicsev százados egy lövészszázadáé.

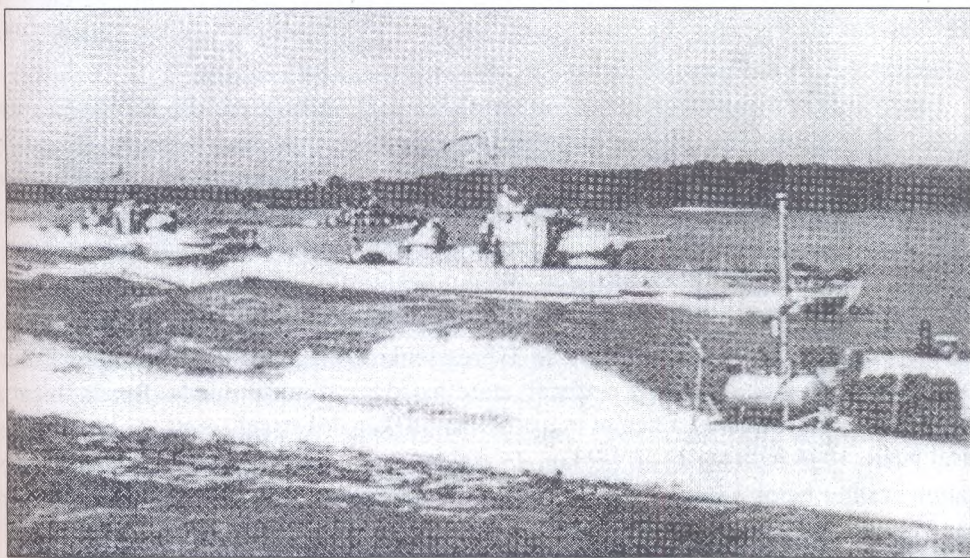
A hajók háromnegyed tízkor indultak Visegrád térségéből, de a vadászpülők már előtte elkezdtek Esztergom, Párkány és Tát bombázását, ezzel is elterelve a németek figyelmét és elnyomva a hajómotorok zaját. Az első hajó 1945. március 20-án, 0 óra 25 perckor jutott át a hídroncokon. A partvédelem csak ekkor vette észre az akciót. Egy hajó kivételével valamennyi sikeresen túljutott a roncokon. A terv szerint 1 óra 20 perckor kellett a kijelölt térségben, a 111-es magassági pontig jutniuk a naszádoknak.

„A ködfátyolon át egyszerre mozgó fénypontokat észleltek az országúton: gépkocsik tompított lámpafényei. Menekülő németek lehettek? Most már tudták, hogy megérkeztek a hídfőbe.

A naszád hirtelen fordulatot vett, és megközelítette a partot. A deszant parancsnoka M. V. Asik hadnagy, aki már számos partraszállásban vett részt, kiadta a parancsot: „Deszant partra!” És abban a pillanatban vízbe ugrott az első szakasz.

A hideg víz mellig ért, a katonák lába meg-megcsúszott az agyagos mederben. Fejük fölé tartották géppisztolyaikat, hogy nehogy vízbe érjenek. Az enyhén lejtős part kavicsos volt, de azon túl meredek, agyagos partfal magasodott előttük.”¹⁸⁹

M. V. Asik – amikor évtizedek múlva ismét az egykori csata színhelyén járt – maga mutatta meg a Holdampf csárdában lakó Gerendás Ferencnének a partraszállás helyét. Ez a Bécsi út – ma 10-es út – 47-es és 48-as kilométere között volt, de jóval közelebb a 48-ashoz, az 1729. és az 1931. folyamkilométer között kijelölt partszakaszon. A meglepett német parti őrséggel a szovjet katonáknak nem sok dolguk volt. A többi hajó legénysége is partot ért, sőt Asikék már hallották is azoknak az orosz géppisztolyoknak a hangját, amelyek már az országúton – a 48-as kilométeren túl – egy német-magyar menetosztagot vettek tűz alá. Ezek a szovjet katonák a mogyorósbányai vasútállomástól – mely a 48-as kilométerkőtől 200 m-re van a depói bekötőútnál – Nyergesújfalu közelében értek partot. Erről az egyik felderítő így emlékezik meg: „Amikor a hajók az ellenség hátában kiraktak minket, igyekeztünk a szőlőskerteken át gyorsan kijutni az országútra, mert láttuk, hogy német kocsi-sor halad nyugat felé.”¹⁹⁰

35. A deszantot szállító 232. sz. páncélos naszád a Dunán (SZEKERESNÉ, 1984.)

189. SZEKERESNÉ 109.

190. SZEKERESNÉ 112.

A deszant igyekezett gyorsan kiépíteni állásait a ma is létező „keskeny nyomtávú vasúti sínek mellett” a Dunától egészen a dombokig. A patkó alakú védelmi állások „tűzösszekötetésben” voltak egymással, rádió a flottillával, de a „tüzérségi támogatást nyújtó ütegekkel” is. Március 20-án virradatkor érkezett meg Tát irányából az első német „Tigris”. A nap folyamán két gyalogezred bevetésével igyekeztek megsemmisíteni a partra szállt tengerészegységeket. „A hídfőben harcoló tengerészgyalogságnak az első nap nagyon hosszúnak tűnt, a német gyalogság 30 harckocsival és rohamlőveggel megerősítve, szünet nélkül támadta őket – 16 rohamot kellett visszaverniük – ugyanakkor a főerők megérkezését hiába várták.”¹⁹¹

A német „Dél” hadseregcsoporthadnaplója a következőképpen rögzítette az eseményeket: „Egy zászlóalj erejű ellenséges partraszálló erő ... hídfőt alkotott. Az ellenség hídfőjét Tátnál összefogott erőkkal nem sikerült visszafoglalni.”¹⁹²

Guderian vezérezredes a német szárazföldi haderő vezérkari főnöke nem hiába volt nyugtalan. Pedig a deszantosok is nehéz helyzetben vannak. Malinovszkij marsall tudta ezt, és a Duna Flottillával erősítést akart küldeni. A Dömös térségéből március 21-én 02 óra 05 perckor induló újabb deszant a következőkből állt: 14 páncélos naszád, 4 aknarakó motoros bárka és 2 aknaszedő hajó, 330 katona, 12 tonna lőszer, két 45 milliméteres páncéltörő-ágyú, 15 golyószóró, aknavetők, gyógyszer és élelem. „Minden nehézség ellenére négy hajónak sikerült eljutni a szorongatott hídfőhöz, és ott 4 óra 00 perckor kihajóztattak 70 embert, egy 45 milliméteres löveget, 61 láda lőszert és kevés élelmet.”¹⁹³

A március 21-én hajnalban kihajózott tartalékra nagy szükség volt. Ezen a napon a Duna-parton, az országúton, sőt még Mogyorósbánya felől is támadtak a németek. „A gyalogságot Tigris harckocsikkal és Ferdinánd rohamlővegekkel támogatták. ... I. Tyerescsenko fedezéke a mogyorósbányai vasútállomás közelében volt. Amikor egy Tigris tartott feléje, előkészítette páncéltörő gránátját, hogy megsemmisítse a páncélost, de egy szilánk megsebesítette a nyakán, ezért visszahúzódott. Miután bekötözték, gyorsan az országút melletti árokba kúszott a közeledő Tigris felé. Kivárta a megfelelő pillanatot, majd gránátját a láncfal alá vetette. A páncélos kigyulladt, de Tyerescsenko is meghalt.”¹⁹⁴ Ezen a napon Esztergom már felszabadult. A szovjet csapatok előre haladása azonban mind a Dunán, mind a szárazföldön nagyon lassú a német csapatok maradékának kétségbeesett, de heves támadásai miatt. 1945 március 21-én például 23 szovjet katona halt meg, rajtuk kívül az új deszantot szállító hajók katonái közül is többen életüket veszítették. Ezért Malinovszkij már a hídfő feladásának tervével foglalkozott.

Március 22-e volt a legnehezebb nap. Hajnalban a szovjet gépek bombázzák Táton és Nyergesújfalun a németek állásait. Majd a németek támadtak harckocsikkal és önjáró löve-

191. SZEKERESNÉ 114.

192. SZEKERESNÉ 115.

193. SZEKERESNÉ 117.

194. SZEKERESNÉ 118.

gek támogatásával. A nyergesújfalui téglagyárban fészkelő németek is jelentős tűzerőt képeztek. Szarkás felől a német egységek nagyon közel kerültek a szovjet lövészárkokhoz. A Duna partján volt a legerősebb a támadás. Az első század irányítását Mihail Asik vette át, mert a századparancsnok is súlyosan megsérült. Ezen a napon 57-en haltak meg a deszantosok közül.

„1945 március 23-án, Malinovszkij marsall, parancsot adott a 46. hadsereg parancsnokának, hogy a 10. gárda lövészhadtest Nagysáp körzetéből mérjen csapást Mogyorósbánya irányába, és 23-án reggel egyesüljön a deszanttal, a 83. tengerészgyalogos dandár pedig foglalja el Tátot.”¹⁹⁵ Az Esztergomból Tát felé igyekvőket a Zsidódi hídnál heves német támadásfogadta. A. A. Kuzmicsev lövészszázadából mintegy 80 tengerészgyalogos eljutott a Mogyorósbánya körüli dombokra, és onnan tűz alatt tartotta a Mogyorósbánya – Tát, valamint az Őrisáp – Bajót felé vezető országutakat. Jevdokij Nyikolajevna Zavalij hadnagynő védelmi szakaszát március 23-án páncélosok támadták meg. A németek már-már elérték a lövészárkokat, amikor a 10. gárda lövészhadtest egységei Nagysáp és Annavölgy irányából felmentették őket.

Jevdokija Zavalij hadnagy így emlékezett az eseményekre: „Felbőgtek a fasiszta páncélosok motorjai és elérték árkainkat. Dmitrij Szedin szakaszvezető lövészgödrében volt, mikor az egyik német páncélos teljes sebességgel közeledett feléje, majd átrobogott rajta. Belém hasított a fájdalom: Nincs már Mityánk, fiatal, vidám harcosunk. Egyszer csak mit látunk? Dmitrij mászik ki a behorpadt árokból, átugrik egy másikba, és egy gyors mozdulattal páncéltörő gránátot vetett a páncélos hernyótalpa alá. Az megállt, forogni kezdett, majd kinyílt a felső nyílása és egy fasiszta sorozatot adott ránk. Vaszilij Utkin egy hirtelen ugrással máris a páncéloson van. Vaszilij Kozrjev harcos is segít neki megsemmisíteni a páncélosban ülő németeket.

Ekkor egy újabb páncélos tör ellenünk, Szedin szakaszvezető kezében az utolsó gránátot szorongatva, teljes iramban rohan a fasiszta szörnnyel szemben és a páncélos alá hajítja a gránátot. A páncélos felrobban, de meghal Dmitrij is.”¹⁹⁶

Eközben az esztergomi úton előretörő szovjet egységeket a táti hídnál – ami már romokban hevert – a németek még egyszer feltartóztatják, de nem sokáig. A kiáradt öreg árkon Malom patakban fejük felett tartott géppisztollyal „D. D. Vonljarszkij, a 305. zászlóalj egyik szakaszparancsnoka, 20 emberrel elsőik között benyomult Tátra. Március 23-án 14 órakor Tát község felszabadult, és a deszant egyesült a dandár főerőivel. Délután 14 óra 30 perckor már a templomtoronyból figyelték a németek menekülését.”¹⁹⁷

A község felszabadulásának napján 45 szovjet katona halt meg. Március 23-án az Esztergom felől támadó 16. és 305. zászlóalj, valamint a Tokod felől érkező 10. gárdalövészhadtest egyesült a 144. zászlóaljjal, ezzel a hídfőben befejeződtek a harcok.

195. SZEKERESNÉ 121.

196. Uo.

197. Uo.

A 144. zászlóalj négy nap alatt összesen 39 rohamot vert vissza. A németek Tát körzetéből, valamint Mogyorósbánya és Nyergesújfalu felől páncélosokkal és rohamlövegekkel megerősített alegységekkel támadtak ellenük.

V. P. Bisztrov őrnagy határozottan és nagy szakértelmel irányította a hídfő harcát. A harctevékenység szervezése, lefolytatása mintaszerű volt: az összefegyvernemi alakulatok pontos együttműködésének ragyogó példája. A tapasztalat, a higgadt megfontolás és a bátor elszántság állt szemben a makacsul rohamozó ellenséggel. A harcok súlyosságát mutatja az is, hogy Tát és Nyergesújfalu határában létesített hídfőben tanúsított bátor helytállásukért hárman megkapták a harcosok legmagasabb kitüntetését, az aranycsillagot, és a Szovjetunió Hősei lettek: Mihail Vlagyimirovics Asik hadnagy, Varlam Alekszejevics Gabljija őrmester és a páncéltörők közül egyedül életben maradt Nyikolaj Mihajlovics Pocsivalin.¹⁹⁸

Zsukov marsall „Emlékek, gondolatok” című visszaemlékezésében a következőket írta: „Ha igaz az, hogy amilyen gyorsan csak lehet, le kell törölni a föld arcáról a háború és a rombolások nyomait, hogy ne keserítsük velük az életben maradottakat, ugyanúgy az is igaz, hogy a következő nemzedéknek tovább kell adnunk hősi időnk emlékeit és szellemét... E munkát addig kellene elvégezni, amíg életben vannak a dicső múlt hősi eseményeinek szemtanúi és résztvevői.”¹⁹⁹

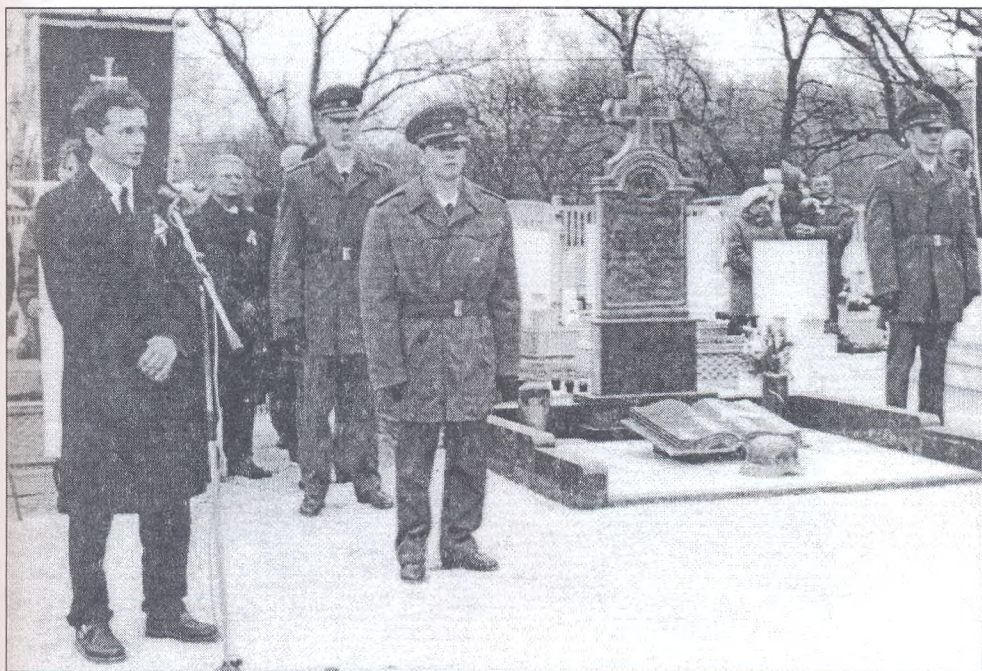
A táti temetőben ma már állnak a második nagy világháborús katonai áldozatainak emlékművei, az országút felőli oldalon a szovjet katonák „obeliszkje”. A halottak az esztergomi közös szovjet hősi temetőben nyugszanak. A dunai oldalon még a háború alatt állítottak keresztet 94 német és osztrák katonának. A háborút követően csak 34 kereszt illetve sírhely maradt fenn. 1988-ban „német precizitással” még a máshol nyugvó katonákat is fellelték. Ők az esztergomi temetőben nyugszanak. 1996. május 4-én a busecki németek és a molnai osztrákok testvérvárosi küldöttjeinek részvételével két „kopjafát” szentelt Tát önkormányzata emléküknél. Az ismeretlen 32 magyar katona sírhelyét sajnos csak 2000. március 14-én sikerült felújítani és bővíteni. A beszentelést dr. Ladocsi Gáspár táborigazgató végezte.

A háború táti áldozatainak emlékét a háború 50. évfordulója táján, 1995 április 2-án, a Helytörténeti és Értékmegőrző Alapítvány (elnöke: Szabó József) jóvoltából, közadakozásból elkészült, s az óvoda terén felállított emlékmű őrzi. Így a még élő táti hadiözvegyek, a hadiárva- vagy rokoniak már tudnak hol imádkozni, és virágokat helyezni a jelképes sírra, (hisz tényleges sírjuk valahol Oroszországban található). Az emlékművön a következő táti lakosok nevei olvashatók: Adolf Albert, Adolf Béla, Baumann Lipót (János fia), Baumann Lipót (Mihály fia), Dinnyés István, Drexler István, Drexler János, Gyarmati István, Handbauer József, Handbauer Márton, Handbauer Mihály, Hartmann Sebestyén, Hidas-Hummel György, Holdampf József, Keil Ferenc, Gömbös-Keil István, Maci-Keil István, Kiss József, Lugosi József, Mechler György (György fia), Mechler János (György fia), Mechler István, Mészáros János, Papp Antal, Papp Ferenc, Papp István, Papp József, Papp Mihály,

198. Uo. 122.

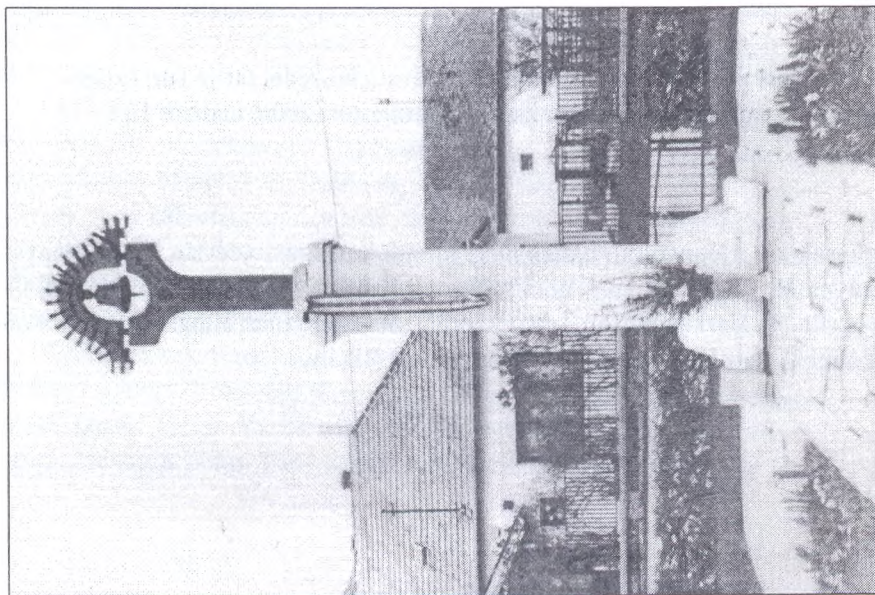
199. SZEKERESNÉ 123.

Pédl György, Prádl János, Putz Mihály, Rausch István, Rausch János, Sarlós László, Schalk János, Schmidt Antal, Schmidt József (Mihály fia), Schmidt József (Jakab fia), Schromeisz József, Somogyi József, Szabó Sebestyén, Szabó Márton, Szakmár György, Tóth János.

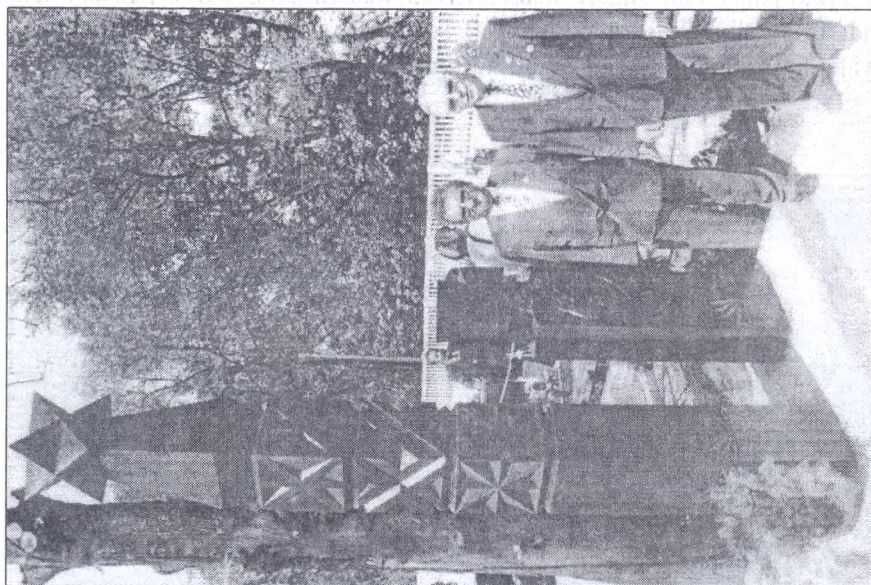

36. A 32 ismeretlen hősi halott síremlékének avató beszédét tartja Turi Lajos alpolgármester, mögötte Szenes Lajos polgármester (2000. március 14.)

A község területén tizennyolcan haltak meg: Id. Adolf András, Adorján Lajos, Dinnyés Ferenc, Galba Mihály, id. Handbauer Mihály, Kampfl Katalin, Keil Mihály, Keil József, ifj. Költő (Keil) István, ifj. Markos Márton, Lénárd Ferenc, Mechler János, Mingl Ferenc, Morvai Ferenc, Paár Mihály, Putz János, Rotbauer József, Schalk Mihály.

37. A második világháborús hősi
emlékmű (1995)

38. A német és osztrák hősi halottak emlékére 1996-ban állított, temetői kopjafánál
tisztelgnek a német és osztrák testvértelépülések polgármesterei. (Balról:
Erich Dirngrabner /Molln/, Walter Kühn /Buseck/ polgármestere)

39. „Valahol Oroszországban” 1942-ben. Hatmann (Harmati) Sebestyén.
sírjánál áll Papp András, Hartmann Mihály, Rausch Sebestyén

 СОЮЗ ОБЩЕСТВ КРАСНОГО КРЕСТА И КРАСНОГО ПОЛУМЕСЯЦА
 СССР

Почтовая карточка военнопленного
 Carte postale au prisonnier de guerre

Кому (Destinataire) *Papp Ferenc*
 Куда (Adresse) *Int. Magyarországra*
Extergorn (отряд, город, уезд, М. Доха, округ, село, деревня)
 Отправитель (Expéditeur) *Papp Ferenc*
 Фамилия и имя военнопленного *Major István*
 Nom du prisonnier de guerre *Moszkva*
 Почтовый адрес военнопленного *Prostrafio'sk 180.*
 Adresse du prisonnier de guerre

Бесплатно
 Franc de port

Тип. «Красное знамя», Москва, Сущевская, 21. Зима 1922

2012. évi 1945. XI. 23.
 Tisztelt kedves feleségem és
 gyermekem. Külső és testvéreim
 a váratlanul lapom a leg jobh
 egységben találjanak és a leg
 nagyobb egészségben vagyok itt élek
 2012. évi 1945. XI. 23.
 mint ha a fogó
 iratok a túlsó oldalra és a címre
 Boldok Karácsonyi ünnepek és kívánok
 sokat és sokat felejtettem sokat
 felejtett Feri iratok sokat

40. Papp Ferenc (1912), a Donnál fogságba esett táti-magyar hadifogoly 1945. november
 23-án írt első levelezőlapja

2. AZ ÚJJAÉPÍTÉS, AZ ÚJ REND MEGTEREMTÉSÉNEK ESZTENDEI (1945-1956)

Az 1989/90-es „rendszerelváltás” után, tíz év alatt számtalan írás és összefoglaló mű, könyv jelent meg a magyarországi szocializmus-kísérlet negyven évéről. Könyvünk második kiadása is már teljesen szabadon nyilatkozhat, és húsz évvel ezelőtti, kötelezően előírt értéktételeit revideálhatja, újraírhatja, másképp, azaz a tényeknek megfelelően értelmezheti a történeteket.

Bár ez a fejezet nem öleli fel az elmúlt fél évszázad egészét, mégis érdemes idézni Nemeskürty István találó korszakolását az 1996-ban megjelent „Meddig várjunk?” című könyvének „Vert hadunk csonthalmain” fejezetéből. E fejezet alcímei így tagolják a korszakot: A vasfüggöny mögött; A proletárdiktatúra; Forradalom; Megtorlás és belenyugvás; A kényszerű alkalmazkodás évtizedei; majd idézőjelben: „Rendszerelváltás”.

Tát történetének most tárgyalt időszakasza a II. világháborútól az 1956-os forradalom és szabadságharcig tart. Az ország az elhúzódó véres-végzetes háborús idők után gyorsan újraéledne, de hamar rájön, hogy a szovjet-orosz hatalom irányította kommunista párt rettegett vasmarkába került. Az államosítás és kollektivizálás mellett állandósult a félelem és rettegés a feljelentgetések, a beszolgáltatások, a származás szerinti megbélyegzések, bebörtönzések, kivégzések miatt. Máshonnan jött, félművelt, vagy alig írástudó, de politikailag megbízható elemek kerültek a település és gazdasági egységeinek élére, és a vezetésbe.

A nemzetköziség jelszavával üldöztek mindent, ami nemzeti. A történelem nem más, mint osztályharcok sorozata – tanította „népünk bölcs vezére, Rákosi Mátyás”. Otthon embernek, állatnak lassan már nem volt mit ennie, de bugyuta rigmusokat kellett tanulni az iskolában Sztálinról és Rákosiról. Nem csoda, hogy a feszültség a robbanásig fokozódott. E sorok írója is világosan emlékezik vissza mindarra a szenvedésre, amely Tátot sem kerülhette el.

A harcok nyomán sok ház dőlt romba, elpusztultak a jóságok, kevés vetőmag maradt. Mégis munkához kellett látni, el kellett indítani az életet. A bányák, a környező üzemek, a táti földek várták a dolgoz kezeket. A község vezetése gyors egymásutánban változott, s ez nem segítette a folyamatos előrehaladást – mégis rövid idő alatt rendeződött a falu közigazgatása, normális kerékvágásba került az élet. Ehhez a feltételeket a szovjet katonai parancsnokság utasításával, a pártok képviselői, a nemzeti bizottság és az új közigazgatás tagjai teremttették meg. A tanácskozó testületek tagjai a nem kompromittálódott virilisták lettek, ők voltak a falu életének első irányítói – a pártok, a megyei irányító szervek által máshonnan ide helyezett képviselői mellett. A lakosságnak szinte egésze politikailag igen képzetlen volt. A létszámban kevés falusi értelmiség hamar megérezte – itt pártkiszorítódsi lesz. Azaz kommunista egyeduralom és különben is „itt vannak az oroszok, nincs mit tenni”.

Koch Róbert plébános, a nagy tudású, külföldet is megjárt missziós pap ekkor már betegeskedett. Ő tudta volna összefogni a közösséget, amit a jegyzők és tanítók már nem

mertek, de nem is tehettek. A gazdag, nagy szorgalommal felépített portákra ekkor már igencsak fájt a foga a frissen idevezényelt környékbeli jött-menteknek. A túlsó félről – Szlovákiából – áttelepítettek nem tehettek állapotukról. A rég itt lakó tátiak közül páran elvesztették fejüket, és a bajban még egymásnak is estek. A Volksbund és a nyilas párt tevékenysége miatt sokan megtévedtek a faluban, s ennek következményeit az új rend megszilárdításának első esztendeiben azok is megszenvedték, akik a nehéz háborús években becsületesekek maradtak.

Természetes, hogy az új hatalmi szerv, a nemzeti bizottság, majd a községi képviselőtestület intézkedéseit nem fogadta osztatlan egyetértés. A legnagyobb konfliktusokat természetesen a kitelepítések körül zajló események robbantották ki.

Tátra 1945. június 16-án érkezett meg az Országos Földrendezési Bizottság 1945. április 26-án elfogadott véghatározata és 600/1945. sz. rendelete, melynek alapján az Esztergom megyei Földbirtokrendező Tanács megalkotta a 299/1-1945. számú véghatározatát. Ez egyrészt intézkedett az Esztergom Főegyházmegyei Papnevelde 118 kat. hold és 816 négyszögöl ingatlana egy részének „megváltásáról”, másrészt elrendelte 38 táti család – valamennyien Volksbund-tagok, illetve nyilas vezetők voltak – földbirtokainak, és az azok megművelésére szolgáló összes eszközöknek, élő és holt gazdasági felszerelésükkel, és a rajtuk lévő épületekkel és belsőségekkel együtt történő elkobzását. Csak a lakóházat a hozzá tartozó 600 négyszögölnél nem nagyobb telket hagyta meg a visszamaradt család számára. A véghatározatnak ez a passzusa öt családot érintett.

A Táti Földigénylő Bizottságnak további hét család ügyében kellett döntenie, mivel a „Volksbund-tagságra vonatkozólag a szükséges részletes kivizsgálást” még nem küldték el.

A jogos – vagy esetenként indokolatlan – intézkedések ellenállásra készítették a falu népét. A tátiak lefoglalták a kitelepítési biztost és a rendőrkapitányt. A Szabad Esztergom című lap szeptember 2-i számában megjelent írás szerint a tátiak: „A helybeli rendőrség beavatkozását igyekeztek meggátolni, azonban az Esztergomból kiment járási rendőrség, a magyar határőrség határőrei és az orosz közbiztonsági katonaság rendet teremtett.” Még októberben és novemberben is foglalkozott a lap a táti események utóhatásával – ez is jelzi, hogy ekkoriban milyen nehéz időszakot élt át a település.²⁰⁰

A „történelmi igazságszolgáltatás” soha nem jár áldozatok nélkül – a táti események is ezt igazolják. S nem volt könnyű azoknak a helyzetbe sem, akik a kitelepítettek helyére érkeztek a Duna túlsó oldaláról, Csehszlovákiából, vagy a környező községekből. Nekik is meg kellett küzdeniük az őslakosság előítéleteivel, ellenszenvével s beilleszkedésük csak hosszú idő múltán sikerült, ha sikerült.

Az 1946-os év legelején a háború előtti és alatti események utóhatására született az utolsó olyan nagyobb intézkedés mely, megrázta a falut. Jó néhány áttelepítésre ítélt család tagjai batyuval a hátukon a tokodi vasútállomáson gyülekeztek. Már majdnem elindult a vonat – ám a kitelepítés elmaradt, lehetőséget kaptak, hogy falujukban maradjanak. Az áttelepítésekről szóló híreket a lapok is közre adták. „Áttelepülni köteles minden olyan

200. Szabad Esztergom, 1945. október 21., november 25.

magyar állampolgár, aki a legutolsó magyar népszámlálás alkalmával német nemzetiségűnek vallotta magát, vagy aki magyarosított nevét német hangzásúvá váltotta vissza, továbbá mindaz, aki Volksbundnak, vagy valamely fegyveres német alakulatnak (SS) tagja volt...” – írta a Szabad Esztergom 1946. január 6-i száma. Hosszú idő telt el addig, amíg a viharok elcsitulnak „kint”, a társadalmi életben és „bent”, az emberek gondolkodásában, szívében is. Nem véletlen, hogy a bíboros prímás a lelki gyakorlaton lévő plébánosokat is hazaküldte: ha lehet, segítsenek az egyházközségekben.

Az élet azonban nem állt meg. Miként szerte az országban, Táton is hozzákezdtek a háborús károk helyreállításához, a termelés, az ellátás, a közigazgatás beindításához.

A háború alatt a középületek közül az iskola rongálódott meg a legjobban. A viszkóza gyár segítségével a szülők rendbe hozták az épületet, így a nyár végén megkezdődhetett a tanítás.

A táti nemzeti bizottság 1945. szeptember hó 21-i ülésének jegyzőkönyve képet ad a falu akkori helyzetéről, életéről. Az ülésen jelen volt: Hartmann Márton, Baumann Ferenc, Balogh István, Cseszka Ferenc, Putz Mihály, Kátai Ferenc és Putz Ferenc nemzeti bizottsági tag, táti lakosok. A tátiak tudják, hogy a felsoroltak közül ketten „idegenek”.

Az egybegyűlt bizottsági tagok a bizottság elnökéül ideiglenesen Balogh István bizottsági tagot választották meg. A bizottság a B. M. 20.500/1945. sz. rendelet 6. §-a alapján összeíró biztosoknak a következőket nevezte ki: Kostyál János, Rábl Dezső, Zettler Ede, Rajos Ede, Pozsonyi Mihály, Schreck Jakab, Pellinger János, Schalk Ferenc, Szeferinusz Mihály, Adolf Béla, Kazella Ignác, Papp István, Kátai György, ifj. Mechler Ferenc, Rausch Ferenc, Farkas József, Juhász György és Kátai Ferenc táti lakosokat.

Megállapította a bizottság, hogy Tát községben három párt működik. Nevezetesen: a Magyar Független Kisgazda és Polgári Párt, a Magyar Szociáldemokrata Párt és a Magyar Kommunista Párt. A pártok mellett működött még a bánya és kohómunkások, iparosok és kereskedők szakszervezete, valamint a földmunkások szakszervezete. A fenti rendelet 2. §-ának 3. bekezdésében megadott összeíró bizottságban a pártokat a következő személyek képviselték: Hartmann Márton (Kisgazda Párt), Putz Mihály (Szociáldemokrata Párt), Mécs Ferenc (Magyar Kommunista Párt), Juhász Ferenc (Bánya és Kohómunkások Szakszervezete). Az iparosokat és kereskedőket Pozsonyi Mihály, a földmunkásokat Girgász Ferenc képviselte. Ők valamennyien táti lakosok voltak.

A fenti számú rendeletet, valamint az 1945. évi VIII. törvény szövegét teljes egészében megismertették az összeíró bizottsággal.

Bizottság tudomásul vette, hogy a községet két választó, illetve szavazókorra osztották. Az I. körzet a község főutcáját foglalta magában. Választóhelyisége a községháza volt. A II. körzetnek – mely a község többi részét foglalta magában –, választóhelyisége a Munkásotthon volt.

A „felszabadulás” második évében a Magyar Kommunista Párt vezetésével folytak a földreformok és az államosítások, egy szóval a gazdasági stabilizáció előkészületei. A spekulációk nyomán keletkezett áruhiány következtében a pénznek már alig volt értéke. Az augusztus 1-jén bevezetett új pénz, a Forint négyszázezer kvadrillió pengővel volt egyenér-

tékű. A tátiak ekkor, az ország más településeinek lakóihoz hasonlóan „árucseres-kereskedelmet” folytattak. Voltak, akik a Tisza vidékére is eljutottak, és például használati cikkekért „cseréltek” malacot.

A népi demokratikus átalakulás a gazdasági élet stabilizálódásával felgyorsult.

Az 1947-es országgyűlési választások nyomán a parlament legerősebb pártja a Magyar Kommunista Párt lett. Akkor még itt nem tudták, hogy ez a helyzet csalás és erőszakoskodás eredményeként állt elő. Az államosításokkal, a gazdasági, politikai hatalom megragadásával, a proletariátus diktatúrájának megteremtésével a 40-es évek végén megkezdődött a szocializmus alapjainak lerakása országunkban.

1949-ben Tát község közigazgatási területe 2348 kat. hold, lakosainak száma 1984, ebből 974 férfi, az általános iskola nyolc osztályába 260 gyerek járt. (Nyergesújfalú lakosainak száma ekkor 3961, Tokodé 7067 fő volt.) A település 584 épületéből 399 volt lakóház.²⁰¹ Ebben az évben alakult meg – kezdetben csak az újonnan betelepültekből – a Vörös Csillag Tszcs. A környékbeliek szebb és politikailag korántsem ennyire elkötelezett nevet választottak. A tokodiak például az „Aranykalász”-t.

A községi tanács 1950. október 26-án alakult meg. Erről a Komárom megyei Levéltárban megőrzött, jelzet nélküli iratanyag tanúsága szerint a dorogi járási kiküldött „hangulat-jelentésében” azt írta, hogy az: 1950. évi október hó 26-án a táti községi tanács megalakult és a tanács Végrehajtó Bizottságát megválasztotta. Az alakuló ülés Végrehajtó Bizottsági tagokként azokat választotta, akiket a Népfront jelölt. Az alakuló ülésen megjelent a tagok és a póttagok többsége, az ülés határozatképes volt. Nevezetesen az 51 rendes tag közül megjelent 44, a 26 póttag közül megjelent 20 fő.

A közgyűlés alatt és után a hangulat ünnepélyes, felemelő, boldogságot és örömet sugárzó volt. A tagság már régen várta, hogy ügyeit a maguk által választott tagok intézzék. Az ugyan-e hó 25-én kiadott mezőgazdasági rendelkezést a dolgozó parasztság magáévá tette és Császár község kihívását az Októberi Forradalom emlékünnepére elfogadta.

A Népfront nevében beszélő VB elnök, a helyi párttitkár, valamint az elhangzott hét hozzászólás a fentiek megértéséről tett tanúbizonyságot. Az egész ünnepély simán és gördülékenyen zajlott le.²⁰² Amint olvasható ilyen hamar, és ennyire olajozottan indult be a szabad akarat ledarálása és az agymosás. Az ország népéhez hasonlóan a tátiak is kénytelenek voltak engedni az erőszaknak. Pedig ekkorra már néhányan visszaérkeztek a „szovjet-szibériai paradicsomból” és szűk körben beszéltek azokról az állapotokról, amelyekről az Isten mentsen meg mindenkit.

Az új tanács első intézkedései között szerepelt a családház-építések támogatása. A falu délkeleti részén új házak épültek. Elsőként, 1951-ben Maksai Ferenc háza készült el. Az első

201. Komárom megye fontosabb statisztikai adatai 1952-53. Tatabánya, 1956. 14, 159.

202. K-EMÖL Táti iratok. Jelzet nélküli gépelt papír. A községi tanács tisztségviselői az 1953. január 21-i vb-ülés jegyzőkönyve szerint: vb-elnök: Baumann Ferenc, vb-titkár: Lencsés Ferencné, vb-tagok: Samu István, Girgász Ferenc, Fischer János – „Horváth Ferenc T.S.CS. üzemi párttitkár”. 1953. március 23.-án, vb. elnök: Csizmadia Sándor.

lakó adta a területnek az Újtelep nevet. Ezt követően épül fel a Darabos, Papp, Kostyál, Nagyváradi, Vakán család háza és ez után készülnek el a mai Jókai és Gárdonyi utca környékének épületei, valamint az Esztergomi út melletti házak is.

A társadalmi előrehaladás, az ország lakóinak életében bekövetkezett döntő változás, a gazdasági fellendülés ellenére az ötvenes évek első felében már falun is érződtek a felsőbb

41. Az első táti termelőszövetkezet (Tszcs) asszonyai a határban ünneplik társuk névnapját

vezetés hibái. A személyi kultusz egyik következménye volt a szerencsétlenül módosított gazdaságfejlesztési terv is. Az erőszakos termelőszövetkezeti csoportszervezések, a kötele-

zõ beszolgáltatások növelték az elégedetlenkedést. Míg Táton 1951-ben 63 gazdát tartottak kulák-listán, addig ezek száma 1953-ban már 120-ra emelkedett. A történeteken mit sem segített, hogy az imádott és rettegett „vörös cár”, Sztálin 1953. március 5-én meghalt.

A társadalmi-gazdasági élet ellentmondásai és a személyi kultusz idején elkövetett hibák, a dogmatizmus torzító jelenségei ellenére – az ellentmondásokon, konfliktusokon nemegyszer nagy erőpróbák árán túljutva – az ország és Tát gazdasága, mezőgazdasága is előre jutott, fejlődött. Az 1954. év október 31-én lezajlott termelészövetkezeti csoporti zárszámadás jegyzőkönyvéből a következő képet alkothatjuk a falu legnagyobb gazdasági bázisáról, a III. típusú Vörös Csillag Mg. Tszcs-ről: az éves gazdasági, pénzügyi mérleg aláírói Pánczél István elnök, Tömöri Sándorné könyvelő, Pallagi Jenő és Girgász Ferenc igazgatósági tagok. A Tszcs-t 31 családból 54 fő alkotta. 604 k. holdon gazdálkodtak. A munkaegységek száma: 15883 volt. Az egy munkaegységre eső részesedés 35,26 kg búza, 6,74 kg rozs, 11,57 kg árpa, 21,16 kg burgonya, 0,24 l olaj, 1,95 kg cukor, 2,43 kg bab, 2,77 kg hagyma, 6,36 kg takarmányrépa, 0,32 kg szappan és 6,80 forint.²⁰³

A leltári lapon szereplő értékek: épületek, gépek: 648 775 Ft; igás és tenyészállatok: 133 457 Ft; növendékállatok: 57 125 Ft; beruházási és pénzforgalmi eszközök: 3832 Ft; termények, termékek és anyagok: 416 709 Ft; hízó és egyéb állatok: 43 100 Ft; befejezetlen termelés: 150 633 Ft. Pénzforgalmi eszközök: 42 779; tagoknak kiadott előlegek: 381 574 Ft. Hitelek 9000 Ft. A főösszeg 1 886 984 Ft-ot tett ki.

A termény- és takarmányleltárból tudjuk, hogy 237 mázsa gabonát, 454 mázsa kukoricát, 490 mázsa burgonyát és 50 mázsa zöldséget termeltek. Az állatállomány ekkor még nem volt jelentős. 40 szarvasmarhából, 15 lóból, 35 sertésből és 207 baromfiból állt. Jelenősebb, nagyobb gépekkel nem rendelkeztek, mivel ezek biztosítása ebben az időben a gépállomás feladata volt.

Az akkori és az alapító tagok névsora: Aubéli Ferenc, Adolf Andrásné, Asztalos József, Bodrogai Gyuláné, Dubnicki Györgyné, Drexler József, Ekker Antal, Ekker Jakab, Nikolov Illés, Jászai Teréz, Korpai Pál, Korpai Pálné, ifj. Korpai Pálné, Kárász Károlyné, Kristsneder Ferencné, Kostyál Jánosné, Ekker Istvánné, Girgász Ferenc, Girgász Ferencné, Galba Lőrinc, Horváth Ferenc, I. Horváth Ferencné, I. Horváth Ferenc, II. Hergét József, Papp Imre, Papp Ferenc, Schmidt Antal, Schalk Józsefné, Schupp István, Szabó József, Szeferinusz Márton, ifj. Szeferinusz Márton, özv. Keil Péterné, Kun József, Lendnicki Istvánné, Németh Ferencné, Nyers Ferencné, Mészáros Rozália, özv. Molnár Sándorné, Mlinkovits Józsefné, Pallagi Jenő, Páldi Márton, Páldi Józsefné, özv. Páldi Jánosné, Polgár Gyuláné, Pánczél István, Pánczél Istvánné, Szepesi András, Tóth Ágoston, Tóth Imréné, Tóth Mária, Tóth Sándor, ifj. Tömöri Sándor, ifj. Tömöri Sándorné, Vitéz József, id. Végh Istvánné, Varga Árpádné, Kernya István, Pauer Józsefné, Baumann Lipótné, Hauber Márton.

A legtöbb munkaegységet Nikolov Illés (565); Galba Lőrinc (538); Ekker Jakab (453); Pánczél István (524) gyűjtötte.

203. K-EMÖL TÁTI iratok. Jelzet nélkül. A Vörös Csillag TSZCS zárszámadása 1954. okt. 31. Az akkor ötéves tszcs. irataiból, bizonylataiból eddig előkerült legkorábbi hivatalos irat.

Ötévi működés után, 1954-re a táti Tszcs megerősödött és nevet szerzett magának. Bár a párt politikájának torzulásai érzékelhetők voltak, a megye politikai, tanácsi és szövetkezeti vezetői igyekeztek segíteni a kollektív gazdaságok megerősödését. A „patronáló munkák” fellendült. A segítségnyújtásba bekapcsolódtak az olyan elismert, erős termelőszövetkezetek, mint pl. a kishéri Virágzó, a táti Vörös Csillag; s az állami gazdaságok egy része is vállalt patronáló munkát.²⁰⁴

A termelőszövetkezet 1955-ös év végi adatai szerint a tszcs-tagok száma 96 fő volt. 753 kat. hold területen gazdálkodott. Ebből szántó 587 hold. A vetésterület majd fele kukorica, de termesztettek burgonyát, cukorrépát, lucernát és vöröshere is. A szövetkezet ekkor 700 000 Ft körüli összeggel gazdálkodott.

1956 tavaszának gazdálkodási adatai a következők²⁰⁵:

A községi vetésterület növényfajtánként, katasztrális holdban:

kukorica	338
burgonya	52
cukorrépa	16
lucerna	43
vöröshere	12
búza	231
rozs	74
őszi árpa	67
tavaszi árpa	58
zab	2
összesen:	893

A Tszcs-tagok száma ekkor változatlanul 96 fő volt. A lakosság – még mindig döntően a férfiak – másik része a környék üzemibe (Lábatlan, Nyerges, Dorog, Esztergom) járt dolgozni. A Dorogi Szénbányák Vállalat is sok embernek adott munkát. Ám minden családra jellemző, hogy kerttel, földdel és szőlőmunkával egészítette ki jövedelmét.

Az országban az ötvenes évek közepére kialakult helyzet természetesen Tát közéletében is éreztette hatását. A történetírás így rögzítette a tényeket: „1956 őszén az országban robbanásig feszült a helyzet. A dogmatikus és revizionista erők küzdelme a pártvezetésben teljesen bizonytalan helyzetet teremtett. Sokan hordták magukban sérelmeiket: a parasztok a beszolgáltatások és a helyi hatóságok túlzásainak merev és dogmatikus gyakorlatának sok emlékét. Az értelmiségiek, valamint a polgári vagy egyéb származásúnak minősítettek helyzetük hátrányait, a munkások véleményük nyílt kimondásának korlátozását és a letagadott életszínvonal és tapasztalatait. Az igazságérzet lázongott a sok igazságtalanság

204. [Huszonöt] 25 év agrárfejlődés ipari környezetben 1945-1970. Tatabánya, 1970. 36.

205. Komárom megye fontosabb statisztikai adatai 1952-55. Tatabánya, 1957. 87, 103.

ellen.²⁰⁶ 1973-ban már megjelenhettek ilyen, a korszakról reális képet adó elemzések. Ám az ellenforradalom kifejezést az 1956-os forradalomról és szabadságharcról még több mint két évtizedig használni kellett. A 2000. évben negyven éves koron innen és túl érdemes megkeresni és megismerni Illyés Gyula „Egy mondat a zsarnokságról” című versét, mely rövid, valós, művészi megjelenítése az akkori életnek.

Táton nem történtek „rendkívüli események az ellenforradalom” idején. 1956 októberének eseményei azonban felrázták az embereket.

A rádióból sokan értesülhettek a történésekről. Az esztergomi sortűznek sok táti szemtanúja, sőt, a 18 éves Juhász Anna személyében táti áldozata is volt. A Pestről érkezett, olykor ellentmondásos hírek ellenére felcsillant a remény, holott akkor már tizenegy éve tartott a szovjet megszállás.

A nyugatra vándorlók egy része – a Duna vonalát követve – itt kapott éjszakai szállást és ételmet. Fegyveres csoportok is áthaladtak a Bécsi főútvonalon, pár táti fiatal szintén „disszidál”-t. A tátiak gyűjtést szerveztek az éhezõ, harcoló Budapestnek. Ennek eredményeként három teherautónyi rakomány indult el a fővárosba. Október 29-én a Nagykovácsiban – hisz ez a közelet színtere és egyben a „kultúrház” is – gyűlést szerveztek. Ezen, kilenc taggal megalakult a Nemzeti Bizottság. Az elnök Juhász Antal lett. A „sehonnan bítang” emberek elszeleltek, de a saját hibájukon kívül ide betelepített szlovákiai magyarok nehéz helyzetbe kerültek, hisz a kitelepített gazdák visszakövetelték õsi portájukat.

A 105 fős Tszcs-tagságból 44 földműves gazda lépett ki és vitte haza szerszámain, állatait. A tanácsházán egy pofon se csattant, de félreálltak az addig ott dolgozók.

Később érkeztek a szomorú, letaglózó hírek is. Az oroszok nem kivonulnak, hanem éppen fordítva, erősítő csapatokat küldenek az itt maradottak megsegítésére. A szovjet csapatok a „Nyugat” hallgatólágos jóváhagyásával vérbe fojtották a forradalmat. Utána pedig a terror, a félelem és megtorlás következett. Kádár János jóval túltett Haynau tábornokon is a kivégzettek számát illetően. 1957. február 19-én biztosításul még a belső fegyveres pártmilíciát, a Munkásõrséget is megszervezték.

1957 januárjában 12 taggal Táton is megalakult az MSZMP alapszervezete. Január 18-án ülést tartott a községi tanács végrehajtó bizottsága, és az első tanácsülésre február 26-án került sor. A hagyományos nemzeti és az újonnan bevezetett kötelező ünnepek előtt mindig elvittek egy-két nagygazdát, iparost pár napra. Jól összeverték, majd hazaengedték őket.

206. UNGER – ZABOLCS 392.

42. 1959-ben még kultúrháznak építi a község lakossága a későbbi pártházat (1960)

3. HUSZONÖT ÉV KRÓNIKÁJA. A KISKÖZSÉG ÉS A KÖZÖS TANÁCSÚ NAGYKÖZSÉG (1957-1980)

E huszonöt év a Kádár korszak több periódusát foglalja magában. Az első kényszerű kiegyezés a hatalom és a társadalom között 1957-et követően megtörtént, és folyamatosan fennállt – mert évtizedekig ez volt az egyedüli lehetséges módja a nemzet fennmaradásának. A második kiegyezés enyhébb formája az 1990-es „rendszerváltás” volt. E két szerencsétlen kiegyezés a magyarázata – Nemeskürty szerint – napjaink érzelmi, erkölcsi, eszmei, politikai és gazdasági jellegű zűrzavarának.

Ebben az időszakban vált Magyarország a szocialista táboron belül a legvidámabb barakká. Sokan érezték – és érzik úgy ma is – hogy ez az állampárt érdeme, és azt is, hogy akkor a hatalom gondoskodott a lakosságról. Természetesen a józan elemző tudja, hogy milyen ára volt mindennek, és hogy a tényleges eredmény és érdem az egész magyar nemzeté.

A táti politikai, gazdasági, közéleti irányítás egyértelműen pártirányítás alá került. Az országos gyakorlatnak megfelelően, még a legkisebb gazdasági egység főkönyvelőjének kinevezését is a helyi pártvezetésnek kellett jóváhagynia. Az adott helyzetben kénytelen

Kényszerűség volt, hogy a beszélni sem jól, elfogadhatóan írni pedig végképp nem tudó aparátcsikoknak volt kiszolgáltatva a sok tanult, művelt, jó szándékú ember. Az életnek azonban tovább kellett mennie Táton is.

Még 1956-ban elkezdődött az iskolaépület bővítése – emeletráépítéssel újabb három terem készült el. Nagyon nagy szükség volt erre, mert Táton erőteljesen megnőtt az iskolába járó gyerekek száma. A vasúton túl ugyanis a Dorogi Szénbányák megbízásából a Pest-vidéki Építőipari és a Komárom megyei Építőipari Vállalat új lakótelepet épített Tát-Kertváros néven. A víztoronytól keletre és nyugatra terjeszkedő építkezés vezetője Kovács József mérnök volt. A kivitelező munkások között is sok a tátit találunk. Kiemelkedő 150-160 százalékos teljesítményével igen jó példát mutatott a Borbély és a Mechler brigád. Az iskola is épül, de az első időszakban még csak egy kis népbolt működött a lassan benépesülő lakótelepen. Az ország minden részéből érkeztek ide a bányászok, de a környék bányáiban dolgozó s eddig munkásszálláson lakó vájárok is idetelepültek családjukkal együtt. Az őslakosság idegenkedve fogadta őket. Sok apró probléma kavarta fel a kedélyeket, a közhangulatot. Az új lakók életformája is más, mint a régen itt élőké. Sok bányászfeleség dolgozni járt a környező üzemekbe; a faluban eddig ez nem volt szokás. Aki nem vállalt munkát, otthon maradt, hiszen nincs földje, vagy szőlője, mint az őslakos családok többségének. 1957 év végéig 80 család települt le Tát-Kertvárosban.

A betelepülő és az itt élő fiatalok könnyebben fogadták el egymást. Ezt segítette az 1957. június 24-én alakult KISZ-szervezet, melynek első titkára az igen jó szervező, a kertvárosiak és a falusiak között egyensúlyt teremtő Kovács Sándor volt. A nagykoksmában tartott évközi szokásos nagy bálók alkalmával azonban a „falusiak és kertvárosiak” néha összekaptak, hiszen még az is kihívásnak számított, ha egy kertvárosi fiú „falusi” lánynak kezdett udvarolni.

A termelőszövetkezet 1957 januárjában 20 fővel alakult újjá. 1957 tavaszán 558 kh földterülettel rendelkezett a tsz, mely ekkora már 44 családot, összesen 46 főt foglalt magában. A hét hold feletti birtokkal belépő családok száma 5.²⁰⁷ Az év végi beszámoló már egymillió forintos vagyonról ad képet. Van 200 sertésük – harminc anyaállattal -, egy „saját traktor”-uk, 4 db gumikerekű kocsijuk, univerzális vetőgéjük, egy 75 literes tejszeparátoruk. Egy munkaegységre 60 Ft-ot fizettek, amelyből 25 forintnyit terményben kapnak a tagok. A munkaegységek száma átlagosan 250-300. Hat családnak 3-4 ezer forintot, házépítéshez is tudtak biztosítani.²⁰⁸

A TSz mellett továbbra is jelentős az egyéni gazdálkodók száma és gazdasági ereje. A falu állatállománya: 184 szarvasmarha, 92 ló, 338 sertés és 12 juh volt.²⁰⁹ Ez, a második „tétesítés”, azaz az egyéni gazdák bekényszerítése a közös gazdaságba. Rengeteg módja volt a kényszerítésnek, egyszerűbb és igencsak durva formában. Ez külön fejezetet érdemelne, még akkor is, ha ma, 2000-ben sokan túlértékelik a volt közös gazdálkodás előnye-

207. Komárom megye fontosabb statisztikai adatai 1952-55. Tatabánya, 1957. 131.

208. Dunamente, 1957. nov.24.

209. Komárom megye fontosabb statisztikai adatai 1952-55. Tatabánya, 1957. KSH. 120.

it. Tény viszont, hogy velük szemben még mindig sokan vallják Táton Széchenyi következő gondolatát: „Ha a paraszttól veszik el a földet, akkor a földtől vették el a parasztot”.

1958. nyarán a tanács már 4200 lakosú községet irányított, költségvetése 455 480 forint volt.²¹⁰ Az MSZMP-szervezet titkára és a termelőszövetkezet elnöke: Kovács Gyula. Tanácselnök Paróczai Imre, vb-titkár Kovács Gyuláné volt.

Már ebben az időben felvetődik, hogy a környező üzemek segíthetnék Tát fejlődését. Besey Sándor tanácsstag, iskolaigazgató, ki nemcsak az iskoláért, de Tátért is sokat tett, a tanácsüléseken rámutatott arra, hogy helyi nagyobb gazdasági egységek híján jelentősebb fejlődés nem érhető el. „Tát községnek nincs üzeme. Ott, ahol több üzem van, abban a községben nagyobb beruházásokat tudnak megvalósítani. Az üzemek sok segítséget tudnak adni a községi tanácsok számára. Tát munkavállalóinak 80 százaléka üzemi dolgozó, ezért a környező üzemek segíthetnék anyagiakkal a községünket.”²¹¹

A Kertvárosba tervezett 2500 lakásból 1958. márciusára 535 lakás épült fel. Kummel János, a **Dorogi Szénbányászati Tröszt beruházási osztályának képviselője tanácsülésen** vázolta a település közvilágításának, vízvezeték-hálózatának és csatornázásának tervét, egyúttal bejelentette, hogy az anyagiak már nem állnak rendelkezésre az építkezések továbbfolytatásához. Kertvárosban háromféle ház épült: 200 -ól telken, 70-80 m² alapterületű ikerház 2 szoba-konyhával és mellékhelyiségekkel, vagy téglából, vagy salakbetonból, a harmadik típusba az egyemeletes, 4 lakásos házak tartoztak, melyek mind téglából épültek.

Az üzletház elkészültéig egy kétszobás lakásból alakítanak ki még egy üzletet. A kertvárosi iskola építésének 3,5 millió forintos költségéhez ekkor még nem volt meg a teljes fedezet.

1958. április 14-én orvosi rendelőt adtak át Kertvárosban, s még ez évben az orvos lakás is elkészült. Az ösközség új lakóterülete, Újtelep is bővült, bár ott még nincsenek utcanevek és házsámok sem. Ezekhez az építkezésekhez még vályogtéglát is vetettek.

Ekkor még helyben nem volt rendőrőrs. Tát a Tokodi körzethez tartozott. A volt Hanga Szövetkezet helyén a földműves szövetkezet boltja működött – ez volt a település legnagyobb üzlete – ezen kívül még két élelmiszerboltja volt a településnek.

Szűcs Mihály – aki 1957. áprilisában lett községi tűzoltóparancsnok – vezetésével az önkéntesek méltó örököseivé váltak a nagy múltú táti tűzoltó egyesületnek. A régi kocsifecskendő mellé 1 db 800-as, kismotoros fecskendőt is kaptak. A szertár a jelenlegi bevásárlóközpont udvarán kapott helyet. Az évek során változtak a bejáró munkások utazási körülményei is. A fabódés „doboz fakaruszokat” Ikarusz autóbuszokra cserélték. A tömegközlekedés is javult: 1958-tól félhat-kor indult járat Esztergomba. Ekkor Kertvárost is bekapcsolták a közlekedésbe. A sportkör elnöke Szilas Pál, aki szerepet vállalt a közművelődés irányításában is. Ebben a munkában pedagógusok, fiatal aktivisták segítettek.

210. K-EMÖL Községi Tanácsülés Jegyzőkönyve (továbbiakban K-EMÖL KT-Jkv) Tát 1958. jún.15.

211. K-EMÖL KT-KT-Jkv 2/1958. február 13.

43. Tát Kertváros, a Hunyadi utca 1978-ban

A színjátszó csoport eredményes működésének bizonyítékeként szolgál a környező településekről érkező sok meghívás. A régi fúvószenekar munkája – támogatás híján – hanyatlásnak indult. A nemzetiségi szokások is ez időtől kezdtek elhalványodni, ettől az időtől „vesznek ki” a „nőseember bálók”, a farsangtemetés, a szüreti mulatság és szűnnek meg olyan népszokások, amelyek csak Tátra voltak jellemzők. A hatvanas években még felvillantak, felelevenedtek, de a 70-es években végleg eltűntek.

A községi iskolába az 1957/58-as tanév végén már 551 tanuló járt. A nyolc osztályteremben 14 tanulócsoport diákja hetenkénti váltott tanítással tanul 18 pedagógus irányításával. A kertvárosi iskola még nem kész, de a községi intézmény tehermentesítése érdekében, már öt tanteremben kezdenek tanítani. Erre nagy szükség volt, mert a zsúfoltság és egyéb körülmények miatt a tanulmányi eredmények ebben az időszakban gyengék, és a diákok iskolán kívüli magatartása is sok kívánnivalót hagy maga után. A diákok 18 százaléka kapott dicséretet – 23 százaléuk viszont rovót és 27 százaléuk intőt vitt haza. A tiszteletdíjas kultúrotthon igazgatója, Visontai Alajos majd Besey Gyula – mindketten pedagógusok. A táti népfőiskola évadja jól sikerült – a Népművelés 1958. évi 7. száma írt erről –, azonban a korszerűtlen művelődési otthonban nem lehetett tartósan folyamatos és egyre emelkedő színvonalú munkát végezni. A népkönyvtár vezetője Kincses József tanár,

majd Hartmann Anna tanárnő. A könyvtár ekkor kerül a régi „Munkásotthon” épületébe, a Vörösmarty utca 2. szám alá. A következő év elejétől már tanácsi kezelésű az intézmény, s támogatására évi 8000 forintot fordítanak. Heti négy órában – szerdán és szombaton – tart nyitva, könyvállománya 257 kötet, az olvasók száma 165. A táti Duna mozit 1958-ban építik újjá.²¹²

44. Tát Kertváros látképe a Víztoronyból. Távolban a Templom és az iskola (1981)

A Vörös Csillag Tsz 1958-ban is fejlődött, gazdagodott. A tagok száma elérte 62 főt. Már három „fejőgulyást” foglalkoztattak, mivel 40 tehenük is volt. Növekedett a sertésállomány is. A TSz 500 mázsa rozst, 700 mázsa árpát és 500 mázsa kukoricát adott el az államnak. A hibrid „lófogú” kukoricát ekkor termesztették először. A nagyobb gépeket még mindig a gépállomás biztosította a tsz számára. A 40 vagonos nagy magtárt ebben az évben felújították, és bevezették a villanyt is. A táti malom a régi körülmények között dolgozott, vezetője Kovács Kálmán volt. Az 1958-as év érdekessége, hogy ekkor ment nyugdíjba Karkó Ferenc, az utolsó igazi „trombitás pásztor”. A főutcán hajtott tehenek a forgalom számára egyre több problémát jelentettek. Ebben az évben dolgozott utoljára a falusi libapásztor is.

212. Községi V.B. jegyzőkönyve (továbbiakban K-EMÖL KVB-Jkv) Tát 4/1958. febr.26.

45. A Víztorony a kertvárosi orvosi rendelővel (1992)

Elkészült a faluvégi alsó körgát, amely az Arany, Petőfi és Vörösmarty utcát védi. Sajnos ma már tudjuk, hogy ez a „nyúlgát” nem sokat ér. A laza törmelék, néhol üveggyári salak alatt „áttámad” a víz!

1959-60. Az 1959-es esztendő két jelentős eseményt is hozott, méghozzá ugyanazon a napon. Augusztus 29-én felavatták az új kertvárosi iskolát. Az impozáns, emeletes épületben 14 tanterem várta a diákokat. Az Erdős Ferenc igazgatásával működő 20 tagú pedagógusgárda 358 tanuló neveléséről, oktatásáról gondoskodott. A másik nagy esemény is erre a napra esik. A termelészövetkezet tízéves fennállását ünnepelheti. Dr. Münnich Ferenc személyes ajándékaként egy tizenkét csatornás Orion tv-készüléket kapott a kollektíva. Az MSZMP első titkára pedig a következő táviratban köszöntötte a tagságot: „A Táti Vörös Csillag Mezőgazdasági Termelészövetkezet Vezetőségének. Tát, Hősök tere 2. Tisztelt Elvtársak! Kívánok a szövetkezet vezetésének, tagságának erőt, egészséget, kívánom, hogy ünnepségükön az egész évi munka után jól szórakozzanak. Elvtársi üdvözléssel: Kádár János.”²¹³ A TSz eredményei a későbbi esztendőkből is figyelmet érdemelnek. 1961-ben a földművelésügyi miniszter is jelen volt a zárszámadáson.²¹⁴

213. Dunamente. 1959. 35. és 45. sz.

214. Komárom megyei Dolgozók lapja 1961. 13. sz.

46. Tát Kertváros régebben és újabban épült házaival és középületeivel. Baloldalt fenn a kertvárosi iskola, mellette az óvoda és a Kultúr téren felállított ideiglenes körsátor. Előtte a Kultúrház, jobbra tőle a Községháza. Középen lenn a Szent György Szere-totthon és Szent János Ispotály. (A légi-felvétel 1996 májusában készült)

1959-ben a falu egyik nagy gondját kívánták megoldani a pártszékház építésével, mert ez az épület ünnepek és kulturális rendezvények helyszínéül is szolgál. Skompy János párttitkár októberben társadalmi munkát szervezett 59 000 téglá szállítására, de egyéb munkálatoknál is ott voltak a község lakói. A Dunamente című járási lapban novemberben már írás jelent meg az építkezésről „Ahogy nőnek a pártház falai” címmel.²¹⁵ A község ácsai decemberben a tetőszerkezetet készítették. A következő évben az augusztus 20-i ünnepséget már az új épületben tartották. A KISZ-szervezet is az új pártházban kapott helyet. A 140-es létszám miatt már két alapszervezet – a Ságvári és a Kilián – működött Eger Ignác és Szalcinger Géza vezetésével. Később nagy ellenérzést váltott ki az, hogy a pártvezetés kizárta a kulturális rendezvényeket a székházból. A község népének 1976-ig tartó – ekkortól ismét megnyíltak az épület kapui a kultúra képviselői előtt – elégedetlenkedése indokolt volt, hisz a község lakói rengeteg társadalmi munkával járultak hozzá a székház megépítéséhez.

215. Dunamente. 1959. november 21

47. A többszörösen átalakított táti malom

Az 1960-as népszámlálás adatai szerint Tát község 952 lakóházában 4447-en laktak. Ebből 2225 férfi és 2222 nő. A „felszabadulás” óta eltelt tizenöt év alatt a falu lakóinak száma a kétszeresére nőtt. Nyergesújfalun 4910-en, Tokodon 7498-an éltek, így Tát a megye legnagyobb lélekszámú községei közé került. A község területén gyár, ipari üzem változatlanul nem települt meg, így az összes keresők 56 százaléka ingázó volt. Sokan a Dorogi Szénbányák Vállalat valamelyik üzemében dolgoztak, s jó levegőjű lakóhelyükre szívesen tértek haza a bányászok. De megtalálhatók a tátiak a közeli Esztergom, Nyergesújfalu és Lábatlan üzemeiben is. Az őstermelők aránya ekkoriban még a kereső népesség létszámának 20 százalékát sem érte el. A település, lakói foglalkozását illetően elvesztette agrár jellegét. A legnagyobb gazdasági egység természetesen továbbra is a termelőségvetkezet volt. A kisebb gazdasági udvarokat, kiskerteket, háztájikat azonban szívesen gondozzák a műszak után a tátiak.

1960 tavaszán az egészségügyi helyzetről készült beszámoló a VB. (a Tanács Végrehajtó Bizottsága) elé. Az orvos, dr. Végh Vilmos egyedül végezte a napi 120 beteg ellátását. Mellette egy szülésznő és két védőnő szolgálta a község egészségügyi ellátását. A vízellátást és a szennyvíz elvezetését ekkorra, Kertvárosban már teljesen megoldották, de problémát jelentett a szemet összegyűjtése és elszállítása.

48. Az 1960-ban átadott MSZMP székház, ma bevásárló-bolt

A községi iskolában még nem volt vezetékes vízellátás. A lakásviszonyok a faluban még nem voltak kielégítők, mivel sok volt még a kisablakos és nedves falú lakás.²¹⁶

1960 augusztusában a TSz számára új majorhelyet jelöltek ki a mogyorósbányai vasútállomástól 350 méterre, a dombok felé.

1961-ben kapott vezetékes vizet a községi iskola, és elkészült hátsó udvarán a csónakház. A vízi élet azonban nem indult be, a Kis-Duna adta lehetőségek kihasználatlanok maradtak. A lassú folyású, szép környezetű Duna-ággal a tátiak soha nem törődtek eléggé. Az átutazók és a vendégek számtalanszor megállnak itt és elgyönyörködnek a gyönyörű látványban – de a csónakpark 52 ladikjából csak tíz van táti lakos tulajdonában. Hiába rendelkezik a falu a felső halásztanyánál nagy vaskomppal, s a kőgáttal – a szép szigetet mégis kevés kiránduló látogatja. Próbálkoztak szabad strand kiépítésével is, de ez sem járt túl nagy eredménnyel. A halászatot-horgászatot a gyárak által okozott szennyeződés egyre inkább korlátozza – de ez sem a helybelieket zavarja. Tát legismertebb halásza, Molnár János még az ötvenes évek végén is havi 3000 forintot tudott „elkönyvelni” a halászatból, pedig „szemét” halat nem is fogott, „csak süllőt, harcsát, kecsegett, pontyot”. Kevesen tudták, hogy az idős halásznak több tucat cikke jelent meg a „Halászat” című lapban. Ő persze

216. K-EMÖL KVB-jkv 01-10/1960. május 27.

azt is tudta, „hogy valamikor hajdanában, amikor a Fekete-tengerről még följártak a borjúnyi, marhányi halak, nevezetes vízfogó hely volt Tát.”²¹⁷

1963-ban a községi iskola udvarát – melyen ekkor szabadtéri színpadot avattak – a falu iparosai, valamint a szülők társadalmi munkában épített 48 méteres, kőoszlopos kerítéssel vették körül. Az 1965-os esztendő adatai a falu fejlődésének szemléletes bizonyítékai. A „felszabadulás” után két évtizeddel Tát a megye 72 községe között a komplex és ágazati mutatók szerint a 9. helyet foglalja el, a dorogi járás 22 községe között pedig az 5. hely Táté.²¹⁸

49. A falusi iskola 2000-ben (első építés: 1860) a Szent István úton (Fő út)

A tanácselnök Paróczai Imre, a vb-titkár Kovács Gyuláné, az MSZMP-titkár Molnár Ferenc. Közigazgatási területe 2047 kh, ebből 1302 mezőgazdasági terület, melyből 875 kh a szántó. A lakosok száma 5785, a lakások száma 1474. A tanács 2 624 151 forint bevétellel és 2 416 204 forint kiadással gazdálkodott az állami költségvetést illetően.

A községfejlesztési költségvetés zárszámadását 669 027 forint bevétellel, és 465 684 fo-

217. Torma Ádám: Az „Úszó Falu” apja. – Irodalmi Újság 1956. márc.10.

218. Adatok Komárom megye községeiről. Székesfehérvár 1968. 137. – Ld. még: Komárom megye statisztikai évkönyve. Bp. 1965.

rint kiadással fogadta el a tanács.²¹⁹

Ugyanebben az esztendőben a 21,4 km-es belterületi útból 5,6 km, a 16 km-es járdából pedig 7,3 km a kiépített. A vízhálózat 20,6 km, a csatorna 14,5 km hosszú. 1091 lakásba jutott el a vezetékes víz, 612-t kapcsoltak rá csatornahálózatra. A Dorogi Szénbányák 4 db csőkútból álló törpe-vízművet épített a depói Duna-parton. A vízmű tervezett napi maximuma - kedvező vízállásnál -, 2400 köbméter volt. Miután Kertváros nem a tervezett lakásszámmal, hanem sokkal kevesebbel épült meg, a vízmű nemcsak Tát, hanem Tokod és Mogyorósbánya vízellátását is biztosította. E községek napi maximális fogyasztása csúcsidényben 1500 köbméter volt. Ekkor 1250 család volt villanyáram-fogyasztó, palackos gázt csak 5 család használt. Az év végén kezdik el a labdarúgópálya mellett a gáz-cseretelep építését. Gondozott parkterület ekkor még nem volt a településen.

50. Csónakok, ladikok a még mindig szép Táti Kis-Dunán. 2000-ben

A betegellátást két orvos, két ápoló és két védőnő biztosította. Az óvodában, három csoportban 90 gyerekkel 4 óvónő foglalkozott. A két iskola 20 osztálytermében 38

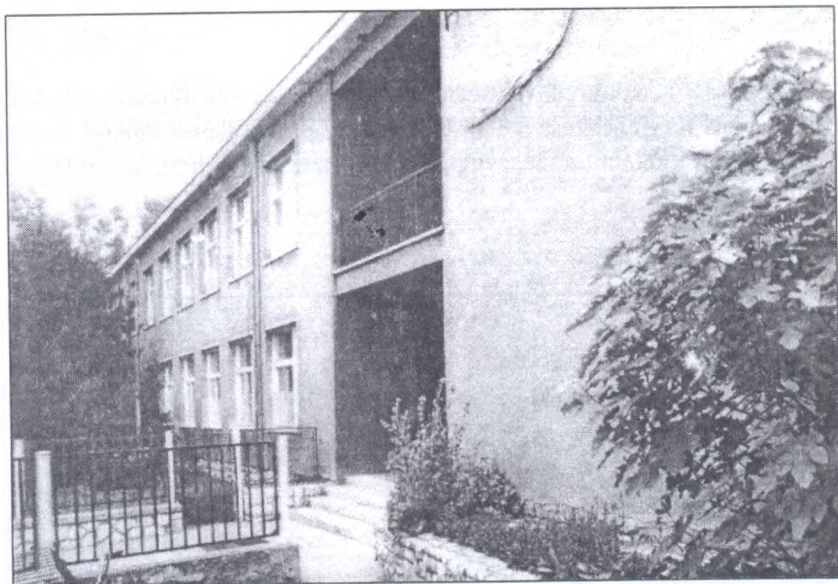
219. K-EMÖL KVB-jkv. 122-2/1965. febr. 18.

pedagógus irányításával 1036 gyerek tanult, a községi iskolába 354-en jártak. A faluszéli épületben működő művelődési otthon mindössze 120 személy befogadására volt képes. Nem felelt meg az igényeknek. A könyvtár viszont egyike volt a község legszebb intézményeinek. A könyvtáros Szakmár János, kinek működése idején megyszerzte híres lett a tati könyvtár. Gyakran megfordultak itt írók, költők, színészek. A könyvállomány 5091 kötet - a kölcsönzött könyvek száma 17 703. Ekkor alakult a később aranykoszorús oklevéllel is kitüntetett Ifjúsági Klub.

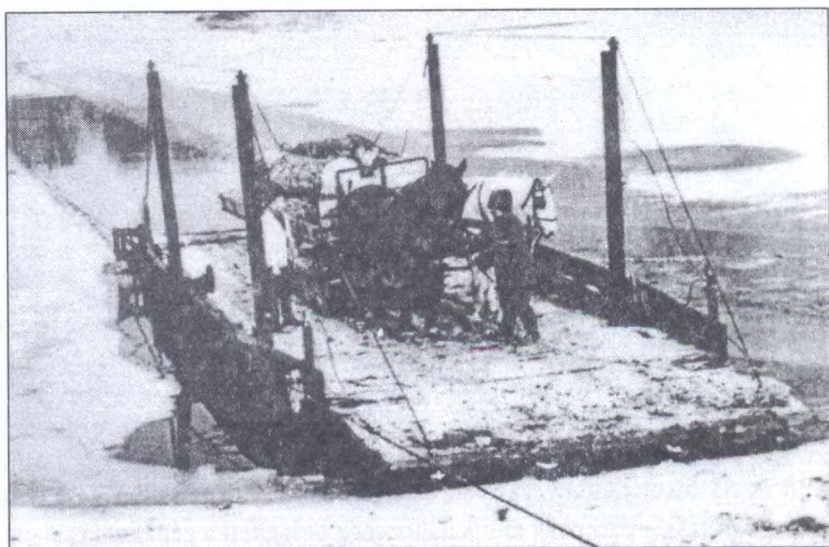

51. Az Aranykoszorús Ifjúsági Klub elődjének tagjai és a templomi nagy ministránsok a tati pincéknél Anzelm atya által 1964-ben szervezett „illegális” találkozón

Fiókkönyvtár működött Kertvárosban. Az olvasók száma 741 volt. A mozi 255 személyes. A rádióelőfizetők száma 1309, a tv-előfizetőké 741. A 49 magániparosból 11 lakatos, szerelő, kovács, 3 kőműves, 4 asztalos, 3 fodrász, 7 szabó, 1 cipész stb. A községben 10 élelmiszerbolt, két ruházati és három iparcikküzlet működött. A földműves szövetkezet nagyboltjának forgalma évi 5 045 000 forint.

52. Az 1959-ben épült Tát Kertvárosi Általános Iskola

53. A TÁTI Kis-Dunán az 1960-as évek elején még komppal szállították a szénát és a fát

A vendéglátást két étterem-vendéglő, egy presszó és két italbolt biztosítja. Az Autóscsárda 1964. évi tervteljesítése 1 930 000 forint. A településen működött állatorvos, de még nem volt OTP-fiók, bölcsőde, gyógyszertár és szociális otthon. Az önkéntes tűzoltógar-
da létszáma: 49 fő.

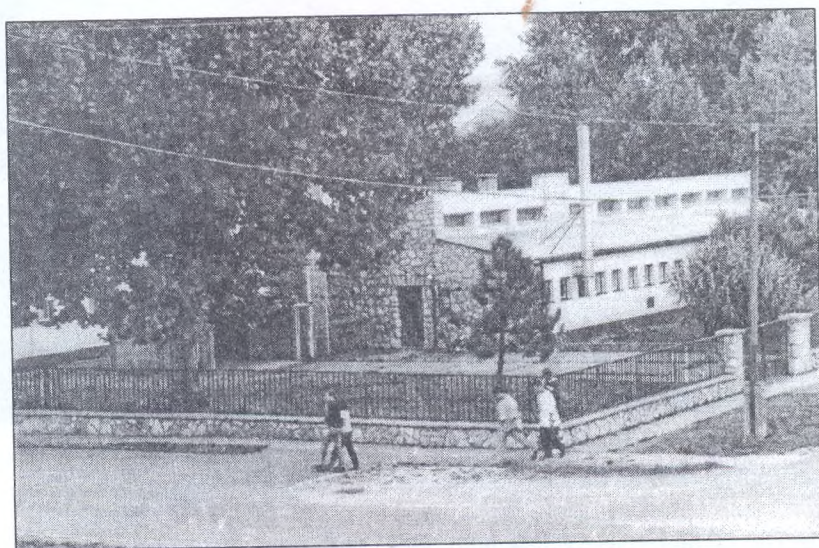
54. Az Autós Csárda, az egykori Tornyos Pap-féle ház, majd „Kricsmi”.
Mai tulajdonosa Révai Ferenc

Egyéni gazdálkodó alig akadt, de a háztáji és kisegítő gazdaságok ekkor éltek fénykorukat. A község állatállománya 650 szarvasmarhából, 1265 sertésből és 132 lóból állt.

A termelőszövetkezet területe, gazdasági ereje jelentősen növekedett. A tagok száma ekkor már 422 fő. Földterülete 5712 kh, melyből szántó 3591 hold. A termésátlagok közül a búzáé 13,1, a kukoricáé 14,7 és a burgonyáé 34,0 q katasztrális holdanként. 20 saját traktorral és 95 lóval rendelkeztek. Az állatállomány: 599 szarvasmarha, 741 sertés és 1533 juh. Az aratás-cseplés nagy munkájához még besegített a gépállomás, de már volt két kévekötojűk és két aratógépük, meg egy saját kombájnjuk is. A főbb gabonafélék, kapások vetésterületét illetően Kokas Márton üzemegység-vezetőnek a tanács vb-re készült beszámolójából nemcsak a kat. holdankénti megoszlás miatt idézünk, hanem azért is, mert a régi földrajzi neveket használja. Ezekkel később már nem, vagy csak ritkán találkozunk, mert a

„táblák” számot kaptak.²²⁰

Termény	Terület	Dűlő név
Burgonya	20 kh	Gyilok dűlő
	18 kh	Duna dűlő
Kukorica	40 kh	Sás dűlő
	10 kh	Sós dűlő
	59 kh	Csikós dűlő
Cukorrépa	50 kh	Sás dűlő
	15 kh	Sós dűlő
Kenyérgabona, őszi búzában	234 kh	
	92 kh	Sás dűlő
	26 kh	Sós dűlő
	26 kh	Duna dűlő
	70 kh	Hosszú földek
	20 kh	Hegyalja
Őszi árpa	26 kh	Pap földek
Tavaszi árpa	57 kh	Hosszú földek
	17 kh	Cigány út

55. A Tát Kertvárosi bölcsőde (épült 1969-ben) és az Óvoda (épült 1970-ben) egyik épülete 2000-ben

220. K-EMÖL KVB-jkv. 01-13/1965.júl.14.

Ekkor még használatos a Malomdűlő, Hídalja, Bokrok (Bukrok), Legelő, Csinsca (Csincások, Csincásádok), Laposok, Pedagógusok (Kántor) földek elnevezés is.

Az 1965-ös esztendő szomorú eseménye a nagy árvíz, mely június 16-17-én tetőzött Tátnál. A Halászcárdánál, a Felszabadulás út végén, ha nincs gát – a Bécsi út víz alá került volna. Az Öreg árok (Malom patak) vize viszont – tartva a Duna vízszintjét – a község alján: Újtelepen és Kertvárosban, a Bajnai útnál betört. Ennek következtében az Arany János utcában több ház össze is dőlt. Korabeli fényképfelvételek bizonyítják a hatalmas elemi csapást.

Újtelepen hastífusz elleni védőoltást rendeltek el. A tanács vb jelentésében olvasható: „folyamatosan folyik az árvíz által megrongálódott lakóépületek felülvizsgálata. A járási HNF 13 főből álló akcióbizottságot hozott létre, hogy segítséget adjon a felülvizsgálatokhoz.

56. A Nagy-Duna és a Táti Kis-Duna találkozásánál lévő kőgát 1960-ban

Ez ideig 100 lakóházat vizsgáltak felül. Előre láthatólag 400-450 lakóházat kell felülvizsgálni.²²¹ Az árvíz miatt kért segély összege 1 363 490 forint volt.²²²

221. K-EMÖL KVB-jkv. 01-17/1965. szept. 22.

222. Uo.

Az 1965-1970 közötti öt év jelentősebb eseményei a következők voltak: 1968. júliusában a két településrész határán 12 dolgozóval megnyílt a kertvárosi nagy ABC-áruház. 1970-ben a félévi forgalom elérte 4 100 000 forintot.

57. Az 1965-ös árvíz az Arany János utcában

Ugyanez év október elején 75 férőhellyel és négy óvónővel új óvodát kapott Kertváros. A községi iskolában napközit nyithattak, az újabb bővítés folytán, sőt étkeztetésre is nyílt már lehetőség.

1969. szeptember 16-án 40 férőhelyes bölcsőde nyílt Kertvárosban, és ekkorra elkészült az új orvosi rendelő is. Dr. Besesek Erzsébet betegforgalma csaknem 100 fő volt naponta. Gyógyszerért sem kell már Tokod-Altáróra járni, mert 1966-tól gyógyszerár is működött a településen.

1970-ben Tát lakóinak száma 5638 fő, ebből nő 2835. Kertvárosban 2751-en, a faluban, Újtelepen és Depón pedig 2887-en laknak. (Mogyorósbánya lélekszáma 957 fő.) Helyben dolgozik 550 munkavállaló, a naponta ingázók száma 2300. A település 1172 épületében 1546 lakást tartottak nyilván. A nők száma 2835. Az 1546 lakásból 399 az egyszobás, 968 a

kétszobás, 171 a három- és ennél több szobás és 18 az egy helyiségből álló.²²³

A boltok száma 19, a vendéglátó-ipari egységeké 9. Az óvodában 146, a bölcsődében 71 gyereket gondoznak. 41 pedagógus 899 diákot tanít. A tv-előfizetők száma 1213.

58. Az 1965. júniusi árvíz a Fő utca (Szent István u.) és az Arany János utcai sarokháznál

A könyvtár állománya 7838 kötet.²²⁴ A tanács 1970. évi költségvetése három és fél millió forint volt.²²⁵ A tanácselnök Paróczai Imre, a vb-titkár Lánchídi Rudolfné, az MSZMP községi szervezetének titkára Molnár Ferenc, a népfront elnöke Pap József, a tsz elnöke Varga Antal.

A közbiztonságról a körzeti megbízott 1970. március 28-i beszámolója ad képet.²²⁶ Eszerint hat esetben történt társadalmi tulajdont károsító, két esetben magánszemély sérelmére elkövetett lopás; egy társadalmi tulajdont károsító sikkasztás; két súlyos és egy könnyű testi sértést okozó ügyben kellett eljárnia. A szabálysértések: hét esetben botrányt okozó

223. K-EMÖL KVB-jkv. 01-3/1970. febr. 14.

224. K-EMÖL KVB-jkv. 01-17/1970. szept. 23.

225. K-EMÖL KT-jkv. 144-1/1970. febr. 13.

226. K-EMÖL KT-jkv. 1970. márc. 28.

részegség, egy esetben közveszélyes munkakerülés, valamint csendháborítás miatt kellett intézkednie. A község területén 43 közúti baleset történt. A közbiztonság tehát szilárdnak mondható, s így a nyugodt munka és élet feltételei biztosítottak voltak. A közúti balesetek száma részben figyelmeztető – másrészt a motorizáció gyors fejlődésének is bizonyítéka.

59. Az 1965. júniusi árvíz az Arany János utca és a Magtár tér sarkánál

1970-ben ipari üzem telepítéséről tárgyalnak a tanácsnál a budapesti Tűzoltó Készülék Ktsz megbízottjai. A telephely a volt Mechler- féle hentesüzlet helyére került, a majd párt-házzal szemben álló épületben biztosították a munka feltételeit.

A község a megyei tanács 23/1970. XII. 17. sz. határozata alapján január 1-jei hatállyal a nagyközségek sorába lépett. A 26/1971. XII. 21. tanácshatározat kimondta: „Tát Nagyközség Tanácsa egyetért Tát és Mogyorósbánya községek tanácsainak egyesítésével, a közös tanács kialakításával.”²²⁷ Ezzel Tát 1972. január 1-jével Mogyorósbányával közös tanácsú nagyközséggé vált.

A tanács 1971-ben áttekintette az ipari üzemek, illetve üzemegységek tevékenységét.²²⁸ A gabonafelvásárló és feldolgozó üzem (volt malom) ekkor négy részlegről állt: malom-

227. K-EMÖL KT-jkv. 11-7/1971. dec. 21.

228. K-EMÖL KT-jkv. 01-7/1971. márc. 24.

üzem, lisztsomagoló, raktár, szárító. A fejlesztési tervek között ekkor már tervezték egy takarmánykeverő részleg kialakítását is. A malomüzem három műszakban dolgozott, napi kapacitása 350 mázsa volt. Tábori Sándor üzemvezető beszámolójában megemlítette, hogy 1970-ben 650 vagon búzát, 30 vagon rozst, 58 vagon takarmányárpát, 48 vagon sörárpát, 26 vagon egyéb takarmányt és 281 vagon kukoricát vásároltak fel. Az üzem a járásban 11 kiskereskedelmi eladóhelyet tartott fenn, így biztosítva a lakosság számára az állatok tartásához szükséges abraktakarmányt. Ezeken az eladóhelyeken 1970-ben 268 vagon szemes terményt és keverék takarmányt forgalmaztak.

A Vörös Csillag Tsz melléküzemágának Rátonyi Sándor által beterjesztett beszámolójából megtudhatjuk, hogy: „a melléküzemági tevékenység öt tevékenységre szakosodott. Legnagyobb kapacitása az asztalos és faipari részlegnek volt – éves termelési értéke 3,5 millió forint. A galván- és csiszoló üzem évi termelési kapacitása 1,5 millió forint. A vasipari részleg, melynek tevékenysége főleg a géplakatos és vasszerkezeti termékek előállítására szorítkozott, évi egy millió Ft. termelési értékkel növelte a közös vagyont. A mészköbányászattal valamint mészégetéssel foglalkozó mészüzem, négy kemencéjében 15 000 q égetett meszet állított elő évente, 1,5 millió Ft. értékben. A modellező üzem, különböző fajtájú maketteket (lakótelepek, gépek, járművek) készített évi egy millió Ft értékben.”

A Tűzoltó készülék Karbantartó és Javító Ktsz táti részlegének vezetője, Pozsonyi László tájékoztatója szerint: 1970-ben 4000 db készüléket gyártottak, de 1971-ben már 15 000 db a terv, 11,2 millió Ft. termelési értékkel. E cél eléréséhez növelni kívánják a jelenlegi 20 fős létszámot.

Az 1970-es évek közepén a lakosság számát illetően némi visszaesés tapasztalható. 1976-ban az 1616 lakásban 5484-en laktak. A két iskola tanulólétszáma 1975-ben majdnem felére, 636-ra csökkent.

1974-ben nyílt meg az öregek napközi otthona. A művelődési ház körülményei ugyan nem javultak, de Kasnyik László személyében már függetlenített kultúrotthon-igazgatója lehetett a településnek. Kertvárosban háztartási tüzelőolaj kutat helyeztek üzembe. Mogyorósbányát is számítva a személygépkocsik száma: 350, a motorkerékpároké: 200. 1975-ben 84 magánkisiparos dolgozott a nagyközségben.

Erre az időre csökkent a háztáji állatállomány, mely ekkor: 34 db szarvasmarhát, 31 db lovat, 807 db sertést, 9983 db. baromfit foglalt magában. A TSz-nek 939 szarvasmarhája, 55 ló és 1355 juha volt. A 23 traktor mellett már 4 arató-cséplőgép is segítette a mezőgazdasági munkát. A melléküzemágak 1978-ra nagy jelentőségre tettek szert. Többféle próbálkozás, kísérletezés után rátaláltak a leginkább megfelelő profilra. Míg a „malomban” 130-an dolgoztak- a tsz melléküzemágaiban 327-en. A fémtömegcikk gyártó részleg 700 négyzetméternyi csarnokot kapott, de már megkezdtek egy új, 800 négyzetméteres építését is. A volt Töldezsán-féle fa- és fűrésztelep már teljesen egybeépült a hat melléküzemág létesítményeivel. A mezőgazdasági gépeket is itt javították, és bár még a szabad ég alatt parkoltak, ez volt az állomáshelyük is.²²⁹ A hetvenes évek végére Tát Újtelep összeépült

229. K-EMÖL KVB-jkv. 01-/1978. jan. 19.

Tokod - Üveggyárral. A 10-es út (volt Bécsi út) és a vasút között is beépült több utca, bár itt az építkezések nem voltak határosak az üveggyári teleppel.

Ekkorra már csak Kertvárosban volt hely az újonnan építkezők számára. Az 1978 márciusában, a Halomka út és a Mogyorósi út között kijelölt házhelyek hamar gazdára letek.²³⁰ A beköltözők a több, mint húsz új házat 1980 novemberében vették birtokba, de voltak olyanok is akik már 1979 szeptemberétől itt laktak. 1977 szeptemberétől két körzeti orvosa van a településnek. A Kertváros egy részét és Újtelepet magában foglaló új körzet orvosa dr. Marosi Károly, aki az erdélyi Maroshévízről költözött családjával együtt Tátra. Egyik fia kevéssel utóbb szintén körzeti orvos lett.

A táti Depón át, a 48-as kilométerkőnél a Duna-parton 1979-ben hatalmas kavicsosztályozót építettek ki. Innen nem pusztán a nagyarányú állami és magánépítkezéshez szállították az anyagot, hanem Visegrádra is, ahol ekkor kezdődtek a Bős - Nagymaros vízi erőmű létesítésével kapcsolatos előkészítő munkálatok. A vízlépcső Tát számára is jelentős változást hoz majd - gondolták, kik biztosra vették a vízlépcső megépítését.

1979. január 1-jétől a Petőfi Sándor Művelődési Ház igazgatója Maróti Ottó. Előtte egy évig e posztot jelen sorok írója töltötte be, ki annak előtte szintén egy esztendeig volt a község könyvtárosa. A kultúrház krónikás könyvei mesélnek az akkori munkákról és az eredményekről, ám a szellemiség, a meghívott előadók szemet szűrtak a járási és megyei művelődési osztály munkatársainak. A pohár Mensáros László színművész fellépésével és az utána következő baráti találkozóval telt be. Ugyanez év február 22-én a tanácshatározat hozza a döntést, hogy az Öregek Napközi Otthonát, közkeletű nevén az ÖNO-t, Stefán Zoltánné vezetésével Egyesített Szociális Intézmény formájában működtetik tovább.

1979. augusztusában - a táti labdarúgók és rajongók nagy öröme - elkészült az új, mintegy 2 millió Ft. értékű sporttöltőző. Az építkezés anyagi feltételeinek megteremtésében elévülhetetlen érdemeket szerzett a Lóska család. Az avatáson a megyei tanács elnöke, a terület országgyűlési képviselője is megjelent, és méltatta a példás összefogást. 3700 óra társadalmi munka tette lehetővé a sportlétesítmény elkészülését. A Bedi János és Mechler István vezette sportegyesület most már jobb körülmények között készülhetett és szerepelhetett a labdarúgás harmadik vonalában.²³¹

Az 1980. június 8-án megválasztott tanács alakuló ülését június 19-én tartotta.

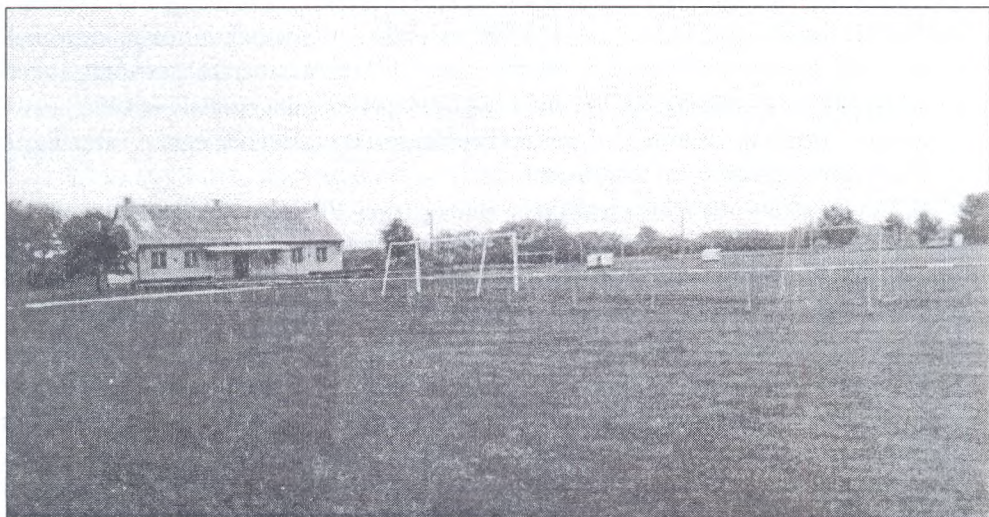
Paróczai Imre megromlott egészségi állapotára hivatkozva nem kívánta vállalni az új ciklusban a tanácselnökséget.

A tanácsstagok Prohászka Tibort választották a község tanácselnökévé, aki tanári végzettségével 1974-től a Komárom megyei Tanács VB. Dorogi Járási Hivatala Művelődésügyi Osztályának tanulmányi felügyelője volt. Helyettese a korábbi tanácselnök Paróczai Imre lett. A végrehajtó bizottság tagjai: Prommer Márton, Székely K. Mártonné, Pozsonyi Károly, Urbanics Fülöpné (Mogyorós), Kecskeméti Lajos, Bátor József. Megyei bizottsági tagok: Csákvári Istvánné és Kecskeméti Lajos. A végrehajtó bizottság titkára és egyben a tanács

230. K-EMÖL KVB-jkv. 10/1978. márc.16.

231. Dolgozók Lapja 1979. aug. 28.

szakigazgatási szervének vezetője Lánchídi Rudolfné. A nagyközségi pártvezetőség (MSZMP) titkára ekkor Kulcsár Imre. A költségvetési terv ekkor 10.7 millió, a fejlesztése pedig 4.2 millió forint. A kiadásokból a béralap összege 5.6 millió Ft. volt.

60. A táti labdarúgó pálya és öltözője 2000-ben

Ebben az évben ment nyugdíjba harminchárom évi pedagógus munka után Hartmann Anna. Odaadó, eredményes, egy helyben letöltött hivatásszerű munkavégzését megköszönve, helyére 1980. augusztus 16.-ától Bodnár Sándort nevezték ki.

A december 21-én megtartott tanácsülésen elhangzik, hogy a Kertvárosban épülő új tanácsház építése vontatottan halad. Az építő a Dunamenti Községek Költségvetési Üzeme.

Ekkor jelent meg először a politikai szóhasználatban az „önkormányzat” fogalma, de ekkor még szorosan összekapcsolódott hozzá a „demokratikus centralizmus”. E két egymást kizáró gyakorlat az idő bizonyossága szerint nem volt összeegyeztethető. „1980-ban – a jubileumi évfordulóhoz közeledve – jelentős előrehaladás jellemezte a 800 éves település életét. Megkezdődött az új tanácsháza építése, és átalakítják a régit, amelybe majd a közművelődési intézmények kerülnek.

Új óvoda építését is tervezik, egyre növekednek az igények. A település társadalompolitikai, gazdasági életének irányítói és Tát lakói közösen sokat tesznek azért, hogy ez a Duna menti település, az otthonuk, szülőföldjük gazdagodjon, szépüljön, épüljön.”

E sorok húsz évvel ezelőtt íródtak. Íme a példa, hogy a kor krónikásának leírt óhaja nem mindig valósul meg. Nem mindig az történik, amit eltervezünk.

61. A megyei bajnokságba 1976-ban bekerült labdarúgó csapat. Az álló sorban balszáron Szabó Géza edző, jobbszáron Eger Ignác gazdasági vezető. Az első sorban balszáron Mechler István elnökhelyettes

62. Az 1998-ban Ifjúsági Körzeti Bajnokságot nyert csapat. Az álló sorban balról első Nagy István edző, a jobbszáron Papp István egyesületi elnök

63. Az 1989-ben nyílt újtelepi Viktória vendéglő. Cégtulajdonosa Aubeliné Csonka Edit

4. ÁLLAMI POLITIKAI TÁRSADALMI SZERVEZETEK. INTÉZMÉNYEK, GAZDASÁGI EGYSÉGEK (1980)

Tát *Nagyközségi Közös Tanács Végrehajtó Bizottsága* 1980-ban a költségvetési és fejlesztési alapok felhasználásáról készült tervében 11,4 millió, illetőleg 5,2 millió Ft. felhasználásáról döntött. Tát a környező települések „alsó fokú központ”-ja.

A *községi tanács* dolgozóinak létszáma 12 fő. A nagyközségi tanácsnak és szakigazgatási szervének 1982 végéig az egykori Eggenhoffer-villa adott otthont. Ekkorra készült el Kertvárosban a kétszintes, új közigazgatási központ épülete. A Prohászka Tibor vezette tanács munkáját 56 tanács tag, és 4 bizottság (ügyrendi, számvizsgáló, egészségügyi és szociálpolitikai, valamint szabálysértési) segítette.

A település a Faluból, Újtelepből, Kertvárosból, a 120 lakosú Depó és a 29 lakosú Fűrésztelep külterületi lakóhelyekből állt. Az 1178 ha területen 2016 lakásban 5550 laktak, ebből 2792 nő. 1979-ben 99-en születtek, 54-en haltak meg, a házasságkötések száma 79, a

válásoké 11 volt. A település úthálózata 22 km, az épített járda 8000 m². Ebben az időszakban már egyre növekvő gondozott parkterülettel is rendelkezett a település. A vezetők nagy figyelmet fordítottak rendbentartásukra, gyarapításukra. A vízvezeték hossza 21,5 km, a csatornahálózaté 9 km volt. Ezek a számok jelzik, hogy milyen hatalmas szakadék tátongott vezetékes vízellátás és a csatornázás között. Vezetékes vízhez ekkor már majdnem minden lakos hozzájutott, a szennyvízelvezető csatornát csak Kertvárosban építették ki. A Faluban és Újtelepen a szennyvíz elvezetése házi, kéthelyes derítókben történt. Az ásott kutak vize szennyeződött, vizüket csak öntözésre használták. A villanyhálózat teljessé vált, az egész községre kiterjedt. A palackos gázt használók száma ugrásszerűen emelkedett. Az 1965. évi öttel szemben, ekkor már 1703 háztartásban használták. A tv-előfizetők száma 1408. Személygépkocsik száma 768.

Továbbra is kevés a helyben dolgozók száma, mely ekkor sem érte el az ezret. A munkavállalók nagyobbik része a környék üzemibe, gyáraiba (Lábatlan, Nyergesújfalu, Tokod-Üveggyár, Dorog, Esztergom) járt dolgozni. Az általános iskola után továbbtanulók Nyergesújfalu, Dorog és többen Esztergom középiskoláiban, valamint az Esztergomi Szakmunkásképzőben folytatták tanulmányaikat. A nők munkába állása is egyre általánosabbá vált. Az otthoni állattartás már kiveszőben, de a kiskertek és a szőlők gondozása ismét fellendült. Ezt bizonyítja a hegyekben épült több száz pince és hétvégi ház.

Az *MSZMP Tát Nagyközségi Pártvezetőségének* titkára 1980 augusztusáig Hack György, ettől Kulcsár Imre. A tsz-nél és malomnál egy-egy, a községben két alapszervezet tevékenykedett.

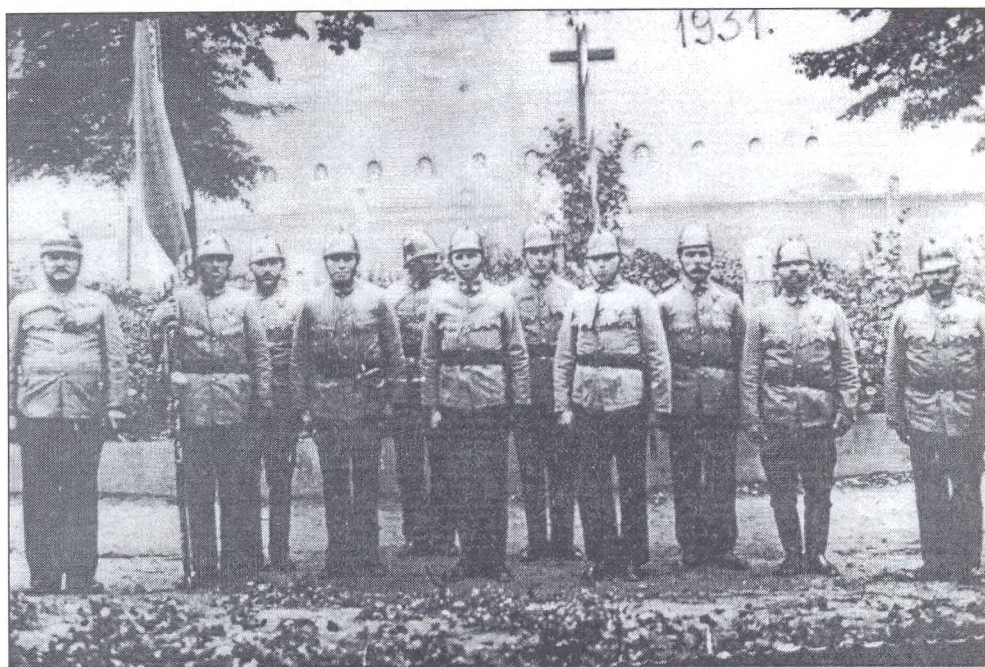
A három körzeti népfrentbizottságot és nőbizottságot magában foglaló *Hazafias Népfrent Nagyközségi Bizottságának* elnöke Nagy Zoltán, titkára Juhász Nagy László. A HNF családjogi felelősének feladata a veszélyeztetett, rossz családi körülmények között élő gyermekek felügyelete volt. A Népfrentban szerepet vállaló lokálpatrióták jelentős segítséget nyújtottak a honismereti – helytörténeti szakkör működéséhez, és sokféle módon gazdagították a helyi társadalmi-politikai életet.

A *Lékai János KISZ-szervezet* titkára Ötvös Györgyi volt, akinek vezetésével a kollektíva elnyerte a KISZ KB dicsérő oklevelét.

A különböző szakmák képviselőit összefogó, érdekeiket képviselő *Szakközvetítő Bizottság* elnöke idős Lóska László. E szervezet gondoskodott továbbképzésükről, előadásokat szervezett, kapcsolatot tartott a kistermelőkkel, az iparosokkal, a kereskedőkkel, a megye társadalmi-politikai szerveivel. Támogatta a sportegyesületet, falunapot és öregek napját rendezett.

A *nagyközség körzeti megbízottja* ekkor Tisza Kiss János zászlós volt, aki több mint két évtizede látta el feladatát a községben. Munkáját általában négy segédrendőr segítette.

Az *Önkéntes Tűzoltó Egyesület* már a múlt században működött. A tűzoltók az évtizedek során sok díjat nyertek, és elismerést szereztek. Parancsnok 1979-től Latkovszky Antal. Előtte hosszú időn át Szűcs Mihály irányította az egyesület munkáját. 1975-ben Kertvárosban új, modern tűzoltó szertár épült – az átköltözésre 1977-ben került sor. A muzeális értékű – 1890-ben gyártott – fecskendő-kocsi mellett rendelkezésre áll egy 800 liter/perc tel-

64. A táti tűzoltó egyesület 1931-ben. Parancsnok „Szállodás” Keil István

jesítményű motorfecskendő is. Az önkéntes tűzoltók száma 40 fő.

A támadó fegyverek esetleges alkalmazása ellen, valamint az elemi csapások vagy egyéb katasztrófák megelőzése, vagy elhárítása érdekében Táton is funkcionál a *Polgári Védelmi Parancsnokság*. Létszáma 20 fő, a községi önvédelmi alegységben 42-en, a szolgálati alakulatnál 62-en tevékenykednek.

A település gazdasági egységei:

Vörös Csillag MgTSz. A tsz elnöke a már 1952-től itt dolgozó és 1966-ban elnökké választott Varga Antal. Elnökhelyettese: Szakmáry László. Főagronómusa: Kecskeméti Lajos. A melléküzemágak vezetője: Papp Sándor.

A TSz létszáma 677 fő, ebből 558 az aktív kereső, 119 a nyugdíjas. A tagok száma 301 fő, az alkalmazottaké 376. Az egy főre jutó éves személyi jövedelem 44 049 forint volt az 1979-es zárszámadás szerint. Az 1980 első féléves adatok alapján 173-an az alaptevékenységben, a többiek melléküzemágban dolgoztak. A 11 szocialista brigád 142 főt foglalt magában. A szakszervezeti tagok száma: 127 fő. A nődolgozók száma 227.

A TSz összes földterülete 3310 ha, melyből a mezőgazdasági terület 2842 ha, és ebből a szántó 1933 ha. A TSz 1979. évi bruttó jövedelme 26 millió 805 ezer forint volt. Az árbevétel alakulása: alaptevékenység 52 millió 990 ezer forint, az ipari üzemek 45 millió 756 ezer forint. A bruttó vagyon összesen 99 millió 649 ezer forint.

65. A Tati Önkéntes Tűzoltó Egyesület. A felső sorban balról a negyedik Dinnyés Ferenc elnök, mellette Káffer Lajos tűzoltóparancsnok

A TSz termésátlagai 1979-ben (q/ha): búza 28,4 (1978-ban 43,9 !); kukorica 46,2. A tsz állatállománya: szarvasmarha 1029, juh 1248, ló 36. Tejtermelés 1979. évi tényadata: 1 millió 231 ezer liter. Gépállomány: traktor 23, teherautó 19, kombájn 5, vetőgép 10, egyéb nagyobb mezőgazdasági gép 18 db.

A melléküzemágak: fémtömegcikk-gyártás (szemüvegalkatrész, egyéb szerelés); műanyagüzem (műanyagkanna-gyártás); élelmiszer feldolgozó (tészta- és süteményfélék készítése); galván üzem (horganyozás, nikkelezés).

A TSz nyaralót tartott fenn Hévízen és több alkalommal vitte dolgozóit külföldi utazásra. A rászorulóknak számára 50 ezer forint lakásépítési kölcsönt adtak. Munkahelyi kitüntetés a „Kiváló dolgozó” cím, valamint 25 év tsz munkaviszony után arany pecsétgyűrűt kaptak az érintettek. Az utóbbi években lezajlott gazdasági koncentráció, a tsz-ek összevonása Tátot is érintette. Ennek eredményeként hozzákapcsolták Mogyorósbánya, Nyergesújfalu és Süttő mezőgazdasági földterületeit is.²³³

233. K-EMÖL „Vörös Csillag” Mgtsz 1979. éves mérlegének és 1980. évi gazdálkodási tervének főbb adatai. 1980.febr.12.

Komárom megyei Gabonaforgalmi és Malomipari Vállalat telepe. Tát. Közismert nevén: „Malom”. A századokon át az Únyi patak mellett (Öreg-árok) álló kis malom helyén 1970-ben korszerű malomüzemet alakítottak ki. 1975-ben készült el a keverőüzem. 1980-ban már 23 óriás épülettel (tárolók, emeletes üzemszárnyak, épített tornyok stb.) működött a korszerű nagyüzem. Telepvezetője: 1971-től Flórián Katalin, főmolnára: Kovács Kálmán, aki a telep legrégibb, nagy szakismerettel rendelkező dolgozója. A keverő üzemegység vezetője: Jankus András. A dolgozók összlétszáma 100, ebből 64 nő. A 6 szocialista brigádban 50-en tevékenykednek. Kilenc nagyobb géppel és öt teherautóval rendelkeznek. A telepen évente négyezer vagon termény és termék fordul meg. A gabonátárolás mellett az ezer vagon búzát őrölnek, többféle lisztet készítve belőle. A készítményekkel ellátják az egész dorogi járást. A takarmánykeverő üzem háromezer vagonos termeléséből csaknem harmincféle termék készül. A kiskereskedelmi hálózat 24 eladóhelyén 730 vagon szemes és keverék takarmányt értékesítenek.

Tűzoltókészülék ISZ. Budapest 1. sz. telepe, Tát. Az 1970 februárja óta üzemelő egység telepvezetője 1980-ban Hlinka Ferenc. A szövetkezet négy szocialista brigádjában 39-en dolgoznak, s 3,6 és 12 kg-os tűzoltópalackokat készítenek. 1979-ben 44 299 darabot állítottak elő. Legtöbbet a „TKF”-es 6 kg-osokból; több mint harminc ezret. A részleg a pártszékházzal szemben, az Árpád utca sarkán 400 négyzetméter alapterületű telephellyel rendelkezik. Az üzem a legkisebb gazdasági egység a nagyközségben, mégis több intézménynek biztosít anyagi támogatást.

Dorogi Szénbányák Mogyorósbányái Tanbányájának Szénválogatója. Az úgynevezett Depó, vagy szénválogató, Tát és Nyergesújfalu között a vasúti sínek mentén a 48-as kilométerköttől 270 méterre található. A tanbányával – amelynek igazgatója Prommer Márton – keskenyvágányú kisvasút köti össze. A tanbányában 104-en dolgoznak, a szénválogatóban csak hárman. A bányában kitermelt havi 1400 tonna 4500-5000 kalóriás barnaszén, kisvasúton, kisebb részben teherautókon jut el a táti szénválogatóba. A mintegy húsz méter magas „kisosztályozón” háromféleképp válogatják a szenet: darabos és diószén, valamint por minőségben. Egy trafóház, gépház, csilledöntő és egy vasúti őrház tartozik a telephez. Szintén a közelben található a már régen nem működő Szarkási bánya. Arra már csak az idősek emlékeznek, hogy valamikor Széchenyi István is foglalkozott az itteni szén kitermelésével.

A Dorogi Szénbányák Kutatási és Bányaépítési Üzemének Kavicsrakodó Telepe. Bár a Duna melletti Tát-Depón régóta folyik kavicskirakodás, nagyobb mennyiségben csak 1966 óta szállítják ide az uszályok a kavicsot. 1979. április 2-ától a Dunai FOKÁ-tól a „SPERNÓ Kutató Vállalat” vette át a rakodó, tároló és most már a kavicsosztályozó telepet is. A 48-as kilométerköttől Tát felé 35 méterre található az a bekötőút, mely a Duna menti telepre vezet. A Dorogi Szénbányák anyagellátó üzeme szállítja el az évi mintegy 120 ezer köbméter kavicsot. A telep gépi berendezései: 12 db szállítószalag, 1 db háromdimenziós osztályozógép – vibrációs rostával, 1 törőgép és egy MR 500-as keverőgép, amelyet bérben használnak, 3 db markológép és 4 teherautó. Tervezik egy cementcsomagoló-részleg kiépítését is.

A Székesfehérvári Közüti Építő Vállalat Nyergesújfalui Építésvezetősége. A tatai főépítés-vezetőséghez tartozó aszfaltkészítő üzem már a nyergesújfalui határban van, de az egykori táti szőlők egy részét is elfoglalja. A telep vezetője Végvári Jenő. Két műszakban, négy brigádban negyvenen dolgoznak itt. A C 25-ös típusú, nagy teljesítményű keverő berendezés naponta ötféle minőségben, négyszáz tonna aszfalt előállítására képes. A nagy teljesítményű aszfaltbedolgozó géplánc 1980 nyarán végezte el Tát főútvonalának – a 10-es számú út egy része – szélesítését és „újraberendezését”. A telepen található még egy automata, szintvezérlésű VÖGELE típusú aszfaltfinischer, egy ellenőrző laboratórium. Eredmény-nyel kísérleteztek itt is az ún. „pernyebetonnal”. A töltőanyagként használt igen drága mészkölisztet helyettesíti pernyével.

Kereskedelem, vendéglátás. Összesen húsz kereskedelmi és vendéglátó egység működik a nagyközség területén. Kertvárosban két kisebb élelmiszerbolt és egyéb háztartási cikkeket árusító hely van és egy nagy ABC-bolt, a Depón egy kicsi. Újtelepen egy nagyobb élelmiszerbolt. A Falu területén van egy igen jól ellátott *UNIKER élelmiszerbolt* és a volt Hangyaszövetkezet helyén nagy bevásárlóközpont, az óbudai mintára elnevezett „*Táti Flórián*”. Egy-egy zöldséges bolt található Kertvárosban és a községben, hasznos kisegítő szolgálatot tesz a két magán zöldségkereskedő is. Egy húsbolt működik Kertváros területén, húst ezen túl a nagyobb boltokban is árusítanak. Egy cukrászda, három presszó – a legnagyobb az 1976-ban nyílt a kertvárosi „*Faház*” – két italbolt és két étterem jellegű kiszolgáló hely található a nagyközségben.

Az Esztergom és Vidéke ÁFÉSZ 19. sz. Kisáruháza. E Bevásárlóközpont a falu egykori főterén áll, s a volt káptalani nagykocsmá és postaló-váltóállomás már többször átalakított épületében kapott helyet. (1980-at megelőző átalakítására 1978 novemberében került sor.) Nagy pincerendszerében helyezték el, a központi fűtést biztosító kazánházat. Raktárhelyiségeivel együtt több mint 600 négyzetméter alapterületű egyszintes épület. Az élelmiszereken kívül vas- és műszaki áruk, háztartási cikkek és rövidáru is kaphatók itt. Az egész nap nyitva tartó Bevásárlóközpont vezetője Pallangi Jenőné. A munkatársak száma: 18. 1979. évi forgalma huszonkét és fél millió forint volt. Az üzletház Hősök tere felé eső részén eszpresszó működik. A volt „táti nagykocsmá” végleges bezárására az 1976-os farsangtemetéskor került sor.

A kertvárosi ABC, az UNIKER 74. sz. boltja. Az 1968 júliusában nyílt – az első táti ABC típusú – üzletet 1969-től Havrancsik István vezeti. A bolt dolgozóinak létszáma tíz fő. Az épületben fodrászszövetkezeti részleg és húsbolt is működik. Az élelmiszerek mellett háztartási cikkeket, írószert, háztartási gépeket, friss zöldséget és gyümölcsöt is árusítanak. Az ABC kisáruház a két település között, az út mellett épült. 1979. évi forgalma 12 millió 470 ezer forint volt.

A volt „Strand”, ma csak „Halász”-nak nevezett *Halásztanya* vendéglőt 1930-ban nyitották meg, s a környéken jó hírnévre tett szert. A Bécsi út melletti vendéglőt régebben sok külföldi útutazó vendég látogatta. Az elmúlt tíz év alatt – sajnos, nem előnyére – többször átalakították. A Kis-Duna a kerthelyiség széléig ér, a szép környezet mégis kihasználatlan. A „Halász” az egyetlen hangulatos, magyaros szobával rendelkező II. osztályú vendéglátó

66. A XIX. század közepén már állt az egykori Hangya Szövetkezet, ma bevásárló központ.
Elektrovill KFT. Cégtulajdonos Bátori József

egység Táton. A 16 tagú személyzet munkáját Csonka Józsefné irányítja. A tsz dolgozói és mások – mintegy 200-an – a kedvezményes, „jegyes-hozzájárulásos” étkezéssel növelik a vendéglő forgalmát, mely évente mintegy kétfélmillió forint.

Az *Autócsárdát* 1954-ben „Gasthaus” néven nyitották meg, de a tátiak sokáig „Kricsni”-nek becézték. Első vezetője Keil Márton volt. A harmadosztályú, zenés, naponta nyitva tartó vendéglőben menüt is felszolgálnak. Forgalma meghaladja az évi másfél millió forintot. A 13 tagú személyzet munkáját Balogh Gyula irányítja. A kiváló egység címet nyolc alkalommal nyerte el.

Szolgáltatás, közlekedés, magánkisipar. Postahivatal.

Bósz Richárdné hivatalvezető 13 munkatársával dolgozik az 1978-ban korszerűsített, átalakított *posta*épületben, ahol 48 m² felvételi helyiség és közönségtér, csomagraktár és kézbesítőszoja található. A huszonhárom táti telefon helyi és távkapcsolása is innen történik. Az épület előtt segélykérő telefon működik. Havi pénzforgalma 11 millió forint. Betét-állománnyal rendelkezők száma 917 fő. A postai munka három fő szakterülete ekkor a pénzkezelés, a csomagfelvétel és a hírlapterjesztés volt. A havonként kézbesített táviratok száma 460 db. A távbeszélő-forgalom: 1500 kapcsolat, a kézbesített utalványok száma

1900 db, 16 000 db totó-lottó szelvényt adtak el. A 3447 előfizető számára havonta 48 440 darab hírlapot kézbesítettek. A Népszabadságnak 40, a Dolgozók Lapjának 252 előfizetője volt.

Dorog és Vidéke Takarékszövetkezet. Tát. A takarékszövetkezeti kirendeltség 1972 szeptemberében nyílt meg. A kirendeltségen Kosztolányi Gyuláné vezetésével két munkatárs dolgozott. Taglétszámuk: 500 fő. A járás 120 milliós betétállományából 7 milliónyival részesedett Tát. Építési és termelési kölcsönként 3 millió Ft-ot folyósítottak. Ezen túl foglalkoztak még gépkocsi-nyereménybetétkönyvvel, társasutazás szervezésével és apróhirdetéssel, lottó-nyeremény kifizetéssel is.

Egyéb szolgáltatások:

Az *ÁFÉSZ 42. számú háztartási tüzelőolaj-elárusító helye* 1972 októberétől 25 000 literes tartállyal működött Kertvárosban.

A *Ramovill*-nak egy javító műhelye és egy áru-raktára működött az Árpád utcában, ahol televíziókat, rádiókészüléket és háztartási gépeket is javítottak. Vezetője: Kovács Jakab.

Közlekedés – vasút – autóbusz. A nagyközség vasútállomása lassan elvesztette jelentőségét. 1979 óta már a jegykiadás is megszűnt. A személyvonatok szerelvényei már csak két kocsival jártak. A Tátról naponta utazók száma alig érte el a 30 főt. A buszjáratok nagyobb forgalmat bonyolítottak le. A Dorogra, Esztergomba helyből induló buszjáratok 6 helyen álltak meg a nagyközségben, kivételt csak a más helységekből induló illetőleg távolsági járatok jelentettek. Dorogra és Esztergomba majdnem minden órában közlekedett autóbusz. A munkásjáratok zsúfoltak voltak. Ezt enyhítené egy Esztergom – Tát közötti közvetlen járat..

A labdarúgópálya mellett 1966. november 1-je óta állt a *Gázpalack-cseretelep*. A telep vezetője: Huber Istvánné. A sok társadalmi munkával épült cseretelep, ahol 2,1 és 22 kg-os palackokat forgalmaztak, az ÁFÉSZ tulajdonát képezte.

A *Költségvetési Üzem* 1977-ben alakult Nyergesújfalu székhellyel. Szakemberei helyi megbízatásokat látnak el, középületeket építenek, tataroznak, korszerűsítene. 1980-ban Táton az új tanácsolháza építése jelentette a költségvetési üzem számára legjelentősebb megrendelést. Hetente egy alkalommal a zsákos szemét elszállítását is ez az üzem biztosítja.

A *dorogi fodrászszövetkezetnek* két üzlete volt a községben. Egy az ösközség területén női részleggel, egy pedig férfi-női és kozmetika részleggel Kertvárosban működött. Ebben az egységben 1969 februárja óta heten dolgoztak. A szolgáltatóház legnagyobb részét az ABC foglalta el, de a fodrász – kozmetikai részleg területe is elérte a 90 m² t. Az egység éves bevétele nyegyedmillió forint volt.

Észak-dunántúli Víz- és Csatornaművek Táti Telepe. A 23 tagú munkásgárdát foglalkoztató telep vezetője Dudás István. Egyik részlege a vízellátó, a másik a szennyvízderítő. A 10-es úton a 48-49. km között, a Depó fölött helyezkedik el a táti vízművek 13 kútja. Kutanként és percnként 500 liter vizet emelnek ki az ott lévő 150 köbméteres tározóba. Innen szivattyúk továbbításával 200 mm-es vezetékén kerül a víz az 1961-62-ben épített 45

méter magas és 500 köbméter űrtartalmú, Tát-kertvárosi víztoronyba. Nyáron napi 5000 köbméter, télen 1800 köbméter vizet fogyaszt Tát, Tokod, Tokod-Üveggyár és Mogyorós-bánya lakossága.

Az ülepítőt és utókezelőt magában foglaló szennyvízderítő, mely már az ötvenes évek végén működött – csak a csatornázott Kertváros szennyvizét fogadta ebben az időben. Az itt tisztított víz a Malom-patakba került.

Kisiparosok. Ekkor a lakossági szolgáltatás több mint 60 százalékát biztosította a 60 magánkisiparos. A fontosabb szakmákat elemezve megállapítható, hogy: 1 öntő, 2 autószerelő, 2 műszerész, 1 órás, 6 lakatos, 5 asztalos, 1 kárpitós, 1 cipész, 6 női szabó, 1 koszorú-kötő, 2 pék, 1 darálós, 2 ács, 2 bádogos, 1 burkoló, 2 kőfaragó és műköves, 3 kőműves, 2 központifűtés-szerelő, 8 szobafestő, 2 üvegező, 2 férfifodrász, 2 női fodrász, 1 kozmetikus, 2 rádió-tv szerelő, 1 szikvízkészítő, 1 kovács dolgozott a településen. Sok régi szakma kihalt az öreg iparosokkal együtt. Az 1929-ben nyitott kovácsműhelyben ekkor még dolgozott Szeferinusz Mihály, de már nem volt a településen kádár, bognár, szíjgyártó.

Egészségügy-szociálpolitika:

Orvosi körzet három lenne, de a harmadik státusz 1980-ban betöltetlen. A hetvenes évek végén, a 80-as esztendőben dr. Végh Vilmos körzeti főorvos és dr. Marosi Károly látta el az általános helyi rendeléssel és betegellátással kapcsolatos teendőket. A kertvárosi – 1978-ban bővített – orvosi rendelőben dr. Stamler József 1979 márciusától fogszakorvosi rendelést is tart.

Az orvosok tevékenységét 3 védőnő, 3 ápolónő és 3 asszisztens segítette. Az általános ellátás mellett biztosított volt az anya-és csecsemővédelmi, szülész-nőgyógyász; csecsemő-gyermekgyógyász szakrendelés, a terhességi és a házasságkötés előtti tanácsadás. Az 1979-es orvosi beszámolóból megtudható, hogy 1978-ban a rendeléseket 35 586-an vették igénybe. Csecsemőhalál nem fordult elő a településen. Fertőző beteg 16, daganatos megbetegedés 53 volt, a tüdőbetegek száma 31, magas vérnyomásban 130-an szenvedtek, a cukorbetegség száma 51; gyomorfekélyes 58. Mindkét iskolában egészségügyi lapot vezettek a gyermekekről. Minden érintett védőoltásban részesült. A védőnők feladatai közé tartozott az óvodai és az iskolai tisztaságvizsgálat, a kötelező védőoltások beadása, szűrővizsgálatok elvégzése, a „kisegítő iskola” kötelező vizsgálatai, terhes anyák és csecsemők látogatása, és a veszélyeztetett gyermekekre való felügyelet.

A község állatorvosa Rausch Ferenc, aki a tsz állatállományának gyógyításán, a betegségek megelőzésén kívül a községben is ellátja az állatorvosi felügyeletet.

Gyógyszertár 1966 óta található Táton, vezetője Szívós Sándorné. A Kertvárosban működő 96 m² alapterületű hét gyógyszerészt, illetve technikai személyzetet foglalkoztató gyógyszertárhoz szolgálati lakás is kapcsolódott. A mindennapos nyitva tartás mellett készenléti szolgálatot is biztosítottak.

A **Magyar Vöröskereszt** helyi szervezete önkéntes aktívaival fontos munkát végzett a tüdő- és rákszűréseknél és a véradásnál.

Az **Öregek Napközi Otthona** 1974 decemberétől működött Stefán Zoltánné vezetésével. A 32 gondozott az általános ellátás mellett napi egyszeri étkezést is kapott. Otthonos

helyiségeiben a művelődés és a szórakozás feltételei is biztosítottak voltak.

Bölcsőde 1969 júniusától működött a településen. Vezetője Bassa Rozália volt. A korszerű, 40 férőhelyes 168 négyzetméter alapterületű intézményben 46 gyermekről gondoskodtak. A dolgozók létszáma 14 fő.

Oktatási intézmények, kultúra, sport:

A *Községi Iskola* igazgatója a már 1947-től itt tanító Hartmann Anna, aki az előtte itt működő igazgatók állandó segítője volt, és jó kezdeményezéseik folytatója maradt. 1980. évi nyugdíjba vonulása után a tantestület vezetését Bodnár Sándor vette át. A mintegy 280 diák oktatásával, nevelésével 17 pedagógus foglalkozott. A kétszintes épületben 11 osztályterem, 4 szertár kapott helyet. Szabadtéri sportlétesítményei megfelelők, de a tornaterem mellett csak egy nagyobb tornaszoba állt rendelkezésre. A napközisek számára melegítő-konyha, ebédlő biztosította az étkezés lehetőségét. A lemezjátékok, magnók, írásvetítők mellett tíz televíziókészülékkel rendelkezett az iskola.

A nevelés-oktatás területén többen végeztek kiemelkedő munkát. Kostyál János igazgató a felszabadulás utáni nehéz időkben irányította az iskola életét, de a táti fiatalok művelődésének is gazdája volt. Az őt követő igazgató, Besey Sándor a háború után mint kántortanító került Tatra. Nem csupán iskolaügyekben volt fáradhatatlan, de a község társadalmi életében is jelentős szerepet töltött be. Helytörténeti kutatással foglalkozott, gyűjtötte egy általa szervezett falu-múzeum anyagát is.

A táti iskolának volt tanulója, majd a kertvárosi intézmény tanára Pozsonyi Gabriella, utóbb az esztergomi Tanítóképző Főiskola tanára. Az ELTE magyar-történelem szakán végzett Horváth István, a járási pártbizottság munkatársa – aki, bár nem Tát szülötte – mégis nagy érdeklődéssel és hozzáértéssel foglalkozott a település történetével. Szakdolgozatában az első világháborúig dolgozta fel a község történetét. Újabb egyetemi szakdolgozatát 1979-ben készítette: „Egy falusi néptanító pedagógiai munkássága (1867-1909)” címmel. A tanulmány nem csak a néhai Seres Ferenc táti kántortanító életét mutatja be, de egyben a községi iskola addigi történetét is összefoglalja.

A *Kertvárosi Általános Iskola*. A Kilián György nevét viselő iskola 1959 augusztusában készült el. Igazgatója 1970-től Papp József, aki igazgatói munkája mellett fontos szerepet játszik a táti közéletben. Az iskola pedagógusainak száma 30, a tanulólétszám 364. A korszerű, egyemeletes épületben 14 osztályterem, nagy tornaterem, 2 szertár, 3 napközis szoba, és 6 egyéb helyiség kapott helyet. Figyelmet érdemel virágos, füves parkja, nagy udvara és szabadtéri sportpályája. Több szaktanterme audiovizuális eszközökkel is rendelkezik. Korszerű, nagy konyháját és ebédlőjét más intézmények is igénybe veszik.

A *Kertvárosi Óvoda* vezetője 1968-tól Aubéli Márta. Az óvodások száma: 114, az ott dolgozóké: 14. Jó pedagógiai munkát végeznek, különösen a gyerekek vizuális kultúrájának, ízlésének fejlesztésében értek el szép eredményt. Ennek bizonyága az óvodások rajzainak sikeres szereplése az indiai Shankar-ban, ahol díjat is nyertek.

A *Községi Óvoda* 1934-től működik az egykori „járványkórház” épületében, melyet igen sok társadalmi munkával többször is korszerűsítettek. Az itt dolgozó tíztagú kollektíva vezető óvónője 1965-től Papp Józsefné. A 70 férőhelyes óvodában, három csoportban 85

gyerekről gondoskodnak.

A *Művelődési Ház* a felszabadulás után egy átalakított lakóépületben kapott helyet. Az épület már régóta nem felel meg az igényeknek, követelményeknek. Ezért a tervek szerint óvodává építik át. Ötvös Györgyi kultúrház igazgató: képzőművész, magnós, honismereti, csillagász klubot és szakkört működtet, és alkalmi rendezvényeket szervez a pártházban. A következő ötéves terv egyik kiemelt feladata Táton egy új művelődési ház létesítése lesz. A tervek szerint az új székházba költöző tanács régi épületét alakítják majd át kultúrházzá.

Az *Ifjúsági Klub* vezetője Bátori József (aki egyben a jubileumi évforduló ünnepségeinek szervező titkára is). A jubileum esztendejében huszadik évébe lép a művelődési ház keretében működő háromszor is kitüntetett, és így aranykoszorús jelvényes klub, melynek biztos alapjait egykor az agilis könyvtáros, Szakmár János rakta le.

Az 1958-ban újjászervezett *Községi Könyvtár* a kulturális élet fontos bázisa. Heti negyvenkét órás nyitvatartásával, vonzó körülményeivel népszerű a község lakói körében. A könyvtár vezetője: Kátai Ferencné. A 15 400 kötetes könyvtárat a beiratkozott 908 olvasón kívül mások is látogatják. A könyvet köszöntő ünnepi rendezvényeken túl egyéb előadásokat is tartanak itt. A *Kincskeresők (ifjú olvasók) Klubja*, a *Honismereti Baráti Kör* és a Góra Andrásné vezette *Asszonykórus* is itt tartja foglalkozásait. A könyvtár több mint 400 hanglemeze stúdió-berendezés segítségével hallgatható. 72 folyóirat, napilap és egyéb sajtótermék is olvasható a könyvtárban. A közművelődés lelkes aktívainak – a KISZ és az ifjúsági klub tagjainak – különösen kedvelt tartózkodási helye a szép olvasókerttel is rendelkező intézmény.

A Kazella Ignác tulajdonában álló 210 főt befogadó *Filmszínház* 1938-ban kezdte meg működését. 1945-ben társadalmi kezelésbe került, majd 1949-ben államosították. Első üzemvezetője Szittyai Ignác volt. A moziüzemi vállalat 1949 novemberében Radanovics Lászlót nevezte ki üzemvezetőnek, aki attól kezdődően irányítja a filmszínház munkáját. A szombati és vasárnapi vetítéseken túl az ötvenes évektől már hétköznapiakon is játszik a mozi. Sok ország gazdag filmanyagát láthatják a tátiak. 1958-ban a kihasználtság 80 százalékos volt, ez is jelzi a mozi akkori népszerűségét. A tv térhódításával csökkent az érdeklődés, de a hetvenes évektől kezd visszaszokni a közönség a moziba. Az üzem sorozatban nyerte el – ötször kapta meg – a „Kiváló Filmszínház” címet. 1958-ban az elavult gépházat átalakították, a nézőteret 256 személyesre bővítették. A mozi 1961-től számít „szélesvásznú” filmszínháznak. A gépházban 2 db „FITE” típusú vetítő működik.

A *római katolikus templom* (épült 1860-ban) és a *plébánia* a község egyik legrégebben lakott részén épült. Az épületet a vallásos hívók adományaiából állandóan karbantartják. Legutóbb dr. Borsa Mihály plébános 1976 – 1978-ban új, emeletes, modern plébániát is építtetett a régi épület (valamikori községháza) helyén, kicserélték a tetőszerkezetet, és javították a tornyot is. A vallásgyakorlatok sok régi hagyományt őriznek, bár ezek kiveszőben vannak. Mint érdekességet említjük, hogy már harangozó sincs, hiszen 1978-tól a harangot is „villany húzza”. A minden bizonnyal Árpád-kori alapokon nyugvó templom méretei: 12 m széles, 35 méter hosszú – a szentélynél 8,30 x 7,80-as szűkítéssel – a toronymagasság 32 m. A tetőszerkezet magassága 4,50 m.

A második világháború előtt és után is – bár megszakításokkal – működő labdarúgó-csapat szereplése 1972 júliusától javul. A *Sport Egyesület* elnöke Bedi János. Elnökhelyettesek: idős Lóska László és Mechler István. Gazdaságvezető és edző: Eger Ignác. A táti Vörös Csillag Tsz SE 1976-ban jutott be a megyei bajnokságba. Éves költségvetése a tanács és a helybeli üzemek támogatásával 1979-től eléri a 80 ezer forintot. Az SE új, korszerű öltözője 1979 augusztusában épült. A 45-50 tagú labdarúgó-szakosztály egy-egy felnőtt, ifjúsági és serdülő csapatot foglal magában.

Egyéb szakosztályok: asztalitenisz (női, férfi); női röplabda; tenisz, férfi sakk és túramotoros csoport.

Az MHSZ helyi csoportja, mely kispuska lövészversenyeken korábban szép eredményeket ért el, 1980-ban már nem működött.

5. A XX. SZÁZAD UTOLSÓ KÉT ÉVTIZEDE (1980–2000)

Rövid, húsz esztendőt átfogó összegzésünk elején pár sorban foglalkoznunk kell az ország sorsával is, mert csak így érthetők meg azok a táti történések, melyek itt a hegyek alján és a Duna mentén a Magyar Vatikántól, Esztergomtól 8 km-re, és Budapest székesfővárostól 45 km-re estek meg. Már 1981-ben, a 800 éves évfordulón a község jeligéje volt az, hogy Tát egy kis Magyarország, mely egy kis része a szent hazának. Ettől kezdődően Tát jelmondata: „A múltnak emlékül – A jövőnek példaképül – Szolgálatára a jelennek!”

1980-ban már sejthető volt, hogy elkezdődött a szocializmus kifulladás. Sejthető volt, hogy a szocialista tábor évtizedekig basáskodó, öregedő, vezetőinek helyébe „Új időknek, új szavaival” új nemzedék lép a történelem színpadára. Az adósságba sodort Magyarország már nyögött annak terhe alatt, mégsem szűnt meg egy sor távoli ország – vissza nem térítendő pénzzel, nyersanyaggal történő – segélyezése. Már a kisiskolás is tudta, hogy a jólét és bőséget nem a szocializmus, hanem az agyonkárhoztatott polgári társadalom teremti meg. A világban szerzett személyes tapasztalataik alapján sokan váltak képessé arra, hogy összehasonlítsák Moszkvát New Yorkkal, Leningrádot Los Angeles-szel, Kelet-Berlint Münchennel.

Leghatalmasabb barátunk, a nagy Szovjetunió nem győzte a fegyverkezési versenyt, a legyőzhetetlennek hitt ármádia csúfosan kivonult Afganisztánból. A hírek jöttek-mentek, a másként gondolkodó „ellenzékiek” a fővárosban, de vidéken is egymásra találtak. A föld alatti irodalom, a „szamizdat” terjesztette az új, szabad eszméket. 1983. április 22.-én Illyés Gyula temetésén e sorok írója is ízelítőt kaphatott mindebből. 1987 nyarán a híres lakiteleki sátorban minden valaminek számító ellenzéki, de még maga Pozsgay Imre is ott volt. 1988. június 27.-én a Hősök terét megtöltötték az Erdélyért tüntetők. 1989. május 14.-én, a berlini fal elbontásával lehullt a vassüggöny, a „szabadság lavinaként zúdult Európára”.

Az állampárt, az MSZMP felkészült a változásra. Az ellenzéki kerekasztal résztvevői – kénytelen? – minden változatra kidolgozták forgatókönyvüket. Pozsgay Imre és Antall József érdeme, hogy a nagyon nehézkesen zajló tárgyalások békésen folytak le. Június 16-án 1956 vértanú miniszterelnökének, Nagy Imrének és társainak újratemetése alkalmából a Hősök tere ismét megtelt. A Magyar Demokrata Fórum által delegált rendezőként e sorok írója éppúgy átélte a felemelő pillanatokat, mint az izgalommal teli félelmet. Köztudott volt, hogy a munkásörök felkészültek az ünnepélyes temetés megzavarására. Mégis úgy érezte, jelen kell lennie ezen a helyen, ezen az eseményen, mert éppen húsz éve itt a fővárosban, az Orion gyár szervizében ünnepelve 1956 emlékét, került börtönbe. De mit jelentett ez a kis félelem, a Kádárék által 1956 után kioltott a több mint négyszáz élet mellett. Az ekkor kivégzettek száma messze túlhaladta a Haynau vezette megtorlást, mivel ő beérte alig több mint száz kivégzettel. Szeptember 11-én megnyitották a nyugati határt a Kelet-németeknek, kiknek egy részét addig a volt táti káplán, Kozma Imre atya, a Magyar Máltai Szövetség (MMSZ) vezetője fogadta be zugligeti plébániájára. Október 8-án megtörtént az állampárt szétszakadása, létrejött az MSZP, a Magyar Szocialista Párt. Október 23-án – kikiáltották a IV. Magyar Köztársaságot. Október 31-én az országgyűlés nemet mondott a Bős – Nagymaros vízlépcsőre, a nagymarosi gátra. Karácsonyi ajándékként december 22-ével Iliescu bejelentette: Románia Szabad!

1990. március 25-én és április 8-án kerül sor az első szabad választásokra. Május 2-án az új Magyarország új parlamentjében az első három párt: Magyar Demokrata Fórum (MDF) 164, Szabad Demokraták Szövetsége (SZDSZ) 92, és a Magyar Szocialista Párt (MSZP) 33 képviselővel van jelen.

A nép azonban hamar felejt. A Kánaánra várók nagy tömege, a tisztogatást „fejhullást” akarók tábora, és akik egyből gazdagok szerettek volna lenni – hamar elégedetlenkedni kezdtek, szították a rossz közhangulatot. Október 26-28-a között taxisblokád bénította meg az országot. 1994-ben az ország választóinak többsége visszahívta az MSZP-t és a liberálisokat.

A következő választásokon 1998-ban nép, bár nem nagy többséggel, ismét a jobboldalnak, a polgári társadalmat hirdető FIDESZ-nek szavazott bizalmat.

A „táti történelmet” mélyebben elemző olvasó feltétlen vegye majd elő az utolsó évtized három választásának adatait tartalmazó dokumentumokat! A településrészenkénti véleményváltozások sok mindenről árulkodnak. Külön figyelmet érdemel – mert nyomon követhető, vagy legalábbis némileg kikövetkeztethető – hogy a fiatalok, a nyugdíjasok, a táti intézményi és községközi dolgozók, a vállalkozók, az ipari és kereskedelmi egységek vezetői és dolgozói mikor milyen véleménnyel rukkoltak elő.

Az évenként – most már tizedik éve – többször megjelenő Táti Walzer újság mellett több videofilm és újságcikk is tanúskodik arról, hogy miként gondolkodott a táti polgár, és miként nyilatkozott a Táton járt több környékbeli, megyei és országos illetékességű ember. Miként igazította, húzd meg- és ereszd meg-re a táti hajó vitorláit a község vezetősége. Mikképp is sikerült, oly hatalmas eredményeket – százmilliósnál is nagyobb beruházásokat – megvalósítani a „rendszerváltás” első évtizedében. Hol volt a hiba gyökere, amikor a

különböző vélemények képviselőinek nem sikerült összefogni a község érdekében? Hogy Tát miért nem lett egy mind jobban szépülő, és jobbuló kis Magyarország – nemcsak eredményeiben, de érzelmi elfogadottságban is?

Avagy pont így felelünk meg – sajnos önmagunknak – és sajnos így képezzük le az országosan sokszor érzett feleslegesen eltúlzott, és elégedetlen közhangulatot?

E pár bevezető sor után tekintsük át időrendben a fontosabb helyi eseményeket, egészen a kettőezredik évig.

A 324/1981. II. 10. tanácsülési jegyzőkönyvben olvashatjuk, hogy a nagyközség éves költségvetése 12 060 ezer forint, míg a fejlesztési terv 4 020 ezer forint. A tervek között szerepelt a Vörösmarty és a Petőfi utca aszfaltburkolattal történő ellátása, említést tesz arról, hogy a Nyergesi Költségvetési Üzem „anyagi felelősségre vonása nem ártana” az új tanácsháza kivitelezését illetően. Kulcsár Imre pártvezetőségi titkár pedig jelezte, hogy a pártház közművelődési célokra használható ugyan, „de a Központi Bizottságnak kikötései is vannak”.

A 800 éves évforduló rendezvénysorozatára is megkezdődött a felkészülés. Ha volt is némi „kozmetikázás”, az előző évek teljesített eredményeit látva, nem túlzott az erre az évre tervezett 2,3 millió Ft. értékű társadalmi munka. Sajnos az ezredfordulón már álmolni sem merünk olyasmiről, hogy polgáraink a közösségért térítés nélküli munkát végezzenek. A 12 millió Ft-nál valamivel nagyobb összegű költségvetés legnagyobb bevételi tételét a 2,3 millió Ft összegű a lakossági adó és a 7,7 millió forintú úgynevezett „Felsőbb tanácsi hozzájárulás” adja. A kiadások legnagyobb tétele a 6,3 millió Ft-ot kitevő „béralap”. Az intézményi összkiadásból az iskolák 3,5 és az óvodák 1,9 millió Ft-al részesültek.

Még csak húsz éve történt, de hogy emlékezzünk a közelmúltra, idézzük a Nagyközségi Közös Tanács 1/1981. IV. 02. számú 16 oldal terjedelmű rendeletének a lakáselosztásról rendelkező néhány kitételét. Bérlet kiutalást az kaphat, ahol a család nem rendelkezik 80 000 Ft feletti ingatlan vagyonnal, és az egy főre jutó átlagos havi jövedelem nem haladja meg a 2500 Ft-ot. A lakáshoz jutás feltételei: 120 000 Ft-nál nem lehet több az ingatlan vagyon értéke, és az átlagos havi, egy főre eső jövedelem nem haladhatja meg a 3500 Ft-ot.

1981. augusztus 25-én megtörtént az új tanácsház műszaki átadása. A volt tanácsházát – Eggenhoffer villát – a Tűzoltó KTSZ vette meg, miután elvetették annak kultúrházzá történő átalakítását. A kultúrház elhelyezésével kapcsolatos elképzelések között ekkor vetődik fel – MSZMP berkekben is – a tati pártház átalakítása és bővítése.

Az 1980/81-es tanév végén Tát-Faluban az iskola 18 fős tantestülettel és 293 tanulóval, Kertvárosban pedig 23 tanerővel 323 tanulóval működött.

A 6/1981 V. 28. sz. tanácsolatározat foglalkozott a nemzetiségek ügyével. Eszerint: „Tát Nagyközségi Közös Tanács a két községben élő nemzetiségek helyzetéről szóló beszámolót elfogadja. Utasítja a tanács elnökét és a szakigazgatási szerv vezetőjét, hogy a nemzetiségi (német) nyelv óvodába és általános iskolába történő bevezetésének tárgyi és személyi feltételeit – a felsőbb szervekkel együttműködve – teremtsék meg. Határidő 1983. szeptember 1. és folyamatos. Felelős Prohászka Tibor tanácselnök, Lánchídi Rudolfné VB. Titkár, Szakigazgatási szerv vezető.”

67. A táti Község Háza 1981-ben, Kertvárosban átadott épülete

Ennek a feladatnak a megoldása valóban nem várathatott magára sokáig, hisz a helyi sváb lakosság, a mai ötvenesek – már 2000-et írunk! – kilencvenöt százaléka sajnos nem beszéli anyanyelvét. Mivel azt még otthon sem merték használni. Mily nagy kár, hisz ma a Falu lakóinak fiatalsága nagy fáradtsággal tanulja a német nyelvet éveken át. Ám, aki még tudja a „donau svábot”, vígan tud beszélni osztrák és német testvérvárosaink látogatóival. Későn érkezett a magyarázat: „Nem elégszünk meg a nemzetiségek jogainak – a marxizmus-leninizmus elveinek megfelelő – tételes kifejtésével, hanem időről-időre megvizsgáljuk azok érvényesülését a gyakorlatban. A nemzetiségi kérdést vizsgálva mindenekelőtt pártunk és kormányunk azon politikájából indulunk ki, hogy a nemzeti összefogás fontos eleme a hazánkban élő nemzetiségek állampolgári egyenjogúsága.” Mindez az 1981. május 28-ai tanácsülési előterjesztésben olvasható.

A jubileumi évben programjainak megszervezésére Jubileum Emlékbizottság alakult, az ünnepségek nagyobb hányada a könyvtárban volt. Március 23-án ünnepi tanácsülésre került sor, több előadást tartottak a Komárom Megyei Levéltár munkatársai, és igazgatója Ortutay András, képvisleti és szerszámbemutatót szerveztek, majális, író-olvasótalálkozók és más rendezvények sora gazdagította az ünnepet. Az ünnepi események csúcspontja a megyei fúvószenekari találkozó utáni időszakra, az augusztusi ünnepi napokra esett. Az ünnep fénypontja augusztus 20-án volt a községi iskola szabadtéri színpadán, ahol saját

készítésű, „korhű” ruhákban az iskolások és a fiatalok bemutatták Tát 800 éves történetét. Erre az alkalomra jelent meg, az ötesztendei kutatómunka eredményeit összegző „Tát története – Nyolc évszázad krónikája” című könyv. A korbéli politikai szabadság kereteit fejezte a táti ünnepségek alatt bemutatott, s a „megyeiek” által lenacionalistázott táti címertervezet, a szónoklatokban már olyan fordulatok is elhangzottak, hogy: „Tát egy kis Magyarország – a szent hazának egy része” és ekkor fogalmazódott meg a táti jelmondat: „A múltnak emlékül – a jövőnek példaképül – szolgálatára a jelennek!”

68. A 800. évfordulót üdvözlő felvonulás

1981. november 3.-án ismét ünnepi tanácsülés volt, amikor is Mokri Pál, a Komárom megyei Tanács Elnöke átadta a tanácsháza új épületét. November 7. közeledtével természetesen elhangzottak a beidegződött szólamok is: „a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelmeinek egyenes állomásai feltartóztatlanul sorakoznak”. Az épület – ha megkésve és hibákkal került is átadásra –, áll. Az új székház 11,5 méter magas, 24 méter hosszú, 11,5 méter széles, 19 helyiséggel, egy kis és egy nagy tanácsteremmel, mely egyben a házasságkötő helyiség is rendelkezik. Bekerülési költsége 5 millió Ft volt. Az ünnepi beszédben rövid községtörténet is elhangzott. Ebből idézzük legfrissebb, a legjellemzőbb adatokat. Eszerint a közös tanácsú nagyközség lakosságának száma közel 6500 fő. A Vörös Csillag MgTSz-ben 546-an, a Gabonaforgalmi és Malomipari Vállalat Táti Telepén 122-en, a Tűzoltóipari Szövetkezetben pedig 50-en dolgoztak. Az ingázók többsége Dorog, Esztergom

69. Táti esküvői-lakodalmas menet 1958-ból. Vőlegény: Turcsányi Mihály,
menyasszony: Kátai Magdolna

70. Porubszky László és Fischer Márta templomi esküvői menete 1981-ben

71. Az első német nemzetiségi vegyes kórus 1979-ben. Vezetője jobbról a hatodik: Góra Andrásné Keil Erzsébet

Lábatlan és Nyergesújfalu nagyüzemeiben vállalt munkát. A választott tanács 45 főből állt. A táti tanácsstagok névsora 1981. december 29-én a következő: tanácselnök Prohászka Tibor, elnökhelyettes Paróczai Imre, VB titkár Lánchídi Rudolfné, tagok: Prommer Márton, Németh Péterné, dr. Végh Vilmos, Kecskeméti Lajos, Lóska László, Gunev Antal, Varga Antal, Szenes Lajos, Papp József, Farkas József, Hartmann István, Nagy Zoltán, Pallangi István, Pozsonyi Károly, Aubéli József, Szekeres András, Eger Ignác, Rózsavölgyi Károly, Farkas Ferenc, Kátai Ferencné, Tóth Tiborné, Bátori József, Tisza Kiss János, Ötvös Györgyi, Székely K. Mártonné, Kiss Lajos, Herszényi László, Hidasi Vilmosné, Horváth Péterné, Kovács Antal, Rozman István, Földi Józsefné, Aubéli Jánosné, Kiss József, Gyurkó Pál, és további 8 mogyorósbányai tag. Közülük ketten megyei tanácsstagok is voltak. A végrehajtó bizottság – VB. – 9 főből állt. Az „apparátus” létszáma 17 fő volt. A Tāti MSZMP PV titkára Kulcsár Imre.

A villany és vízszolgáltatás teljes, nyolc kereskedelmi, hat vendéglátó-ipari egység működött a településen. Az egészségügyi intézményekben 33-an dolgoztak: bölcsőde, 3 orvosi rendelő, 3 védőnői körzet és egy fogorvos működött helyben. A Közös Tanácsú Nagyközségben 650 személygépkocsit, 1409 TV előfizetőt tartottak nyilván. Az előző ötéves tervben magánérőből 131 családi ház épült. 1983. október 11-én meghalt Paróczai Imre, társadalmi tanácselnök helyettes, ki az 1956-os forradalom és szabadságharc után került a községbe Kesztlőcről, és huszonhárom éven keresztül volt Tát tanácselnöke.

72. Táti szüreti felvonulás szereplői 1972-ben

A decemberi tanácsülésen emlékeztek meg róla. A 60. életévében elhunyt községi vezető halálát fájdalmas veszteségként értékelték, és ígéretet tettek arra, hogy emlékét megőrzik. Hivatalos nyugdíj ideje előtt történt felmentése bizonynyal összefüggésben állt a járási hivatalok megszüntetésével, de az is igaz, hogy egészségi állapota a hetvenes évek legvégére már valóban megromlott. Ebben az évben dr. Végh Vilmos körzeti orvos kérte rokkant nyugdíjba helyezését. Átadásra került a Kertvárosi ABC mellett a célcsoportos beruházásban elkészült 12 új lakás. A Falu orvosi rendelőjén végzett statikai vizsgálat „eredményeképp” itt be kellett szüntetni a rendelést. A rendelőt a kertvárosi épület fogadta be.

73. A Szent István út (Fő utca, Bécsi út) házai a Templom mellett. Balról jobbra: Pellingér-Gunév ház (1982), Kántorház (1904), Szeferinusz-Dér ház (1967)

Tát és Mogyorósbánya közbiztonságán a tokodi körzeti csoport őrködött. Vezetője Bosánszki Ferenc rendőrszázlós, aki a VB előtt 1984-ben rövid beszámolót tartott Tát és Mogyorósbánya 1983/1984. évi közbiztonsági helyzetéről. Az 1983. és 1984. év első féléves adataiból az összesített eredmény szerint: betöréses lopás 11, egyéb lopás 8, garázdaság 1, munkakerülés 1, tartási kötelezettség elmulasztás 6, ittas vezetés 7, természetellenes fajtalanúság 1, egyéb bűncselekmény 6 volt. Így a bűncselekmények összes száma 41. A szabálysértéseké viszont 75 volt.

1984. augusztus 1-jétől 1986 júliusáig dr. Kecskés Gabriella töltötte be a falusi körzeti orvosi tiszteket. Ettől az évtől (szeptember 17.) a község fogorvosa dr. Szőke Zoltán.

Az 1985. évi költségvetési tervet a tanács 18,6 millió Ft-al, a fejlesztési tervet 6,3 millió Ft-al fogadta el.

Akkor még senki sem sejtette, hogy ebben az évben kerül sor a szocializmus korszakának utolsó tanácsnagválasztására. Bár ekkor is át kellett jutni a Hazafias Népfront szűrőjén, de ez volt az első eset, amikor egy helyre két jelöltet kellett állítani. Az utolsó MSZMP pártkongresszus is ekkor volt, mely „közös cselekvésünk számára kidolgozta az évtized végéig szóló programot”. Mindezeket az 1985. év június 20-án megtartott alakuló ülésről

ülésről tudjuk. Mogyoróssal együtt a tanácsstagok száma 35 fő. Tanácselnök: Prohászka Tibor, VB. titkár Lánchídi Rudolfné. Tagja a testületnek az MSZMP Nagyközségi Pártvezetőség titkára, Németh Péterné. A végrehajtó bizottság hét főből állt: Székely Keresztes Mártonné (elnökhelyettes), Dér Antal, Babocsai István (Mogyorós), Kecskeméti Lajos, Németh Péterné, Pozsonyi Károly, Vermes Ottó. Figyelemre méltó, hogy a névsorban csak egyetlen „bennszülött” táti polgár található. Augusztus 15-én nagyszabású zenés felvonulással, történelmi színjátékkal emlékeztek meg a „Táti csata” 300 éves évfordulójáról. Az augusztus 29-ei tanácsülésen számolt be gazdasági eredményeiről a 490 főt foglalkoztató „Vörös Csillag” MgTSz. Ebből kitűnik, hogy három ipari melléküzemág: papírzem, műanyag és fémzem működött a TSz kebelén belül. Búzát még 769 hektáron termeltek. Az átlag termés 51,4 mázsa volt. Az állatállomány: 364 tehén, 855 anyajuh. Ezen a tanácsülésen döntöttek arról, hogy a községfejlesztési hozzájárulás helyett – amit eddig csak saját tulajdonú lakóházzal és földdel rendelkező állampolgárok és kisiparosok fizettek – ezután minden ingatlanra kötelezően településfejlesztési hozzájárulást vetnek ki, melynek összege 300-2000 Ft-ig terjed.

Az 1985. év utolsó tanácsülése december 28-án volt. Ekkor, az 1/1985. XII. 28. számú tanácsrendeletben alkották meg a tanácsra és szerveire vonatkozó 47 oldal terjedelmű, 10 fejezetet és 80 §-t magában foglaló Szervezeti és Működési Szabályzatot. Ebben az évben Tát lakosságának száma 5451 fő volt. A három nagy gazdasági egység továbbra is a „Vörös Csillag” MgTSz (493 fő), a Malom (120 fő), és a Tűztoltókészülék Ipari Szövetkezet (50 fő). Bölcsőde, Öregek Napközi Otthona, három orvosi, egy fogorvosi és egy védőnői körzet biztosította az egészségügyi és szociális ellátást. Új körzeti orvosként dr. Palotai Éva ez év júliusától látta el a falusi körzetet.

A két óvodát 274 gyerek, az iskolát 753 tanuló látogatta. A közművelődésben (könyvtár, kultúrotthon) hárman dolgoztak.

A kereskedelmi egységek közül 13 képviselte az állami és szövetkezeti, 12 pedig a magánszektor. A vendéglátóhelyek száma ekkor kilenc volt.

A szemétszállítást a Duna-menti Községek Költségvetési Üzeme végezte, a lakosság és közületek kiszolgálásában 90 kisiparos működött közre.

A kultúrotthon igazgatója, Kátai Ferencné beszámolójában – 1986. január 30. – olvassuk, hogy még múlt év októberében megalakult a Nemzetiségi Fúvószenekar. Karmester Bullhardt Vilmos, zenekarvezető Rózsavölgyi Károly. Az óvodában már 3. éve, a községi iskolában pedig 1985 szeptemberétől oktatták a német nyelvet. Az 1976-ban a Német Nemzetiségi Asszonykórusból eltávozottak helyébe hat új tagot vettek fel. A könyvtári állomány 17 861, az éves kölcsönzött kötetszám 27 301 db. volt. A könyvtár a hagyományokat folytatva országos hírű írókat, költőket fogadott, művészeket szerepeltetett. Az évente ismétlődő hagyományos ünnepeket és bálakat a vele összevont „művelődési házzal” közösen szervezte. Az 1986-os év jelentős rendezvénye volt, a Komárom megyei Nemzetiségi Napok táti-mogyorósi megnyitója. A zenés, táncos felvonulás és a meghívott községi csoportok bemutatói sok embert vonzottak és emelték a település hírnevét.

Ebben az évben a Művelődési Minisztérium engedélyével a táti zenekar az NSZK-beli

Schrattenbachba utazhatott. A magyar „polgárok” – ez a szó akkor még nem volt használatos – természetesen nemcsak úgy értelmezték és élvezték kintlétüket, mint ahogy ezt az 1987. január 29-én tartott tanácsülésen nyugtázták: „Az esemény méltó hírnöke, reprezentálója volt pártunk nemzetiségi politikájának”.

Az 1987. május 28-án tartott tanácsülésen az Idősek Klubja vezetőjének határozatlan időre Kertész Lászlónét nevezték ki. Ekkor a 30 férőhelyes klubban 3 főfoglalkozású és 8 tiszteletdíjas végezte a munkát.

Az eddigiekben többször is szó esett a tanács és VB üléseken elhangzottakról, az ott tárgyalt témákról. Erdemes azonban egy villanás erejéig számba venni azt is, hogy milyen témákat tárgyalt az MSZMP Nagyközségi Pártvezetősége. Az 1987. május 28-ai tanácsülésen a nagyközségi pártvezetőség képviselője említette meg, hogy az elmúlt évben négyszer üléseztek, a következő fontosabb témákat tárgyalták: gazdasági egységek tevékenysége, a káder és személyzeti munka, a település életének – közte az „államélet”-nek – átfogó elemzése.

1987. szeptember 28-án hétfőn tartotta alakuló ülését a Községvédő és Szépítő Egyesület, mely pártszínek nélkül, vállalt részt a „táti rendszerváltásban”.

Ebben az évben vonult nyugállományba dr. Rausch Ferenc körzeti állatorvos, akinek helyét dr. Sebő Tamás töltötte be.

Ugyanebben az évben érintőlegesen többször is tárgyalták a GNV, azaz Bős-Nagymaros Vízlépcső építésének Tátot érintő hatását. Ez azonban – a helyi vezetésnek beleszólása nem lévén – csak arra szorítkozott, hogy az árvízvédelem és szennyvízcsatorna későbbi megépítését a Faluban és az Újtelepen megpróbálja majd kierőszakolni.

Az 1988. év január 28-án tartott első tanácsülésen az új művelődési ház felépítéséhez szükséges 10 millió Ft-os hitel felvételéről határoztak. A május 26-ai ülésen pedig arról tárgyaltak, hogy a 10-es számú, közkeletű nevén Bécsi út és az Ifjúság út közötti zöldterületnek nyilvánított területet építési telekként hasznosítják. Ez az elképzelés az Esztergom felé eső oldalt érintette.

Szeptember 26-ától a Kertvárosban a második körzetet dr. Tassay János, szintén Erdélyből származó orvos látta el.

A decemberi tanácsülésen a Családjogi Törvényről és a gyámhatósági munkáról tárgyaltak. A házasságok bomlása és a családi élet válsága Táton is komoly segítezővel megoldhatatlan gondot jelentett. A probléma komolyságát jelzi, hogy az e témához kapcsolódó éves ügyiratszám 210 darab volt. A vita nyomán az a megállapítás született, hogy „a veszélyeztetett körülmények között élő kiskorúak helyzetében gyakori befolyásoló tényező a szülők felelőtlen életvitele.”

Ebben az évben költözött át a volt kántorházból az „ÖNO”, az Öregek Napközi Otthona, az Árpád utca 33. számú épületbe, a volt kocsmáros, Adolf Béla emeletes házába. Nagyon rossz csere volt, mind helyét, mind pedig a vételárat tekintve. Ekkor Mogyoróssal együtt 114 fő volt a gondozottak száma, ebből 39 klubtag a ház állandó napi látogatója volt. A vezető mellett három fő teljes munkaidőben, egy fő hat órában, és három tiszteletdíjas gondozó dolgozott.

Az 1989-es év már a változások több mint előszelével gyorsan viharzott. A január 26-ai tanácsülésen a Községvédők nevében Kostyál János, a szerveződő MDF (Magyar Demokrata Fórum) nevében e sorok írója a művelődési ház építése, a pártház kihasználtsága és a község lakói számára történő visszaadása „ürügyén” teljesen szokatlanná tette a tanácsülés menetét. – Ennek kapcsán e sorok írója már ekkor bejelenti, hogy „polgármester akar lenni”. Ekkoriban a Lakitelken történekekről sokan még nem is hallottak, és fel sem fogták, hogy az előző évi Hősök terei (június 27.) budapesti erdélyi tüntetésnek milyen óriási hatása volt. – Az új kultúrházat a Kertvárosban Schalk Ferenc kőműves mester szerint a meglévő kilencmillióból nem, csak tizenhárom-tizenötmillióból lehetne felépíteni. A tanácshatározat bizonytalan, „tényfeltárást”, lakossági véleménykérést szorgalmaz. Ami a parlamentben a vízlépcső ügye volt, az Táton az új kultúrház és a pártház ügye lett. A település elfogadott éves költségvetése 62,7 millió Ft. volt, melyet Kostyál János, a TKE elnöke – a tanácsstagok legnagyobb meglepetésére – nagy szakszerűséggel készített több oldalas beadványában ízekre szedte. A március 17-ei tanácsülés egyetlen napirendi pontja a művelődési ház építése volt. Bár a „táti ellenzék” jelezte, hogy a tanácsstagok noha 35-en vannak, csak öten végeztek közvéleménykutatást körzetükben, most mégis a már 35 milliós beruházási költségvetésű és új helyen tervezett művelődési ház építéséről határoznak. Ekkor már hárommillió Ft-ot a földbe temettek, mivel az addig elkészült alapozás nem felelt meg az új tervnek. Április 27-én még tárgyaltak a pedagógusok életét befolyásoló intézkedésekről. Az óvónők átlagbére 6423 Ft, a pedagógusoké 9568 Ft, ehhez jött még a helyettesítések és túlórák pénze. Szó esett még a megye új – „Esztergom-Komárom megye” – elnevezéséről, a kultúrház építéséről, a crossbar telefonhálózatról, a gázprogramról, a csatornázási lehetőségekről és az útfelújításokról. A „Kedves Tanácsstag Elvtárs, Elvtársnő!” ekkor, 1989. IV. 5-én hangzott el utoljára.

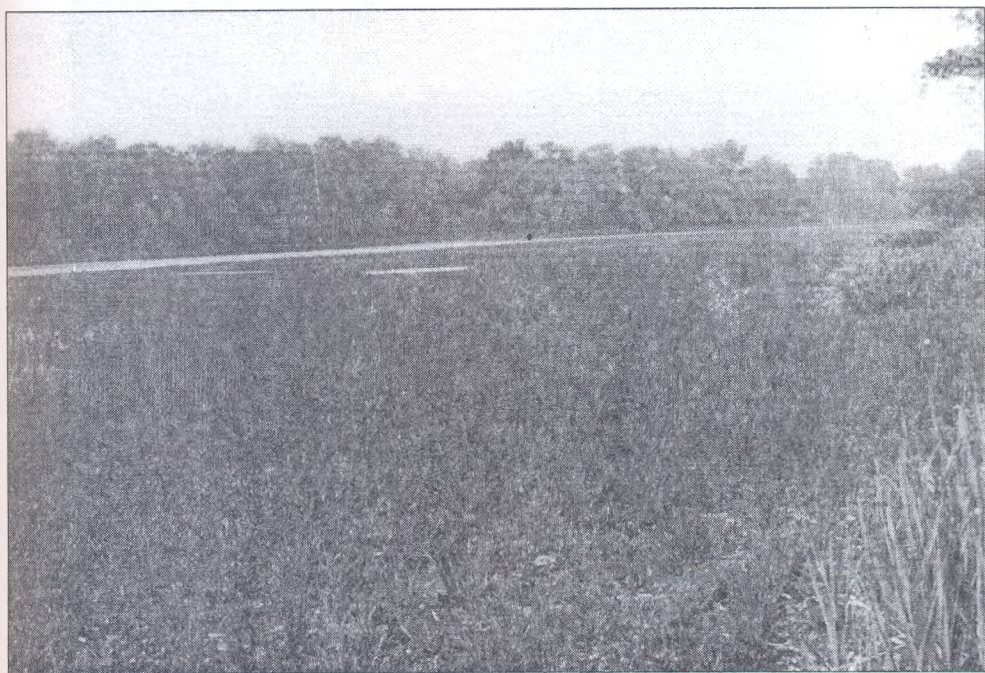
A táti MDF-sek március 15-én délben – 102 bátor ember részvételével – külön ünnepeltek a Hősök szobránál. A rendőrautó a Hámori-Fülöp féle háznál őrizte a „rendet”. A tanácsiak és a községvédők este ünnepeltek.

A június 26-i tanácsülés ismét a művelődési házról szólt. Ne feledjük, hogy május 14-én ledöntötték a berlini falat, melynek dübörgése megrázta Közép Európát, és június 16-án sor került Nagy Imre vértanú miniszterelnök újratemetésére. A tátiak végre ébredtek. A tanács vezetése az MSZMP Megyei Bizottságig bátorkodott kérésével, miszerint a pártházat adják át tanács kezelésbe. A júniusi VB. ülésre a Horgászegyesület és a Sportegyesület kritikus hangú beszámolót készített. A horgászok a Csutri betemetését emlegetik, a felső gátnál a Vízáteresztésért reklamálnak, a sportosok szakosztályaiknak (labdarúgás, röplabda, tenisz, sakk) pénzt követelnek. A megyei lapban polémia – politikai vitát – folytat Prohászka Tibor tanácselnök és az MDF vezetőjeként e tanulmány írója. A hangzatos címek alatt sok a sejtetés, midőn a Táti Duna „zavarosságáról”, tisztulásáról írnak. Július 30-án a vízikarneval több száz embert vonzott a Duna partra. A táti ellenzékiek ekkor több plakáttal, transzparenssal és sokak számára ismeretlen folyóirattal, könyvvel találkoztak. Egy asztalon aláírásokat gyűjtöttek a táti pártszékház visszaszerzése érdekében.

A szeptember 7-én tartott tanácsülésen a Községvédő Egyesület vezetője, Kostyál János

bejelentette, hogy idegenforgalmi KFT-t alakított Dunatours néven. Belépésre invitálta a tanácsot és jelezte, hogy a volt kántorházat, amit az ÖNO kiköltözése után megkaptak, rendbe hozzák.

Prohászka Tibor tanácselnök részt vett a környék MDF szervezetei által a világkiállítás témájában szervezett összejövetelen, melynek előadója a későbbi miniszter, Szabó Iván volt. Október 15-én a zsúfolásig megtelt pártházban hivatalosan is megalakult az MDF helyi szervezete. Fővárosi és esztergomi vendégek mellett a „keresztatyai” tisztséget dr. Kálmán Attila a későbbi országgyűlési képviselő és kulturális államtitkár vállalta. 1956-ról az MDF szervezésében igen szép zenés műsorral emlékeztek meg 1989. október 23-án.

74. A nyári szárazságban és a vízpótlás hiánya miatt a volt Csutrinál és az Únyi patak torkolatánál „felkopaszodik” a Táti Kis-Duna

75. A kőgát magasítása és leföldelése miatt csak a képen látható pár csövön jut víz a Nagy- Dunából, a Táti Kis-Dunába. E módszer halálra ítéli a Kis-Dunát

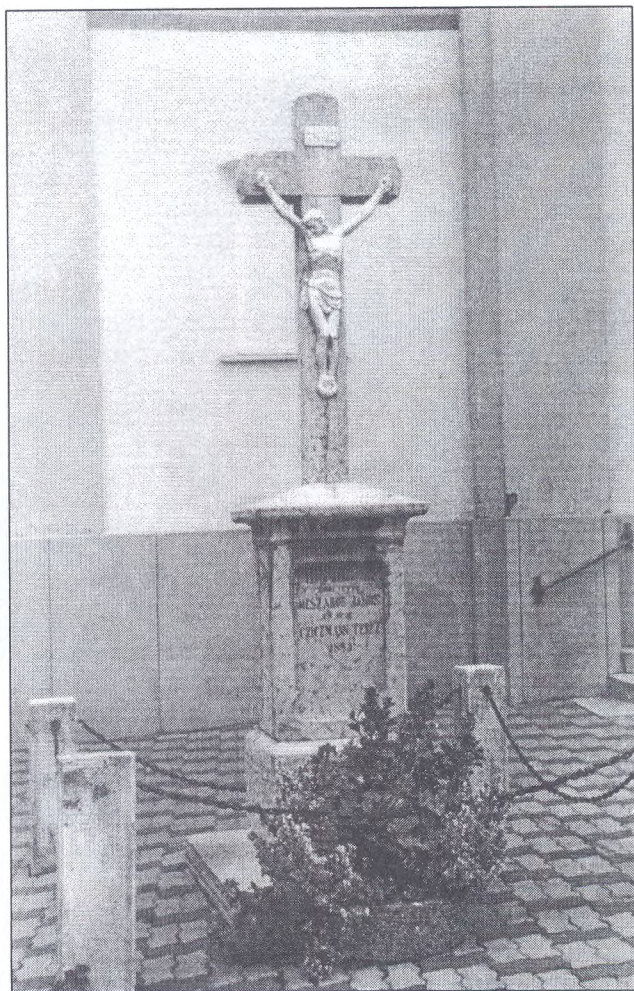
A november 3-án tartott tanácsülés egyik témája az annak idején otromba politikai indítékokból November 7. térré keresztelt templomtér nevének megváltoztatása volt. Az említettek mellett szó esett a választásokról. E sorok írója javasolta a Tátiak Érdekegyeztető Tanácsának, a TÉT-nek megalakítását. E tanács tagjai lehettek az MSZP (bár Táton nem alakult meg), az MDF, a tanács és a Községvédő Egyesület képviselői.

Közben október végére Kákonyi Asztrik ferences atya restaurálta az 1947-ben festett templombelsőt.

Még elkészült a tanács és a vb. munkaterve, s 1989. október 31-én a megyei tanács elnöke 18 100 Ft-ban határozta meg a tanácselnök fizetését. Németh Péterné vezetésével november 24-én megtartotta utolsó ülését a Nagyközségi Pártvezetőség.

A táti pártház tetején elhelyezett nagy üvegvilágítós vörös csillagot e sorok írója két jó ismerősével december 21-én csütörtökön, Sztálin születésnapján fél négy és fél hét között szedte le. Miként a nyugati határázár szöges drótját az ottaniak, az itteniek a vörös csillag kis vörös üvegcserepeit osztogatták szét az arra igényt tartók között. A levett vörös csillag helyére az új gondolkodásmód jelképeként, karácsonyfa került. Az éjféli mise előtt a templomnál Erdély magyarjainak megsegítésére perselyt állított az MDF helyi szervezete.

Kinyilvánított harag nélküli, emelkedett hangulatú napok voltak ezek. Amit a község lakossága maga mögött hagyott, a többség nem sajnálta, ami pedig rájuk várt, arra nem számítottak. Mégis érezték, hogy történelmi események részesei voltak.

76. Kőkereszt a templom előtt. Készült 1883-ban

Az 1990-es év kinkeserves és diadalmas eredményei olvashatók az akkori ellenzéki és párt utóvédharcos médiumokban. A kétfordulós országgyűlési választások – március 25. és április 8. – végeredményeként Tátnak – a nagyon szerencsétlenül kialakított 4-es számú választási körzetben – Tóth Kurucz János személyében MDF-es képviselője lett. A tanács- és VB. ülések résztvevői között rendszeres tanácskozási joggal helyet kapott az MDF és a Községvédő Egyesület képviselője. Mogyorósbánya képviselői már ekkor bejelentették, hogy az önkormányzati választás után külön válnak. Ekkor választották Horváth Istvánt a községi iskola igazgatójává, s ekkor jelentette be Prohászka Tibor tanácselnök, hogy augusztus 31-én, lemond tiszteről. A júliusi tanácsülés jóváhagyta az 1989-es év költségvetését, melynek főösszege 71,6 millió Ft. volt. Ebből működési kiadás 42,9 millió Ft, fejlesztési cé-

77. Kákonyi Asztrik által restaurált templombelső az oltárképpel

lú kiadás 11.2 millió Ft. Augusztus 20-ra az MDF helyi szervezete egy háromoldalas tájékoztatót és az önkormányzatiságra szabott programot állított össze, s juttatott el a polgárokhoz. Ekkorra már elkészült az elkövetkező három évet átölelő: „A nemzeti megújódás programja”. A szeptember 30-i választásra a jelöltekkel és a programmal együtt készen állt a „reménylista”. A program címszava: Tiszta közeletet – Világos közigazgatást!; A választottak legyenek: igazságosak, hozzáértők, megbízhatók és feddhetetlenek. **Tátiak! Álljatok Talpra!** A program a legfontosabb tennivalók között: a vagyonleltár elkészítését, a korábbi jogtalanságok számbavételét, a község rendezési és fejlesztési tervének elkészítését, a Duna megmentését, ivóvíz és csatornarendezést, takarékosabb intézményi költségvetést, közteherviselést, magánvállalkozási támogatást, új nyugdíjas és ifjúságpolitikát, a 2000 éves keresztény értékek tiszteltését, külföldi kapcsolatok kialakítását, és a többség akaratának érvényesítését sorolta fel.

A szeptemberi választások a következő eredményt hozták Táton: a 33 képviselőjelöltből a legtöbb 1112, a legkevesebb 143 szavazatot, a négy polgármesterjelöltből az MDF jelöltje 1058, a további három jelölt együttesen 747 szavazatot kapott. Az MDF által jelölt 13 személyből tizenegy lett képviselő. Megalakult az önkormányzat vezetősége, az eskütelre október 11-én került sor a volt táti párházban. Polgármesterré e sorok íróját, képviselővé: Farkas Józsefet, Radanovics Ottót, Szenes Lajost, dr. Marosi Istvánt, Mechler Istvánt, Tokai Lászlónét, Lacza Istvánt, Jekkel Pétert, Szabó Józsefet, Kárpát Istvánt, Rózsahe-

hegyi Györgyöt, Papp Józsefet, Pothorszki Lászlónét, Székely Gyulánét választották. A jegyzői állást az önkormányzat bizalmából: Emmer Józsefné töltötte be. Az önkormányzat megalakulásának évében négy ülést tartott. A testület által tárgyalta fontosabb témák a következők voltak: ivóvíz biztosítása karsztvízes megoldással, telefonkérés, gázvezeték hálózat kiépítése, kábel TV létesítése. Megtörtént a vagyon-elszámolás a választásokat követően önállóvá vált Mogyorósbányával. Az immár községházának, polgármesteri hivatalnak nevezett épületben is felpozícióba került az élet. A volt tanácsi apparátus 17 dolgozójából heten távoztak. Helyükre új szakemberek léptek.

Elméletben a sok fontos témát tárgyalta az előző tanács – és ez alatt nemcsak a tanács-házi dolgozókat értjük. Napirenden tartotta ugyan a legfontosabb kérdéseket, de tényszerű előrehaladás alig történt. A település legnagyobb gondja a nitrátos ivóvíz, a telefon és a csatornázás volt.

Május 3-án pénteken a Mariaszéki átmeneti nyughelyéről a Bazilika kriptájába költöző, Mindszenty József bíboros hercegprímás földi maradványait kísérő menetet Esztergom előtt utoljára Táton fogadtak.

Május 26-án a pincegazdák a Mély út fölött felépítették az új Orbán kápolnát, és a két társközséggel közös ünnepet tartottak. Június 30-án az utolsó szovjet katona is távozott hazánk földjéről. Július 24-én a sikeres pályázatról szóló levél érkezett a polgármesteri hivatalba. Ennek nyomán közel 23 millió Ft-nyi támogatás igénybevételel elkezdődhetett az ivóvíz biztosítását célzó 19 millió Ft-os nagyberuházás, emeletráépítés a községi iskolánál, és a nagyközség megvásárolhatta az új fogorvosi székletet is. A víztorny 52 méter magas tornyáról július 29-én került le a háromméteres vörös csillag, ami akkor nem is annyira a polgármestert, mint inkább Für Lajos hadügyminisztert igazgatta. 1991. augusztus 1-jével dr. Marosi István körzeti orvos vette át dr. Marosi Károly főorvostól a körzetet.

Augusztus 6-10. között Tátnál hatalmas árvíz vonult le a Dunán. Az alvén az Arany János utcát fél méter magasságú víz borította. A tokodi útnál alulról a Malom patak, a Sás ároknál felülről támadott volna a víz Kertvárosra. Az Újtelep Esztergomi útját két sor magasságban védték a homokzsákok. Az 1965-os nagy árvíz 740 cm-es szintjét a mostani csak megközelítette a maga 712 centiméteren történt tetőzésekkel. Augusztus 16-án II. János Pál pápa a táti lakosok által is figyelemmel kísért történelmi látogatást tett Esztergomba.

Augusztus 30-án, péntek este a táti gazdák és leszármazottai először tárgyaltak a kárpótlásról. Ennek a dolognak a jelentőségét igazán csak az tudja átérteni, akinek annak idején elvették a földjét. A polgármester és a gazdák külön harcot vívtak a termelősövetkezet képviselőivel. Ennek ellenére alig sikerült a jobb földekből valamit is visszaszerezniük. A legfontosabb terület a Mogyorósi út Nyerges felőli oldala volt, mivel ez néhány évtized múlva építési területté válik. Hegedűs László TSz elnök-igazgatónak nagy szerepe volt abban, hogy a sportpálya melletti szép terület a községnek jutott, és a Magtár mögötti rész is visszakért a település tulajdonába. Miután nem volt reális piaci ár, ezért a „liciteléssel” operálhattak a kárpótoltak. A termőföldnél a kár mértékét úgy kellett megállapítani, hogy egy aranykorona érték ezer forintnak feleljen meg. Augusztus 29-én a Szénbányák Vállalat-

tal folytatott tárgyalások eredményeként 37 telefonállomással gyarapodott Tát. De ekkorra megérkezett Siklós Csaba miniszter levele is, melyben jelezte, hogy a MATÁV mellett új lehetőséget kínálnak majd a közeljövőben belépő koncessziós területek.

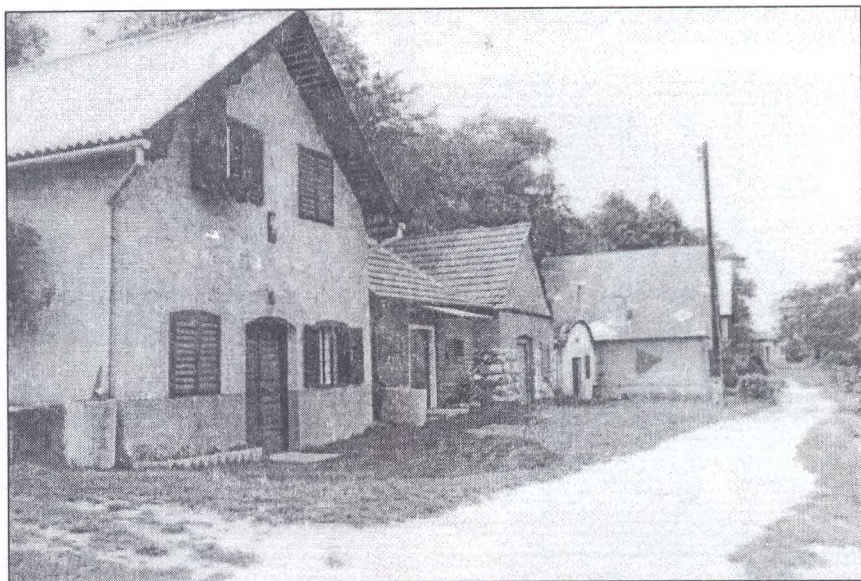

78. Tát Nagyközség Önkormányzata 1990 – 1994.

Az első szabadon, szavazattal választott képviselők és a jegyző. Első sor, balról-jobbra: Papp József, Tokai Lászlóné, Emmer Józsefné (jegyző), Kátai Ferenc polgármester, Pothorszkiné Aubéli Angéla, Székely Gyuláné, Lacza István, Farkas József; második sor, balról jobbra: Jekkel Péter, Rózsahegyi György, Radanovics Ottó, Mechler István, Szenes Lajos, Szabó József. Hiányzik: dr. Marosi István

Szeptemberben „helyi kárpótlásként” a templomtól számított második házat, a kántorházat visszakapta a táti egyházközség. November 29-én a 100 éves Almásfüzítő - Esztergom vasútvonalat ünnepelték. Az erre az alkalomra beállított aranyvonat Táton is áthaladt. Újtelepen orvosi szoba nyílt. A település lakói a templomban szép falukarácsonyi ünnepséggel búcsúztak az első szabad „rendszerváltó” évtől.

Az önkormányzat ekkor 137, 7 millió Ft-ból gazdálkodott. Tizenegy év után a Falu iskolásai is újra együtt lehettek az ősi iskolában, nem kellett már a volt pártházba – a mostani népházba járniuk. A képviselő testület a lehetséges öt helyi adó közül csak az

79. A legrégebbi pincesor, a már átalakított présházakkal 1985-ben

80. A pincéknél emelt Orbán kápolna. 1991-ben újjáépítették a táti iparosok

81. A Tati Kis-Duna 1990-ben

82. Az 1991. évi augusztusi árvíz az Arany János utcában

iparüzési és kommunális adót vetette ki. 1992. március 12-én Vermes László johannita és Lentulay György máltai lovagok vezetésével tárgyalások kezdődtek egy szeretetotthon megépítésének lehetőségéről. Február 17-én dr. Farkas Gabriella az MDF elnökhelyettese jött el a következő kárpótlási tárgyalásra. A 10-es út és a Duna ügyeit intézendő Tátra látogatott a Közlekedés, Hírközlési és Vízügyi Minisztérium politikai államtitkára. Barsiné dr. Pataky Etelka. Május 2-án új helyen, a település „központi tengelyén”, a falut a Kertvárossal összekötő gyalogút mellett kapott helyet a vasúti megálló. Június 21-én a nagyközségbe látogatott Mécs Imre, az SZDSZ vezető személyisége, valamint Gyimóthy Géza, a Független Kisgazdapárt alelnöke. A település legnagyobb eredménye és ünnepe a hét éves problémát okozó nitrátos víz kérdésének megoldása volt. A közel 50 millió Ft-os beruházás másfél év alatt készült el. Az új vízmű a Dunánál lévő parti szűrőszű kútak vizét a tokodaltárói bányából nyert karsztvíz betáplálásával javította fel. Augusztus 19-24. között, a zenekari kapcsolatok révén a németországi Söhnstetten tűzoltói tűzoltóautót adományoztak a nagyközségnek. Ebben a hónapban alakult meg Szabó József lokálpatrióta képviselő kezdeményezésére a Helytörténeti és Értékmentő Alapítvány.

Október 23-25. között a polgármester vezetésével küldöttség utazott a Hessen tartományban lévő Frankfurtból 60 km-re fekvő Buseckbe. E látogatás sikere megalapozta a később hivatalossá vált partnerkapcsolatot.

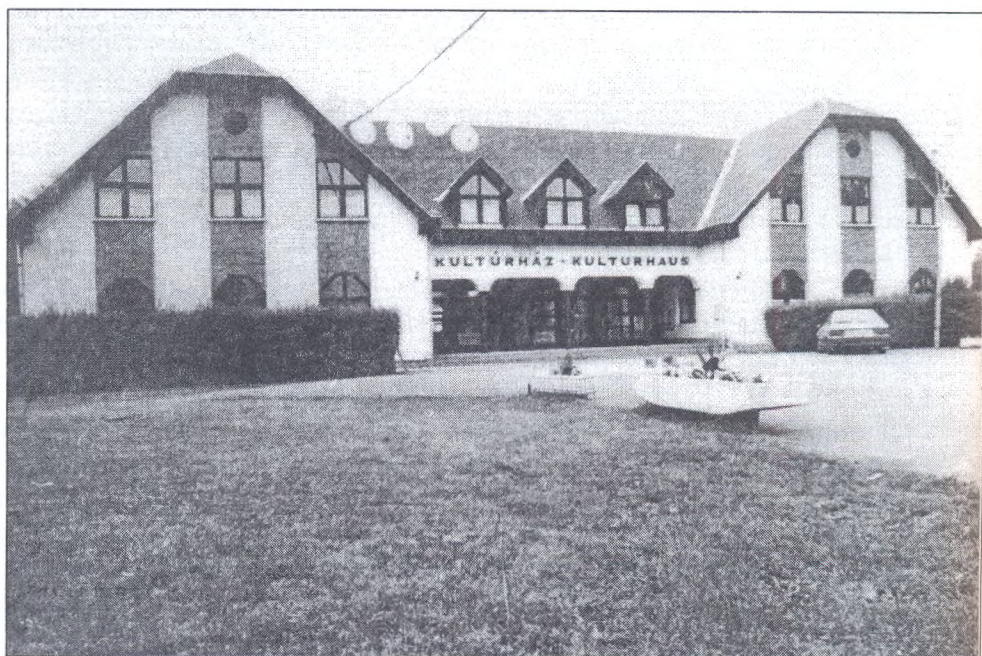
A Helytörténeti és Értékmentő Alapítvány munkájának eredményeként november 1-jére Mindenszentek napjára felújították az első világháborús emlékművet. Az átadási ünnepségre meghívott Habsburg Ottó a Pán Európa Parlament egyik vezető személyisége, levélben küldte el gondolatait: „örülök annak, hogy a táti polgárok megemlékeznek hősi halottainkról. Annak a nemzetnek, mely elfelejti múltját, nincs jövője. Ma, amikor Magyarország újult erővel építi jövőjét, rendkívül fontos, hogy tudatosítsuk azt a történelmi talajt, amelybe gyökerei visszanyúlhatnak. Ebben az értelemben kívánok sok sikert és kérem Isten bőséges áldását Tát községére.”

November 8-án magasrangú egyházi és világi személyek jelenlétében került sor a Szent György Szeretetotthon és Szent János Ispótyal alapkövének letételére. A 80 cm-es nemesfém urnában – mely a bejárattól egy méterrel balra fekszik – a kor történetének szöveges dokumentumai kaptak helyet.

Decemberben elkezdődtek a több mint 200 millió Ft. ráfordítást igénylő szennyvízcsatorna hálózat (Falu – Újtelep) és a szennyvíztelep megépítésének munkálatai. Az ÁRT (Általános Rendezési Terv) elkészítésére ugyanakkor 700 ezer forint összegű támogatást kapott a település, a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztériumtól. Megépült a temető kerítése a régi díszsorig, tehát egész területének a feléig. A munka befejezésére 1994 szeptemberének végén került sor. Ebben az évben sokan hunytak el a település legidősebb lakói közül [Rózsi Jánosné (1898), Mécs Ferenc (1898) Tát utolsó hivatalos Kis-Dunai révésze, Páldi Mártonné (1898), Tisch Márton (1900), Schiller Sebestyén (1902), Janositz Józsefné (1902), Pásztó Gyula (1902), Pozsonyi Károlyné (1903), Molnár Sándorné (1903)].

A település önkormányzata az 1993-as észrendő költségvetése szerint 170,8 millió Ft-

ból gazdálkodott, ebből a saját forrás 13,2, az állami támogatás 81,6 millió Ft. volt. Ebből az óvodákra 20,9, az iskolára 30,9, a Könyvtárra és a Zeneiskolára 7,5 millió Ft-ot, az önkormányzati feladatokra 46 millió Ft-ot fordítottak. A fejlesztésre a sok sikeres pályázat eredményeképpen 65,4 millió Ft. jutott. A község vezetése tervszerűen és a költségvetési lehetőségeket betartva előbb a csatornahálózat kiépítéséhez fogott, hisz erre céltámogatást is nyert. Az újtelepi és a falusi lakosok egy része azonban gáztársulás szervezésébe kezdett.

83. A táti Kulturház. Felépült 1990-ben

A hatalmas földmunkák nyomvonalai – víz, csatorna, gáz – így egymást keresztezték. Várniuk kellett volna egy évet, mint ahogy a kertvárosiak tették. Itt ugyanis tervszerűen minden házhoz kiépülhetett a csanak, míg a lakossági kapkodás miatt ez Újtelepen és a Faluban nem sikerült.

Júniusban a koncesszióban gondolkodó a japán-magyar NOMURA bankházzal, az osztrák ALCATEL-lel és az US Telecom East-el (Keleti parti Telefontársaság) kezdődtek tárgyalások a térség telefonnal történő ellátását illetően. Dr. Török Istvánnak, Dér Jánosnak és Takács Tibornak, a Dorogi Szénbányák Vállalat „infrastrukturásainak” („bányatelefonosok”) és a bátrabb polgármestereknek köszönhetően megteremtődött annak lehetősége, hogy mindössze 15 000 Ft. befizetése ellenében egy vonalhoz juthassanak az igénylők. November 11-ére 647 jelentkezővel létrejött a telefonszerződés.

1990-ben még ötven telefon sem volt Táton. Ugyanebben a hónapban új „templomtorony-sisak” készül. A kereszt alatti 50 cm átmérőjű gömbben a korszak eredményeit tartalmazó dokumentumok kaptak helyet. Augusztus 20-án, Szent István napján, címer és zászlószen-telés volt a templomban. A címerben a Duna vonalával megosztott pajzson a János lovagok pecsétnyomójának isteni báránya és a nyolcsarkú ezüstkereszt (johannita-máltai kereszt) kapott helyet.

Október 1-jével dr. Mosonyi Anna vezetésével megalakult az új gyermekorvosi körzet. A község lakóinak, de főként az időseknek nagy bánatára a kivitelező dorogi STRUKTÚRA RT nem tudta télre tető alá hozni a szeretetotthont.

A TÁTI Walzer 1993. december 3-i számának adatai szerint Tát lakóinak száma 5440, ebből nő 2785 fő, fiatalkorú 1111, nyugdíjas 1053. Tárgy év október 31-ig 74-en születtek és 67-en haltak meg.

Az intézményeknél a felnőtt és gyereklétszám: a Faluban lévő iskolába 189 tanuló járt, a pedagógusok és az egyéb feladatokat ellátó munkatársak száma 26 fő, ugyanitt az óvodát 78 kisgyermek vette igénybe, az óvónők és egyéb alkalmazottak száma 15 fő.

84. A gáz, a telefonvonalak kiépítése, csatornázás az Újtelep elején, az 1990-es évek elején

A kertvárosi iskolába 328 tanuló járt, a pedagógusok és egyéb alkalmazottak száma 36 fő. Ugyanitt az óvodát 153-an vették igénybe. Az óvónők és az egyéb feladatokat ellátók

száma 26 fő. A Községi Zeneiskola 149 növendékét 10 zenetanár oktatta. A kultúrházban 9-en, a községházán 18-an az Öregek Otthonában 9-en, az egészségügyben 16-an dolgoztak. Az MgTSz dolgozói létszáma 210 fő, a Malomé 66, a Tűzoltó ISZ-é 45 fő volt. A vállalkozásokban 109-en ipari, 167-en kereskedelmi tevékenységet folytattak. A vendéglátóhelyek száma 30. A lakosság ellátását 27 élelmiszer és 21 egyéb üzlet biztosította. A munkanélküliek száma 580, jövedelempótló támogatásban 70 fő részesült. Az önkormányzat 143 bérletét a benne lakók vásárolták meg. A kárpótlás folytán több mint félszáz gazda összesen 243 ha, 5313 m² szántót, szőlőt, erdőt és legelőt magában foglaló földterületet kapott vissza, 4971,67 AK (aranykorona) értékben.

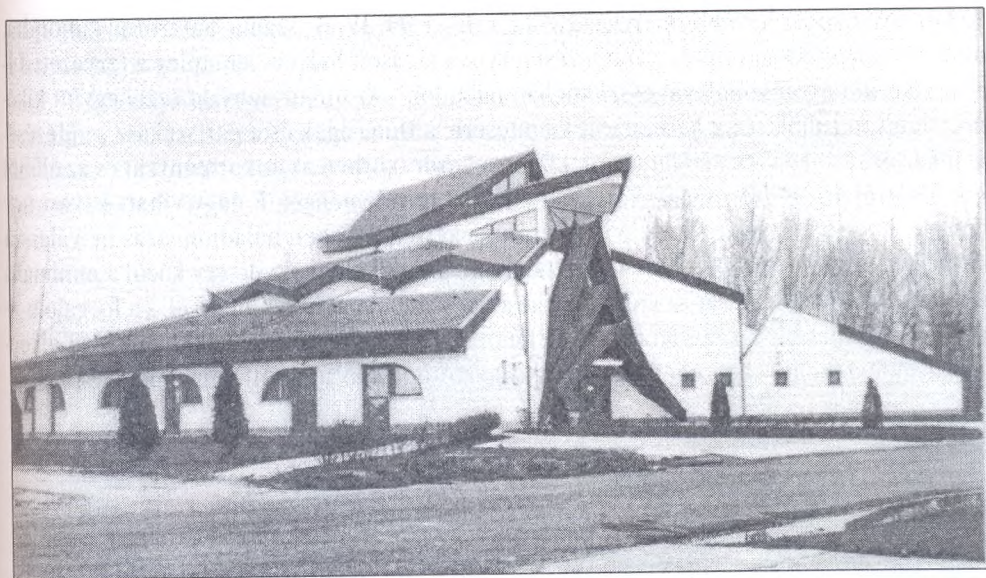
1994. május 8-án kerül sor az esedékes országgyűlési képviselőválasztásokra. A kilenc induló párt jelöltjeiből az első három eredménye: Zatykó János (MSZP) 1137, Gelencsér Géza (SZDSZ) 703, Siklós Csaba (MDF) 466.

Szeptember 25-én dr. Borsa Mihály kanonok, plébános atya tartotta aranymiséjét a templomban. Megtörtént a temető teljes körbekerítése a Németh-féle porta telkéig. Október 23-án, a nemzeti ünnepen posztumusz díszpolgári címet kapott: Besey Sándor iskolaigazgató, Kostyál János iskolaigazgató, Lóska László több civil szervezet egykori vezetője, és Rajos Illésné Tóbl Gizella, a település utolsó bábaasszonya.

Az október 11-i helyhatósági választások előtt püspökkari levél érkezett. A baloldali országos választások győzelme láttán az egyházi vezetés fontosnak tartotta a helyhatósági erőviszonyok alakulását. E körlevél, mely szerint: „jól gondoljátok át és beszéljétek meg... jellemes, becsületes, ha lehet vallásos, legyen a jelölt” és a végső felszólítás „és menjetek el választani!” későn jött.

A táti helyhatósági választások nem követték a tavaszi parlamenti választások a példáját. November 11-én mutatkozott be a 39 képviselőjelölt és a négy polgármesterjelölt. A választás december 11-én volt. Az országos választásokon megbukott MDF nevében induló polgármesterjelölt, 1667 szavazatot, az összes szavazat 75,12 %-át kapta. Mögötte végzett Rózsavölgyi Károly, egy idegenforgalmi KFT ügyvezetője 13,65%-al; 303 szavazattal, Szabó Lajos vállalkozó 6,44 %-al; 143 szavazattal és Kostyál János ingatlanközvetítő 4,77%-al; 106 szavazattal. A 13 képviselőnek több mint fele, összesen hét, kicserélődött. Az alakuló ülésre december 20-án került sor.

A Táti Walzer ötödik évfolyamának november 22-én megjelent 2. száma arról tudósított, hogy Kertvárosban befejeződik a gázvezeték-hálózat kiépítése, a szerződő 22 település telefonnal történő ellátása várhatóan 1996-ra valósul meg. Az 1994-es esztendő nagyközségi költségvetése 344,9 millió Ft. volt (1990-ben 95,3 millió!). 1990-ben az oktatásra 32,6 millió Ft-ot költött a település, 1994-ben 79,2 millió Ft-ot, a szociális feladatokra szánt összeg 1990-ben 5,5 millió Ft-ot, míg 1994-ben 21,8 millió Ft-ot tett ki. Az önkormányzati feladatok ellátására 1990-ben 9,8 millió Ft., 1994-ben 27 millió Ft. állt rendelkezésre. A fejlesztésre és beruházásra az 1990. évi 25,8 millió Ft-tal szemben majd nyolcszor annyit: 196,9 millió Ft-ot fordíthattak 1994-ben. 1995. március 23-án a majdani testvértelepülés, Buseck képviselőjében nagy létszámú küldöttség érkezett Tátra.

85. Az 1995. október 6-án megnyílt Szent György Szeretetotthon és Szent János Ispotály

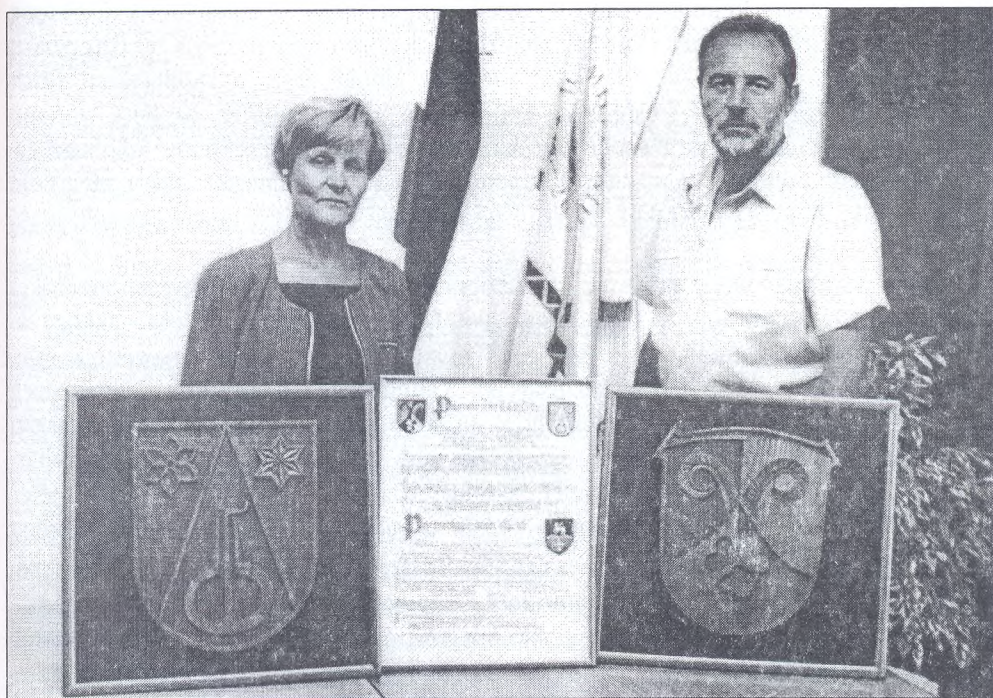
86. Az intézmény munkatársainak egy része. Első sorban a vezetők: balról jobbra Marosi Lórándné gazdasági vezető, Kátai Ferenc igazgató, Benedek Lászlóné főnővér

Néhány nappal később, március 28.-án a 13/4/95. IV. 5. számú határozat kimondta, hogy: „az árvízvédelmi töltés a rendezési tervben javasolt helyen, lehetőleg a tervezett 11-es út elkerülő nyomvonalával összhangban haladjon”. Az önkormányzat ezzel együtt kikötötte, hogy kerüljön sor a kerékpárút kiépítésére, a Duna-ágak és a partszakasz rendezésére, a kártérítési igények kielégítésére. Ebben a kérdéskörben az önkormányzat és az előbbi terv ellenzői közös szórólapon kérték ki a lakosság véleményét. E nagy vihart kavart ügy lényege, hogy a községet elkerülő út ne a Duna-kertek végében haladjon, azaz ne válassza el gát a falut a szép Kis-Dunától. A számtalan mellette és ellene szóló érv közül a minimális többségű képviselői akarat az volt, hogy az árvízvédelmi gát is készüljön el, s a forgalom se legyen elviselhetetlen a táti Fő utcán. Az külön előnye volt a többség által képviselt elképzelésnek, hogy teljes egészében állami költségvetésből valósulhatott volna meg.

87. Barátkozás a leendő partner települések Buseck (Németország) és Molln (Ausztria) képviselőivel 1995-ben. A képen balról-jobbra: Gerhard Weber „megyei” képviselő. Walter Kühn polgármester és felesége (Buseck), Kátai Ferenc polgármester (Tát), Erich Dirngrabner polgármester, és Heidelinde Mitterbauer alpolgármester asszony (Molln)

A Helytörténeti és Értékmentő Alapítvány áldozatos munkájának köszönhetően április 2-án, az 50. évfordulón került sor a község második világháborús emlékművének felavatására. A harangot idéző emlékműre „Életüket adták a hazáért” felirattal felkerült a hősi halottak névsora. Külön sorban kaptak helyet a polgári áldozatok: „Polgári áldozatainak emlékére” felirattal. „Emeltette Közadakozásból a Táti Értékmentő Alapítvány, a Polgármesteri Hivatal és a Hozzátartozók. Anno 1995.”

88. A Buseck – Molln – Tát partnerkapcsolatát szentesítő oklevél (Urkunde), középen. Bal-oldalon Molln, jobb oldalon Buseck címere. A háttérben Szabóné Rajos Valéria pénzügyi csoportvezető és Kárpáth István falugazda

A háború ötvenedik évfordulójáról a szovjet hősi emlékműnél megemlékezést tartottak Tát polgárai. Az eseményt megtisztelte jelenlétével az Orosz Köztársaság Nagykövetségének titkára is. Május 21-22.-én ismét látogatást tett Táton Buseck vezetősége. Ez alkalommal velük érkeztek az osztrák Molln (Linz-től délre fekvő település), a majdani testvérváros vezetői is. A mollniak és a buseckiek már régebben partnerkapcsolati szövetségben voltak egymással. Nyáron új padlózatot kapott a templombelső. Nagy kár, hogy idő hiányában nem készülhetett kutatóárok. Ennek segítségével bizonyosan sikerült volna fellelni a mostani, sorrendben hatodikként épített-átalakított templom Árpádkori elődjének alapjaira. A

levert vaspálcikák lazább, olykor tömörebb talajszerkezetet érzékeltek, de hatvan cm mélységig sehol sem ütköztek kőalapba.

A „testvérkapcsolatra” való készülődés jegyében szeptember 21-24-én egy teljes buszküldöttség utazott Buseckbe, Oppenrod településrész 750 éves évfordulójára mely visszaútban Mollnba is betért. A németek részéről: Gerhard Weber megyei és helyi képviselő; a majdani baráti társaság elnöke, Walter Kühn polgármester, Reinhold Stein városházi hivatalvezető, Frank Müller tűzoltóparancsnok, Jürgen Kremer tűzoltóparancsnok helyettes és felesége Silvia, Erhard Reinl képviselő, a későbbi polgármester; az iskolák és a tűzoltóság vezetői, tagjai, Karl Doberauer városházi, pénzügyi csoportvezető, Hans Dieter Ottersbach oppenrodi előjáró, ki később a baráti társaság elnöke lesz. A mollniaknál Erich Dirngrabner polgármester, Heidelinde Mitterbauer alpolgármester asszony, Johann Prentner képviselő, Bernhard Werner városházi csoportvezető, Franz Steiner iskolaigazgató, a tűzoltóság vezetői, és a zenekar a kapcsolatfelvétel szorgalmazói. Akkor még nem gondolta senki, hogy az osztrákok házat, a németek három hegyi pincét vesznek majd Táton.

Október 6-án nagy világi és egyházi asszisztencia kíséretében ünnepélyesen átadták a Szent György Szeretetotthont és Szent János Ispotályt. 1992. november 8. óta – akkor rakták le az alapkövet – számtalan nehézség, gond, néha már végveszély is fenyegette az építkezést. Az épület átadásáról beszámoló újságcikk „Vannak még csodák Táton...” címet viselte. Végeredményben valóban csoda volt, hogy a tönkrement és tönkretett Szénbányászati Tröszt utolsó, egyik szintén agonizáló részegysége négy igazgató és több művezető váltással be tudta fejezni az épületet. A főépület: 36,6 méter hosszú, 42,4 méter széles, 13 méter magas, 1370 m² alapterületű. Léghőbmétere 5280. Az aula 124 m², az ökumenikus kápolna 72 m². A lakók számára 15 db, 23,2 m²-es egy vagy kétszemélyes, 16 db, 21,2 m²- kétszemélyes, és öt db, négy ágyas 23,4 m² alapterületű betegszoba készült. A 2000. jubileumi millennium évre a mosodával, két garázzsal, kazánházzal, és a később szerelt lifttel az 54 millió Ft. költségvetési tervvel indult beruházás 100 709 850 Ft-ba került. A hetven fő elhelyezését biztosító intézményt huszonhárom fő működteti.

1995. november 17-én Szivek Ferenc esztergomi nagyvállalkozó és kereskedő, az egykori Halászkert helyén megnyitotta az Öreg Halász éttermet, Tát legnagyobb és legszebb vendéglőjét és szállodáját. Az Öreg Halász névre keresztelt nádfedeles vendéglő gyakran készletig megállásra az átutazókat.

Lentulay György máltai lovag, a szeretetotthon építésének segítője és szorgalmazója, november 20-án egy nagy kamionnal szállított berendezési tárggyal és felszereléssel gazdagította az otthont. A busecki-mollni-táti baráti társaság, a református johannita lovagok és a katolikus máltaiak többször segítették adományaikkal a községet.

A következő évnek – 1996-nak – legnagyobb eseménye a Millecentenárium (896-1996) volt. Tát polgárai éltek a lehetőséggel. Május 4-5-én nagy ünnepségek kerültek megrendezésre itt a Kis-Duna mentén. Május 4-én szombaton a temetőben, egykori nyughelyükön felszentelésre került a II. világháborúban elesett osztrák és német katonák emlékoszlopa. A települések vezetői az ezerfős nagy körsátorban aláírták német busecki és az osztrák

mollni testvérkapcsolati szerződést. Másnap, május 5-én a XI. Megyei Nemzetiségi Napok megnyitójára került sor, ötven táncos, énekes és zenekaros amatőr művészeti csoport felvonulásaival és szereplésével. Az ünnepség díszvendége dr. Hegyesiné Orsós Éva államtitkár asszony volt. A sátorban ünnepi szentmisét celebráltak, majd a nemzetiségi együttesek gálaműsorát az esti nemzetközi polka-parti fejezte be.

Augusztus 4-én dr. Borsa Mihály kanonok, táti plébános 52 évi oltárszolgálat és 31 év iteni lelkipásztorkodás után búcsúzott a település lakóitól. Ezt követően előbb a táti szeretotthon, majd 1998. január 28-ától a székesfehérvári papi otthon lakója lett. Az ő munkásságát dicséri az új plébánia, és a templom általános külső, belső renoválása.

Az év vége felé, miként a többi önkormányzatnál, itt is sor került a megyei vagy annál is nagyobb jelentőségű, de a nagyközsége is érintő Kft-ék és Rt-ék részvényeinek értékesítésére.

Így 1996-ban a Pharmacem (gyógyszergyártó cég) részvények 4,2 millió Ft-ért, 1997 tavaszáig az ÉGÁZ részvények 19,2 millió Ft-ért, az ÉDÁSZ részvények pedig 12,4 millió Ft-ért keltek el. Június 29-én a Tokodot is ellátó új plébános, Varga Miklós Péter tartotta ezüstmisét (25 éves papi szolgálat).

Július 8-11-e között ismét árvízzel fenyegetett a Duna. A szintjelző 646 cm vízmagasságot jelzett. (1965-ben 740 cm-t, 1991-ben 712 cm-t.) Augusztus 14-én a kultúrház és a zenekar közreműködésével nyert pályázati pénzen a kultúrházban hétszázezer forintért német nemzetiségi szoba felavatására került sor. Az év Táti Walzere 1997. január 24-én jelent meg a Komárom-Esztergom Megyei Hírlap önálló oldalán. Az elemző cikkben többen is megszólaltak. Az érdeklődők arról olvashattak, hogy: hamarosan bekövetkezik a két iskola egyesítése. A polgármester bejelentette, hogy korábbi ígéretéhez híven harmadszorra nem indul a választásokon, és melegen ajánlja minden táti polgár szíves figyelmébe, mint utódot Szenes Lajos alpolgármestert. Értékeltek a Fő utca, a volt Bécsi út rekonstrukcióját, és szó esett az elkerülő útról, arról, hogy hol épüljön az árvízi gát. Közben Buseckben új polgármestert választottak Erhard Reinl személyében, ki régi jó ismerőse a tátiaknak.

Az 1998-as esztendőről a Táti Walzer IX. évfolyamának első száma, mely húsvétkor jelent meg, arról tájékoztatta az olvasókat, hogy a település tervezett költségvetése 310.276.000 Ft. A helyi adókból 13 millió, személyi jövedelemadókból 70,8 millió Ft. és az állami támogatásból 125.600.000 Ft. a várható bevétel. A intézményekre 167,7 millió, önkormányzati feladatokra 57,8 millió, felújításra 4,7 millió, beruházásra 8,9 millió Ft. jutott. Az ez évi második szám augusztus 13-án jelent meg a Komárom-Esztergom Megyei Hírlapban. Szerkesztője Szenes Lajos alpolgármester. Ebben a számban köszönt el választóitól az előző két ciklusban működő polgármester és Emmer Józsefné jegyzőasszony, ki huszonhárom év után búcsúzott a közigazgatástól.

Az év legnagyobb eseménye a két választás volt. Az országgyűlésre május 10-én és 24-én került sor. Ha nem is sokkal, de győzött a most már jobbközépnek számító FIDESZ-Kisgazda-MDF koalíció, és megbukott a bal-liberális kormány. Táton viszont az MSZP győzött és ismét Zatykó János lett az országgyűlési képviselő. Október 11-én Harrach Péter

szociális és családügyi miniszter látogatott el a szeretetotthonba. Szobrot avattak a temp-lomparkban, az egykori lourde-i barlangban lévő Magyarok Nagyasszonyát.

A helyhatósági választáson Szenes Lajos alpolgármester mellett független jelöltként Németh Péter indult. Ám mindenki tudta, hogy a pártok felségjelzése nélkül induló jelöltek mögött a jobb és baloldal sorakozott fel. Október 18-án Szenes Lajos 1106, Németh Péter 572, a 25 képviselőjelölt közül az első 1173 szavazatot, az utolsó 139-et kapott. A testületet alkotó 13 testületi tag névsora a következő: dr. Marosi István, Kátai Ferenc, Mechler István, Horváth István, Simon János, Turi Lajos (alpolgármester), Papp István, Rózsahegy László, Mechler József, Lacza István, Schmidt László, Keil Attila, dr. Tassaly János. Az új jegyzőasszony Dérné dr. Varga Katalin, akit a volt polgármester és a mostani együttesen kért fel. Itt jegyezzük meg, hogy 1998. január 18-án – első alkalommal – egyházközségi képviselő tagokat is választanak. Elnökük Szabó Mihály kőműves vállalkozó mester lett.

A két iskola igazgatója Horváth István, első helyettese Simon János, a községi iskolát másik helyetteseként Bodnár Sándor irányítja. Az egyesített két óvoda vezető óvónője Kishonti Lászlóné, helyettese Radanovics Ottóné. A kultúrotthon igazgatója Kátai Ferencné lett. A zeneiskola igazgatói posztját Inokay Zsomborné töltötte be. A szeretetotthon vezetője e sorok írója. A Magyar Köztársasági Arany Érdemkereszt kitüntetés birtokában nyugdíjba vonult az 1957-től itt tanító Papp József, aki 1970-től volt a kertvárosi iskola igazgatója.

Az 1999-es év költségvetési tervezetével kapcsolatban a község vezetése jelezte, hogy az országos mutatók szerint az infláció várhatóan 10-11 % lesz, ám a dologi kiadások csak 5 %-al, az átlagkeresetek 13,1 %-al növekedhetnek. A pedagógusok bére 16%-al, más közalkalmazottaké 14,1 %-al emelkedhetnek.

Az 1999. február 9-ei könyvvizsgálói jelentés szerint „az önkormányzat bevételi forrásai korlátozottak”. A kiírásra került egyesített óvodák vezetői pályázatát Kishonti Lászlóné, a kultúrház vezetői pályázatát, az a hét év távollét után visszatérő Kátai Ferencné nyerte meg, aki korábban 22 éven át volt a TÁTI Kultúrház igazgatója. A település költségvetése 346,3 millió Ft, melyből a bér és járuléka 180,5 milliót tett ki. Beruházásra és fejlesztésre 21,6 millió jutott. Ebből futotta az útfelújításokra – főleg Kertvárosban, de jutott a falu utolsó három nem portalanított útjára is. Szenes Lajos polgármester valóban érezte, az „építés után jöjjön a szépítés”. A Falu és a Kertváros összekötő útját a Vasút közíge igen szép „viakolor” burkolattal látták el. Elkészült Kertváros Bajnai útjánál lévő járdája is. A kertvárosi iskola tetőszerkezete – 41 év után – teljes felújítást kapott. Ebben az időben az Esztergom-Nyergesújfalu kistérségi szövetségnek Tát polgármestere volt az elnöke, aki egyben a Komárom-Esztergom Megyei Közgyűlés környezetvédelmi bizottságnak is tagja volt.

A március 30-ai testületi ülés megvitatta a település 2002-ig előre tekintő gazdasági programját: az önkormányzati feladatrendszert, a pénzügyi feltételeket, gazdálkodási műveleteket, a településfejlesztést, a humánpolitikát, a vagyonhasznosítást s a kapcsolatrendszert.

A polgármesteri hivatalban Dérné dr. Varga Katalin lett a jegyzőasszony, aki az új polgármesterrel (volt alpolgármester) együttműködve megkezdte a korábbi rendeletek átvizsgálását és korszerűsítését.

Nem esett szó még a közmeghallgatásokról, a falugyűlésekről, melyek mindig érdeklődésre tartottak számot. Ezeken a legkomolyabb problémák mellett mindig lehetett hallani a „mindenfélével előhozakodók” bombasztikus témáiról is. A személyeskedésektől és politikai csatározásoktól sem mentes gyűlés Táton mindig hozzátartozott a normális közélethez.

A június 29-i testületi ülésre Horváth István iskolaigazgató majdnem húszoldalas, alapos beszámolót készített, a jegyzőasszony pedig az 1997. január – 1998. szeptember közötti időszakról adott pontos elemzést. Érdemes megjegyezni, hogy az egész országban csak Táton olvasható olyan a felírás a polgármesteri hivatal homlokzatán, mely szerint: „A község háza”. Nyomatéku­l szolgál az „a” határozott névelő, mely azt jelenti, hogy ez a ház nem a hivatalé és nem az ott dolgozóké, hanem a település egészéé. A feliratot illető szándék az előző polgármestertől ered, ki szerette volna, hogy a község házá­nak dolgozói emberbaráti tisztességgel, és nem bürokrata és irodista módon lássák el feladatukat.

November 16-án a testületi ülésen már eldöntöttek látszott, hogy a volt Dunamenti Szolgáltató Kft-t (több községgel közösen létrehozott szemétszállítási cég), illetve annak törzstőkéjét a REM tatabányai KFT licitálás után megvásárolja és így új gazdasági egység végzi majd a szemétszállítást Táton. Az év végével a helyi Elektrovill 82' KFT, a volt pártház belső tatarozása után, felváltva az előtte lévő vállalkozót, ismét élelmiszerboltot üzemeltetett a településen. Közben szinte észrevétlenül elérkezett a 2000. év mely nagyon szép falukarácsonnyal és szilveszterrel búcsúzott és indult a kultúrházban. A gyertyafényes vacsorát fővárosi művészek, és a táti fiatalok szalontánca szépítette. Mindenki átélhette az ünnepélyes hangulatot, és a pillanat különlegességét. A kétezer éves kereszténység és az ezeréves Magyarország létét, a század- és ezredfordulót nem minden emberfiának adatik megélni. Természetesen ismert a tizedik évébe lépő rendszerváltó Magyarország minden problémája. Kaptunk is ízelítőt mindebből február 3-án, amikor Szenes Lajos polgármester közös gondolkodásra hívta a község lakosságát az utcanévek megváltoztatását illetően. A majdnem „falugyűlés” indulatoktól sem volt mentes, noha a jelenlevők száma még kétszáz főt sem érte el. Azt a munkát, amit mindjárt 1991-ben kellett volna elvégezni, azt közel tíz évvel később már kicsit nehezebb. Hiába volt az érvelés, hogy az utcanév változásával kapcsolatos adminisztráció a község­há­zán egyszerre elintézhető, még pénzbe sem kerül, a pártokat képviselő „vezérszónokok” még népszavazást is követeltek e kérdésben. A jelenlevők többségének megfelelőbb volt a Dobi István, mint például a Tó utca.

Az „ezredforduló” költségvetését február 28-án tárgyalta a képviselőtestület, s 412,8 millió Ft-ban határozta meg azt. Az intézményi kiadások a következők voltak: iskolák 96,8 millió, óvodák 48,4, szeretetotthon 58,8, zeneiskola 9,4, kultúrház-könyvtár 9,7 millió Ft. Kommunális célokra 30,4, a szociális juttatásokra 38,4, egészségügyre 7,8 millió Ft. jutott. A hivatal működése 48 millió Ft-ba került. A beruházások összegét 10,3, a fejlesztéseket 19,2, a felújításét 13,8 millió Ft-al tervezték. Az önkormányzathoz ekkor 146 főfoglalkozású köztisztviselő és közalkalmazott tartozott. Ezen a testületi ülésen került elfogadásra a köztisztaságról és a szilárd hulladék kezeléséről szóló rendelet. A házaktól szállított szemetet ekkor 120 literes edénnyel – kukával – oldották meg. Ezeket szemétszállító kocsival a

házak elől hetente szállították el, darabonként 85 Ft + ÁFA ellenében.

A havonta tartott képviselőtestületi ülésekből kiemelhető a május 30-án tartott, amelyen a vagyongazdálkodás tárgyalása kapcsán szó esett a település 17 db. nagy ingatlanáról: épületéről, telkeiről, szolgálati és bérlakásairól, szántóiról és legelőiről. Június elejére elkészült a ravatalozó és a hozzátartozó park rendezése, bővítése. Az átalakított épület költségeihez a testvérváros Buseck húszezer márkát küldött. Elkezdődött a kertvárosi iskola homlokzatának felújítása, és szerepelt a tervek között a kertvárosi orvosi rendelők belső tatarozása is. A 2000. év tervei között szerepel a 10-es számú főút második szakaszának – Rákóczi utcától az Árpád utcáig – terjedő rekonstrukciója és legalább öt utcának aszfaltozása Kertvárosban és Újtelepen.

Az ünnepségek sorából az első, s egyben a legnagyobb március 14-én volt a táti temetőben. Ekkor került sor először a háborút követően az ismeretlen 32 magyar katonának állított sírkereszt renoválására. A kinyitott könyvet mintázó síremlék szövege: „Akit a föld rejt, ismeretlen”. Az előtte levő katonasisak utolsó tartozása nagyközségünknek azok számára, akik hősi halált haltak a harcokban. Az 1944. év végén és 1945. elején lévő harcok ismeretlen áldozatainak jelképes temetésénél segédkező, a kor tanújaként még élő két táti polgár szerint az elesettek más nemzetiségűek is lehettek, nemcsak magyar vitézek. A felújított síremlék beszentelését dr. Ladocsi Gáspár dandártábornok, tábori püspök végezte. Az ünnepi program a templomban celebrált szentmisével, fejeződött be. A másik – talán a legjelentősebb – millenniumi program, a Tát-Tokod Pünkösdi Napok volt. E június 9-12-e között megvalósult négynapos program keretében vette át a millenniumi emlékszálót a község vezetése.

Az ünnepség programja a következő volt: A kultúrház előtti téren, a jubileumi parkban felállított, közel ezer főt befogadó sátorban péntek este a Memory Band rock zenekar játszott. Szombaton délelőtt a Magyar Csillagászok Egyesületének elnöke, Ponori Thewrewk Aurél felavatta a huszonöt éves csillagász szakkör vezetője – Szijártó Lajos – által készített „földön álló” napórát. Este az operett csillagainak cigányzenekarral kísért gálaműsora következett, majd hajnalig a tátiak kedvence, a dallamos tánczenét játszó Stramm Party szórakoztatta a közönséget. Vasárnap 9 órakor Tokodon a templomban, majd Táton 10 órakor a sátorban volt a millenniumi zászló átadása. A két fővendég dr. Beer Miklós az új esztergomi segédpüspök és dr. Martonyi János külügyminiszter volt. Délután fúvós-mazsorett parádé következett felvonulással, majd este „show műsor” szórakoztatta a közönséget. Hétfőn délelőtt hallé főzőverseny tartottak, majd délután nemzetiségi folklórműsort. Az estét tűzijáték zárta. A táti címeres emlékérem – melynek alkotója Farkas István helybéli szerszámkészítő mester – kiosztására először került sor. A programot az iskola színjátszói által előadott „István a király” című rockopera, népművészeti kirakodóvásár valamint Ungvári Mihály festőművész kiállítása színesítette.

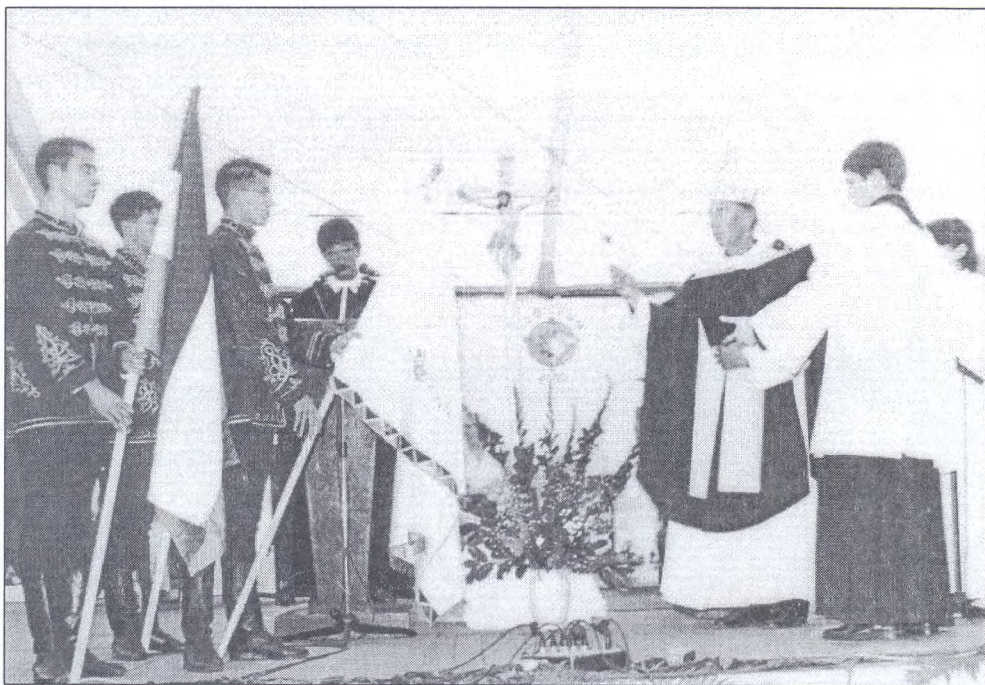
A millenniumi év programjai között szerepel még a nagyszabású kézi kaszás aratőnnep és jármos cséplés (július), augusztus 20-án a templom homlokzatán helyet kapó, Szent Istvánt és Gizellát ábrázoló szobor avatása, szüreti felvonulás, testvértelepülési találkozó Buseck és Molln képviselőivel, s új testvérkapcsolat kiépítése a

szlovákiai Ebbeddel. Az 1956-os forradalom és a mindenszentek ünnepének idejére kiállítás nyílt a Kultúrházban Jósai Sándor hódmezővásárhelyi képzőművész ikon festményeiből. A rendkívüli esztendőtlől pedig egy szép falukarácsonnyal köszön el Tát lakossága.

89. A millenniumi emlékszást várja, jobbról balra: az átadó dr. Martonyi János külügyminiszter és felesége, Hartmann Anna zászlóanya, ny. iskolaigazgató, és a zászlót átvevő Szenes Lajos polgármester és felesége

Ezzel, szinte naprakész a krónika. Midőn 1981-ben – Tát 800 éves jubileumát ünnepelve – a Tát története első kiadása megjelent, úgy gondoltuk, hogy azt ötven évig nem írjuk újra. Most már, tudjuk, hogy a jövőben, számtalan írás gazdagíthatja, Tát történetéről őrzött ismereteinket. S az újabb tanulmánykötetek megjelenésére nem kell több évtizedig várnunk.

90. Tát nagyközség millenniumi zászlaját felszenteli: dr. Beer Miklós segédpüspök, megáldja: Pungur Béla református tiszteletes

6. HIVATALI SZERVEZET, INTÉZMÉNYEK, CIVIL SZERVEZETEK, EGYESÜLETEK, GAZDASÁGI EGYSÉGEK (2000)

Tát Nagyközség 1998-ban megválasztott *képviselőtestülete*: Horváth István, Kátai Ferenc, Keil Attila, Lacza István, dr. Marosi István, Mechler István, Mechler József, Papp István, Rózsahegyi László, Simon János, Schmidt László, dr. Tassaly János, Turi Lajos alpolgármester. Polgármester Szenes Lajos, jegyző Dérné dr. Varga Katalin.

Német Nemzetiségi Kisebbségi Önkormányzat: Először az 1998-as választások eredményeként alakult. Elnöke: Beck Arthur, tagjai: Hauber Ferenc, Pothorszki Lászlóné, Szabó József, Torma Erzsébet.

Polgármesteri Hivatalban foglalkoztatottak száma: 18 fő. A titkárságon Zombori Jánosné, a pénzügyön Szabó Alajosné, Kiss Péterné, Konrád Jánosné, a népesség nyilvántartásban, vállalkozási ügyintézésben, az anyakönyvek készítésében Papp Ildikó, a szociális területen Szachán Jánosné, a gyámügyben Módosné Balinka Gabriella, az adózásban Tor-

ma Istvánné, Keil Mihályné, pénztár-vagyongazdálkodásban Pallangi Istvánné, az építés-
ügyön Bihari Károlyné, Szederkényi Miklós, az ügyfélszolgálaton Hugyecz Ivánné látja el a
feladatokat. A hivatali kézbesítők: Szabó Istvánné, Szilágyi Mihályné, a falugazda Kárpát
István.feladatokat. A hivatali kézbesítők: Szabó Istvánné, Szilágyi Mihályné, a falugazda
Kárpát István.

Tát Nagyközség belterülete 251,4 ha, külterülete 876,6 ha, zártkert 49,6 ha. 1855 la-
kásban 5576 lakos van. A 20 és 60 közöttiek száma 3213 fő. 1999-ben 70 fő a halottak
száma, a születéseké 49. Házasságkötés helyben csak 13 volt. A villany és vízellátás 100 %-
os. A csatornázás 80 %-os. Gáz, telefon, kábel TV 75 %-os arányú. Személygépkocsik száma:
1053 db, és szinte valamennyi „nyugati” gyártmányú. A kutyák száma: 1016!

Iskolák: a falusi és kertvárosi iskola közös igazgatás alatt áll. Igazgatója: Horváth Ist-
ván, általános helyettese Simon János, a falusi iskola igazgatóhelyettese Bodnár Sándor.
Tanulólétszám 502 fő. Az oktatás szaktantermi rendszerben történik, a szakos ellátottság
teljes. A német nyelv tanítása mellett a hitoktatás is folyik. A tanulók igénybe vehetik az
iskolában működő napközi otthont. Az 56 fő felnőtt dolgozóból a pedagógusok száma 43.

A falusi és kertvárosi óvoda egységes szervezetben, Kishonti Lászlóné vezetésével
működik. Helyettese Radanovics Ottóné. Felnőtt létszám összesen 41 fő. Ebből óvónő 15
fő. Az óvodás gyermekek száma 201, a bölcsődés csoporté 14 fő. A német nyelv oktatása itt
is általános.

A Lavotta János Zeneiskola Inokay Zsomborné vezetésével két főfoglalkozású és 8
mellékállású pedagógussal hét tanszakon működik. Tanulólétszám 159 fő.

A Kátai Ferencné vezetésével működő *Kultúrház-könyvtár* munkatársainak száma hét
fő. Itt kaptak helyet a különböző szakkörök; kultúrcsoportok; egyesületek; a helyi kábel Tv
stúdiója; a Német Nemzetiségi Asszonykórus – Dalkör. Ez utóbbit Pothorszki Lászlóné,
Gallyasi Géza vezeti; a mazsorett csoportok, melyek vezetői: Hasenbeck Melinda, Schalk
Tímea; a Szijártó Lajos által vezetett csillagász szakkör; a táti Duna Művészkör (képzőmű-
vész), vezetője: Sziklai Károly. A környék legnagyobb Nyugdíjas Klubjának vezetője:
Istvánfy Jánosné. Itt próbál a Német Nemzetiségi Fúvószenekari Egyesület, amely több
hazai és nemzetközi díj kitüntetettje, programjaik itthon és külföldön is ismertek és elis-
mertek. Vezetők: Bohner Antal, Hauber Ferenc, Rózsavölgyi Károly, karnagy: Zagyi István.
Itt működik még az „Aerobic-Asszonytorna”, vezetője: Pivók Krisztina. A falusi iskolában
lévő csoport vezetője: Ádámszky Sándorné.

A Szent György Szeretetotthon és Szent János Ispótlály 24 fős személyzettel hetven
időskorú számára biztosítja a nyugodt életet. Igazgatója: Kátai Ferenc. Az otthonban mű-
ködik az Idősek Klubja, valamint innen biztosítják a község területén a legszükségesebb
helyeken a szociális étkeztetést.

Egészségügy, orvosi ellátás: a három körzet vezetője dr. Palotai Éva, dr. Tassaly János,
dr. Marosi István. Vállalkozó háziorvosi kisegítő és az orvosi ügyelet vezetője dr. Marosi
Károly főorvos. A gyermekorvosi „körzetet” dr. Mosonyi Anna végzi. Fogorvos: dr. Szőke
Zoltán. A két védőnői körzetben adódó feladatokat Ádámszky Sándorné és Papp Irén oldja
meg. Az orvosi körzeteket egy vagy kétfős asszisztencia segíti.

A gyógyszerári szolgáltatást a Szívós Sándorné vezetésével működő *Borostyán Patika BT.* Biztosítja.

Egyházak: a római katolikus egyházközség vezetője Varga Miklós Péter esperes plébános volt, ki egyben Tokodon is végezte a szolgálatot. 2000. augusztus 1-jétől táti székhellyel Kardos Mihály személyében új esperes-plébánosa van a két településnek. Az egyházközségi képviselőtestület elnöke Szabó Mihály, gondnok id. Mechler János. A református közösség élén Pungur Béla vezető lelkész áll, ki dorogi székhellyel látja el szolgálatát. Egy éve telepedett le a községben az esztergomi baptista gyülekezet Amerikából érkezett vezetője Patton Márk tiszteletes. A Jehova tanúi kis létszámban tevékenykednek Táton. A legnagyobb hitét gyakorló közösség a minden vasárnap a templomban összejevő 150-200 fős római katolikus hívő.

Önkéntes Tűzoltó Egyesület: a majd harmincfős (ifjúsági is) tagság parancsnoka Káffer Lajos. Elnöke Dinnyés Ferenc. Az egyesület tulajdonában testvérvárosunktól kapott két német tűzoltóautó is van.

Polgárőrség-vagyonvédelmi Egyesület: a 12 főből álló fiatal tagság önállóan, de a rendőrséggel is járja a községet. Ők egyben a rendezvények fő segítői is. Parancsnokuk: Katona Ottó.

Rendőrség-KMB (körzeti megbízottak): jelenleg a nyergesi kapitánysághoz tartozik a település. A két körzeti megbízott: Kobezda Andrea és Fizel Zoltán főtörzsőrmester. Mivel Tát mindenben inkább Esztergomhoz kötődik, szerencsésebb lenne, ha e vonatkozásban is ez lenne a helyzet.

Táti Sportegyesület: elnöke Papp István volt, majd 1999-től Dolgos László. A vezetőség tagjai: Eger Ignác, Balázs István, Mechler Norbert, Szabó István. A labdarúgó csapat: kölyök, ifi, felnőtt és az öregfiúk szakosztállyal működik. A birkózó szakosztály két edzője Bacsa Ferenc és Lévai Zoltán. A tenisz szakosztály vezetője Szapor Ernő.

Tokodi-Táti Horgász Egyesület: a tagok és csónaktulajdonosok nagy része táti. elnöke: Papp László, titkár Papp Lipót.

C/12 Táti Postagalamb Sportegyesület: a 23 tagból 11 a táti galambász. Elnöke Konrád János, vezetőség Poszpisek Lajos és Gyuricz Gyula.

Buseck-Molln-Tát Baráti Társaság: elnöke Kurinyeczné Papp Mária, vezetőség: alelnök Schalk Ferenc, titkár: Torma Istvánné, gazdasági vezető: Simon Jánosné. A német és osztrák testvérvárosok partnerkapcsolatán túl számtalan adomány osztására is vállalkozik a társaság, és bonyolítja a vendégek fogadását.

Helytörténeti és Értékmentő Alapítvány: számtalan akciónak és pénzbeli adományozásoknak szervezője az alapítvány, elnöke Szabó József, titkára Kishonti Lászlóné. A település emlékműveinek restaurálása, és újak állítása is érdemük. Az elmúlt évek során a Kántorházban és Szabó Józsefnél felhalmozott helytörténeti gyűjtemény bemutatása egy tájház létrehozását kívánna meg.

A Magyar Demokrata Fórum Helyi Szervezete: a „rendszer váltás” előtt alakult szervezet szoros kapcsolatot tart az esztergomi tagsággal. Elnöke Piukovics Lajos.

Munkáspárt: a második jegyzett párt Tát nagyközségben. Szervezetük a dorogiakkal tartja a kapcsolatot. Elnöke: Balla Jánosné.

A *Vöröskereszt helyi csoportját* Szachánné Ekker Éva Julianna vezeti. A település két szórakoztató zenekara: a Memory Band és a Táti Stramm Party.

Posta: az állami szervek után a másik legrégebb és folyamatosan működő egység. 11 fővel dolgoznak a szokásos postai szolgáltatásokban. Postamester: Tisch Erzsébet.

Takarékszövetkezet: a lakosság pénzügyi és kölcsön-hitel szolgáltatását végzi. Vezetője a háromtagú kollektívának Flórián Lászlóné kirendeltség-vezető.

Észak Dunántúli Vízművek Rt Táti telepe: az egység kilenc főből áll. A táti parti szűrésű kutak víze a víztoronyban keveredik az altárói bányai karsztvízzel. Telepvezető Benedek László.

OMS-Hungária KFT Táti telepe: két fővel végzik a hatalmas telepen a szennyvizek kezelését és a hálózat karbantartását. Üzemeltetés vezető: Sütő Péter, táti beosztott: Lugosi Ferenc, tokodi beosztott: Girgász József.

Hungaromill Rt. Táti telepe: a komáromi központhoz tartozó egységben 15-en dolgoznak. Telepvezető Balogh György. Az Ünyi patak (Malom árok) mellett örlési tevékenységgel és gabonátárolással foglalkoznak.

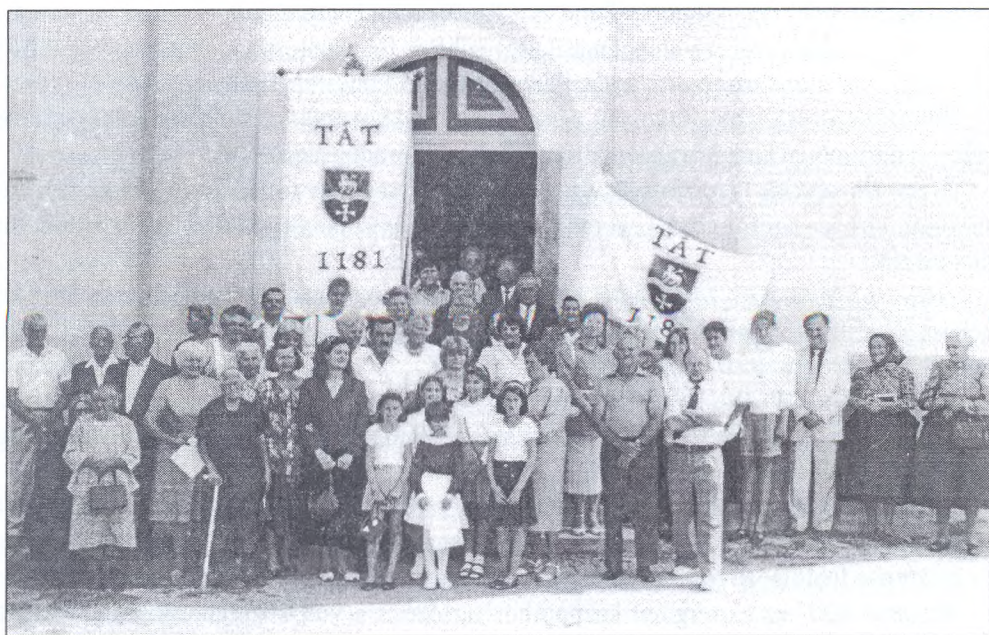
Táti termelőszövetkezet: a 62 fővel működő szövetkezet három telephelyén a következő ágazatokban szervezik a munkát: alaptevékenység (mezőgazdaság), műanyag-, papír- és gesztenye feldolgozó részleg. Az ötfős vezetőség igazgatósági elnöke Hegedűs László.

Relabor KFT: az esztergomi központhoz tartozó, s a volt községházán helyet kapott üzemben 57-en dolgoznak. A csökkent munkaképességű lakosokat foglalkoztató munkahelyen autóalkatrészeket szerelnek össze. Ágazatvezető Pintér Gábor, csoportvezető Pothorszki Lászlóné Aubéli Angéla.

A *Tűzoltóipari Szövetkezet:* táti gyáregysége megszűnt. Vállalkozásban a palackok cseréjét Rózsahegyi Ferenc végzi.

Az ÉDÁSZ RT. (áramszolgáltató) központja Tatabányán (alközpont Esztergom), az ÉGÁZ RT. (gázzolgáltató) központja Tatán (alközpont Dorog), a telefonszolgáltatást az esztergomi UTI-Egom-Com Rt. végzi. Útjaink – kivéve a belterületet – karbantartója a *Közútkezelő Közhasznú Társaság* tatabányai központtal.

A leírtakból az is kitetszik, hogy településünk, szülőföldünk, otthonunk ma már sok más szolgáltatótól is függ. Száz évvel ezelőtt – ha nagyon egyszerűen is – de mindenkor és mindenben a saját gazdái voltunk önmagunknak és családunknak. Mindent mi teremtetünk meg magunknak a születéstől a halálig. Ma már nem ilyen egyszerű az élet. Talán épp ez az, ami arra kell, hogy ösztönözze a tátiakat, hogy jobban tartsanak össze, és sajátjuknak tekintsék szülőföldünk minden egyes darabját a Kis Duna mélyétől a hegyek-dombok tetejéig. A miniszterelnök a Magyar Millennium megnyitásakor elmondta, hogy ezer év van a talpunk alatt, harminchat nemzedék mögöttünk, és egy új ezredév előttünk. „Nekünk itt, ezen a helyen kezdődött el a múltunk, és itt ezen a helyen kezdődik el a jövőnk. Harminchatszor ismétlődő sora az emberi akarásnak, sorsnak, szenvedésnek, küzdelemnek, beteljesedésnek. Harminchatszor ismétlődő sora a félelemnek, a vágyak és szeretetnek.”

91. A táti címer és zászló megszentelése a templomban (1993. augusztus 20.)

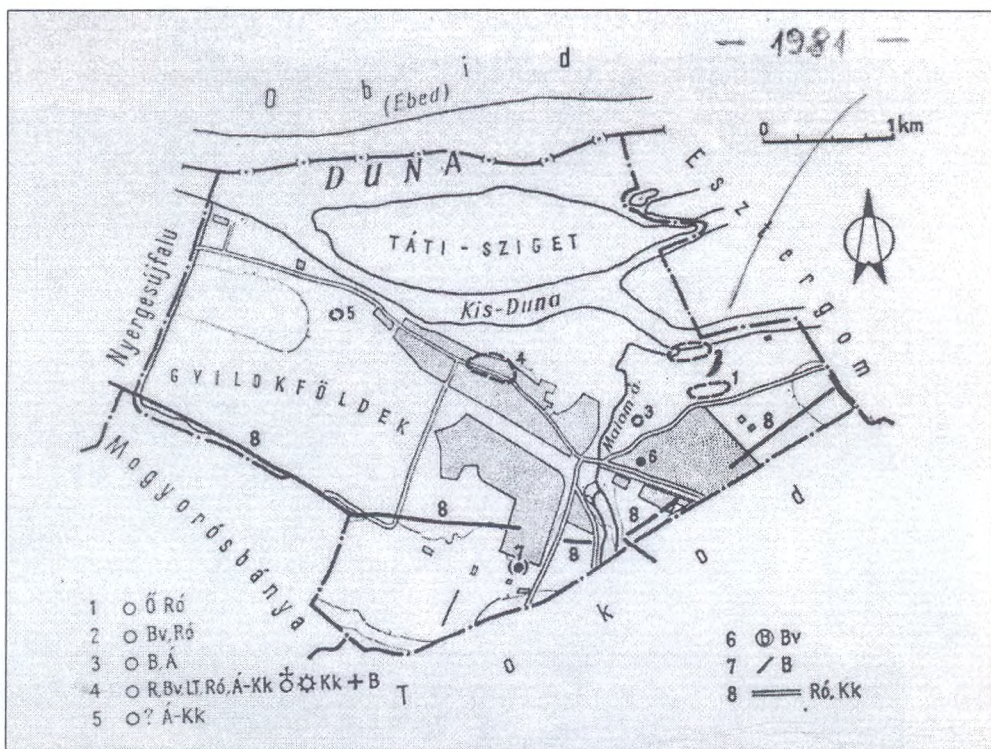
Szent István ajánlotta nekünk a következőt: „Istenhez méltó, és az embernek felette jó, ha minden egyes ember szabadságban éli le életét”. Nos, ezt az egyik legfontosabbat az ezredfordulóra elértük. Ezen a ponton azonban nem állhatunk meg, mert a szabadság nem képzelhető el rend nélkül. Az elkövetkező időszak legfontosabb feladatát a következőképpen fogalmazta meg Orbán Viktor miniszterelnök: „Ha valaki, akkor mi, magyarok megtanultuk, mert meg kellett tanulnunk, hogy a rend szabadság nélkül és a szabadság rend nélkül egyaránt romboló. Nekünk, ma élőknek a rendszerváltás volt a dolgunk. Elvégeztük. És ezzel véget értek a huszadik századi kalandozások. Az új évezreddel, a huszonegyedik századdal pedig új korszak kezdődik a magyarok történetében. Szerencsés az a nemzedék, amely ennek az emelkedésnek elindítója lehet.”

92. Tát és környéke 1996-ban, Komárom-Esztergom megye címerével

93. Tát Nagyközség Képviselőtestülete és jegyzője 2000-ben. *Első sor:* dr. Marosi István, Horváth István, Dérné dr. Varga Katalin jegyző, Szenes Lajos polgármester, Lacza István, *felső sor:* Papp István, Schmidt László, Rózsahegyi László, dr. Tassaly János, Mechler József, Simon János, Keil Attila, Mechler István, Kátai Ferenc. *Hiányzik:* Turi Lajos alpolgármester

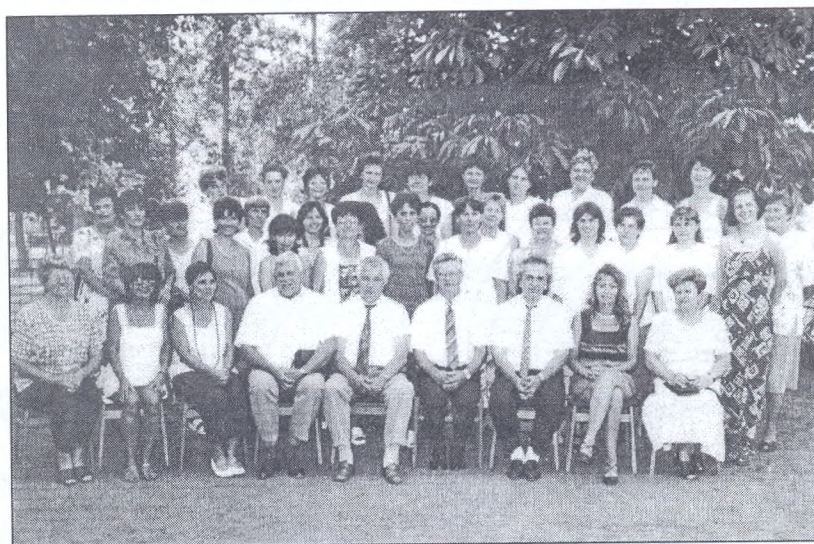
94. A település kül- és belterülete 1981-ben

95. III. Béla király pénzei

98. Tát Nagyközség Polgármesteri Hivatalának dolgozói 2000-ben. Középen Szenes Lajos polgármester, tőle jobbra Dérné dr. Varga Katalin jegyző. Hiányzik: Szabó Alajosné és Kárpát István

99. A falusi és a kertvárosi iskola közös tantestülete 2000. júniusában. Ülő sor, balról jobbra: Bodnár Sándor igazgatóhelyettes, Horváth István igazgató, Simon János általános igazgatóhelyettes

100. Ballagás 2000-ben, a falusi iskolában. Középen dr. Váli Lajos osztályfőnök

101. A táti iskolások német nemzetiségi tánccsoportja 2000-ben.
Jobbszélen: Aknainé Ecker Borbála tanárnő

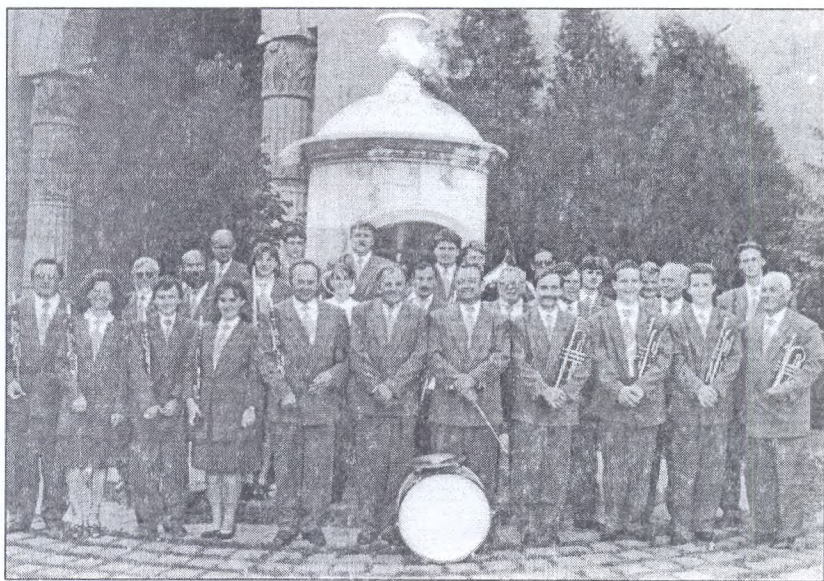
102. Az István a király című rockopera szereplői. A darabot 2000. június 11-én, pünkösd vasárnapján, mely egyben Tát nagyközség millenniumi napja volt. mutatták be az iskola diákjai

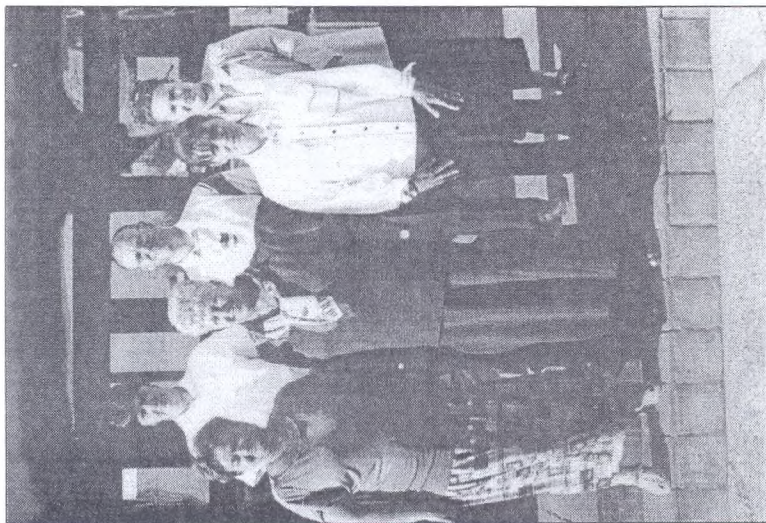
103. A kertvárosi és a falusi óvoda óvodapedagógusai 2000. júniusában. Az első sorban jobbról az első: Kishontiné Juhász Erzsébet igazgató

104. Tát Nagyközség Kultúrháza és Könyvtára dolgozói 2000-ben. Felső sorban középen: Kátainé Nagy Katalin igazgató

105. A Táti Német Nemzetiségi Fúvószenekar 1995-ben. Balról az első: Rózsavölgyi Károly szervező titkár. A dob mögött: Fódi János karnagy. (A felvétel Esztergomban készült)

106. A táti Lavotta János Zeneiskola tanárai 2000-ben.
középen Inokay Zsomborné igazgató

Andantino

Duett drang'lei der Do-nui duart stöti ein schöns Haus,
duart schaut ja noi Duart, del heim Pen-ster hin - aus.

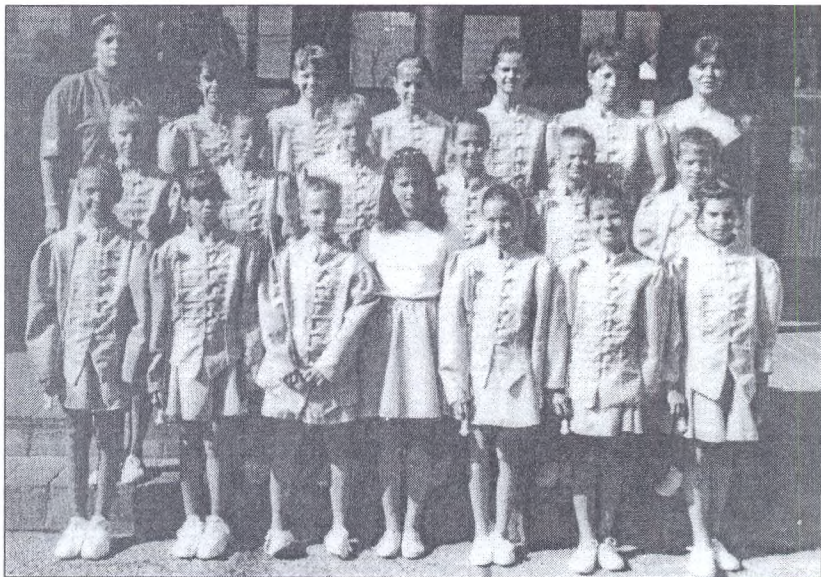
Mei' herzigschöns Diarndel,
komm aussl zu miar,
mei' herzigschöns Diarndel,
i hob da wos g'brocht.

Wos kannst du mir bringe
wos kannst du mir gebn?
Ein Ringel am Fingerl,
ein Fussel auf's Mundl

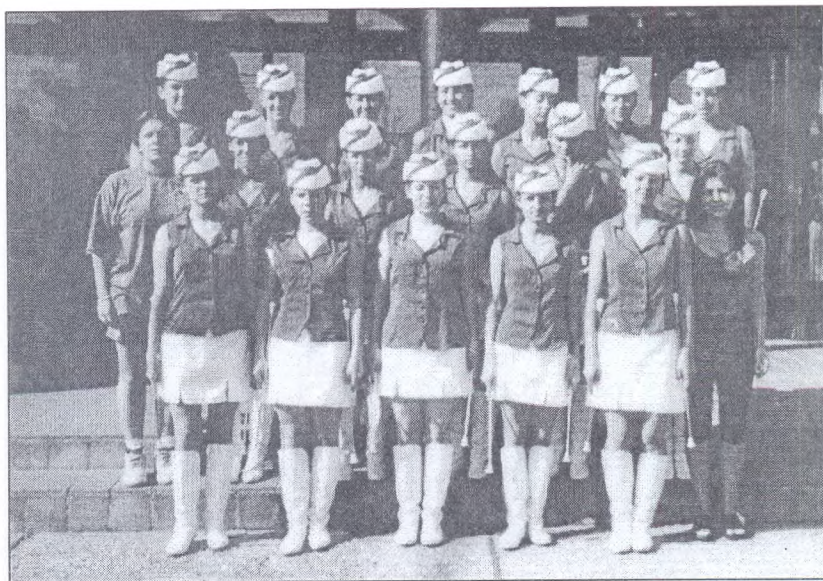
Zwei schneeweis! Tauber:
die flagn lues Haus,
die Eine zu da Liabe,
die Andri no' Haus.

Da bluatrot! Optel,
des kugelt im Wold,
in die ²Tatema Mensche
verliabt ma si' boid!

107. Táton gyűjtött német dal – Kálmánfi Béla
„Glück auf!“ című dalgyűjteményéből

108. A mazzorettes kis csoportja. A felső sorban balról Schalk Tímea, jobbról Hasenbeck Melinda a csoport művészeti vezetői

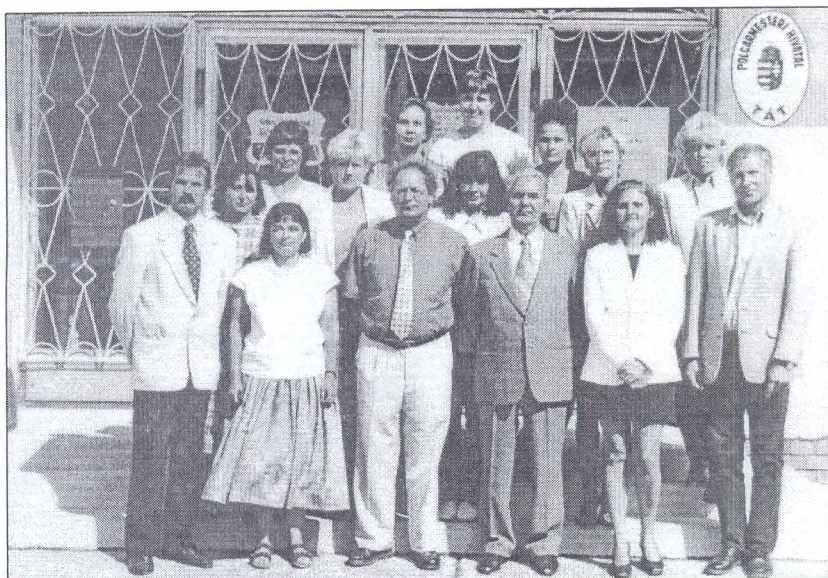
109. A táti mazzorettes nagy csoportja. Bal szélén utcai ruhában Schalk Tímea, jobb szélén Hasenbeck Melinda művészeti vezetők

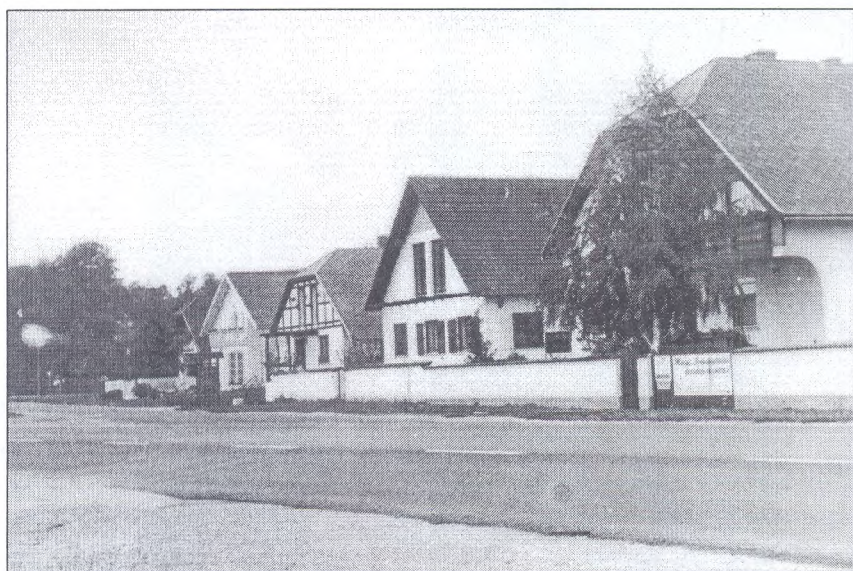
110. A Német Nemzetiségi Asszonykórus 1995-ben. A felső sorban balról a második Pothorszkyne Aubeli Angéla, a gitárral Nagy Szilvia a dalkör vezetői.
A harmónikás: Mechler Ferenc

111. A Nyugdíjas Klub énekkara. A háromszáznál is több tagot számláló klub vezetője Istvánffy Jánosné, Gizike. A képen az első a legfelső sorban.

112. A táti egészségügy dolgozói 2000-ben. Az első sorban az orvosok állnak

113. A 10. sz. út (Fő út – Bécsi út) és a 11-es sz. út (Esztergomi út) találkozásánál lévő újtelepi házak 2000-ben

114. A Gyógyszertár dolgozói 2000-ben.
Balról jobbra, a harmadik Szívós Sándorné,
a Borostyán patika vezetője

115. Tát Római Katolikus Egyházközségi
Képviselőtestület.

Balról jobbra: a hölgyek fölött:
† dr. Dékány Vilmos segédpüspök és
Vargha Miklós Péter esperes-plébános

116. A táti temető halottasháza 2000-ben. Az átalakítás és bővítés költségeinek felét a busecki testvérváros polgárai adományozták

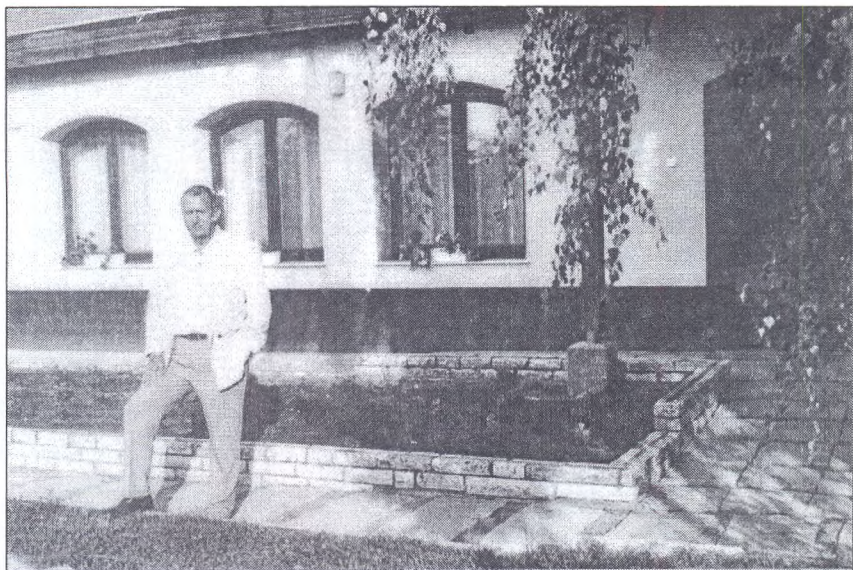
117. Cséplés Hoffer traktorral 1940 körül

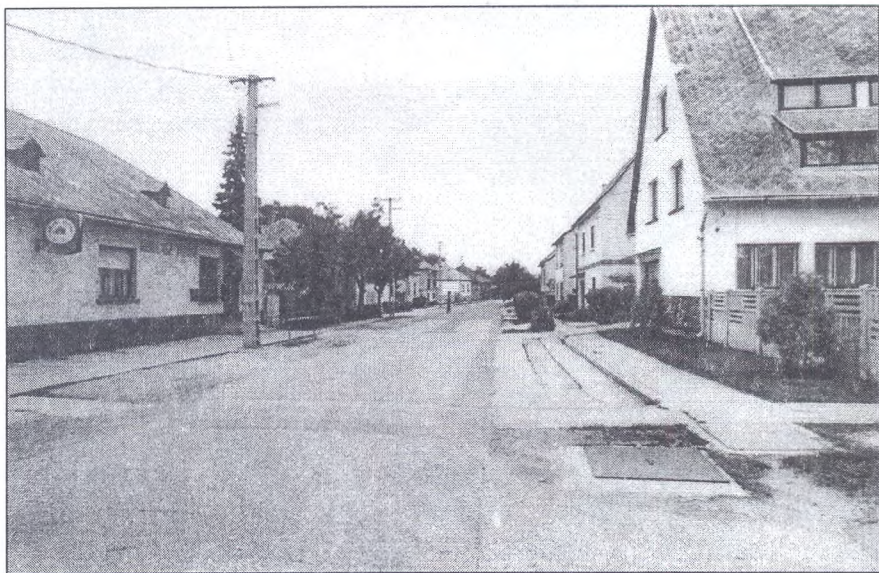
118. Kézi kaszás aratási ünnep 2000. júniusában

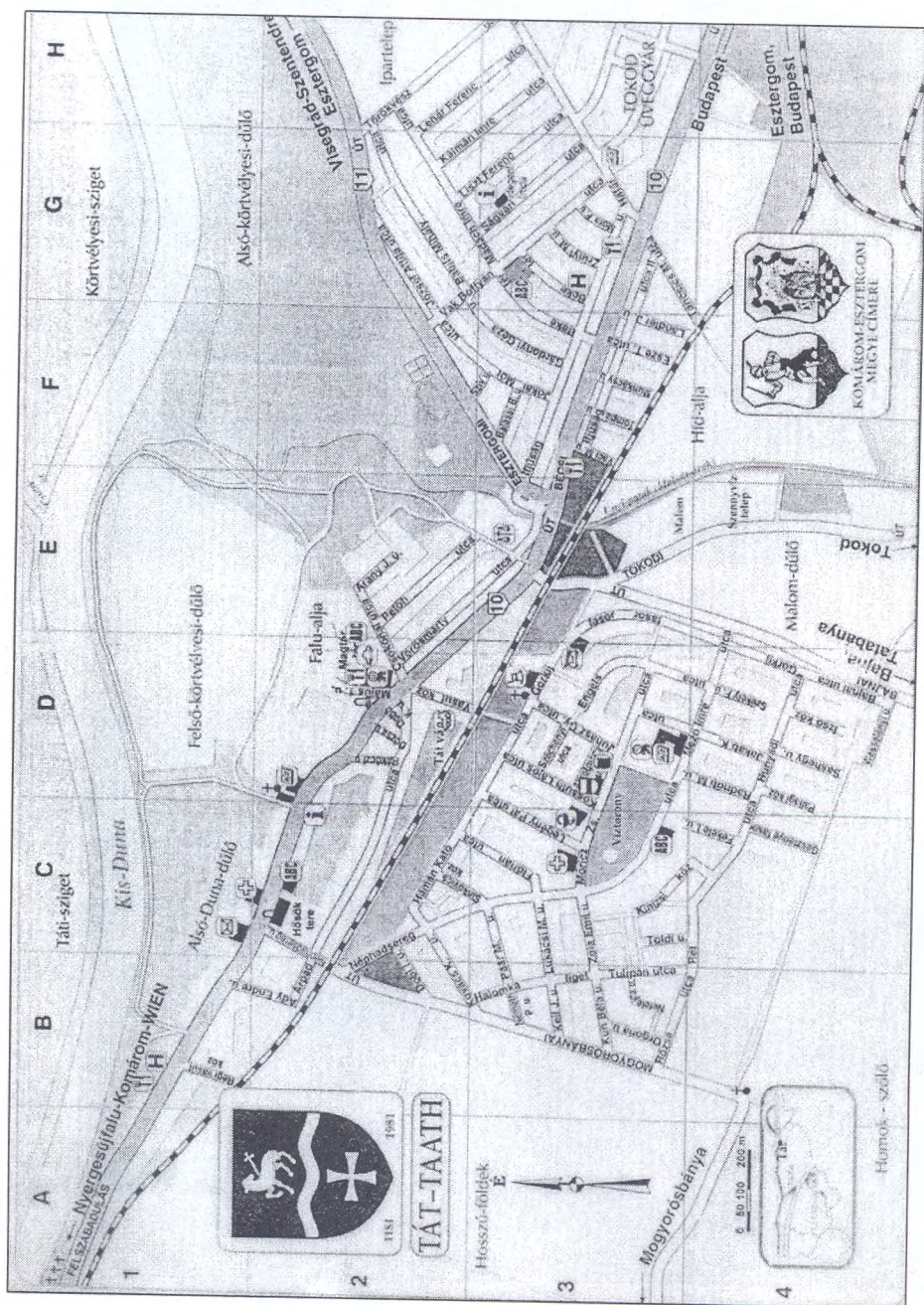
119. Bíró Keil Mihály és Szeferinusz Márton a lóvontatású „cséplőgéppel” 2000-ben

120. A TÁTI Termelőszövetkezet belső irodája 2000-ben.
Előtte Hegedűs László elnök-igazgató

121. Újtelep – Béke tér 2000 nyarán

122. Tát Nagyközség térképe 1996.

ELKÖSZÖNÉS – UTÓSZÓ

1981-ben, mikor a Tát története első kiadása megjelent, az akkori szerkesztő Gombkötő Gábor azt mondta, hogy úgy kell megcsinálni, hogy ezt fél évszázadig nem fogják újraírni. Én is azt hittem, így lesz. Most már nem teszünk jóslásokat. Akkor is évfordulót ültünk, a nyolcszázadikat, most ötszörös évfordulónkra emlékezünk. 1996-ban a Honfoglalás 1100. évfordulóját a millectenáriumot, most a század és ezredfordulót és államunk ezer éves alapítási évfordulóját, a millenniumot, valamint nem feledhetjük, hogy a kereszténység pedig a kétezredik évfordulóért ad hálát a Jó Istennek. Gyönyörű nemzeti imáink (Himnusz, Szózat és a Boldogasszony Anyánk) mind-mind csodaszép szövegű és méltóságteljes dallamú, de sajnos búsak, borongósak és bánatosak. Ezeréves fényes koronánk mellett mindig ott volt a fájdalmas kereszt is. Még 1990-ben így kellett felrázni magunkat: „István király árva népe! – se jó kedve, se bősége? – De hogy segítsen Isten rajta – Ha magán se akar e fajta?!” Pedig ugye tudjuk! – nálunknál nagyobb és gazdagabb nemzetek sem büszkélkedhetnek ezeréves múlttal. Mécs László, az újra felfedezett nagy papköltő írja: „Mennyi véres, vad falánkság - történelmi orkán - török tatár, germán téboly – tombolása itt fulladt ki – Magyarország torkán!” A lelkesedés, a bizakodás, a hit, a jövőbe vetett remény, ez az, ami sokszor hiányzik belőlünk. Ezzel a könyvvel is azt szeretttük volna elérni, hogy erőt adjon számunkra ebben a hazában, ezen a szülőföldön. A párhuzam ezer évre nyúlik most vissza. Szent István Magyarországa Európába került, mint egy fiatal, de egyenrangú állam, ma pedig ismét Európában vagyunk, mint egy fiatal, de egyenrangú demokrácia. És azt is bízást reméljük, hogy legalább minden ezredik évben jól választ a magyar. Emelt fővel tessék hát nekiindulni a harmadik évezredbe itt a Kis Duna partján, a hegyek ölében. Egész történetünk, történelmünk emléke a múltnak, a jelen számadását már elvégeztük, most újult erővel lássunk építeni a jövőt! Semmi mást nem kell csinálni - csak csinálni kell! Olyan országgá kell válnunk, és olyan szülőföldön élnünk, ahol az ember természetes állapota a teljes szabadság, jogait törvények garantálják, ahol mindenki biztonságban és félelem nélkül élhet és élvezheti munkája gyümölcsét és tisztán szerzett vagyona hasznát. Egyéni sorsunk, nagyközségünk céljai igazodjanak a nemzet érdekeihez. Tát volt, - Tát van, - és Tát lesz! Neve előlről és hátulról olvasva is ugyanaz. Ezek – ha belegondolunk – mindenki számára nyilvánvaló igazságok, kell, hogy előbbre vigyenek bennünket, hisz nincs más hátra – mint előre. Illyés Gyula még 1938-ban írta e sorokat a Hódítók című versében: „Keverő sors, kevert szép magyarság, – beolvasztja mosolyod aranyját beolvasztja hangod nemes fémjét, - homlokod és szemed szelíd fényét, - elkeveri s még ezredek múlva, lányainak ékszer gyanánt nyújtja. Forr a jövő, tán kiforrja végre, mit Isten belegondolt e népbe.”

Talpra magyar?! Ki se kellene mondatni Petőfivel: Itt az idő!...

Ez a községtörténeti munka is azért készült, hogy segítse mindazt, ami mindannyiunkat jobbra tesz, és előbbre visz. Miután az első kiadás nagy részét felhasználtuk, köszönetünket fejezzük ki a régebben is segítőknek: Tapolczainé dr. Sáray Szabó Évának a megyei könyvtár nyugalmazott helytörténeti főmunkatársnak, Gombkötő Gábornak a 24. Óra című lap nyugalmazott főszerkesztőjének, Ortutay Andrásnak a Megyei Levéltár nyugalmazott igazgatójának, Németh Ferencnek a Hadtörténeti Múzeum fotósának, a Prímási Levéltár volt munkatársának dr. Prokopp Gyulának és dr. Beke Margitnak a Prímási Levéltár nyugalmazott igazgatójának, dr. Horváth Istvánnak a Megyei Múzeum Szervezet igazgatójának és Szekeresné dr. Niszler Mária tanárnőnek.

A mostani javított bővített kiadás és a kötet egészének szerkesztője dr. Bárdos István művelődéstörténész, megyei kulturális főtanácsos, ki számtalan történeti kiadvány szerkesztése mellett a tátiaknak is nagy segítségére volt. Neki ezért, a fotókért Költő-Keil Sebestyénnek jár köszönet és külön hat szép képért Gunevne Kósa Anikónak. Végül a kiadvány legfőbb támogatója a nagyközségi képviselőtestület és Szenes Lajos polgármester mellett köszönet illeti a Magyar Millennium Kormánybiztos Hivatalát, ahol dr. Nemeskürty István, mint kormánybiztos a fő támogatója a helytörténeti munkák megjelentetésének. A legnagyobb köszönet természetesen a táti polgároknak szól, az ősöknek és a kortársaknak, kik valóban alkotói voltak a „táti történetnek”, alakítói közös sorsunknak. A lejegyző krónikaíró csak annyit tett, hogy összegyűjtötte, ám nem minden esetben kötötte rendezett sorba az adatokat, tényeket és egyéb esetleg nem fontos anyagokat is kihagyott, hisz a könyv terjedelme is meghatározottan véges. Néhol a históriát saját véleményével is ellátta, hisz ő is a kor embere volt, ki szubjektíven és egyénileg élte meg ezt a nem szokványos fél évszázadot. A táti jelmondatban megfogalmazott szándék természetesen mindig szeme előtt lebegett: „A múltnak emlékül, – A jövőnek példaképül, – Szolgálatára a jelennek”!

Tát, Az Úr 2000. esztendejének Pünkösöd Napján

Isten áld meg a magyart
Jó kedvvel – bőséggel!

Káta Ferenc
Káta Ferenc

KURZGESCHICHTE VON TÁT *

Die heutige Großgemeinde liegt an der kleinen Donau, umgrenzt nördlich von den Armen des uralten Flusses, südlich von den Hügeln des Gerecse-Gebirges. Es liegt entlang der Landstraße Nr. 10 (die ehemalige Wien-Budapest Landstraße), 8 km entfernt von der ehemaligen Hauptstadt und dem ungarischen Vatikan (Esztergom), und 45 km weit von der ungarischen Hauptstadt, Budapest.

Römische Feldherren, Könige aus dem Mittelalter sind hier geritten. Hier führte der Weg des Kreuzzügler ins Heilige Landes, hier zogen auch die Tataren, Türken, Kuruzen und die Repräsentanten der ungarischen Nobilität (z. B. Széchenyi). Hier marschierten leider auch die Raupenkettentanks im II. Weltkrieg.

Funde aus dem Altertum, Mittelalter und aus der Arpadenzeit beweisen die uralte Geschichte der Gemeinde. Der Weg nach Aquincum (Altofen) verzweigt sich hier in der Gemarkung nach Dorog und Esztergom. Die erste schriftliche Erwähnung von Tát wird den neuesten Ermittlungen nach immer an eine frühere Zeit datiert, - sich neulich das Jahr 1146, als Hospes Fulko sein Gut in Tát an dem Abteil in Pannonhalma vergibt.

Als „Gründungsjahr“ gilt doch in Tát 1181. In diesem Jahr vergibt unser Arpade, Béla III. den Sankt-Johannes Rittern das Dorf „Taath“, deren Nachfolger die Johanniten und die Malteser sind. An der Stelle der heutigen Kirche stand ein Spital, das auch zum Gottesdienst diente. Der Bischof von Veszprém wollte sich später das Gut von den Rittern verschaffen. Der Papst Bonifaz VIII. richtete sogar in dieser Angelegenheit. 1356 beschreibt Erzbischof Miklós die Dorfgrenzen. Unter der Regierung Königs Sigismund (Siegmond) wird das Gut des Ritterordens den Weltpriestern verschenkt, später besaß es das Domkapitel von Esztergom. Obwohl das Dorf von Anfang der 1500-er Jahre verödet, doch wird es im Steuerregister der Türken mit 10 Häusern erwähnt. 1685 war das letzte Gefecht mit den Türken im Komitat Esztergom, die berühmte Táter Schlacht. Die Scharen von Karl von Lothringen stießen hier mit den Heeren (100 000) von Sajtán Ibrahim zusammen. Nach dem glänzenden christlichen Sieg lebten hier schon 17 Lehnbauerfamilien am Ende des 17. Jh. In der Zeit von 1710 bis 1740 werden fleißige und geschickte Schwaben und Österreicher angesiedelt. Im Jahre 1851-560 Einwohner. Im I. Weltkrieg hatten wir fast 40 Soldatenopfer aus dem Dorf. 1936-344 Hauser, 1499 Einwohner (165 Pferde, 253 Rindvieh, 10 Kramerladen). Unter den Gemeinden an der Donau nehmen wir in jeder Hinsicht einen vornehmen Platz ein. Am Ende des II. Weltkriegs (1944/45) liegt unser Dorf in der Frontlinie, man leidet viel, viele (über 60) kommen ums Leben.

Der Elan des Wiederaufbaus wird durch die Verzerrungen des Sozialismus gebrochen. Nach der Revolution von 1956 wird die langsame Milderung des diktatorischen Sozialismus wegen der Verschuldung mit dem tatsächlichen wirtschaftlichen und dem politischen Scheinzusammenbruch abgeschlossen. Am Ende

* Német nyelvű rezümé: BÁNKÚTINÉ BARINA Otília

des Jahrhunderts – und am Anfang der Jahrtausendwende trachten wir immer noch inmitten der geerbten großen wirtschaftlichen und gesellschaftlichen Krisen und Umwandlungen unser Land mit Nationalversöhnung im Rahmen des demokratischen Mehrparteiensystems aufblühen. In den letzten 10 Jahren wurde die ganze Infrastruktur (mit Ausnahme des völlig gepflasterten Straßennetzes) ausgebaut. Heute haben wir 1855 Wohnungen mit 5576 Einwohnern. Unser Jahresbudget beträgt 413 Mio. Ft. In zwei Schulen lernen 502 Schüler, in beiden Kindergärten werden 201 Kinder betreut. Die Anzahl der Rentner macht 1100 aus. In 4 Arztpraxen arbeiten 5 Ärzte. Wir verfügen auch über ein Kulturhaus, eine selbständige Musikschule und ein Altenheim. Neben den 3 größten Arbeitgebern gibt es noch 300 Einzelunternehmer. In einer von den 3 Gaststätten funktioniert auch noch ein Hotel für 50 Gäste. Außerhalb der deutschen Nationalitätenkulturpflege haben wir eine Partnerschaft mit Buseck aus Deutschland und mit Molln aus Österreich.

Neben der Verschönerung der vier Ortsteile (Altdorf aus 1146, Depó aus 1890, Neusiedlung – Újtelep aus 1950, Gartenstadt – Kertváros aus 1956) können die Keller an den Bergen und die in der Zukunft zu rehabilitierende Donau den Einwohnern und den Gästen immer günstigere Wohn – und Erholungsmöglichkeiten bieten.

Als wir in diesem Jubiläumsjahr auf den Feierlichkeiten des 2000-jährigen Christentums und des 1000-jährigen Bestehens Ungarns vorbereiten, nehmen wir mit dem Slogan unserer Gemeinde Abschied: **„Zur Erinnerung an die Vergangenheit – Zum Vorbild für die Zukunft – Zu Diensten der Gegenwart!“**
service of the present.”

Ferenc KÁTAI

THE SHORT HISTORY OF TÁT*

Tát is a large village situated by the river Small Danube and bordered by the branches of the ancient river on the north and by the hills of Gerecse on the south.

It is 8 kms from the former capital and Hungarian- Vatican, Esztergom, and 45 kms from our capital city, Budapest on Rd. 10, which used to be the Buda-Vienna main road.

Commanders of the Roman Empire, medieval kings were riding here. It used to be the road for troops marching to the Holy Land, Tartar hordes, Turkish janissaries, generals of the Hungarian insurrection and also the road of the Széchenyis. Unfortunately the caterpillar tanks of the modern age were marching here, too.

The ancient Roman finds and those from the age of the Árpád dynasty tell us more about the history of the village. The road to Aquincum (Óbuda) sundered in the directions of Dorog and Esztergom here, too. However latest research tends to place the first mentioning of the name of Tát earlier, as it was in the year of 1146 that Fulkó hospes gave his estates in Tát to the Abbacy of Pannonhalma.

But the year of birth is 1181. In this year Béla III., king of the House of Árpád, gave

* Angol nyelvű rezümé: BALÁZSNÉ DINNYÉS Beatrix

the village to an order of knighthood named after St. John, whose descendants were the Knights of Malta and the Joannitans. In the place of the today church there used to be a place of service, which was sometimes mentioned as a rest-home.

The Bishop of Veszprém tried to get hold of the village from the knights.

Pope Bonifác III. sat in judgement on this case. In 1356 Miklós the Archbishop of Esztergom defined the borders. During the reign of Zsigmond, first laymen got the estates of the knighthood then the chapter of Esztergom became the owner.

However, from the 1500s the village was in destruction but according to the Turkish census of the year 1570. Tát appears of 10 houses. In 1685 was the last battle in the county. The famous Battle of Tát, against the Turks. Charles, the Prince of Lotharingia and Saitan Ibrahim pasha fought in a battle here. After the Christian victory, by the end of the century 17 peasant families lived here.

Between 1710 and 1740 many hard-working German settlers, Swabians and Austrians came and increased the number of people living here.

In 1851 the population was 560.

In World War I. forty soldiers from the village died. In 1936. 1499 people lived in 344 houses.

We could take pride in 165 horses 253 cattles and 10 groceries.

Among people living by the river Danube we were in leading position. At the end of World War II, 1944/45 our village was a sector of the front line. We suffered a lot and more than 60 villagers died.

The distortions of the socialism break the progress of the reconstruction.

After the revolution of 1956 the dictatorial socialism was ended by real economic but false political collapse. Nowadays we are trying to devote all our energies to establish the future of our country but now in a multi-party system.

For the last ten years the infrastructure has developed. Today 5576 people live in 1855 houses. Our annual budget is 413 m HUF. In the two schools there are 502 students, in the two kindergartens there are 201 children. The number of retired people is 1100.

In the four surgeries, five doctors work. We have a Community Center, a Music School, and a rest home.

Apart from the three large economic units there are about 300 private enterprisers.

In one of the three restaurants there is a hotel, where 80 people can stay. We have partner relationships with a German town Buseck and with an Austrian one Molln.

The village consists of four parts (Falu /1146./, Depó /1890./, Újtelep /1950./, Kertváros /1956./). Apart from making the area more attractive, the wine-yards by the hills and also the Danube always give good opportunities to the guest coming to visit the village.

As we are celebrating the 2000 year-old Christianity this year and the 1000 year-old Hungary, let me say good-bye with our motto: ***„To the memory of the past – To be a model for the future – To be at the service of the present.”***

A KAKAS-ÜTÉS EMLÉKEI KOMÁROM – ESZTERGOM MEGYÉBEN*

A kakas-ütés Európában a román, a germán és a nyugati szláv népeknél a jeles napi, a lakodalmi és az arató-szokásokban jelenik meg. Ügyességi játék, ahol az arra jelentkező személy szemét bekötik, kezébe kardot, kaszát, csépfát vagy botot adnak, amivel a nyakig földbeásott, cserépfazék alá tett, létrára, állványra, karóra kötözött kakas fejét kell egy ütéssel levágni, vagy az állatot agyoncsapni. A sikeres ütést valamilyen cím, megbízatás elnyerése, elismerés, ünneplés vagy ajándék követi. Lakodalomban a vőlegény, a menyasszony vagy a vőfélyek kakas-ütése eredetileg termékenységvarázsló céllal, később a násznép szórakoztatására történt.¹

Szokásunk középkori eredetét bizonyítja, hogy egyik formáját idősebb Pieter Brueghel németalföldi mester is megörökítette *Gyermekjátékok* című festményén 1560-ban. A bécsi Kunsthistorisches Museumban őrzött képének középső részén két vakfazekast játszó fiú látható. Egy sapkával befedett szemű gyerek a kezében tartott doronggal megpróbál eltalálni egy felfordított, kormos cserépfazekat. A másik suhanc egy nagykés pengéjével kopog a cserépfazék fenekén, hogy befedett szemű játszótársa a hang irányába tájékozódhasson. Gyakran élő kakast rejtettek a fazék alá, ilyenkor a cél egyetlen csapással a fazék összetörése, a kakas agyonütése volt.² A fazékütés (*au casse pot*) játék szerepel Francois Rabelais

* A tanulmány első közlése: Néphagyomány – Népismeret I. Szerk.: KÖVECSES VARGA Etelka – TISOVSZKY Zsuzsanna. [Esztergom], é. n. 15 – 20.

1. A. GENNEP: Manuel de folklore Français contemporain. Paris. 1947. I/3. 958; W. GIESE: Über Hahnenschlagen und Verwandtes. Niederdeutsche Zeitschrift für Volkskunde XV. Bremen. 1937. 198 – 201; E. FEHRLE: Feste und Volksbräuche im Jahreslauf europäischer Völker. Kassel. 1955. 176 – 177; E. HOFFMANN-KRAYER – H. BÄCHTOLD-STÄUBLI: Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens. Berlin-Leipzig, 1930-31. III. 1943; R. BEITL – K. BEITL: Wörterbuch der deutschen Volkskunde. Stuttgart, 1974. 317-318; A. Haberlandt: Taschenwörterbuch der Volkskunde Österreichs. Wien, 1959. 11. 49-50; O. REINSBERG-DÜRINGSFELD: Fest-Kalender aus Böhmen. Prag, 1861. 52 – 53., 61. 391, 415-416, 419; E. HORVÁTHOVÁ: Das volkstümliche Brauchtum. In: Die Slowakische Volkskultur. Bratislava, 1972. 201; E. HORVÁTHOVÁ: Zvykoslovie a povery. In: Slovensko. Lúd II. Bratislava, 1975. 999; J. KOMOROVSKÝ: Tradičná svadba u slovanov. Bratislava, 1976. 273-275; ÚJVÁRY Zoltán: Az átadás, átvétel és a funkció kérdései egy népszokásban. Műveltség és Hagyomány III. Debrecen. 1961. 5 – 88; LEHOCZKY Tivadar: Német telepesek Bereg megyében. Ethnographia III. 1892. 6; K. WILD: Deutsche Kirchesbräuche in Südungarn. Beiträge zur Volkskunde der Ungarn-deutschen VII. Budapest, 1988. 62-68.
2. J. HILLS: Das Kinderspielbild von Pieter Brueghel. Ä (1560). Veröffentlichungen des Österreichischen Museums für Volkskunde X. Wien, 1957. 30.

1534-ben megjelent Gargantua című könyvében.³ Ez azért is figyelemre méltó, mert Rabelais egy korabeli francia népkönyvből merítette Gargantua történetét. Rabelais művét Johann Fischart dolgozta át és jelentette meg németül 1575-ben Geschingklitterung címmel. Gargantua játékainak sorában Fischart is felsorolta a fazékütést. (*Brich den Hafen*).⁴

A Kárpát-medencében az egykori Felső-Magyarország elsősorban német és szlovák anyanyelvű, evangélikus vallású városi polgárságától maradtak ránk a kakas-ütésre vonatkozó első adatok. 1596-ban Késmárkon az iskola előjárósága eltiltotta a diákok Gál-napi (október 16.) kakas-ütését, mert egyfelől a szokás előkészületeinek izgalma elvonta az ifjúságot a tanulástól, másfelől pedig a kakas-ütés lebonyolítása során a kisebb gyermekeket fenyegető balesettől félték.⁵ A besztercebányai szlovák diákság Gál-napi kakas-ütését Johann von Csaplovics 1819-ben Pesten megjelent *Gemälde von Ungarn* valamint Ján Kollár 1835-ben ugyancsak Pesten kiadott *Národnie spievanky* című könyvében írta le.⁶

A Geibel Ármin által 1863-ban Pesten megjelentetett *A finom társalgó* című illemtankönyv a mulattató társas játékok sorában ajánlja a *köcsög- vagy kakasnyakazást*: „Egy térséges helyen, például gyepen földre állít az ember egy köcsögöt, vagy egy kitömött kakast, ezzel szemben, mintegy 20-25 lépésnyire tétetik egy székre, a vállalkozó, ki szerencsés-jét akarja megkísérteni a székre leül, jól megméri a szemével a köcsög irányát és távolságát, aztán szemei bekötötten egy pálcát kap kezébe, az adott jelre fölkel székéről, helyben háromszor megfordul s elindul arra, merre a köcsögöt gondolja lenni, s ha hiszi, hogy már botjával eléri, háromszor felé vág; ki eltalálja, megnyerheti a kitett díjat. E játék igen mulattató a néző társaságra.”⁷

Petkó Péter *Eredeti magyar közmondások és szólárások* című, 1864-ben Rozsnyón megjelent könyvében a kakas király kifejezés magyarázataként írta: „Egy időben nagy szokásban volt farsangi mulatságul a kakas nyakát elvágni: így pl. Miskolcon, mivel sok feleséget tart. Innen van a közmondás, s megfelel a következő t r a g i c u s r e x latin közmondásnak.”⁸ Az érsekújvári csizmadiák farsangi kakas-nyakazását Thain János feljegyzéséből ismerjük: „A bál után a várpiacra vittek egy nagy kakast a csizmadiák, nagy ceremóniával, kiabálással: Hahó, hahó! Itt a zshivány hajnali csavargó, elfogtuk végre a nyughatatlant! Volt bíró is köztük, örök kísérték a megkötözött lábú kakast, melyet fejjel lefele, rüdon két legény vitt. A piac közepén, a városháza előtt a bíró felolvasta a tréfás halálos ítéletet, persze komolyan. Fölsorakoztatta a kakas bűneit: többnejűség, botránkoztatja a jámbor népet, aztán a hajnali kukorékolások, amely fölveri édes álmukból a csizmadialeg-

3. F. RABELAIS: Ouvres. Gargantua. Ed. Mignot. Paris. é.n. 62.

4. J. FISCHART: Geschingklitterung. I. Hale, 1969. 250

5. BÁLINT Sándor: Ünnepi kalendárium. II. Budapest, 1977. 381.

6. J. von CSAPLOVICS: Gemälde von Ungarn. II. Pest, 1829. 240-241; J. KOLLÁR: Národnie spievanky. II. Bratislava, 1953. 107-108, 587-592.

7. GEIBEL Ármin: A finom társalgó. Pest, 1853. 177-178.

8. PELKÓ Péter: Eredeti magyar közmondások és szólárások. Rozsnyó, 1864. 206.

nyeket és – inasokat. Ezért halál a fejére – eltörte a pálcát. Istennél a kegyelem. Rátették a fejét a tőkére, és baltával levágták. Utána lányos mesterhez vonultak, aki a kakast is adta. Ott ittak, ettek és megvárták a kakaspecsenyét, friss siskát, persze táncolva, mulatva, s így egész kis bál lett a kakasvágásból.”⁹

A török elleni felszabadító háború után a XVIII. században a dunántúli falvakba telepített német és szlovák lakosság eredeti lakóhelyéről magával hozta a kakas-ütés szokását. Komárom-Esztergom megye néhány községében a szokás századunk első felében is élt. Bonomi Jenő a Budai-hegységből 10 olyan német községet említett, ahol a múlt század végén, századunk első évtizedeiben még gyakorolták a farsangi kakas-ütést (*Haunkhäimpfn*).¹⁰ Leányváron (Esztergom m.) még 1937-ben is rendeztek kakas-ütést. Hamvázószierda délelőttjén, a temető mellett, élő kakast nyakig földbe ástak. Köré 4 m átmérőjű kört rajzoltak; a kakas-ütés nézői, résztvevői e körön kívül álltak. A kakasütésre jelentkező legény (*Hahnkämpfer*) szemét bekötötték, kezébe kardot, kaszát vagy botot adtak; s ráparancsoltak, hogy háromszor forduljon meg a saját tengelye körül. Minden vállalkozó három ütéssel próbálkozhatott; az ütésekhez a zenészek doboltak, trombitáltak. Addig tartott a játék, amíg valakinek sikerült a kakast lefejezni vagy leütni. A kakasból és több baromfi húsból a vendéglőben készítettek ebédet, amit a legények közösen fogyasztottak el. Az ebéd költségeit azok a legények állták, akik sikertelenül próbálkoztak a kakas-ütéssel.

A süttöi (Esztergom m.) kakas-ütést Hála József gyűjtése alapján mutatom be. Süttőn a kakas-ütést *farsangkedden, utolsó farsangkor* délután rendezték a legények és a fiatal házias emberek, népes közönség előtt. A játék helyszínéként a süttöiek két helyet emlegetnek: a több évszázados, védett hársfa alatt vagy mellett egy *teres helyet* vagy a *Paraszt utcát*, amely a falu templom körüli része, régi magja. A hársfa közelében vagy a *Paraszt utca* közepén gödröt ástak, amelybe betemettek egy parasztasszonytól vásárolt *kokast* („a legszebb kokast választották erre”) úgy, hogy annak a nyaka és a feje látszott ki. A fiatal férfiak jelentkeztek, próbálkoztak, hogy a kakast bekötött szemmel megtalálják, és a fejét levágják. A jelentkezőknek egy kis pénzt, 20-30 fillért kellett fizetni. A próbálkozó legény a földbeásott kakas mellé állt, szemét kendővel bekötötték. Innen tíz lépést kellett megtennie valamelyik irányba, majd háromszor meg kellett fordulnia. Aki már a katonai szolgálatot letöltötte, az *katonásan* fordult meg, de így is gyakran irányt tévesztett. A harmadik fordulat után próbálta megkeresni a kakast. Kezében kaszapengét tartott, a *törít* fogta. Néhányszor próbálgathatta a kakas keresését, majd át kellett adni a helyet az újabb jelentkezőnek. Egy alkalommal tízen-tizenketten is próbálkoztak. Olyan ember is akadt, aki többször is befizetett. A nézők nevettek a sikertelen kísérleteken, de nem szólhattak közbe, nem segíthették, irányíthatták a kakas-ütéssel próbálkozó játékosokat. Legfeljebb egymás

9. LISZKA József: A kakasütés szokása az érsekújvári csizmadiák körében. Múzeumi Kurír V. 9. Debrecen, 1985. 11.

10. E. BONOMI: Deutsches Burschenleben im Ofner Bergland. Südostdeutsche Forschungen II. 23-24, 54.

között hangzottak el ilyenféle megjegyzések: „Hú, ez eltalálja!” „Juj, most, most!” „Ha, ez megnyeri!” Akinek sikerült levágni a kakas fejét, az lett a nyertes. Néhányukra név szerint is emlékeznek: 1900 körül Staudinger Albert, 1906 táján Mann Ignác. A nyertesé lett a kakas, amit a kocsmában vagy a nyertes házában megfőzettek. A pörkölt elfogyasztására a nyertes a barátait is meghívta. A kakas-ütés során összegyűlt pénzből kifizették a kakas vételárát, a nyereséget pedig közösen elitták. („Egy hordó sört rögtön csapótak.”) Süttön a kakasütés gyakorlása 1910 körül szűnt meg hatósági beavatkozásra, állatkínzás miatt. („A csendőrök tiltották le.”) Süttő német lakosságú falu.¹¹

Táton a község fennállásának 800. évfordulója alkalmával rendezett ünnepségsorozatot 1981. március 1-jén, farsangvasárnap kakas-ütéssel nyitották meg. Az eseményről Beate Dohndorf tudósított a magyarországi németek hetilapjában: „A jubileumi ünnepségek nyitányát a kakassal történő téltemetés jelentette. Ezernyi kíváncsi gyűlt össze az utcákon, hogy ezzel a régi népszokással búcsút vegyen a téltől. Egy bekötött szemű legény, a saját tengelye körüli megforgatás után, kaszával vágta le a tőle 16 lépésre nyakig földbe ásott kakas fejét. Több eredménytelen kísérlet után végül Bugárdi Balázs lett a tél legyőzője. A rítus szerint a lefejezett kakast végül a győztesnek sütik meg, aki Táton elősegítette a tavasz eljöveteletét.”¹² A táti kakas-ütésről Lángos Zoltán, a budapesti Néprajzi Múzeum munkatársa is megemlékezett a Magyar Nemzetben. Cikkében a régi szokások felújítását javasolta: „Bár babonákon alapulnak, de kedvesek, elődeink hiedelemvilágát, gondolkodásmódját tükrözik ezek a népszokások. A tátiak módjára – felújításuk a mai fiataloknak és az idősebbeknek egyaránt vidám szórakozást nyújtva nagymértékben elősegíti a közösségi szellem, az összetartozás érzésének megerősödését is.”¹³ A táti kakas-ütésen, de főleg Lángos Zoltán javaslatán felhőrdültek az állatvédők. Tiltakozásuknak nemcsak levelekben, hanem lapokban is hangot adtak; a táti kakas-ütés körül így sajtóvita bontakozott ki a Magyar Nemzet, az Élet és Irodalom és a Dolgozók Lapja hasábjain.¹⁴ A vitát végül Káta Ferenc, a táti honismereti kör vezetője zárta le a Magyar Nemzetben megjelent *Utószó Táthoz* című cikkével.¹⁵ Káta Ferenc levélben tájékoztatott a szokás múltjáról: a táti legények 1944-ig minden húshagyókedden rendeztek kakas-ütést. Tát a XIX. század második és századunk első felében német és magyar lakosságú község.¹⁶

A dorogi és a csolnoki legények kakas-ütését Tisovszki Zsuzsanna kutatásaiból ismerjük. Dorogon (Esztergom m.) hamvazószerda hajnalán a legények egy kakast és egy kardot

11. FÉNYES Elek: Magyarország geographiai szótára. Pest, 1851. IV. 48.; KOLLERFY Mihály – JEKELFALUSSY József: A magyar korona országainak helységnévtára. Bp. 1882. 763.

12. B. DOHNDORF: 800 jähriges Jubiläum für Tát. = Neue Zeitung XXV. 1981. 13. 5.

13. LÁNCOS Zoltán: Téletetés Táton. = Magyar Nemzet XXXVII. 1981. 70. 8.

14. FÜRJES: Nyakazás. = Élet és Irodalom XXV. 1981. 14. 9. – POMOGÁTS Béláné – SZEKÉR Ernő: Ketten a téltemetésről. = Magyar Nemzet, XXXVII. 1981. 88. 9.

15. KÁTAI Ferenc: Utószó Táthoz. = Magyar Nemzet. XXXVII. 1981. 125. 10.

16. KOLLERFY – JEKELFALUSSY: i. m. 867. KÁTAI Ferenc: Tát története. Tát, 1981. 27-28.

kaptak a vendéglőstől. Nyakig a földbe ásták a kakast. Az a legény próbálkozhatott elsőnek, aki a kakast a helyszínre vitte. Bekötött szemmel, megforgatás után, háromszor üthetett a karddal. Sikertelen próbálkozás esetén jöhetett a következő. A győztes legény a levágott kakasfejet a kard hegyére tűzte, így vonultak be dalolva és dobszóval a kocsmába. A kakasharc (*Hahnkampf*) győztese 5 liter bort fizetett a többi legénynek. A kocsmárosné a lefejezett kakast megfőzte, amiből minden legény kapott a tányérjára egy darabot. Dorogon a kakas-ütést 1938 körül tiltotta be Trinkl Kálmán plébános.¹⁷ Csolnokon húshagyókedden rendezték meg a *kakasnyak* – *szakítást*. Tisovszki Zsuzsanna leírása szerint: „Fölmentek egy közeli dombra vagy a tanácstéren egy kakast beástak a földbe, csak a feje maradt kint. A próbálkozó legénynek kaszát adtak a kezébe, bekötötték a szemét, megforgatták, hogy ne tudja az irányt, majd vakon kellett kaszálnia, hogy leüsse a kakas fejét. Ha eltalálta, áldomást fizettek neki – ha nem, fizetnie kellett. A kakast azután a kocsmában megfőzték, a napközben kapott tyúkokkal együtt, merthogy e napon a legények végigjárták a lányos házakat, tyúkot, tojást gyűjtöttek, ahol nem kaptak, loptak. Kedden éjjelig mulattak.”¹⁸ Csolnokon a kakas-ütést az 1940-es években tiltották be. Dorog a XIX. század közepén német, Csolnok „német-tót” falu.¹⁹

László LUKÁCS

DIE ERINNERUNGEN DES HAHNENSCHLAGES IM KOMITAT KOMÁROM- ESZTERGOM

Bei dem Hahnenschlag handelt es sich um einen europäischen Volksbrauch aus dem Mittelalter, welcher im XVIII. Jahrhundert durch slowakische und deutsche Ansiedler nach Ungarn gelangte.

Dieser Brauch wird in Tát mit der Verabschiedung des Winters, an Fastnacht durchgeführt.

Dabei werden den jungen Burschen die Augen verbunden, dann dreht man sie um ihre eigene Achse und anschließend haben sie die Aufgabe, mit einer Sense den 16 Schritte von ihnen entfernten Hahn, welcher bis zum Hals in der Erde vergraben wurde, zu köpfen.

Dem Sieger wurde dann der Hahn gebraten.

17. TISOVSZKI Zsuzsanna: Dorogi népszokások. Komárom-Esztergom Megyei Néprajzi Füzetek IV. Tata, 1990. 79-80.

18. TISOVSZKI Zsuzsanna: Magyar és nemzetiségi jeles napok, népszokások Esztergom környékén. Limes. Tatabánya, 1990/1. 93.

19. FÉNYES 223, 276.

László LUKÁCS

THE HISTORY OF "HITTING A COCK" IN KOMÁROM-ESZTERGOM COUNTY

"Hitting a cock" originally was a medieval European custom, which spread with the Slovakian and German settlers in Hungary in the 18th century.

In Tát this custom was practiced, as a farewell to winter, on the night of carnival, on Shrove Tuesday.

The custom was to cover the eyes of young men, then turn them round held by the shoulders, and after that they had to cut off the head of a cock, which was placed under the ground so that only its head was cut, at the distance of 16 steps, with the help of a scythe.

The cock was then fried for the winner, who ate it with his mates after that.

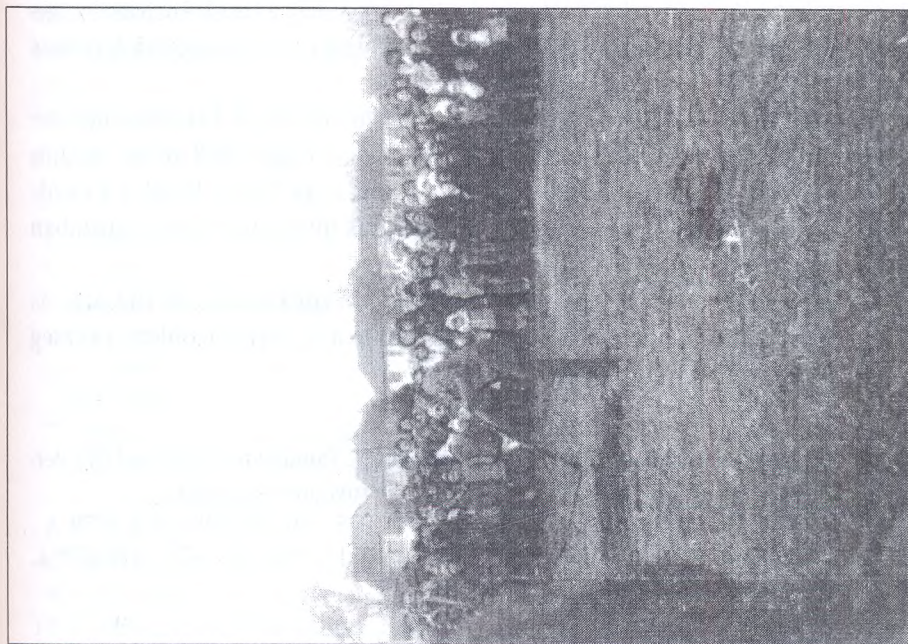
Egyike a próbálkozó legényeknek (Tát, 1981. Fotó: Wagenhoffer Vilmos. Balassa Bálint Múzeum archívuma 99.37.3)

A kakast földbe helyezik (Tát, 1981. Fotó: Wagenhoffer Vilmos. B. B. M. archivuma 99.37.1)

A „sorsára váró” kakas (Tát, 1981. Fotó: Wagenhoffer Vilmos. B. B. M. archivuma 99.37.1)

Egy másik próbálkozó (Tát, 1981. Fotó: Wagenhoffer Vilmos,
B. B. M. archívuma 99.37.4)

És a lenyakazott kakas bemutatása (Tát, 1981. Fotó: Wagenhoffer Vilmos,
B. B. M. archívuma 99.37.5)

ADATOK A TÁTI SZIGETEK HASZONVÉTELEIRŐL*

Az ártéri gazdálkodással, a szigetek hasznosításával a néprajzi szakirodalom már sokat foglalkozott. A tanulmányok egy része a Duna ártereivel, illetve szigeteivel kapcsolatos haszonvételekről szól.¹ Az Esztergom-környéki szigetekkel kapcsolatban azonban eddig még nem történt néprajzi gyűjtés, pedig itt is számos olyan sziget van, amelyeknek sokféle hasznosítási lehetőségével éltek a Duna-parti falvak lakói.

Az egykori Esztergom vármegyében a következő Duna-szigetek sorakoztak egymás után a víz folyásának irányában: Radvány-Mocs szigete, Nyergesújfalu szigete, Muzsla szigete, Tát-Ebed szigete, Esztergom-Tát szigete (Körtvélyes-sziget), Esztergom szigetei (Nyáros-sziget, Csitri-sziget, két sziget közvetlenül a város alatt, Helembai-sziget), Párkány szigete, Kövesd szigete.

A szigetek hasznosításának kérdése a volt dorogi járás területén végzett gazdálkodás – kutatásaimmal kapcsolatban merült fel. A következőkben néhány adat közreadásával a táti Felső- és Alsó-sziget (Táti- vagy Ebedi-sziget, illetve Körtvélyes-sziget) hasznosításáról esik szó. Tát község Esztergomtól délnyugati irányban, 8 km-re található. Jellegzetes Duna-parti település. A fő utca párhuzamosan kíséri a Duna vonalát. Határa is nagyrészt csak a Duna melletti síkságra terjed ki. A volt dorogi járás legkisebb területű falvai közé tartozik.

[...]

A község határában található *rétek* nagy része feltehetően már a török korban a szigetekre terült el. A történeti és néprajzi adatok szerint mindvégig ez volt a szigetek legfontosabb haszonvétele.

Az 1570. évi adóösszeírási jegyzékben Tát falu jövedelmei között „A Tát sziget más néven Ebed sziget rétének jövedelme” is szerepelt.² (A „Felső-sziget” déli része ugyanis Táthoz, az északi Ebedhez tartozott. A trianoni békeszerződés után Táthoz került.) A török-kor után rétről az 1701-es Canonica visitatióban olvashatunk újra, pontos helyét azonban nem ismerjük.³

A rétek nagy részét feltehetően a szigeti erdő kiirtásával nyerték a lakosok. BÉL Mátyás már említett irtvány területeket, de ezek eredetét nem jelölte meg. Mivel azonban a község

* Az első közlés: A Duna menti népek hagyományos műveltsége. Tanulmányok Andrásfalvy Bertalan tiszteletére. Szerk.: HALÁSZ Péter. Bp. 1991. 171 – 177. rövidített változata.

1. SZABÓ M. 1957.; KISS I. 1961.; TAKÁCS L. 1966.; BALASSA I. 1975.; PALÁDI-KOVÁCS A. 1979. A Dunával kapcsolatban: ANDRÁSFALVY B. 1965., 1970.; BÁRT J. 1970. 471)–475.; TIMAFFY L. 1972. 185 – 198., 1980.; ANDRÁSFALVY B. 1990.

2. FEKETE L. 1943. 19.

3. NÉMETHY L. 1896. 15.

területén erdő másutt nem volt, csak a szigetekre gondolhatunk.⁴ A Mária Terézia urbáriumát követő osztályozásban egy egészhelyes gazda földterülete „a rétekből – mivel a sarjú ritkán kaszáltatik – 8 holdat” foglalt magában.⁵ 1768-ban az urbáriális bevallásokban is szerepeltek a szigeti rétek:

4. pont: „Vagyon Hellység részire (:a kit munkalkodni Szoktak:) Ket Hold Szanto Földe, három Szekér Szénát termü Réttye. Gazdaságnak nagyobb része szántásbul, vetésből áll.

Kár vallások

Réttye az Dunának gyakor meg áradási, és kiöntösi, rajtok való folyási miat héányossak.”

5. pont: „Az Egész Helyes Gazda, melly minémüségben meg irattatott, azon állapotban tart huszonharom darab földet, Két Szekér Szénát, és Némellyek három Szekérrel termő Rétet kaszálván, ... Sarjut minden Esztendőben Kaszálnak.”

Valószínű, hogy a réteket nem az I. osztályba sorolták, mert bár sarjút minden évben kaszálhattak rajtuk, a víz gyakran kárt okozott a gazdáknak. VÁLYI András 1799-ben írta a faluról: „szigettyeit, réttyeit néhan víz megönti.”⁶

HELISCHER 1827-ben 79 1/2 kaszás harmadosztályú rétet,⁷ az 1832–1833. évi megyei összeírás 78 kaszás rétét⁸ említett. 1840-ben a falu „telkes könyvében” részletesen feljegyezték a rétterületeket.⁹ Ezek szerint a Felső-szigetben 64 falubeli gazdának volt rétje (összesen 9585 n.öl). Az egészhelyes gazdának (18 ilyen volt) 4458 n. öl, a félhelyeseknek (szintén 18) 2229, a fertályosoknak (28-an voltak) 1114 □ - öl területű rétjük volt. Külön írták össze az irtásterületeket. Feltehetőleg ezek azok a rétek voltak, amelyeket az urbárium óta irtottak és nem tartoztak a telki állományba. A Felső-szigetben 17 gazdának volt irtása. Ekkor említették először az Alsó-szigetet, mely a Felső-szigettől Esztergom irányában helyezkedett el. Ennek a szigetnek (másként Körtvélyes- vagy Esztergomi-sziget)

4. PROKOPP Gy. – ZOLNAY L. 1957. 72.

5. K - EMÖL., 21. doboz. 1896. ápr. 14-én kelt irat. A helység határát földjének minősége alapján a II. osztályba sorolták. Az egész telek nagysága 31 hold volt (22 hold szántó, 8 hold rét, 1 hold belső telek). Táton 34 egész telket jelöltek ki.

6. K - EMÖL., 21. doboz. Az úrbéri rendelet után kiadott kérdőpontokra érkezett válaszok, Tát községben.

7. A Mária Terézia-féle úrbérrendezés rétosztályozása a sarjúkasztálás lehetőségét vette alapul, és általánosságban 3 minőségi csoportot határozott meg: I. ahol a sarjúkasztálás rendszeres, II. ahol a sarjúkasztálás rendszertelen, III. ahol sarjúkasztálásra nincs lehetőség. Ld.: PALÁDI-KOVÁCS A. 1979. 63.

8. VÁLYI A. 1799. 467.

9. HELISCHER J. 1988. 134.

10. K - EMÖL., Conscriptio Dictionalis Possessionis Tath pro anno Militari 1832/3 de serviens.

11. K - EMÖL., 21. doboz

csak a nyugati orra tartozott Táthoz, s ezt „Nyülfül”-nek nevezték. Itt 23 gazdának volt irtása, melyek „Birnstwiesen” néven többször is szerepelnek az iratokban.¹² A két szigetet egyébként csak egy kisebb vízfolyás választotta el egymástól, melynek „Csutri” volt a neve.¹³

„A felső szigeti réteket, mivel a vízárnak igen kívannak téve, 's sarjú csak akkor kaszálható, ha a' gyakori szerencsétlenség nem éri 3-ik Classisba sorozák.

Az alsószigeti rétekek felét mivel nincsenek annyira a víz járatnak kitéve 2-ik Classisba határozzák tetetni.”¹⁴

1844-ben, amikor a tokodi uradalom számbavette a táti jobbágysági által birtokolt szigeti réteket, az összeírásban 32 irtásrét („Irtás Wiesen”)¹⁵ szerepelt. 1851-ben FÉNYES Elek az 1207 holdas táti határban összesen 41 hold rétet jegyzett fel.¹⁶

A község 1856-tól 1867-ig tartó úrbéri perében felmerült az irtványok kérdése is. Az uradalom szerint az irtványként számon tartott rétek „sem a jobbágyságok kiegészítő részét nem képezik, sem pedig az uradalom által nem úgy adódott át, hogy ez által életüket fentartsák, sem olly nemű szerződés nem létezik, minél fogva ez örök időre átadatott volna, ...”¹⁷ Ezért az irtványok 2/5 részét (21 holdat) – holdját 50 pft jával számolva – kívánta a jobbágyságokkal megváltatni. Bár a táti jobbágyságok beletörődtek a követelésbe, egy későbbi panaszlevelükben azt írják, hogy az irtványokat a község „1820 óta háborítatlanul bírta, és az uradalom azok természetét, úgy mint a község is, adatokkal nem világosíthatja fel”, így nem is követelhetne érte kártérítést.¹⁸

1859-ben a táti jobbágyságoknak 44 hold 822 n.öl (1 hold = 1200 n.öl), a helységnek pedig 2 hold 775 n.öl irtásrétje volt.¹⁹

A rétek továbbra is gyakran szenvedtek kárt az árvizektől. Az 1800-as években több nagy árvízről is tudunk (pl. 1838., 1876.).²⁰ 1864-ben PESTY Frigyes is így írt a rétekről: „a községtől északra van egy nagy sziget, melyen az úrbéresok réti illetményeiket nyerték, azonban gyakori vízáradások által nagy kárt szenvednek.”²¹

12. A rét elsődleges eredeti jelentése „vizenyős terület, Ried” volt, „kaszáló Wiese” jelentése csak később alakult ki. Ld. SZABADFALVI J. 1981. 345.

13. Valószínűleg a „csitri” szóból. A Körtvélyes- és Nyáras-szigetek közötti kis szigetet is „Csitri-szigetnek” hívják.

14. K - EMÖL, 21. doboz. Esztergom vm. 112ik végzésében elrendelt „Tath helység föld abrosza meghitelesítéséről és düllők osztályozásáról” szóló jelentés.

15. K - EMÖL, 21. doboz, 1844.

16. FÉNYES E. 1851. IV. 185.

17. K - EMÖL, 21. doboz. Tárgyalási jegyzőkönyv 1856. szept. 27-én az esztergomi cs. Kir. Úrbéri törvényeseken.

18. K - EMÖL 21. doboz. 1857. nov. 11-én kelt levél.

19. K - EMÖL., 21. doboz. 1859. szept. 15.

20. Ez utóbbi szintjét kötőablak jelzik Esztergomban és Tát központjában is.

majd Tát alatt *patakként* ömlik a Dunába.”²³ A néprajzi gyűjtés során azonban már nem tudták megmagyarázni a szó jelentését.

Az úrbéri per lezárulása (1867) után sajnos hosszú ideig nincsenek adataink a táti szigetéről. Valószínű, hogy az uradalom kártalanítása után a gazdák háborítatlanul birtokolták rétjeiket.

1908-ban a vármegyei monográfia szerint „A szigetek közül legjobb szénát ad az esztergomi és táti sziget, ...ha jó időjárás van, 20-30 q-t is adnak holdanként és kétszer is kaszálhatók. ... A rétkelésre nézve elmondhatjuk, hogy az *more partio* történik: a rétet csak kaszálják, de nem trágyázzák, sem nem munkálják, nem gondozzák.”²⁴

A századunk első feléből fennmaradt képviselő-testületi jegyzőkönyvekben már csak a községi rétekről van szó, mely a „gazdaközönség” közös tulajdonát jelentette. Ezeket a réteket 3 évenként licitálás útján adták bérbe a réttel nem rendelkező gazdák számára. A licitálási árat csökkenthették a korábbi évek árvízkárai. 1909-ben a gyakori árvizek miatt a réteket alsóbb osztályba is sorolták (IV-V. Classis).²⁵ 1923-ban egy „parcella” évi bére 50 kg búza vagy annak pénzbeli egyenértéke volt.²⁶

Nem tudjuk, mikortól létezett a táti Halászcserdától a szigetre vezető komp, de ebben az időben már használták: „Általános szénakaszálás után előre közhírré tett napokon a község rendelkezésre bocsátja a gazdaközönség tulajdonát képező compot a széna áthozása céljából; szintúgy a sarjú kaszálás után a sarjú átszállítására is” A komp használatáért gazdánként 5 kg búza egyenértékét kellett a község pénztárába befizetni.²⁷

A trianoni békeszerződés idején a szigetből 50 kat. hold volt Ebed határában, de a táti gazdák ennek már több mint felét megvették.²⁸

A táti Felső-sziget hosszában az egész falut végigkíséri (hossza 3 km, szélessége kb. 1 km). Itt, valamint a „Nyúlfül” nevű alsó-szigeti területen levő rétjeiket a táti gazdák ladikkal („csinou” – a csónak szóból) vagy komppal közelítették meg. Az első kaszálás ideje május vége, június eleje volt, attól függően, milyen volt az időjárás („hēj mágen” – „Heu mēhen”). Ezt a gazdák igyekeztek egy időben végezni: „Mikor a kaszálás ideje itt vót, mindenki, minden gazda ment.” Reggel 5-kor már a szigeten voltak. Az asszonyok 8 órára vitték át a reggelit ladikkal (csónakkal) vagy komppal, majd hazatértek és délben átvitték az ebédet. Vacsorára mindenki hazatért (a szigetben építmények, még kisebb kunyhók sem voltak), hozták a kaszát („szengszt” = e Sense). Ha száraz idő volt, pár nap múlva mentek forgatni, amikor pedig a széna teljesen megszáradt, „petrencékbe” rakták. A petrencék alá hibás,

23. HELISCHER J. 1988. 104.

24. BOROVSKY S. 1908. 104. – Esztergom vm. Összes rétterülete ekkor 7468 kat. H. Ebből az esztergomi járásra 2397 kat. h., Esztergomra 667 kat. h. jutott.

25. K - EMÖL, képv. test. Jkv. II. köt. 1909.

26. K - EMÖL, képv. test. jkv. IV. köt. 1923. május 28.

27. K - EMÖL, uo.

28. K - EMÖL, képv. test. jkv. IV. köt. 1923. 101. pont.

rosszabb szénából készítették az alizatot: „Volt olyan csádés, amit az állat nemigen szeretett enni, és akkor azt tették az aljára és akkor jó szénát rá.” Boglyát („buglya” vagy „sóve” = r Schober) csak akkor raktak, ha valamilyen oknál fogva nem tudták mindjárt hazaszállítani a szénát. A petrencéket 2-3 m hosszú rudakkal („petrencehordó”) vitték a hosszúkosírhoz. A boglyákat úgy rakták fel, hogy a kocsival melléálltak. Ezután a komphoz vitték, amelyre egyszerre 3 megrakott hosszúkocsi is felfért. A kompot helybéli révész irányította. A hordás több hétig is eltartott. Ha árvíz jött, az esztergomi szigetenél (Körtvélyes) levő komp is besegített a szénahordásba. A század elejétől kezdve a falu nyugati végénél emelt kőgát (sánc) védte meg a falut a hirtelen vízbetöréstől.

A szénát az udvar végében lévő szérűn rakták kazalba.

A sarjú kaszálására („svah mágen”) az aratás után került sor. Ez azonban már nem volt olyan „kiadós”, mint az első. Volt olyan év, amikor háromszor is tudtak kaszálni, ha elegendő volt az eső. A táti komp a 2. világháborúban ment tönkre – a jég összeroppantotta, darabjait elvitte a víz. Ezután már csak ladikkal tudták áthozni a szénát. 1953-ban a sziget a tsz tulajdonába került.

A szigetek másik lényeges haszna volt a *fa*. 1570-ben, a már említett adóösszeírásban Tát község jövedelmei között az erdőhasználat-adó is szerepelt.²⁹ A történeti irodalomban egyébként inkább csak a fa hiányára utaló adatokat találunk.³⁰ Szigeti faizásról 1859-ből származik az első adatunk. Egy bizonyítványban 8 falubeli zsellérről a következő szerepel: „mint zsellérek élvezték a legeltetést és a falu alatt lévő körtélesi erdőből fajzást”³¹. 1860-ban pedig az akkori kántortanító – Seres Ferenc – „tűzifa-kitermelésre 1 hold szigeti rétet” kapott.³² 1895-ben a mezőgazdasági statisztikában³³, 1930-ban pedig az Osváth-monográfiában³⁴ már 6 kat. h. erdő szerepelt. (Ugyanakkor a rét 248 hold, a legelő 146 hold területű volt.) Ez a kis erdőterület valószínűleg a szigeten lehetett, mivelhogy községi erdőről egyébként nem tudnak a faluban. A táti képviselő-testületi jegyzőkönyvekből kitűnik, hogy a szigeten volt olyan terület, amelynek fáját az előljáróság osztotta ki: 1902-ben a községi bíró előterjesztésében szerepelt, „hogy a szigeti fa elosztása iránt többen felhívták, kéri a képv. testületet, hogy a tárgyban határozatot hozzon” – a képviselő-testület válasza, „hogy a fa felosztás csak akkor lesz eszközölhető, ha a Duna befagy.”³⁵

Adatközlőim szerint a saját földjén lévő fákból mindenki szükséglete szerint vágthatott. A község szigeti erdejében minden évben ősszel volt az irtás, illetve ritkítás. Ekkor mehet-

29. FEKETE L. 1943. 19.

30. PROKOPP Gy. – ZOLNAY L. 1957.. 72.; VÁLYI A. 1799. 467.; HELISCHER J. 1988. 134.; FÉNYES E. 1891. IV. 185.

31. K - MÖL, 21. doboz, 1859. jan. 5-én kelt bizonyítvány

32. KÁTAI F. 1981. 44.

33. K - EMÖL, 1895-ös mezőgazdasági statisztika. – Ld. még KÁTAI 46.

34. OSVÁTH A. 1938. 265.

35. K - EMÖL, képv. test. jkv. I. köt. 1902. nov. 9.

tek „fát csinálni” maguknak azok, akiknek ebben az erdőben erdőrészüik volt. A favágásban a gazdák összesegítettek, a kivágott fát kocsira rakva, komppal hozták át a túlsó partra. A legtöbb a topolyfa, fűzfa, agácafa (puhafák) volt. Télen rőzsét bárki gyűjthetett, és gyűjtenek még ma is. Mivel ez az erdő a községnek kevés volt, a tokodi és a mogyorósbányai erdőbe is elmentek akkor, „amikor erdőt lehetett pucúni”, azaz erdőtisztítás során, amikor a kivágott bokrokat, vadhajtasokat, gallyakat a tisztítást végzők hazavihették.

Mégle.

Eni alább meg írtam a tudósaik mindennek az kinek illik meg
vagy jóvendőben, hogy eni az Egermegi Helyben lévő Rejzeme
Adolf Jakab és az Egermegi határ mellett Schmidt Józsefnek
őz fát forinssal eladtam 500. ft. úgy hogy azon az Rejze
szen eni seni pediglen az eni gyermekeim, vagy pediglen
az eni fiainak seni keresztyek azon az Rejzen nem lehet.
Hanan örökös Schmidt József, és az ő gyermekei legyen.
Mellynek nagyobb elhírlive ő bíróndagra adom magam.
rul ezen levelemes saját neven alá irásával ő Helysé-
günk elő Bejegyzével meg erőjívem, Sig Jak die 24te Or.
sobris 1806.

500 ft.

Coram es per me Michael Rauch
mag. gen. L. Notar.

Kovács András kezé ke-
refté vonáda.
Jelenlévőkben.

Adolf Jakab főbíró.
Juhász János bíró.

Khalt József
Schalk Mihály
Garkas András
Schab János

Az írtásrétek adás-vételét dokumentáló szerződés 1806-ból
(K - EMÖL Tát község telekkönyvi iratai)

A szigetek harmadik lényeges szerepe a *legelő* pótlása volt. A falu kicsi határában kevés volt a legelő. „Befolyással van a legelőnek teljesen rossz szakban levésére még azon figyelmen kívül nem hagyható körülmény, hogy maga a legelő a község állatállományához viszonyítva oly kevés, hogy a legelő állandóan kopár. – E miatt több gazda kénytelen állatállományát Esztergomba, a legelőre hajtani.” 1930-ban a 248 kat. h. rét mellett csak 146 kat. h. volt a legelő.” Ezért akkor, amikor a 2. illetve a 3. kaszálással végeztek, és a szénát hazahordták, a növendék állatokat a komp segítségével átvitték a szigetre, és ott legeltették egészen addig, míg az első hó le nem esett. Ezeket az állatokat a „borjas” őrizte, és a sziget egész területén legeltethetett.

A szigeten lévő legelőről 1840-ből származik az első adatunk. Ekkor a falu „telkes könyvében” a „köztelkek” között olvasható a „Körtvélyesi legelő” is.³⁶ 1856-ban a legelőelkülönözéssel kapcsolatban ismét szerepelt: „a mennyiben a községnek jutandó Körtvélyesi legelőben beszögellő és kigyodzó haszonvehetetlen mocsáros térségek lennének, ezeket az uradalom beszámítás nélkül a községnek átengedi.”³⁷ (A mocsaras területek eltüntetéséért, felszámolásáért vívott harc egyébként a falu egész történetét végigkísérte. A legnagyobb mocsár a falu *Csincsa* nevű határrészén. Tát és Tokod között terült el, de korábban nagyobb területre terjedt ki. E mocsár története összefonódott az Esztergom elleni utolsó, 1685. évi török támadás megghiúsításával.)

A legeltetési társulatot csak 1923-ban hozták létre, addig a képviselő-testület döntött a legelőkkel kapcsolatos ügyekben.

Az említetteken kívül még számos olyan – kisebb jelentőségű – haszonvételeiről beszélhetünk, amelyeket a gyűjtögetés címszóval foglalhatnánk össze. Ilyen volt például a *vadgyümölcszedés*. „A régiek, akik még a mohácsi vereség előtt művelték ezt a területet, kitarító munkával még a szigetekeken és más alkalmas helyeken is gyümölcsös kerteket telepítettek.” - írta HELISCHER 1827-ben.³⁸ A helybéliek azonban inkább csak vadkörtefákról tudnak. Erről árulkodik a Körtvélyes-sziget neve is.³⁹ „Hát csak vadkörtefa vót. Arra emlékszek, hogy későbbben vót szilvafa is ütetve. ... A vadkörte azt mehettünk akkor szedni és akkor fölterítettük a padlásra egész zöldenn, keményenn és az ott megpuhút, az oan finom vót. Meg meg is szárítottuk (ti. aszalták) és télenn, mikor vót a tollfosztás, akkor aszaltszilva meg meggy, meg cseresznye, meg vadkörte, azt megfőztük...”

Oltott fákról nem tudnak, ezek a szőlőben, a kertben, az udvarban voltak.⁴⁰

36. K.-EMÖL, Képv. test. jkv. II. KÖT., 1909.

37. OSVÁTH A. szerk. 1938. 265.

38. K - EMÖL, 21. doboz. Táth helység telkes könyve MDCCCXL

39. K - EMÖL, 21. doboz. Táth helység úrbéri pere (1858 -1867)

40. HELISCHER J. 1988. 106.

41. KISS L. 1978.

42. ANDRÁSFALVY ilyen, gyümölcsfákkal kapcsolatos haszonvételeket is több helyről idéz említett műveiben. (1965. 18 - 19.)

Az állattartás szempontjából fontos volt a *csóvány szedése* (*prenézli* = e Brennessel), libáknak, disznóknak. (Ma is szedik, mert ma már a *Kőgáton* gyalog és kocsival is át lehet menni a szigetre.)

A sziget szélén nőtt *fűzfavesszőt* kosárfonásra, söprűkészítésre használták.

De voltak a sziget szélén kisebb nádas területek is. A *nád* (*roua* = s Rohr) aratását minden évben akkor végezték, amikor lement a víz. Sást (*szége* = e Segge) is szedtek és eladták a hordókészítőknek (*pintērök*-nek) a hordók javításához.

Többen átjártak *gombáért* (*svama* = r Schwamm) is. Elsősorban a fűzfagombát, csiperkét szedték és szedik ma is. (Minden időben csak a saját szükségletükre szedték, eladásra nem.) A gyerekek számára a tavaszi virágok (hóvirág, ibolya) és a vadkörte fő gyűjtési területe volt a sziget.

A tátiak elbeszéléséből kiderült, hogy a sziget régebben gondozott, rendben tartott terület volt. Gyakran rendeztek itt majálisokat, cserkész táborokat is. Sajnos, ma erősen meglátszanak rajta a gazdátlanság – részben a vízlépcsővel kapcsolatos munkálatok – nyomai. Reméljük, hogy egykor még visszanyeri eredeti szépségét.

Rálátás a szigetre. (Balassa Bálint Múzeum archívuma 96.60.3)

IRODALOM

ANDRÁSFALVY Bertalan

1965 *A sárköziek gazdálkodása a XVIII. és a XIX. sz.-ban*. Dunántúli dolgozatok 3. Pécs

1970 *A mohácsiak állattartása*. 1686-tól 1848-ig. Budapest

1990 *Magyar népismeret. Néprajz történészeknek*. (Egységes jegyzet) Budapest

BALASSA Iván

1975 *Lápok falvak emberek*. (Bodrogek). Budapest

BÁRTH János

1970 *Az érsekszanádi ártéri erdők égetéses irtásának néhány emléke*. Agrártörténeti Szemle 470 - 475.

BOROVSKY Samu (szerk.)

1908 *Magyarország vármegyéi és városai. Esztergom vármegye*. Budapest

FEKETE Lajos

1943 *Az esztergomi szandzsák 1570-es adóösszeírása*. Budapest

FÉNYES Elek

1851 *Magyarország geographiai szótára*. IV. Pest

HEILISCHER József

1988 *Esztergom vármegye statisztikai és helyrajzi leírása*. Ford.: PROKOPP Gyula. Esztergom Évlapjai – Annales Strigonienses. Esztergom

KÁTAI Ferenc

1981 *Tát története 1181-1981*. Tatabánya

KISS Lajos

1961 *A régi Rétköz*. Budapest

1978 *Földrajzi nevek etimológiai szótára*. Budapest

NÉMETHY Lajos

1896 *Egyházi vizsgálat Esztergom vármegyében 1701-ben*. Esztergom

OSVÁTH Andor

1938 *Komárom és Esztergom közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyék múltja és jelene*. Budapest

PALÁDI-KOVÁCS Attila

1979 *A magyar parasztság rétgazdálkodása*. Budapest

PASTINSZKY Miklós – TAPOLCAINÉ SÁRAY SZABÓ Éva

1973 *Pesty Frigyes 1864. évi helynévgyűjtése*. Komárom megye. Tatabánya

PROKOPP Gyula – ZOLNAY László

1957 *Bél Mátyás Esztergom vármegyeről írt kiadatlan művének szemelvényes magyar fordítása*. Tatabánya

SZABADFALVI József

1981 „*régi állattartás*” címszó. Magyar Néprajzi Lexikon 4. 345. Budapest

SZABÓ Mátvás

1957 *A Körös és Berettyó alsó folyása vidékének rétgazdálkodása*. Néprajzi Közlemények 3 - 4., 1 - 94.

TAKÁCS Lajos

1966 *Lápi gazdálkodás és irtás a Kisbalatonon*. Néprajzi Értesítő 167 - 196.

TIMAFFY László

1972 *A szénagazdálkodás néhány sajátossága a Szigetközben*. Arrabona 185-198.

1980 *A Szigetköz*. Budapest

VÁLYI András

1799 *Magyar országnak leírása III*. Buda

VILLÁNYI Szaniszló

1892 *Három évtized Esztergom megye és város múltjából*. Esztergom

Etelka VARGA-KÖVECSES

WIE DIE TAATHER IHRE INSELN NUTZTEN

Die Gemeinde Taath/Tát, acht Kilometer südwestlich von Gran/Esztergom gelegen, ist eine typische Donauufer-Siedlung. Die Hauptstraße verläuft parallel zum Strom. Auch der Großteil ihrer Flur erstreckt sich auf der Ebene entlang der Donau. Das Dorf gehört zu dem kleinsten einstigen Verwaltungskreis Dorog. In der ursprünglich im Zeitalter von den Árpáden gegründete Siedlung fanden nach der Türkenherrschaft, in den Jahren nach 1720 deutsche Kolonisten eine neue Heimstatt. Ihren genauen Herkunftsort kennen wir nicht. (1898 betrug der deutsche Einwohneranteil 68 Prozent, 1930 75 Prozent.)

Eine Geschichte des Ortes Taath wurde 1981 vom Lehrer Ferenc Kátai verfasst. Forschungen über die Nutzung der unweit des Dorfes gelegenen Inseln sind im Jahr 1991 aufgenommen worden.

Die beiden Inseln lagen nur teilweise im Taather Flurgebiet: Die nördliche Hälfte der Oberen Insel gehörte zur Gemeinde Ebed, der größere Teil der unteren oder Körtyvélyes-Insel gehörte zu Gran. Der Anteil Taaths an letzterer beschränkte sich auf den nördlichen Zipfel, das sogenannte „Hasenohr“ (Nyúlfül). Die beiden Inseln trennte der Durchlauf Csutri.

Archivforschungen und ethnographische Erkundungen ergeben, dass die Gemeinde Taath die Inseln in mehrfacher Hinsicht nutzte. Den größten Wert besaßen die Wiesen, die

· Első közlés: E. KÖVECSES-VARGA: Wie die Taather ihre Inseln nutzten. In Deutscher Kalender. Jahrbuch der Ungardeutschen. 1993. 268-270.

vermutlich größtenteils durch Rodungen gewonnen worden waren. In Steuererklärungen aus dem Jahr 1768 wird darüber geklagt, dass die häufigen Donauüberschwemmungen großen Schaden an den Wiesen anrichten. 1840 wurden im Grundbuch des Dorfes die Wiesen von 23 Bauern auf der Körtvélyes-Insel verzeichnet. Sie fanden dort als „Birnstwiesen“ (Birnenwiesen) oder „Irtás Wiesen“ Erwähnung.

Bestes Heu

In einer 1908 verfassten Monographie über das Komitat heißt es, die Graner (Körtvélyes) und die Taather Insel liefere das beste Heu im gesamten Komitat. Bei günstiger Witterung fielen je Katastraljoch 20-30 q an; die Wiesen konnten zweimal gemäht werden.

Ursprünglich setzten die Bauern mit Kähnen zu den Inseln über. Seit Anfang unseres Jahrhunderts verkehrten aber bereits Fähren, die von der Gemeindeverwaltung betrieben wurden. Für ihre Benutzung musste nach der Heu- und Grummeternte der Gegenwert von 5 kg Weizen in die Gemeindekasse gezahlt werden.

Die erste Heumahd (Heimaden) fiel – je nach Witterung – in die Zeit Ende Mai, Anfang Juni. Die Bauern setzten mit Booten zu den Inseln über. Sie fuhren alle zugleich; natürlich nahmen sie ihre Sensen (Sengst) mit. Die Arbeit begann bereits morgens um fünf. Um acht Uhr kamen, mit Booten oder mit der Fähre, die Frauen, um ihren Männern das Frühstück zu bringen. Gegen zwölf Uhr brachten sie das Mittagessen. Zum Abendessen kehrten alle heim, da es auf der Insel weder Gebäude noch Hütten gab.

Bei trockener Witterung konnte bereits nach einigen Tagen das Heu gewendet werden. Wenn das Heu vollkommen getrocknet war, wurde es aufgeschobert. Schober (Schowe) legte man nur an, wenn das Heu aus irgendeinem Grund nicht sogleich nach Hause transportiert werden konnte.

Auf einer Fähre fanden drei Heuwagen Platz. Ein Fährmann aus der Gemeinde steuerte das Wasserfahrzeug. Die Zeit dieser Heutransporte zog sich über mehrere Wochen hin. Bei Hochwasser half auch die Fähre bei der Graner Insel aus. Seit Anfang unseres Jahrhunderts schützte ein am westlichen Rand des Dorfes errichteter Steindamm (die Schanz) vor plötzlichem Wassereinbruch.

Das Heu wurde dann auf dem Dreschplatz, der sich am Ende des Hofes befand, auf einem Haufen geschichtet.

Die Grummetmahd begann nach der Getreideernte. Im allgemeinen war sie nicht mehr so ertragreich wie die erste, aber es kam auch vor, dass ein drittes Mal gemäht werden konnte.

Holz und Reisig

Weiteren bedeutenden Nutzen zog das Dorf aus dem Baumbestand der Inseln. Erste Angaben darüber liegen aus dem Jahr 1859 vor. Waldbesitz hatte das Dorf nur auf den Inseln. Vom gemeinsamen Land konnte jeder nach Bedarf Holz beziehen.

Der Herbst war im Gemeindewald die Zeit der Rodung. Dann konnte „Holz machen“, wer einen Anteil am Wald hatte. Die Bauern halfen einander beim Holzfällen. Die gefälltten

Bäume wurden auf Wagen geladen und mit der Fähre – oder im Winter, wenn die Donau zugefroren war, mit dem Schlitten – ans andere Ufer befördert.

Im Winter durfte jeder Reisig sammeln. Auch heute noch ist dies Brauch.

Birnen, Brenneseln, Pilze

Schließlich boten die Inseln auch wertvolles Weideland, wie wir aus Überlieferungen seit 1840 wissen. Wenn die zweite oder dritte Mahd vorüber und das Heu bereits eingefahren war, brachte man Jungvieh mit der Fähre auf die Insel, um es dort bis zum ersten Schnee zu weiden. Der Kuhhirte konnte über das gesamte Inselgelände verfügen.

Zu erwähnen sind noch weitere Nutzungsweisen, so etwa das Lesen von wildem Obst. Schon der Name einer der beiden Insel deutet auf das Vorkommen von Wildbirnen. Sie wurden noch im grünen Zustand gelesen, und dann auf dem Dachboden ausgebreitet. Man ließ sie dörren und kochte sie im Winter, um sie als Delikatesse z. B. beim Gänserupfen zu reichen.

Als Viehfutter wurden Brenneseln (Brenesli) gerupft. Die Ruten von den am Rand der Insel wachsenden Weiden dienten zum Korbflechten und zur Besenherstellung.

Am Inselufer gab es auch kleinere Schilfgebiete. Das Schilfrohr (Rour) wurde geerntet, wenn der Wasserstand sank. Das Riedgras fand Abnahme bei Büttnern, die es für Fässer-reparaturen verwendeten. Wie noch in heutigen, so wurden auch in früheren Zeiten die Inseln nach Pilzen (Schwama = Schwamm) durchforstet. Die Kinder hielten auf ihren Streifzügen vor allem nach Frühlingsblumen (Schneeglöckchen, Veilchen) und nach Wildbirnen Ausschau. Aus den Erzählungen von Einwohnern Taaths geht hervor, dass die Inseln früher gepflegtes Gelände waren.

Häufig wurden dort Maivergnügen und Pfadfinder-Lager abgehalten. Heute lassen sie leider stark erkennen, dass sich niemand mehr um sie kümmert. Teilweise wurden sie auch von den Arbeiten an der Donaustaute in Mitleidenschaft gezogen. Es bleibt zu hoffen, dass sie dereinst ihre alte Schönheit zurückerlangen.

Etelka VARGA-KÖVECSES

DATA ON THE UTILIZATION OF THE ISLANDS OF TÁT

The writing focusses on the use of the Danubian islands of the village community of Tát. Originating from the Arpadian era, Tát was devastated during the wars with the Turks and was subsequently resettled with a preponderantly German population. The author examines, in order of importance, the various utilizations, such as the cultivation of meadows in the inundation area, woodfelling and cutting, pasturing, the collecting of wild fruits, the picking of nettle and willow-twigs, harvesting of reeds, and the picking of mushrooms and wild flowers. But the Danubian islands were important not only from the economic standpoint but also as the venues of festive occasions.

* Angol nyelvű rezümé: CSOMBOR Erzsébet

Kápolas

Iráis Reik el-adási Lével.

En' alót író Birongéimom hogy a' Mityén Uraság kegyes engedelm.
ze. mellet el adtam az en' réstémre esendő ágyamról fűtőmatr.
Di' 5/8 káplás Iráis Reiemes az alfo' fűtőben lévő, a' delf
Mihály és Khail Sprang mellet, örökösön Ofizser János
János Lakójnak. Három fűtő ömön az az 350. forintot
váltóban a' mellyből már 175. fűtő az emlies vevő befizet.
vén, a' hátra lévő 175. forint váltó is ajándék meg befizetési,
és en' a' midőn kezesen veszem Ofizser Jánosnak örökös
bírókúba által adom, és se en' sem pediglen maradékán
az emlies Iráis Reie vevő nem következik, melly
ről adom ezen levelemre néven alá írásával s ha
kén kezesi vonzásával meg erőfiszem. Kóla János
János. 842.

Offizser János mind elad

Saja kesen kezesi vonzásom

En' pedig Ofizser János a' fűtő emlies Iráis Reie a' ki.
seu mid' fűtőre megveszem, és annak eljénreleire eljén is
seendő Kóla János a' mind fűtő.

En' általa János m. k.
hisz János

Offizser János mind vevő

Saja kesen kezesi vonzásom

Islenlevo' Birongéimom

(S. J.)

Mindful Adolf Birongéimom
Károly László Birongéimom
Mindful Birongéimom - György

KÖVECSES-VARGA Etelka

TÁT KÖZSÉG A VOLKSBUND ÉS A SVÁB LAKOSSÁG KOLLEKTÍV BÜNTETÉSÉNEK ÉVEIBEN*

„A bünösöket természetesen felelősre kellett vonni, meg kellett büntetni, de a kollektív felelősség elvét nem szabad alkalmazni. A kényszerkitelepítés pedig kollektív büntetés.”

Fehér István: A magyarországi
németek kitelepítése 1945 – 1950

Tát, határára és lakosságára nézve az Esztergom környéki falvak között a kisebbek közé tartozott. Az eredetileg Árpád-kori magyar községbe a török-kor után, a XVIII. század elején németeket telepítettek, akik hagyományuk szerint a Fekete-erdő vidékéről származnak.

1732-ben a „gyónóképes” tátiak száma 200 fő volt.¹ A XIX. sz. folyamán a lakosság száma 937 főre emelkedett. Ebből 639 volt a német, 292 a magyar és 6 fő a tót lakosság száma.²

1900-ban 1082 lakosa között már 61 bányászt és 65 iparost tartottak számon. A 64 nagyobb birtokos közül egynek volt 100 kat. holdon felüli birtoka.³

1937-ben a lakosság száma 1499, melynek 75 %-a volt német. A falu határa ekkor 2348 kat. hold, melyen két 50-100 holdas, 3 középbirtokos, 75 kisbirtokos és 348 törpebirtokos gazdálkodott. Az állatállomány: 165 ló, 253 szarvasmarha, 77 sertés.⁴

A legtöbben családjuk körében svábul beszéltek, de magyarul is tudtak. A magyar családok is beszélték a svábot, sőt, több magyar nevű, régi táti család teljesen elsvábosodott (így pl. a Pap, Szabó).

A legidősebb generáció az iskolában még tanulta az irodalmi német nyelvet. Nyelvjárásuk azonban olyan mértékben különbözik ettől, hogy az irodalmi német megtanulása sokszor még azoknak sem volt egyszerű, akik odahaza svábul beszéltek.⁵ Kisebb összetűzésekkel eltekintve – amelyekre főleg az 1830-as évekből vannak adataink – magyarok

* A tanulmány, a Limes, 1992. 1. számban közreadott, rövidített változata.

1. VILLÁNYI Szaniszló: Néhány lap Esztergom város és megye múltjából. Esztergom, 1891. 93.

2. KÁTAI Ferenc: Tát története 1181-1981. Nyolc évszázad krónikája. Tát, 1981. 47.

3. KÁTAI 48.

4. Komárom és Esztergom közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyék múltja és jelene. Főszerk.: OSVÁTH Andor. Bp. 1938. 264.

5. A „sváb” szónak kétféle jelentése van: a. Felnémet nyelvjárást beszélő, zömmel Baden és Württemberg területén élő németek;

b. A XVIII. század folyamán Magyarországra betelepített németek neve, akiknek többsége Szászországból, Pfalzból származott. Ld.: Új Magyar Lexikon. Bp. 1962. Akadémiai K. VI. 132.

és svábok az évszázadok során jól megfértek egymás mellett." A forradalmakból, háborúkból a sváb lakosság is mindig kivette a részét. Ezt mutatják például a község I. világháborús emlékművén szereplő nevek.

Magyarországon a Bethlen-kormány 1923-ban rendezte a kisebbségi iskolaügyet, 1924-ben pedig engedélyezte a Magyarországi Német Népművelődési Egyesület (Ungarländisch-Deutscher Volksbildungsverein) megalakulását. A német kisebbség ügyének kezelése nem szakítható ki abból a politikai viszonyrendszerből, amely a magyar kormányt a kisantant-országokkal és Németországgal összekapcsolta.⁶

A magyarországi német nemzetiség asszimilációjával kapcsolatos első komolyabb nehézségek az 1930-as évek elején bukkantak fel. Bár sokan csupán a szélsőséges nacionalisták, vagy az erőszakos fajvédők számlájára írták, mégis reális volt annak a veszélynek a felismerése, amit a disszimiláció gondolata és a pángermán ideológia jelentett. *„Az asszimilációs veszélyeket hangsúlyozó külföldi és hazai német propagandára válaszul, a magyar társadalmi szervezetek a harmincas évek elején hazafias jelszavakkal nagyarányú névmagyarosítási kampányt indítottak, amelyhez a katonaságnál, hivatalokban, iskolákban jelentős presszió is járt.*” – írja Tilkovszky Lóránt *„Ez volt a Volksbund”* c. könyvében.⁷ Ez a „presszió” valószínűleg nem volt egységes erejű az ország különböző vidékein. Táton például a visszaemlékezők nem beszéltek erőszakos névmagyarosításról, csak arról, hogy sokat rábeszéltek a katonaságnál a névmagyarosításra, mondván, hogy *„végül is mindnyájan magyar emberek vagyunk”*. Így keletkeztek Táton a Kátai, Kékesi, Hámori, Rózsahegyi, Kovács, Sasvári, Hunyadvári, Maros stb. nevek.

A Német Népművelődési Egyesületben Magyarországon 1935 után fellépett egy Németországból pénzelt fiatal értelmiségi csoport, amelynek vezetője a bánáti német családból származó Franz Basch volt. Ők alakították meg a Népi-német Bajtársak (Volksdeutsche Kameradschaft) nevű szervezetet, amely a német nemzetiséget nem nemzeti kisebbségnek, hanem az egységes németiségből kiszakadt, de azzal etnikailag egységes, idegen uralom alatt álló csoportjának („Volksgruppe”) tekintette, amely így jogilag a német birodalomhoz tartozik. *„Ha ennek a mozgalomnak nem tudjuk útját állni, akkor számolnunk kell azzal, hogy rövid néhány esztendő múlva a magyarországi németiség a német politika egyszerű eszközévé fog válni”* – írta az elmagyarosított szepesi szász polgári családból származó Gratz Gusztáv, volt külügyminiszter 1937. szeptember 14-én a kormányfőhöz, Darányi Kálmánhoz intézett memorandumában.¹⁰

A történelem igazolta megállapításának helyességét. Ennek a feltartóztathatatlan fo-

6. KÁTAI 36-37.

7. Az Adolf család és a Keil család több tagja is szerepel itt. Ld.: KÁTAI 51.

8. TILKOVSZKY Lóránt: Ez volt a Volksbund. A német népcsoportpolitika és Magyarország 1938-1945. Bp. 1978. 7-8.

9. Uo.

10. TILKOVSZKY (1978.) 16.

lyamatnak kiinduló pontja az volt, amikor a Basch-féle irányzat Magyarországi Németek Népi Szövetsége (Volksbund der Deutschen in Ungarn) néven, 1938 őszén legalizáltatta szervezetét. Első vidéki csoportjukat 1939. május 1-jén hozták létre a Baranya megyei Cíkó községben.

Az első tátiak már ezekben az években beléptek a Volksbundba. Eleinte nem is sejtették, hogy „népművelés” címszó alatt milyen célokra készítik elő őket. A tátiak így emlékeznek ezekre az időkre: *„Összejöttek és akkor énekeltek németül énekeket. Hát ez vót. Más nem vót ... Hát szép is vót, meg összejövetel is vót. Utána állítólag lehetett vóna hallani, hogy hát német katonáknak akarták ezeket a volksbundistákat és hát hogy azok kaptak fizetést.”*

„Nem bántottak senkit, csak esetleg gyülekezetre mentek. Hallottam, hogy asszonyok is így összejöttek és énekeltek, aztán hogy mi hogyan volt, azt nem hallottam. ... Nem olyan nagyba volt. Ez nem volt olyan nagy falu.”¹¹

A Volksbund azzal is igyekezett toborozni, hogy gazdasági előnyöket ígért tagjainak. Felcsillantotta a Németországban történő gazdasági továbbképzés lehetőségét. Sokan azonban már ekkor gyanakodva figyelték a „gyülekezeteket”, annál is inkább, mert az éneklésen kívül „megbeszélés” is volt. Igyekeztek távol tartani magukat a mozgalomtól, főleg azok, akiket lekötött a munka, akik igyekvőbbek, dolgoosak, módosabbak voltak, még akkor is, ha nem sejtették, hogy a gyűléseken a nemzetiszocializmus eszméit tanulják. Okos, családjukat féltő asszonyoknak is igen nagy szerepe volt a tagtoborzási propaganda visszautasításában:

„Csak hívtak és mondták, hogyhát német nevű asszony vagy és tenedek is kellene megbeszélésre menni.

Mondom: Milyen megbeszélésre? Mit akar evvő?

– Mer ha gyűn egy gumicsizma vagy magféle, akkor ezek a tagok lesznek az első

Mondom: Azt hiszi, én ráérek? Gyűvők ide beszígetni, traccsolni?

– Evvő nem lehet bírni – aszongya.

Mondom: Ennekem van gondom, meg dolgom. Az uram nincs itthon, helyette kell nekem csinálni a munkát. Nem! Isten veled!

– Nem akarsz semmit? Nem akarsz csizmát se, semmit? – Nem kő. Van nekem cipőm is, megyek abba, ami van.”

„Egy éjjő odaűt, hogy a te urad mehetne eszmecserére. Hogy ott vannak a gépek Németországba, mehetne jobban a gazdaság.

Mondom: hiába van ott minden jobb, ha nics tehetségem, hogy megvegyem azt a gépet. Magának van fia meg vője. Mér nem mennek azok?!”

A tagtoborzás során a Volksbund-tagok próbálták bennük megmozgatni a „német vért”, a németséggel szembeni hűtlenséggel vádolva azokat, akik nem akartak belépni:

11. A szerző adatközlőie valamennyien tátiak. Személyi adataikat az esztergomi Balassza Múzeum archívuma őrzí.

„Hát például egyszer... mentem át valami ügyben... És akkor ő rá akart beszélni engem, hogy lépjek a Volksbundba. Aztá mondtam neki, hogy énnekem nincs arra szükség eggyáltalán és én nem és nem! Aztán mikor kimentem az ajtón, aszongya, te peccsorics vagy, mer nem gyűsz velünk... Én nem szeretem azt. Én magyarnak születtem és magyar ember is vótam végig” – mondja az egyik, 1945-ben birtokaitól megfosztott, munkatáborba zárt, tehetős sváb gazdaember.

A „nemzetiség” szó, a sváb dalok éneklése sokakban még ma is ellenérzést kelt: az 1970-es években alakult a faluban egy énekkar (Tátiak Honismereti Baráti Körének énekkara), amely főleg idősebb asszonyokból állt. Falusi rendezvényeken, más falvakban is felléptek:

„Énekétünk is, meg jó is éreztük magunkat. De akkor egyszer mondták hogy mink nemzetiségiek vagyunk Német nemzetiségiek. Meg hogy migin crancigótok? Migin sváboztok? Nem. Mink nem vagyunk német nemzetiségiek, magyar honpolgárok vagyunk de svábok vagyunk.”

A Volksbund a tagtoborzást 1939-1940 táján azzal is próbálta segíteni, hogy minden új belépő után 70 pengőt adott tagjainak. Basch népcsoportvezető később bevallotta, hogy „csupán kényszerűségből, a német birodalom külpolitikai érdekeire való tekintettel folytatott olyan taktikát, amely ártatlan népdalkultusszal s hasonlókkal leplezte a valódi célt, a magyar élettől, a magyar kultúrától való elkülönülést s a disszimilációnak nevezett regermanizációt.”¹²

Egyébként Tát távolabbra esett a Volksbund igazi harcterétől. Hitler kitelepítési terveivel szemben a Volksbund vezetősége a Dunántúlon élő svábság „híd”-szerepét hangsúlyozta, amely –helyben maradva – összekötheti a német birodalmat a távolabb élő német népcsoportokkal. Ezért elsősorban a nyugat-dunántúli, valamint a Baranya, Tolna és Somogy megyékben élő sváb lakosságot igyekezett megnyerni. Nem hagyta azonban figyelmen kívül az északabbra lévő sváb közösségeket sem.

Tát falu német lakossága az 1941-es népszámlálás során egységesen német anyanyelvűnek vallotta magát. Természetszerűleg tette ezt, mivelhogy a korábbi népszámlálások során ebből soha nem volt hátránya. Ennek a népszámlálási kérdőívnek azonban volt egy olyan külön pontja, amely a nemzetiség megvallására irányult az anyanyelvtől függetlenül. Basch Dorogon, Táton, Csolnokon is arra agitálta a lakosságot, hogy bátran vallják magukat ne csak német anyanyelvűeknek, hanem német nemzetiségűeknek is.¹³ A német nemzetiség megvallását a Volksbund az anyanemzethez való hűség kritériumaként kezelte, *a Pest környéki németlakta községekben is azt híresztelték, hogy internálják, illetve kényszerszolgálatra küldik azokat a magyar érzelmű németeket, akik magyarnak vallják magukat.*”¹⁴ – A rábeszélés, csalogatás után egyre inkább az érzelmek megzavarásával és fenyegetéssel igyekeztek a svábságra hatni.

12. TILKOVSKY (1978.) 101.

13. TILKOVSKY (1978.) 138.

14. TILKOVSKY (1978.) 139.

Hamarosan bekövetkezett a sváb lakosság bevonása a német katonai szolgálatba.

1942-től 1944-ig három toborzó akció történt az SS (Schutzstaffel) részére. Az első SS-toborzás során (1942. február 24-től) 20 000 önkéntest toboroztak be a népi németiség köréből. A toborzást a Volksbund végezte. Az akció minden költségét a német kormány viselte és rendezte a hozzátartozók segélyezését.¹⁵ Az anyagi juttatások különösen a sváb lakosság szegényebb rétegéből vonzottak sokakat. Egy részüket azonban visszatartotta a magyar kormány azon kikötése, hogy az SS-be toborzottak elveszítik magyar állampolgárságukat. Ennek tudatosulása után sokan a Volksbundból is kiléptek. *„szembeötlően tömeges kilépésre került sor Komárom megyében.”*¹⁶ Erre a Volksbund sok helyen terrortal válaszolt: egyre gyakoribb volt a magyar érzelmű német lakosság SS-katonák általi bántalmazása, az SS-katonák és a csendőrség összecsapása. Fokozódott a zsidóüldözés. A Volksbund-ból azonban továbbra is sokan kiléptek, mert az önkéntesek hozzátartozói számára kilátásba helyezett családi segélyek nagy késéssel, akadozva jöttek és kevesebb is jött a vártnál. A bevonultak hangulatát is befolyásolták a hazulról kapott hírek és közvetlen parancsnokaik megvetése nyelvi nehézségeik miatt.¹⁷

1943 elején a magyar kormány hozzájárult a segélyezések háromszorosra való emeléséhez, majd Horthy engedélyezte, hogy az SS-toborzást a honvédségnél szolgáló népi-németekre is kiterjesszék. A toborzottak továbbra is elvesztették magyar állampolgárságukat, de örökösödési szempontból a magyar állampolgárokkal azonos jogokban részesültek. A toborzáskor hallatott fenyegetőzések szerint: *„aki most nem tart velünk, annak feje felől leszedjük a tetőt, azt falhoz állítjuk és agyonlőjük.”*¹⁸ A honvédségből az SS-be való átcsalogatás eszköze a zsold, a gyors előléptetési lehetőség volt. E második akció során szintén 20 000 önkéntest soroztak be.

A harmadik akciót 1944. április 23-án indították. A toborzás alapja – a Sztójay-kormánnyal való megegyezés szerint – az volt, hogy *„mint német népiséghez tartozó jön számításba az, aki életmódja és népiségi ismertetőjegyei alapján ilyennek mutatkozik vagy magát önként németnek vallja.”*¹⁹ A sorozáson kötelező volt megjelenni. Az egyezmény szerint a besorozottak megtarthatták magyar állampolgárságukat, toborzásukat a Volksbund végezte, amely ekkor már kapcsolatban volt a nyilaskeresztes párttal. Táton is emlékeznek arra, hogy sokan bevonultak az SS-be a kényszersorozások során: *„Utána mondták, mér menté el katonának? Hát ki mert otthon maradni, ha egyszer a behívó gyün, hol a német, hol a magyar?”* 1944. augusztus 23-a után (Románia kiválása a német szövetségből) megindult a német *„népcsoportok”* mentése Német-

15. TILKOVSKY Lóránt: SS-toborzás Magyarországon. Bp. 1974. 35-37.

16. TILKOVSKY (1974.) 43.

17. „Ezek ugyanis dühös méltatlankodással döbrentek rá arra, hogy a Magyarországról bevonult németek egy része csak gyengén tud németül, s egymás közt gyakran inkább magyarul beszélnek” – írja TILKOVSKY (1974.) 92.

18. TILKOVSKY (1974.) 137-138.

19. TILKOVSKY (1974.) 150.

országba előbb Dél-Erdélyből, Beszterce vidékéről, majd a Szatmár-vidékről. 1944. október 10-től a Bácskából. A német birodalom 250 000 német befogadásáról döntött. A volksbundista vezetők, volt önkéntes SS-katonák menekültek, de a sváb lakosság nem akart menni. Mint korábban a Volksbund elleni agitációban, igen nagy szerepet kaptak a német lakosság visszatartásában a helyi hatóságok, a falusi jegyzők, a katolikus papok, a honvédelmi alakulatok tisztjei. Tátról ekkor kb. 12-15 család menekült el.

Egyik adatközlőm akkor fiatalasszony volt. A németek még a faluban voltak és rakták fel a menekülők holmijait szekérre. A helybéli lakosság közül sokan a présházákba, pincékbe menekültek. A német tiszt ott kereste meg őt is és rá akarta beszélni, hogy menjen velük:

„– Azt mondja: *gondoljam meg. Amit fő lehet pakolni az autóra, azt mind főrakják és évisznek. Estére majd kigyün újból, hogy igen-e vagy sem.*

– *Én má most mondom, hogy nem. Már itt is az utcán vagyok majdnem, ... ha oda megyek ott is csak az utcán vagyok.*

– *Majd meg fogom bántni.*

– *Nem, nem. A hazámat nem hagyom é, dehogy hagyom é. ... É köllött hagyni négyszer is.*” Haragudtak a német katonákra, akiket beszállásoltak házaikba, és akik el akarták vinni őket. De haragudtak a volksbundistákra is, házaikon beverték az ablakokat. Amikor bejöttek az oroszok, félve az erőszakos kitelepítéstől, nem mertek svábul beszélni.

Az 1945 március-áprilisban végbement földreform során a volt volksbundisták vagyonát elkobozták. A vagyonuktól megfosztottak egy részét internáló táborokba, másik részét munkatáborokba zárták.²⁰

A listák összeállítása azonban sehol sem felelt meg a valóságnak, hiszen nem lehetett egyértelműen megállapítani, hogy kik voltak a Volksbund-tagok vagy önkéntes SS-katonák. Az elkobzott birtokokat felvidéki menekülteknek és földteleneknek juttatták. *„Szép számmal volt példa arra is, hogy a betelepítésnél a megvesztegethető telepítési biztos nem a német politikai múltját, hanem gazdaságának, portájának nagyságát nézte.”*²¹

Így volt ez Táton is. A legtöbb birtokot az egészhelyes Adolf családtól, valamint a többi módos családtól vették el. Sok igyekvő, köztisztelőben álló gazda került fel az 57 nevet tartalmazó elkobzási listára.²² Tiltakozásukkal szemben ott állt a helybéli és a járási rendőrség, a határőrség és az orosz közbiztonsági katonaság.²³ A munkatáborokba zárt lakosságra több hónapos, vagy több éves büntetést róttak.

Az elkobzás a következőképpen zajlott Táton: *„Egy délután jött a rendőr, ... és akkor azt mondták, hogy mindenki a Hangya-kocsmába menjen 50 kilós csomaggal, mer*

20. FEHÉR István: A magyarországi németek kitelepítése 1945-1950. Bp. 1988. 23.

21. FEHÉR 62.

22. K-EMÖL. Tát község sváb kitelepítése. 3. doboz (1945-1949). 5. sz. Elkobzás (299/1-1945).

23. KÁTAI 64. Ld.:199 jegyzet = Szabad Esztergom, 1945. szeptember 2. 13. sz.

reggel éviszik őket internálni. Egyik asszony azt mondta, hogy ő nem csinát senki-nek semmit – ément a szőlőbe dógozni – és ő nem megy a Hangyába. Este, amikor hazamegy; hát gyűtt az a rendőr, ... és mondták hogy csomagoljon... és menjen a Hangya-kocsmába. És akkor ő aszonta, hogy ő egy mozdulatot nem tesz, mer ő senkit nem bántott, és ő nem megy oda. Tudja mit? A fejénél meg a lábánál megfogta az a két rendőr, és úgy vitte ki őt."

"Akkor reggel elvitték őket Esztergomba. Pár szál szalma a szobába, és mint a heringek úgy voltak berakva, ... úgy aludtak. Egyik nap bementünk, vittünk, amit találtunk enni és akkor mondja, hogy aszonta a rendőr, hogy éviszik őket Oroszországba ... Megin ételt egy pár nap. ... Olyan szűk kis rossz helyen aludtak, hát padlón, azt lehet mondani és ami ruhájuk volt, az volt a fejpárna."

Az irodák ajtajára ki volt írva, hogy „akik az internáltak érdekibe járnak azok is beleesnek” A gyerekeket azonban a hozzátartozók hazavihették.

"Arra emlékszem, hogy mikor édesanyámmal benn vótam, akkor átvittek egy másik épületbe, ... és ahogy átvittek egyik teremből a másikba, abba a terembe szabályszerűen, mint ahogy az oroszlanokat szokták ketrechen tartani – ez úgy bennem maradt, hogyha becsukom a szemem, most is úgy látom –, hogy mint a ketrec, ilyen vasrács mögött voltak bent ott is tátiak"

Egy másik táti asszony, akinek férjét besorozták az SS-be, így emlékezik: „Ez az eggy asztal maradt a négybű. Négy szekrényünk vót és sublót, azt is mind évítették. Eggy ládánk vót, azt csinátattam arra az esetre, ha ē köll mennünk.” Először mindkettőjüket bezárták, azután az asszonyt hazaengedték, de a férje kilenc hónapig munkatáborban volt Esztergomban.²⁴ A munkatáborba zártaknak lehetett ennivalót vinni, de előbb meg kellett tudniuk, mikor, hol fognak dolgozni:

"Megengedték, de ha nincs kereső? Gondolhassa! Élesztő nélkül sütöttem kenyeret. Két órakor kététem, hat órakor indúttunk mer többen vótunk asszonyok. Egyedül fétünk az úton menni." Vittek szalonnát, sonkát, kenyeret.

Volt, akinek sikerült megszöknie a táborból, és családja után ment Németországba.

Az 1945. június 20-i minisztertanácsi rendelet előírta a hitlerista németek felülvizsgálatát. Ekkor öt csoportba osztották a német lakosságot.²⁵ Az 5. csoportba tartozó németek voltak a „közömbösek”, akik nem támogatták a Volksbundot, de nem is harcoltak ellene. Ezeket önkéntes áttelepítésre ítélték, csereingatlan biztosítása mellett. A 4. csoportba tartozók kaphattak egyedül mentességet, akik német nemzetiségűek voltak, de magyar nemzethűségről és demokratikus szellemükről bizonytságot adtak a fasiszta terror idején. A 4. kategóriába való tartozást az egyénnek kellett bizonyítania. A pártok a kitelepítések

²⁴ ZILBAUER György: A magyarországi németiség nehéz évtizede 1945-1955. Szombathely-Vép. 1940. „Esztergomban a városi rendőrkapitányság jelentése szerint 1945. július 19-én 839 őrizeteseből 122 főt szabadon engedtek. A 177 nyilas mellett 129 volksbundos, 9 SS katona, továbbá 7 Wehrmacht katona volt internálva. A 71 egyéb személy is zömmel német származású volt."

²⁵ FEHÉR 47-48.

előkészítésével egy időben kezdték el mentesítési akcióikat, amelynek során sok olyan új és régi tagot is mentesítettek, akik volksbundisták voltak.

A Szövetséges Ellenőrző Bizottság 1945. augusztus 2-án 400-500 000 német kitelepítését rendelte el. 1945. november 30-án megszüntették a kitelepítés irányát és ütemét is. A kormány azonban sokallta ezt a számot és egyelőre elutasította a kollektív felelősségre vonás elvét. 1945 augusztusában a hazai németek politikai magatartásának, múltbeli bűnösségének vagy büntetlenségének felülvizsgálatára bizottságok alakultak. November közepéig 70 000 németet vizsgáltak meg, akik közül 30 %-nak nem volt semmilyen kapcsolata a Volksbunnal.²⁶

Különböző „félreértések” miatt sokan szenvedtek ártatlanul a tátiak között is: volt, akit összeverték, mert megtalálták az állítólagos Volksbund-igazolványát. Kilenc hónap múlva bíróságon tárgyalták az ügyét, ahol kiderült, hogy egy vele azonos nevű férfival keverték össze. Egy asszonyt, akit társaival együtt Esztergomból Komáromba, a Csillagerődbe²⁷, majd Pestre a Károly-laktanyába²⁸ vittek – főleg katonaruhák mosását végezték – 2 évre és két hónapra zártak be. Mikor kiengedték, azt mondták neki: *„Hát néni! Maga egészen jól tud magyarul. És mégis bezárták? Hát azt mondja, még szép, hogy ennyi idő után megkérdezik hogy hát mēr vótam bezárva”*

A férfiak egy részét a tokodi bányákban dolgoztatták, ahonnan még hazamehettek meglátogatni a családot, később azonban őket is Pestre vitték, majd internálták:

„Édesapámat nem engedték haza. Őket bevagonírozták – marhavagonba – és nem is tudták, hogy mēre viszik őket. És mikor megát a vonat, akkor figyelték, hogyan beszélnek az emberek. Akkor Kelet-Németországba vitték őket internáló táborba, ott dolgozott és akkor később átment Nyugat-Németországba.” Több mint tíz év múlva jöhetett haza először. Őt is azért vitték el, hogy Volksbund-tag volt, pedig nem volt az.

„Azoknak sem volt jó soruk akiket kivittek mer azok is lágerben laktak. Nem volt semmi helyük. Dógoztak, bejártak a házakhoz, utcát söpörtek. Magyar cigányoknak hívták őket.”

Az internáló táborokból vagy a munkatáborokból hazaengedett svábok házában már telepesek laktak. Ezért ismerősöknél, rokonoknál húzódtak meg. Az első telepesek bajótiak voltak, de az ebediek közül is sokan átjöttek a befagyott Dunán, s itt bejelentkeztek, hogy elvett földjük és házuk helyett másikat kaphassanak. A magyar-szlovák lakosságcseréről 1947. május 24-én született megállapodás előtt már 35 000 szlovákiai magyar menekült át a határon.²⁹

26. FEHÉR 61.

27. ZIELBAUER 41. Itt 2500 fő volt internálva. ... A pártonkívüli dr. Pákk János szerint „bosszúból, rokoni vagy más ellenséges érzületek áldozata az internáltak több, mint fele.”

28. ZIELBAUER 41. „Annyi bizonyos, hogy 1946 őszétől vált központi internáló táborrá a legnagyobb fővárosi tábor, a Bud – Dél az egykori Károly-laktanya.”

29. ZIELBAUER 57.

1947-ben a 12.200/1947. korm. sz. rendelet mentesítette ugyan az anyanyelvet bevallókat, az ún. „*anyanyelveket*” a kitelepítéstől, de vagyonuk a magyar államra szállt. A 22.900/1948. F. M. sz. rendelet pedig a német lakosság összeköltöztetéséről intézkedett, amellett, hogy megélhetésüket biztosítani kell – a földműves foglalkozású egyéneknek birtokában kell hagyni 5 kat. hold ingatlant, állatállományt, eszközöket.

A nem anyanyelvesek kitelepítése azonban tovább folyt egészen 1949. április végéig, amikor aláírásra került a magyar-csehszlovák egyezmény.

A kitelepítés híre Tátra is eljutott. Mindenki csináltatott egy-egy ládát, amelybe majd legszükségesebb holmijait berakhatja. Voltak, akik magyar falvakba menekültek és csak akkor tértek vissza, amikor hallották, hogy Dorogon megállt a kitelepítés.³⁰

Táton 1948. augusztus 9-én kezdődtek meg a csereingatlanokkal kapcsolatos munkálatok. Mindenkinek be kellett jelentenie telekkönyvileg bejegyzett és telekkönyvön kívüli tulajdonát. A telepéseknek is be kellett jelenteniük ingatlanaikat és földigényüket, hogy ezt juttatási javaslat formájában a megyei földhivatalhoz beterjeszthessék.³¹ 1948. október 27-én a telepéseket hívták össze. Ekkor már mind a negyven telepésnek volt ingatlana, melyet ideiglenes juttatásképpen kaptak. A megbeszélés tárgya az volt, hogy ugyanazon ingatlanok tulajdonjoga telekkönyveztesse-e, vagy másikat kérnek. Ekkor a belső telepések száma 29, a felvidékieké 12, a partizánoké 4. A telepések túlnyomó többsége ugyanazt a házat és szőlőt kérte telekkönyveztetni, amelyet már használt. A földekkel kapcsolatban azt kérték, hogy *„lehetőleg összevonva, esetleg csereterület felhasználásával is egy darabban adassék és telekkönyveztesse.”* A telepések családonként 8 kat. holdat, és gyermekeként még 1-1 holdat kértek és felhívták a vármegyei földhivatal figyelmét arra, *„hogy Tát község sváb lakóinak a szomszédos községekben is van, illetve volt ingatlanuk, s így azok is kiosztandók volnának.”*³²

A 12.200/1947. korm.sz. rendelet értelmében Táton mintegy 500 fő mentesült a kitelepítés alól.³³ az összeköltöztetést azonban nem kerülhették el. Erre zömében 1948-ban került sor. Az összeköltöztetésbe a hatóságok a karhatalmat is bevonták. *„Több esetben előfordult, hogy a kitelepítést végző hatóságok – benne a karhatalom is – éjjel, váratlanul lepték meg a falut, összeszedték a német lakosságot, s megkezdték vagy folytatták az összeköltöztetést, ... A hatóságok még most is azzal magyarázták ezt a rajtaütésszerű eljárást, hogy elejét vegyék a német vagyon elherdálásának.”*³⁴

30. KÁTAI 65.

31. Komárom-Fsztergom Megyei Önormányszat Levéltára (K-EMÖL). Tát község sváb kitelepítése, 2. doboz (1948-1949). „A 25.000/1948. LMs. rendelet végrehajtása. Esztergom, 1948. augusztus 5.”

32. K-EMÖL 3. Doboz/1945-1949/, 1-3 sz. névjegyzékek

33. ZIELBAUER 98

34. FEHÉR 123.

A tátiak összeköltöztetésüknek csak azt az okát hallották, hogy ők „svábok”. A gyakorlati végrehajtásból pedig csak azt látták, hogy „jött a telepes, csak rámutatott egy házra, hogy neki ez megfelelne és megkapta.”³⁵

A telepesek ügyét a koalíciós pártok közül az MKP támogatta a leginkább. Különösen a tagtoborzási verseny érdekében kívánták megnyerni maguknak a szegényebb néprétegeket és a telepeseket. „Az MKP 1947 nyaratól radikálisan követelte a német kulákság kitelepítését, holott köztudott, hogy a Volksbundba döntően a szegényebb németek léptek be, ezekre hatott leginkább a náciizmus demagógiája” – írja Fehér István a magyarországi németek kitelepítése 1945-1950 c. művében.³⁶

Táton is az a helyzet állt elő, hogy láthatóan a tehetősebb, igyekvő sváb parasztembereket szemelték ki: „... aki német katona vót, meg háza vót, de írott a régtelenségig; annak nem mondták, hogy sváb, s attó nem vették el.”

„Vót kivétel, mint mondják; sógor, koma. ... Ezt nyúzzuk, mer ennek van.

Ha énnkem nem lett vóna az a házam, nem is tudták vóna, hogy én a világon ragyok”

A telepesek közé sok lumpen elem is bekerült, akik nem akartak dolgozni, csak felélni a helyben maradt javakat. Mások nem is értettek a földműveléshez: „Először a telepesek dógozták a földet, amit dógoztak. Amíg szép vót és jó vót és kész. Egyszerűen leartatták.”

„A következő érbe csak vetettünk. Má aratást ők csináták. Má nem vót szabad oda bemenni.”

„Tudtak gazdákodni. Hát hogyan tudtak vóna, mikor a készbe beleűtek? De csak addig, míg tartott az a sok minden, ami vót. Például olyan hely is vót, ahol már be is vót hordva, csak csépüni kellett és a régi gazdának ki kellett menni és a telepes meg csépűt és az övé vót.”

Egyik alkalommal Csolnokról jöttek telepesek.³⁷ Csolnok sváb falu. Az onnan áttelepített 14 család már ott is telepesként volt: „Azt ott má tönkretették, akkor bejöttek Tátra a szép és a jóba. Akkor itt éltek egy darabig. Úgyhogy aztán később émentek azok is. Szép és jó addig, amíg a sváb mindent összerakott, meg vót, meg csinátá. Mikor az má tönkrement, akkor émentek.”

„Na meg aztán jött ez a kolhoz ez a tsz és akkor inkább elmentek, mer a tsz-be nem akartak menni. A földet eladták és újbú émentek a gyárba.”

35. FEHÉR 86. „A kitelepítés éjjel történt, még élelmet sem tudtak magukkal vinni. Nem számított, hogy Volksbund-tag vagy sem. A döntő az volt, hogy az érkező telepes melyik házra mutatott rá. Ahol volt minden, azokat elvitték. A telepesek sorra kiélik a házakat.”

36. FEHÉR 149.

37. K-EMÖL. Tát község sváb kitelepítése, 3. dohoz /1945-1949/. „A 25.000/1948. I. M. sz. rendelet végrehajtása. Esztergom, 1948. augusztus 5.”

Voltak azonban a telepesek között is megtevesztettek: „*akik mondták, hogy ők nem tudták, hogy a ház gazdája itt él a faluban. Nekik csak azt mondták, hogy ezek üres házak*”

„*Vót olyan rendes telepes is, hogy visszarásárolhatták tőle a házat. – Megrették a saját házukat. Vagy olyan is volt, hogy később vett a telepesnek másik házat.*”

„*Ezek a bajótiak jobb lelkű emberek vótak. Hát azok leghamarabb mentek el. Látták, hogy mi a helyzet. Nem gondóták azok se, hogy nahát ebbű mi lesz. Aztá hát fogták magukat és ementek. Pedig, szegény emberek lehettek ők is, mert azér hírták őket bajóti tarisznyásoknak, mer, csak egy tarisznyával jöttek.*”

Voltak még betelepülők Dunabogdányból, Basaharcról, Esztergomból is. A legszomorúbb emlékeket az összeköltöztetés időszakából hordozzák a tátiak:

Egyik nap odaszóltak, hogy másnap reggelre üresnek kell lennie a háznak. Egy asztalt, három ágyat vihetek magukkal például azok, akik öten voltak /3 felnőtt, 2 gyerek/. „*Azt mondták a gyerekeknek jó a sámli is. Semmit. Szekrényt se, semmit, csak a ruhaneműket sikerült elvinnünk éjszaka. Még az étkezésleket is összehordták és azután a telepesek között elosztották.*”

Először egy-egy rokon fogadta be őket, vagy mentek a kocsmába, a táncterembe. Később kaptak egy-egy szobát, vagy egy-egy konyhát másik családnál. De még ezzel nem ért véget a vándorlás. Sok család még kétszer-háromszor át lett telepítve az első helyről. Ennek során még jobban összezsúfolták őket:

„*Akkor odavitték egy másik családhoz hármónkat és annak köllött adni egy szobát. Vót úgy, hogy az nem akart adni, ugve. Aztán ők odamentek és kitették a szobából a bútort és akkor ezét meg betették. Hát ki adott vóna, hogyha egyszer má az övét is elvették?*”

„*És akkor nekem vót egy szoba-konyha már készen. S akkor őket a szobába, minket meg (2 felnőtt és egy gyerek) ilyen kis konyhába. ... Akkor aztán nappal egy rekamé-láda vót, abba vót egy szalmazsák, azt este előrehoztuk, abba én aludtam és fönt az ágyon meg ők ketten. Azután azokat, akiket a szobába tettek, áttették egy olyan helyre, ahol voltak gazdasági épületek és akkor sokallották, hogy nekiünk van még egy szoba-konyha, hogyha ezek ott nem laktak. És akkor másik lakásba tettek, egy konyhába hármónkat. Hoztak egy kocsit, főrakták a bútorjaimat és levittek oda... És le akarták rakni, de a gazda aszonta, hogy ő nem enged engem ide be. És akkor visszamentem a rendőrhöz és mondtam hogy engem nem engednek oda be. Most szabad ég alatt vagyok, és itt van az este. Aszonygya menjen csak oda, mire odaér, má be fogják engedni, mer akkor ötet rakjuk ki. Hát tényleg úgy vót. Mire visszamentem, má be vót rakodva.*”

Az átlakoltatás szintén rajtaütésszerűen történt, éppen azért, hogy ne tudjanak tiltakozni ellene: „*Az én apámat éjjéli 12 óraker vitték a tanácsshó, hogy most ezt, ahun*

38. K-EMÖL. Tát község sváb kitelepítése, 2. doboz /1948-1949/, 9. sz. „Tát községben résztulajdonosok kártalanítása.”

laktunk, itt köll hagyni. Ami tíz fillérné több, azt mind elvitték, a kocsira fődobták és vitték a másik helyre összedobáva egy rakásra.” Egy házban gyakran négy család élt egymás mellé zsúfolva, ami nagyban rontotta a falubeliek közötti viszonyt. A békeség érdekében sokan később, az ötvenes évek elején sem merték megvenni a nekik felajánlott házat: *„Mer azt nekem is ajánlották azt a sváb házat, amit én hasznátam. Ott vót istálló, pajta, kamra, pince. De én nem akartam, hogy ott azt megvegyem és akkor mindig rám mutogassanak hogy ez megvette a házunkat, vagy ez bitorítja a házunkat, mer azt ugyis mondták, ugye.”* Ha pedig az egyik család megvette, az a többi, aki építkezésbe kezdett, igyekezett minél előbb „kitőni” a házból.

A tátiak – a kezdeti apátiából magukhoz térve – újra munkába kezdtek. Összeszedték a megmaradt állatokat, fuvarozást, szántást-vetést vállaltak, földet béreltek, megművelték a legkisebb megmaradt földeket is. Volt, akinek meghagyták a szőlőt, vagy a szőlők között egy-egy kis darab földet. Sokan a bányába, vagy üzemekbe mentek, másoknak a hatóságok még az elhelyezkedésüket is meggátolták:

„Azt hitték, hogy akkor mingyá éhen fogunk dögni. Pedig melléfogtak, mer éjje-nappā megincsak hajtottunk és mentünk úgy, hogy legyen. Vót úgy, hogy még a rántáshoz való liszt se vót az asszonyinak de aztán azér csak éjje-nappā mentünk dögözni és csinátuk.”

Voltak, akik OTP nélkül, egymást segítve építettek új házat az 1960-as évek közepére. Pedig sokan cserekártalanítást sem kaptak, főleg azok, akiknek vagyonát 1945-ben kobozták el, és azok, akik ilyen személyeket befogadtak. Voltak, akik olyan kisebb földeket vásároltak, bérletek, amelyek nem estek bele a táblába, vagy amilyenek a szőlők között húzódtak meg. Az 1949-ben alakult Vörös Csillag Tszcs is eleinte csak a nagyobb földeket vette be. Előfordult, hogy a gazda visszaigényelhette földjeinek egy részét, vagy visszavásárolhatta a házat, mert a telepes elment. De ez volt a ritkább eset:³⁹

„Engem is biztattak: Ne féjjé! Nem marad ez így! Visszakapod te még a házadat! Nem létezik hogy ezek csak mindent úgy észednek mindenkítű. Hát ezt nem lehet! – És arrā rigasztaltam magamat egy kicsit, hogy hátha mégis visszakapom a házamat. Dehát bizon abbú nem lett semmi.” Igényét a helyi hatóságok is támogatták, aláírták. A járási pártbizottságnál viszont azt az elutasító választ kapta, hogy *„ami egyszer a mienk, azt már vissza nem adjuk soha.”*

A TSz eleinte a telepesekből alakult, később a régebbi gazdák közül is sokan beálltak, holt idényben, télre a bányának fuvaroztak. 1956-ban a tsz felbomlott. Később újjászerveződött, de sokan nem mentek már vissza. Elhelyezkedtek üzemekben, bányákban, néhányan magángazdák, fuvarosok lettek ismét.

39. KEMÖL TÁT község kitelepítése, 3. doboz (1945-1949), 9. sz. „Tát községben mezőgazdasági ingatlanok igénybevétele, Véghatározat.” Az itt szereplő cinikus válasz: *„A visszaadásnak helye már azért sem lehet, mivel a tulajdonosok a birtokbavétel ellen nem tiltakoztak, hanem a mai napig tűrték. Kielégítésükre elegendő tartalék áll rendelkezésre és így csere kártalanítás kiadása látszik célszerűnek. Tát, 1949. május 31.*

A volt telepesek közül csak néhány család maradt meg a faluban, akik többnyire új házat is építettek maguknak.

Néprajzi gyűjtéseim során számos olyan idős emberrel találkozom, akik még mindig nehezebben fejezik ki magukat magyarul, mint svábul. Sajnos azonban az unokák már nem beszélnek, nem is értik ezt a nyelvet. Szüleik példájából kiindulva sokan nem is engedték svábul tanítani gyermekeiket, úgyhogy a nagyszülők már csak egymás között használják a nyelvet.

Hatóságilag 1945 után sem tiltották a nyelv használatát, de *„akkorjába, amikor az oroszok gyűttek, ... a nép félt attól, hogyha az orosz ugve meghallja, hogy németül beszélünk, akkor esetleg bántalmazza. Úgyhogy mink magunk sem mertünk németül beszélni. A mi gyerekeink azok beszétek németül, alig tudtak magyarul, mer hát nem mentek óvodába se még meg iskolába se. ... És amikor megnősült a fiam, akkor az unokáinknak az anyja aszonta, hogy ne beszéljünk velük németül.”* Az iskolában is csak az oroszot tanították. Újabban már tanítják a német nyelvet is az általános iskolában, a táti sváb nyelvjárás azonban végleg elveszik. Egy nemzedékváltás elegendő volt ezekben a nehéz időkben ahhoz, hogy elfelejtsék.

Az 1949-ben elfogadott első szocialista alkotmány 49. paragrafusa szabályozta az állampolgárok jogegyenlőségét. A következő évtizedekben számos jogszabály született a nemzetiségek egyenjogúságának biztosítására is. Az 1949-es népszámláláskor az összlakosságnak csak 1,4 %-a vallotta magát nem magyar anyanyelvűnek. Az 1960-as népszámlálás szerint 51 ezer német élt hazánkban, amely az összlakosság 0,5 %-ának felelt meg. Igaz, hogy a kitelepítések nagyban csökkentették a német lakosság számát, de az alacsony adatszámokban a népszámlálás iránti bizalmatlanság is megnyilvánult. *„Sajnos, ezen a téren sok még a félreértés, a fogalmak tisztázatlanok és összekeverednek a fejekben. Sokan a nemzetiség, az anyanyelv és az állampolgárság fogalmát nem tudják elválasztani egymástól. Magyaroknak vallják magukat – mondják –, mert ez a hazájuk, a magyar nemzet tagjai. Még nemzetiségük feladása árán is arra törekcsenek, hogy mindenképpen a nemzeti egységen belülínek, a magyar nemzethez tartozónak érezhessék, fogadtassák el magukat”* – írja Botlik József Német és szlovák nemzetiségek Komárom megyében /1957–1982/ c. tanulmányában. Megállapítja, hogy egyes községek gyakorlatilag elveszítették nemzetiségi jellegüket. E községek közé sorolja Tátot is.⁴⁰

Tanulmányomban Tát község történelmének szomorú eseményeit kívántam felvillantani. A visszaemlékezők szavainak idézésével talán sikerült közelebb hozni, átérezhetővé tenni azt a tragédiát, amely az itteni sváb lakossággal is megtörtént. Ez is egy példa arra, hogy nemzeti kisebbségeknek a politika szolgálatába állítása milyen veszteségeket okoz nemcsak anyagi javakban, de a tudatban és a kultúrában is.

40. BOTLIK József: Német és szlovák nemzetiségek Komárom megyében (1957-1982.) Bp. é.n. 8-13.

Etelka KÖVECSES-VARGA

DIE JAHRE DER KOLLEKTIVSTRAFE FÜR DIE SCHWÄBISCHE BEVÖLKERUNG UND DER VOLKSBUND IN DER GEMEINDE TÁT

Die ursprünglich ungarische Siedlung in der Zeit von Arpaden wurde in der Türkenzeit vernichtet und am Anfang des XVIII. Jahrhunderts wieder mit deutschen besiedelt, die den Überlieferungen der Dorfbevölkerung nach aus dem Gebiet des Schwarzwaldes stammen. 1937 waren 75 % der Bevölkerung Tát's deutsch, deshalb war die Gemeinde nach dem Zweiten Weltkrieg stark von der Vergeltung, von dem sich auf die Aussiedlung der Deutschstämmigen beziehendem Gesetz betroffen.

Der Verfasser zeigt die Ortsgeschichte des im Jahre 1938 legalisierten Volksbundes der Deutschen in Ungarn, in einer breiteren Umgebung, stellt die Erstellung der Aussiedlerliste dar, die Umstände der Internierung, die weiteren Maßnahmen gegen die Táter Schwaben, die Zusammenlegung und die Kollektivstrafe, sowie die bis heute zu spürenden volkskundlich – soziologischen Auswirkungen.

Etelka KÖVECSES-VARGA

THE HISTORY OF THE VILLAGE OF TÁT IN THE YEARS OF VOLKSBUND AND IN THE YEARS OF THE COLLECTIVE PUNISHMENT OF ETHNIC GERMANS

Germans were settled in Tát, a Hungarian village, which was founded in the Árpád-period, at the beginning of the 18th century, after the Turkish invasion. According to tradition they came from the region of the Black Forest. In 1937 75 % of the population of Tát were Germans, so the deportation of the German-speaking population deeply influenced the village. The law on deportation was a retaliation after World War II.

The author outlines the local history of the organization called Volksbund der Deutschen in Ungarn, which was legalized in 1938. She gives a broader background, too, and recalls the circumstances of making lists of deportation and those of the internment. She describes the time when different families were forced to share one house and when other orders were given out against the ethnic Germans in Tát. She also outlines the still existing ethnographic and sociological effects, which still exist.

TUDNIVALÓK

a magyarországi németek anyaországukba való
hazatéréséről, illetve áttelepüléséről

A szövetséges nagyhatalmak berlini hármás értekezletének határozata értelmében a Lengyelországban, Csehszlovákiában és Magyarországon tartózkodó német lakosság anyaországába - Németországba - hazatér, illetve áttelepül.

Ez az intézkedés nem hűntető szankció a német lakossággal szemben, mert a német lakosság hazájába, barátai körbe, lejtőstérei közé települ vissza, ahol elhelyezkedéséről és megélhetéséről messzemenő gondoskodás történik.

A Magyarországból hazatérők Németországnak amerikai megszállás alatt álló övezetébe települnek.

A Szövetséges Ellenőrző Bizottság a magyar kormánnyal együtt mindezt előköveti - a legnagyobb áldozatok árán is - hogy ez az áttelepülés demokratikus módszerekkel, embereséges módon, előre megállapított terv szerint, rendszeresen és zökkenőmentesen bonyolódjék le.

Az idevonatkozó rendelet értelmében áttelepülnek mindazok, akik a legutolsó népszámlálási összeírás alkalmával magukat német nemzetiségűnek, vagy anyanyelvüknek vallották, vagy magyarosított nevüket német hangzásra változtatták vissza, továbbá azok, akik a Volksbundnak, vagy valamely leggyeres német alakulatnak (SS) tagjai voltak.

Ez a rendelkezés nem vonatkozik a nem német nemzetiségű és anyanyelvű személy vele együtt élő házastársára és kiskorú gyermekeire, valamint a velük együtt élő és 65. életévüket betöltött felemőkre.

A 12330/1945. M. E. sz. rendelet 2. §-ának (2) és (3) bekezdésében megállapított mentességet a belügyminiszter által kiküldött és a helyszínen működő bizottságnál kell kérni.

Az áttelepülők lekvőhelyekkel ellátott, lúthető szerelvényeken utaznak. Egészségügyi szolgálatról megfelelően gondoskodás történik.

Értéktárgyaikat (ékszerek) készpénzüket, -idegenvalutát kivételével - továbbá személyenként összesen 20 kg. élelmiszeri vihetnek magukkal. Ebben személyenként 7 kg. liszt, tészta, vagy kenyér, 1 kg. zsír, 2 kg. húsnemű, 2 kg. hűvelyes és 8 kg. burgonya lehet. Ezenkívül magukkal vihetik legszükségesebb ruha- és ágyneműjüket, kéziszerszámukat és háztartási felszerelésüket. Az élelmiszer és egyéb poggyász együttesen nem lehet nehezebb személyenként 100 kg.-nál. Súlymegtakarítás és könnyebb kezelés céljából célszerű a holmikat zsákokba csomagolni.

BERAKODÓ ÁLLOMÁS:

Kérjük az áttelepülőket, hogy őrizzék meg nyugalmukat és támogatják az illetékes hatóságokat az áttelepülés megszervezésében és lebonyolításában.

Kelt a kiűggesztés napján.

MINISZTERI BIZTOS

KUNDMACHUNG

Bezüglich der Rückführung der Deutschen aus Ungarn nach ihr Mutterland wird bekanntgegeben:

Laut Beschluss der Berliner Konferenz der alliierten Dreimächte werden die deutschen Einwohner Polens, der Tschechoslowakei und Ungarns nach Deutschland übersiedelt.

Diese Verfügung ist keine Strafmaßnahme den deutschen Einwohnern gegenüber, sie kehren ja nach ihr eigentliches Heimatland, zu ihren Rassenbrüder, in einen Verwandtenkreis zurück, wo für ihren Lebensunterhalt bereits am weitgehendsten gesorgt wurde.

Die aus Ungarn nach ihr Mutterland zurückkehrenden Deutschen werden in eine Zone Deutschlands unter amerikanischer Ber-

Die alliierte Kontrollkommission bietet mit der ungarischen Regierung zusammen alles auf und scheut kein Opfer, damit die Umsiedlung in humaner Weise, planmäßig, systematisch und reibungslos vor sich gehe.

Laut der einschlägigen Verordnung haben alle diejenigen zu übersiedeln, die bei der letzten Volkszählung sich zur deutschen Nationalität, bezw. Muttersprache bekannt haben, sowie die statt ihres magyarisierten Familiennamens einen deutschlautenden angenommen haben, ferner die Mitglieder des Deutschen Volksbundes, oder einer deutschen bewaffneten Formation (SS).

Ausgenommen sind von den oben angeführten Personen diejenigen in Ehegemeinschaft mit einem Ehegatten (einer Ehegattin) nicht deutscher Nationalität und Muttersprache, samt ihren minderjährigen Kindern und mitlebenden Vorfahren (Eltern, Großeltern), falls diese ihr 65. Lebensjahr überschritten haben.

Gesuche um Enthebung auf Grund § 2 Punkt 2. und 3. der Regierungsverordnung Nr. 12330/1945. sind bei der vom ung. Innenminister beauftragten Kommission an Ort und Stelle zu unterbreiten.

Die Rückgeführten werden in heizbaren, mit Liegestühlen versehenen Waggons befördert, für ihre sanitäre Versorgung werden entsprechende Massnahmen getroffen.

Die Heimkehrenden dürfen ihre Wertsachen (Juwelen), Bargeld - mit Ausnahme von ausländischen Valuten - die notwendigsten Bekleidungsachen, Bettwäsche, Handwerkzeuge und Haushaltsgegenstände, ferner pro Person 20 Kilo Verpflegung (u. zw. 1 Kilo Fett, 2 Kilo Fleisch, 7 Kilo Mehl, Brot oder Teigwaren, 2 Kilo Hülsenfrucht, 8 Kilo Erdäpfel) mitnehmen. Gesamtgewicht des ganzen Gepäcks darf 100 Kilo pro Person - den 20 Kilo Verpflegungsvorrat eingerechnet - nicht überschreiten. Zwecks Verminderung der unnützlichen Last und besserer Handhabung des Gepäcks ist es ratsam die Sachen in Säcke einzupacken.

VERLADESTATION:

Die Übersiedelnden werden aufgefordert volle Ruhe zu bewahren und durch ihr Mitwirken die Organisations- und Durchführungsarbeit der zuständigen Behörden zu erleichtern.

Am Tage der Anschlagung.

MINISTERIALKOMMISSAR

TÁT NAGYKÖZSÉG DÍSZPOLGÁRAI*

RAJOS Illésné sz. TOBL Gizella Olympia

Bábaasszony, szülésznő

(Tata-tóváros, 1891. június 19. – † Tát, 1973. március 4.)

1918-ban, mint betegápoló apáca ápolja Bécsben az első világháborús rokkant katonákat. 1923-ban elvégezte a bábaképzőt. Még ebben az évben férjhez megy Rajos Illéshez a Pestújhelyi Munkaskórház alkalmazottjához. 1925-től Tát község önálló bábaasszonya, szülésznője. Az 1950-es évekig az otthonukban szülő édesanyák szakszerű segítője, gyámolítója. 1960-tól haláláig a körzeti védőnők munkáját segíti. Nagy szakértelme, végtelen egyszerűsége, tapintatossága, emberszeretete és önfeláldozása még a környékbeli községekben is ismert volt. 82 évesen halt meg.

(48/1994. (X.4.) Kt. számú határozat)

LÓSKA László

A Szakmaközi Bizottság elnöke

(Párkány, 1910. augusztus 23. – † Tát, 1987. december 30.)

Családjával 1940-ben költözött Tátra. A háború után feleségével – aki postamester asszony lett – biztosították a postahivatal beindítását és hosszabb távú működését. Munkája mellett a település társadalmi, kulturális és sport életének nagy szervezője és segítője. A hetvenes évektől megyei és járási szinten is – mint a TÁTI Szakmaközi Bizottság elnöke – szervezi a tátiak érdekvédelmét. 1979-ben Csaba fiával megszervezi és anyagi alapjait is megteremti egy új sportöltöző építésének. Halálát követően Lábatlanon helyezték örök nyugalomba.

(48/1994. (X.4.) Kt. számú határozat)

* A díszpolgári cím elnyeréséhez szükséges testületi előterjesztéseket Horváth István iskolaigazgató, képviselőtestületi tag, és Szabó József az Értékmentő Alapítvány kuratóriumának elnöke készítették.

KOSTYÁL János

Iskolaigazgató

(Esztergom, 1909. augusztus 27. – †Tát, 1988. december 2.)

A szlovák származású szülők gyermeke az Esztergomi Érseki Tanítóképző Intézetben, 1930-ban szerez kántortanítói képesítést. A táti kántortanítói állást 1932-ben foglalja el. A sportot, kultúrát kedvelő tanító Táton elsőként kapott engedélyt rádióvevő berendezés létesítésére. Színjátszó kört vezet, a helyi mozit is igazgatja. 1942-ben felesége, majd 14. éves kislánya is meghal. Második házasságát 1953-ban köti a táti Schreck Máriával, kinek férje odaveszett a Donnál, a fronton. 1949-1958-ig a táti, ettől 1971-ig a Tokod-üveggyári iskola igazgatója. A nagy tekintélynek és tiszteletnek örvendő „János bácsi” a haza szeretetére és a tudásra nevelte diákjait. Halála után Táton helyezték örök nyugalomba.

(48/1994. (X.4.) Kt. számú határozat)

BESEY Sándor

Iskolaigazgató

(Barsendre, 1919. október 5. – †Tát, 1974. november 20.)

A hétgyermekes pedagógus család gyermeke tanulmányait a Felvidéken, Esztergomban majd később Egerben végezte, ahol magyar és történelem szakon szerzett diplomát. Tartalékos hadnagyként 1944. októberében szovjet hadifogságba esett, ahonnét megszökve előbb otthon, 1945-1948-ig Táton tanított. Az iskolák államosításáig kántortanítóként, ettől tanítóként dolgozik ugyanitt. 1949-1958 között a községi iskola igazgatóhelyettese, 1958-tól haláláig annak igazgatójaként tevékenykedett. A Táton töltött 30 év alatt kiváló emberi adottságaival, kapcsolataival, és szakmai tudásával a helyi, járási és megyei közéletben is maradandót alkotott.

Az iskolaépület bővítésén túl, az általa összekovácsolt és egységessé formált nevelőtestület később is eredményesen helytálló tanulókat küldhetett a felsőbb iskolákba.

(48/1994. (X.4.) Kt. számú határozat)

MOLNÁR Nepomuki János

Esztergomi prelátus, kanonok, címzetes apát, teológus, egyházi író és műfordító
(Tát, 1850. május 5. – † Esztergom, 1919. február 12.)

A megyei orvos fiaként született Táton. Középiskoláit és a teológiát Esztergomban végezte. 1880-tól Esztergom-Víziváros, 1882-től Komárom plébánosa. 1883-ban egedi címzetes apát, 1897-ben pápai prelátus. Ugyanez évtől országgyűlési képviselő, a Néppárt egyik alapítója. 1903-tól esztergomi mesterkanonok, majd 1913-ban honti főesperes is. 1881-1883 között az Isten Igéje c. lap szerkesztője, majd a Néppárt Alkotmány című lapjának kiadója. Beszédei az Országgyűlési Naplóban, írásai az István Bácsi Naptárban és az Új Magyar Sionban jelentek meg. A Bazilika kriptájá-

ba temetik, majd földi maradványait 1924-ben akaratának megfelelően végső nyughelyén a Rév-Komáromi (Komárnó) temetőkápolna kriptájában helyezik el. Szülőháza falán (Felszabadulás út 79. Aubéli-féle ház) 1934-ben márványtáblát avat eszméinek örököse Ernst Sándor miniszter és Huszár Károly volt miniszterelnök.

(39/1995. (VII.25.) Kt. számú határozat)

JUHÁSZ Antal

A táti 1956-os „Nemzeti Bizottság” elnöke

(Tát, 1926. december 3. – † Tát, 1993. február 18.)

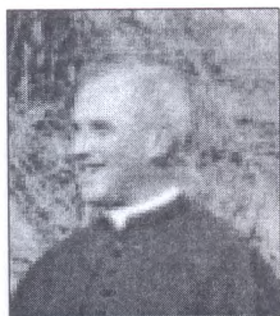
Általános iskolai tanulmányai után az esztergomi Bencés gimnáziumba kerül. Érettségi után 1948-ig a táti községhez tartozó Bencés iskolában dolgozik. Ezután katonai szolgálatot teljesít, majd a bányánál lesz bérletszámoló. Az 1956-os forradalom és szabadságharc alatt, október 29-én a kilenc tagú „Nemzeti Bizottság” elnökévé választják. Az ő megfontoltságának köszönhetően Táton nem került sor atrocitásokra. Az elkobzott házak visszaadása és az erőszakolt termelőszövetkezeti gazdálkodás felszámolása azonban elkezdődött. A forradalom leverése után meghurcolják, sokáig zaklatják. Nyugdíjazásáig a termelőszövetkezetben dolgozik raktárosként és az ellenőrző bizottság tagjaként. Hosszas, súlyos betegségben hunyt el.

(46/1996. (IX.24.) Kt. számú határozat)

KOCH Róbert

Római katolikus plébános

(Siklós, 1890. február 26. – † Tát, 1947. április 23.)

Középiskoláit Sopronban, a teológiát Győrben végezte. Pappá 1913-ban szentelték. A háború alatt a Mosonszentjánosi Vöröskeresztes Kórház vezetője. Később Budapest több plébániáján szolgált. 1932-34-ben, Kanada Regina városában magyar lelkész. 1934-től Tát plébánosa. A nagy tudású, németül, angolul és franciául író és beszélő pap igen egyszerű emberként élt. Meghatározó szerepe volt az egyesületi élet felvirágoztatásában. A táti cserkészek az ő munkálkodása eredményeképpen indulhattak világkörüli útra. A vízisport éppen úgy fejlődésnek indult, mint a zenei élet. Nagy tervei voltak a táti szigetekkel. Ő volt a helytörténet első tudatos művelője a településen.

(39/1997. (VI.24.) Kt. számú határozat)

HALM Antal

Körjegyző

(Zsombolya, 1880. március 31. – † Tát, 1937. augusztus 22.)

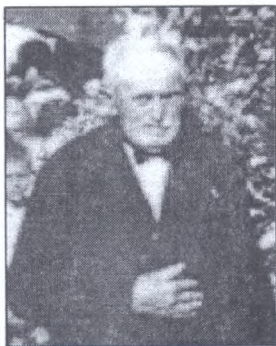
Középiskoláit Szegeden, a jegyzői tanfolyamot Nagybecskerekén végezi. Zsombolyán kezd dolgozni, mint írnok. Majd újabb tanfolyam után 1904-től segédjegyző. 1914-1918 között a szegedi hadbizottságnál szolgál és mint alhadnagy szerel le. 1921-ben Bajnán adóügyi jegyző. 1922-től Tatán körjegyző. Táton 1925-től körjegyző. Nagy szerepe volt a falu fejlődésében: alvégi utcák kialakítása, a bécsi út betonozása, a villany bevezetése, az első világháborús emlékmű felállítása, a vasúti új megálló létesítése. Nagy támogatója, segítője volt az egyesületi életnek. A Tűzoltó Testület, a Levente Egylet, a Testnevelési Bizottság, a Római Katolikus Egyházközség világi elnöke és a körjegyzőség légvédelmi parancsnoka. A Koch Róbert plébánossal együtt kialakított új táti temetőben 1937-ben az első között helyezték örök nyugalomba.

(39/1997. (VI.24.) Kt. számú határozat)

SERES (Scherer) Ferenc

Igazgató, kántortanító

(Dévény, 1847. július 22. – † Tát, 1934. július 30.)

Scherer Ferenc hat gyermekes szegény család gyermekeként Pozsony megyében, a németajkú Dévényben született. Nagybátyja Randl Máté, tokodi jegyző, tizenkét évesen hozza szülőfalujából és gondoskodik taníttatásáról. A tehetséges fiú 1867-ben fejezi be tanulmányait Esztergomban az Érseki Tanítóképző Intézetben. Szémőn, majd Gútán tanít, végül 1873-ban kántortanító lesz Táton. 1875-ben házasságot köt. 1899-ben már a „Seres” nevet használja. 1909-ben 42 évi szolgálat után vonult nyugállományba. Életében igen sokat tett a szegény sorsú tanulók neveléséért, jeleskedett a tankötelezettség betartásában, a magyar nyelv kötelező alkalmazásában. 1902-ben kezdeményezte a helyi kisdied-

óvó létrehozását a „Hangya Szövetkezet”-nél. Molnár Nep. János apát támogatásával folytatott fáradtságos gyűjtéssel megteremtette az anyagi feltételeit annak, hogy 1910-ben megépülhessen a mai iskola elődje. Kertészkedésre, méhészetre oktatja a falu lakosságát, novellákat és esszéket ír. Az 1934-ben felszentelt három harang egyike – mely 87 évesen utolsó útjára kísérte –, az ő ajándéka. (19/1998.(VI.23.) Kt. számú határozat)

ZETTLER Ede

kántortanító – iskolaigazgató

(Szomor, 1884. november 15. – † Tát 1962. június 4.)

A Szomoron született fiú reáliskoláit Esztergomban végzi, majd ugyanitt tanítóképzőbe is jár. Első házasságát, melyből öt gyermeke származott, 1904-ben kötötte. 42 évig tartó tanítói pályafutásának főbb állomásai: 1905-től Zsámbékon, 1908-tól Leányváron, 1911-től Ürömön, 1914-től Tarjánban tanított. 1920-tól kántortanító, majd igazgató-kántortanító Táton. Első felesége elhunyt után 1933-ban újraházasodott. Ebből a frigyből született Magdolna lánya, ki szintén pedagógus lett. 1946-ban, bár még mindig szívesen tanítana, igazgató-kántortanítóként nyugdíjazták. Az iskolai oktatáson-nevelésen túl, mint főoktató, színjátszó csoportot szervezett, nagy sikerű előadásokat tartott a Gazdakörben, s

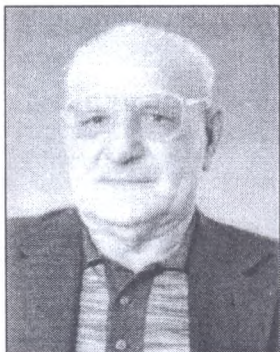
rövid ideig még a község tűzoltó parancsnoki tisztét is betöltötte.

(37/1999. (IX.28.) Kt. számú határozat)

JÓRÉTI János

Vájar, a Vöröskereszt helyi elnöke

(Sárisáp, 1919. november 19. – † Tát, 1997. május 11.)

Bányász családban született. Elemi iskoláit Annavölgyön végezte, majd vájárképesítést szerzett. A második világháborúban fogságba esik, ahonnét 1949-ben tér haza. Kincsesbányán majd Sárisápon bányásként dolgozik. 1958-ban az elsők között költözik Tát-Kertvárosba. Feleségét 1975-ben elveszti. Újabb házasságot köt 1976-ban. 1997-ben hal meg Táton, ám Sárisápon helyezik örök nyugalomba. Több mint 25 éven át tagja a Vöröskereszt Dorogi Szervezetének. Közben vezetője a táti alapszervezetnek. Munkáját több kitüntetéssel, érdeméremmel ismerték el munkahelyén és a vöröskeresztben. Példamutató közéleti tevékenységét 1990 után haláláig folytatja.

(33/2000. október 21. Kt. Sz. határozat)

[BÍRÓ] KEIL Mihály

Egyénileg gazdálkodó földműves

(Tát, 1916. július 16. –)

Ötgyermekes földműves család gyermeke. Elemi iskoláinak elvégzését követően az otthoni gazdaságban segédkezik. 23 évesen nősül, s ezzel egyidejűleg – annak szépségével és örömeivel együtt – átveszi a szülőktől a földműves munka összes terhét is.

A második világháború évei alatt a kétgyermekes család szinte minden vagyonát elveszti. A volksbundosok, majd kulákok közé sorolt gazdát kis híján kitelepítették. Házát és egyéb vagyonát elkobozzák. Feleségével a legnehezebb életformát választja, midőn nem enged az erőszakos kolhozosításnak, s nem lép be a termelőszövetkezetbe. Napszámosként tartja fenn családját. Földet bérel, fuvarozik. Csak

1965-ben tud új házat építeni. Egész életét szorgalmas, becsületes munkával tölti el. Ezért kapja meg 84 évesen, első élő személyként a táti díszpolgári címet.

(33/2000. X. 21. Kt. számú határozat)

TÁT LAKOSSÁGA 2000. MÁJUS 30.*

A

Abért Ariadne	Adolf Lipotné	Albert Józsefné	Antaloczy György
Abert Armand	Palinkas Julianna	Juhász Erzsébet	Antaloczy Györgyné
Abert Artemisz	Adolf Lőrinc	Albert Kitti	Markovics Ilona
Abért Csaba	Adolf Lőrincné	Albert Lizett	Antaloczy László
Abertné Liszi Éva	Steinhauser Magdolna	Albert Sándor	Antaloczy Zsófia
Abonyi Barbara	Adolf Mihály	Albert Sandorné	Antaloczyne Kovács
Abonyi László	Adolf Mihály	Vakan Melinda	Margit
Abonyi László	Adolf Mihály	Albert Szabina Melinda	Apagyí Daniella
Abonyi Lászlóné	Adolf Mihályne	Ambrus Tibor	Apagyí Dorottya
Tillesch Gabriella	Pokol Marta	Ambrus Tiborné	Apagyí László
Abrahám Emőke	Adolf Peter	Győri Erzsébet	Apagyí László
Abrahám Gergely	Adolf Peter	Ambrus Diana	Apagyí Lászlóné
Abrahám Gergely	Adolf Virág Julianna	Andresin Konstantinne	Cseszka Maria
Abrahám Gergelyné	Adolfné Szilágyi Izabella	Józsa Róza	Apagyí Peter
Szőcs Mária	Adolfné Bíró Marta	Angyal Erzsébet	Apagyine Peczka Angéla
Abrahám Gergelyne	Adorján Pál	Angyal Pál	Arany Diana
Bartalis Ilona	Adorján Pálné	Angyal Pálné	Arany Józsefné
Abrahám Illés	Simon Gizella	Vida Erzsébet	Töldezsán Anna
Adamcsik Gergő	Agárdi István	Antal Ádám	Arany Tamás
Adamcsik Norbert	Agárdy István	Antal András	Aranyosi Józsefné
Ádamszki Anita	Agárdy Istvánne	Antal Andras	Mechler Gizella
Ádamszki Sándor	Sziklai Julianna	Antal András	Aranyosi József
Ádamszki Sandorné	Agárdy Istvánne	Antal Andrasné	Aranyosi Zoltán
Porubszky Éva	Nagy Éva	Gyürki Maria	Árendas István
Ádamszki Tamás	Agocs Szandra	Antal Andrasné	Árendas János
Adolf Adrienn	Agoston József	Vilcsik Magdolna	Árendas Vendelne
Adolf Antal	Agoston Józsefné	Antal Bela	Bekefi Erzsébet
Adolf Csaba	Gyenes Zsófia	Antal Béláné	Árendasné Barta Julianna
Adolf Ferenc	Aknai Aniko	Dobos Erzsébet	Arnold Maria
Adolf Ferencné	Aknai János	Antal Csaba	Arva József
Ecker Erzsébet	Aknai Jánosné	Antal Ede	Asztalos István Gergely
Adolf Ferencné	Ecker Borbála	Antal Edéné	Asztalos István Gergelyne
Balázs Mária	Albert Ádám Sándor	Grösz Vilma	Emmer Gizella
Adolf Ildikó	Albert Árpád	Antal Eszter Virág	Asztalos Sándor
Adolf János	Albert Árpád	Antal Gyula Ede	Asztalos Szilvia
Adolf József	Albert Attila	Antal Karolyné	Átym Gyulane
Adolf József	Albert Eszter	Gal Erzsébet	Krempf Terezia
Adolf Józsefné	Albert István	Antal Oszkar	Aubéli Akos
Kiss Mária	Albert Istvánne	Antal Oszkárné	Aubéli Attila
Adolf Józsefné	Sajtos Szilvia	Veres Erzsébet	Aubéli Ferenc
Szabó Ilona	Albert Jánosné	Antal Tamás	Aubéli Ferenc
Adolf Kata	Rovács Ilona	Antal Vilmosné	Aubéli Ferencné
Adolf Kristóf	Albert József	Hrotkó Anna	Fischer Maria
Adolf Krisztina	Albert József	Antal Zoltán	Aubéli Géza
	Albert Józsefné	Antalné Toldi Virág	Aubéli Gezané
	Hegedűs Erzsébet	Antalné Gulyás Gabriella	Papp Zsuzsanna
		Antalné Konya Melinda	Aubéli János József

* Tisztelt TÁTI Polgárok! Szíves elnézésüket kérjük, amennyiben tévedés történt valamely személynév leírásában

Aubeli János
Aubeli József János
Aubeli József Jánosné
Szűcs Jolan
Aubeli József
Aubeli Józsefné
Csonka Edit
Aubeli Józsefné
Horvath Maria
Aubeli Józsefné
Lukács Eva
Aubeli Katalin
Aubeli Krisztina
Aubeli Norbert
Aubeli Peter
Aubeli Petra
Aubeli Roland
Aubeli Viktoria
Aubeline Bruszel Eva

B

Babai Csaba
Babai Geza
Babai Geza
Babai György
Babai Krisztina
Babina Jánosné
Sifter Ilona
Babindak Gyulane
Gulyas Agnes
Babocsai László
Babocsai László
Babocsai Lászlone
Keil Ildiko
Babocsai Tamás
Babocsai Zsannett
Bacsa Ferencné
Revesz Maria
Bacsa Lajos
Bacsa László
Bacsa Lászlone
Paróczai Katalin
Bácsalmási Anna Julianna
Bácsalmási Sándor
Bácsalmási Sándorné
Olah Anna
Bacso Monika
Bádi András
Bagdi Norbert
Bagosi Ákos László
Bagosi Krisztián Zoltán
Bagosi László
Bagosi Lászlone
Pászto Judit
Bagosi Nóra

Bajkai Csaba
Bajkai Ilona
Bajkai Istvanne
Szabo Maria
Bajkai Sebestyén
Bajkai Sebestyenne
Szerencses Maria
Bajkan Erzsébet
Bajko Babett
Bajko David
Bajko Ferenc
Bajko Ferencné
Juhász Maria
Bako Henrietta
Bakonyi Józsefné
Abrudan Zsófia
Bakos Adel
Bakos Antale
Juhász Judit
Bakos Gyula
Bakos Gyulane
Barna Julianna
Bakos Judit
Bakos Timea
Balassy Lili Virag
Balazs Denes
Balazs István Gyula
Balazs Istvan Gyulane
Gal Julianna
Balazs Istvan
Balazs László
Balazs Lászlone
Balog Erzsébet
Balazs Lászlone
Takacs Rozalia
Balazs Lőrincné
Bocskai Rozalia
Balazs Zoltan
Balázs Zoltan
Balazsne Dinnyes Beatrix
Balazsy Karoly László
Balig Istvan
Balig István
Balig Istvánne
Szendrey Maria
Balig Zoltan
Bálint Ferencné
Dér Margit
Balkó Zoltán
Balkó Zoltánne
Birkes Brigitta
Balla Anna Maria
Balla Eva Judit
Balla János

Balla Jánosné
Kasza Aranka
Balla Jánosné
Banyai Julianna
Ballabas János
Baller Eva Judit
Baller Hugo
Ballerne Kertész Judit
Balog Bettina
Balog Dalma
Balog Imrene
Halasi Ilona
Balog Mariann
Balog Mihály
Balogh Attila
Balogh Balázs
Balogh Bernadett
Balogh Bernadett
Balogh Daniel Martin
Balogh Edina
Balogh Ferenc
Balogh Ferenc
Balogh Ferencné
Asztalos Maria
Balogh Istvan
Balogh Istvan
Balogh Istvanne
Szónyi Katalin
Balogh Istvánne
Zink Terez
Balogh János
Balogh János
Balogh Jánosné
Szűcs Anna
Balogh József
Balogh József
Balogh Józsefné
Pandi Barbara
Balogh László
Balogh Lászlone
Resszer Maria
Balogh Pal
Balogh Pálné
Tóth Róza
Balogh Peter
Balogh Sandorné
Tóth Katalin
Balogh Szilard
Balogh Tamás
Balogh Vilmos
Balogh Vilmosné
Koblencz Erzsébet
Balogh Zoltán
Balogh Zoltán
Balogh Zoltánne
Hartmann Zsuzsanna

Balogh Zsuzsanna
Balogh Zsuzsanna
Baloghne Bacsa Ilona
Ban József
Ban Józsefné
Till Terez
Ban Terez
Banai Szilvia
Banki Ibolya
Benkovich Ibolya
Banko Barbara
Bankó Norbert
Banko Tamás
Banko Zora
Banko Zolt György
Bankone Greiner
Dorottya
Bankuti Endre
Bankuti Fatime
Bankuti Georgina
Bankuti Endre
Bankutina Barina Ottilia
Bansági Anita
Bansági Ferenc Mihály
Bansági Ferenc Mihályne
Lencses Gabriella
Bansági Ferenc Péter
Bansági Henrietta Anna
Banyai Ádám
Banyai Antalné
Kiss Julianna
Banyai Ferenc
Banyai Ferenc
Banyai Ferencné
Rausch Katalin
Banyai Ferencné
Nitti Erika
Banyai Judit Erzsébet
Banyai Lászlone
Kertész Katalin
Banyai Rudolfné
Baumann Maria
Banyai Szabina
Bányai Tibor
Banyai Tiborné
Kis Rozalia
Barabás Erika Éva
Barány Istvánne
Szombati Maria
Baranyainé
Deák Brigitta
Baráth Roland
Baráth Roxána
Barcsai József
Barcsai Józsefné
Zolcsák Borbála

Barina Anett	Bartók Mihályne	Baumann Maria Zsuzsanna	Bekes Roland
Barina Antal	Mihalovics Katalin	Baumann Zsuzsanna	Bekes Sándor
Barina Antalné	Bartók Sandorne	Bazsa Csaba	Bekes Sándor
Dinnyés Katalin	Megyeri Maria	Bazsa Imre	Bekes Sandorne
Barina György József	Basa Dávid Adam	Bazsa Imréne	Juhász Katalin
Barina György Józsefné	Basa Peter	Menkő Mária	Bekes Zoltan
Hídeg Mária	Basa Peter	Bazsa Sándor	Bekes Zoltan
Barina János József	Basa Peterné	Beck Antal	Bekes Zoltanne
Barna Istvánné	Burda Margit	Beck Antal	Sándor Anna
Ifjú Emerencia	Basahidi Anett	Beck Antalné	Bekes Zoltanne
Baróti Istvánné	Basahidi Béla	Bakai Erzsébet	Robotka Anikó
Slamnik Julianna	Basahidi Béla	Beck Antalné	Belez Istvanne
Baróti Julianna	Basahidi Bélane	Korpai Beáta	Illyes Magdolna
Barsi Barbara Kata	Borsodi Margit	Beck Arthur	Bencze Attila Istvan
Barsiné Czéh Katalin	Basternak Zoltan	Beck Arthurné	Bencze Csaba Attila
Barta Lászlóné	Basternak Gyula Robert	Born Klara	Bencze Éva Adrianna
Pál Margit	Basternak Gyula	Beck Artur	Timko Éva
Bárfai Sándor	Basternak Jánosné	Beck Aurel	Bencze Katalin
Bartha Andrea	Tóth Katalin	Beck Bernadett	Bencze Sara
Bartha Csilla	Basternak József	Beck Éva	Bencze Zsolt Csaba
Bartha Géza	Basternak Józsefné	Nagy Éva	Benedek Eszter Katalin
Bartha Géza	Tóth Dianna	Beck Istvánné	Benedek Kinga
Bartha Gézané	Basternakné	Rothbauer Julianna	Benedek László
Bokor Margit	Bakonyi Gabriella	Beck Jánosné	Benedek Lászlone
Bartha Gézané	Batkay Georgina	Stadtmüller Terezia	Hazafi Katalin
Schizler Éva	Batkay Ildikó	Beck József	Beni Tiborné
Bartisek István	Batkay János István	Becker Andrea	Kovács Anna
Bartisek Istvánné	Batkay János Istvánné	Liptai Andrea	Benke Bianka
Gergely Rozália	Török Ildikó	Bedecs Ferencné	Benke Csaba
Bartisek Mónika Eszter	Batkay József	Nyerusály Anna	Benkő Anna Ramona
Bartl Ákos	Batkay Józsefné	Bedi Eszter	Benkő László
Bartl Balázs	Rácz Magdolna	Bedi Jánosné	Benkő Lászlóné
Bartl Balázs	Bátori József	Paizs Ilona	Farkas Brigitta
Bartl Éva	Bátori József	Bedi József	Benőcz Zsuzsanna
Bartl Jánosné	Bátori József	Bedi Józsefné	Izabella
Keil Mária	Bátori Józsefné	Pecskai Valéria	Berekmeri Áron
Bartl József	Fuit Ilona	Bedi Lajos	Berekmeri Attila
Bartl József	Bátori Józsefné	Bednárkiné Lipták Piroska	Berekmeri Lilla
Bartl Józsefné	Bányai Borbála	Bedő Gertrúd	Berekmeriné Gacs
Papp Erzsébet	Bátori Katalin	Bedő Józsefné	Marietta
Bartl Livia	Bauer Dóra	Vágási Julianna	Berendi Lajos
Bartl Magdolna	Bauer Péter	Bedő László	Berendi Lajosné
Bartl Mihályne	Bauer Péterné	Bedők György	Szeferinusz Valéria
Rózsahegy Livia	Kubik Terezia	Bedők György	Berendi Norbert
Bartl Sándor	Bauer Vivien	Bedők Imre János	Berendi Zoltan Zsolt
Bartl Sándorné	Baurné Vincze Zsuzsanna	Bedők Imre	Berényi Attila
Papp Edit	Baumann Ferenc	Bedők Imréne	Berényi Attilané
Bartl Sándorné	Baumann Ferencné	Vad Irén	Findt Rozália
Nyers Zsuzsanna	Markos Mária	Bedők Zsuzsanna	Bekes Antalné
Bartl Szabina	Baumann Ildikó Anna	Bekés Béla	Bátovszki Ibolya
Bartl Zita	Baumann István	Bekés Béla	Berky Ádám
Bartlné Stefán Rita	Baumann Istvánné	Bekés Bélane	Berky Attila
Bartók Anna	Szabó Mária	Gál Mária	Berky Károly
Bartók Istvánné	Baumann János	Bekés László	Berky Károly
Kómár Irén	Baumann Jánosné	Bekés Renáta	Berky Károlyné
Bartók Mihály	Micheller Katalin	Bekés Rita	Putz Mária

Berky Karolyne	Bitter Lajosné	Bognár Alexandra Noemi	Borodi Róbert Jenő
Berla József	Hegedűs Ilona	Bognár Attila	Boros Gizella
Racz Melinda	Blasko Eszter Lubica	Bognár Attiláné	Boros János
Berla Zolt	Blaskó Gergő Miklós	Velőti Timea	Boros Jánosné
Bernath Peter	Blasko Katalin	Bognár Erik	Juhász Katalin
Berndt József	Blaskó Miklós	Bognár Gábor	Boros Mihály
Bero Ilona	Blasko Miklós	Bognár István	Boros Mihály
Besnyi Bela	Blaskó Miklosné	Bognár István	Boros Mihályné
Besnyi Belané	Papp Anna	Bognár Istvánne	Cseri Gizella
Enzer Erzsébet	Blaskó Peter	Kovács Márta	Boros Mónika
Besenyey János	Blaskóné Lampert Lubica	Bognár Jánosné	Boros Robert Balint
Besenyey János	Bocskov György	Dubniczky Anna	Boros Róbert
Betak Attila Endre	Bocskov György	Bognár Julia	Boros Zsuzsanna
Betak Bence	Bocskov Györgyné	Bognár László Zoltan	Boroshazi Dorottya
Betak Daniel Attila	Bányai Erzsébet	Bognár László	Boroshazi Oszkár Attila
Betak János	Bódi Erzsébet	Bognár Lászlóné	Borosné
Betak János	Bodis Tibor Zoltanne	Csendes Edit	Kenyeres Zsuzsanna
Betak Jánosé	Kovács Iren	Bognár Peter	Borsodi Ferenc
Szabo Margit	Bodri Adolf	Bognár Péterné	Borsodi Ferencné
Betakné Stuller Szilvia	Bodri Adolfné	Varga Ilona	Tóth Margit
Betakné Lamperth	Szűcs Aranka	Bognár Richard	Borsos Monika
Gabriella	Bodri Attila Gábor	Bognár Rozália	Both Xénia Katalin
Betenbuk Illesné	Bodri József	Köles Rozália	Botlik Anett
Veres Eszter	Bodri Józsefné	Bognár Viktória	Botlik Béla
Bielisz Ágota Melinda	Kalmár Erzsébet	Bognár Vivien	Botlik Beláné
Bielisz Edina	Bodri Tamás Péter	Bognár Zoltán	Csanda Ilona
Bielisz István	Bodrogai Ferenc	Bognár Zsolt	Botlik Petra
Bielisz Istvánne	Bodrogai Ferencné	Bognárné Pap Mária	Botlik Roland
Gosztoła Terez	Rozsnyó Mária	Bojtór Endrené	Botos József
Bielisz Istvánne	Bodrogai Judit	Gulyás Margit	Botos Zsolt
Farkas Erzsébet	Bodrogai Tamás	Boldizsár Ferenc	Botyik Árpád Ákos
Bihari Judit Hajnalka	Bodrogi Adrienn Katalin	Boldizsár Györgyné	Bótyik Andrásné
Bihari Karoly	Bodrogi Bernadett	Karkó Mária	Gáspár Angyalka
Bihari Karoly	Bodrogi Edina	Boldizsár Julianna	Boza Jánosné
Bihari Karolyne	Bodrogi Gyula	Boldizsár Márta	Hauszknécht Maria
Neubauer Hajnalka	Bodrogi Gyula	Boldizsár Sándor	Boza Péter
Bilacz Tibor	Bodrogi Gyuláné	Bombicz György	Boza Péterné
Binder Ágota	Komlos Katalin	Bombitz Attila	Rézműves Katalin
Binder József György	Bodrogi Gyuláné	Boncz Emilné	Bögre Erzsébet
Binder József Györgyné	Olasz Erzsébet	Mák Margit	Bögre János
Boldizsár Ildiko	Bodrogi István	Bordi József	Bögre Sándor
Binder József	Bodrogi István	Bordi László	Bögre Sándorné
Binder Józsefné	Bodrogi Istvánne	Borhi Hajnalka	Papp Teréz
Kui Margit	Kubik Ilona	Borhi Sándor Imréne	Bögre Teréz
Binder Nikolett	Bogár Brigitta	Veres Mária	Bőjte Irén
Binder Veronika	Käfer Brigitta	Borhi Sándor	Bőjte Judit
Birkés Ferenc	Bogár Dorián	Borhi Tamás	Bőjte László
Birkés Ferencné	Bogár György Richárd	Borhi Zsuzsanna	Bőjte Margit
Keil Anna	Bogár György	Borhidi Gábor Dávid	Fazekas Margit
Biró Andrásné	Bogár György	Borhidi János	Bölcskei-Molnár László
Pethő Ilona	Bogár Györgyné	Borhidi Réka	Börcsők Kitti
Biró Ilona	Maróti Erzsébet	Borhidiné Hauber Mária	Bőle Réka
Biró Zoltán	Bogár József	Borodi Anett Kornélia	Bősz Árpád Attiláné
Biró Klára	Bogár Józsefné	Borodi Jenő Ferencné	Szakmár Marianna
Birosz Botond	Fekete Margit	Papp Kornélia	Bősz Árpád
Birosz Julianna	Bogár Mihály	Borodi Jenő	Bősz Attila

Bösz Daniel
 Bösz Emilia
 Bösz Péter
 Bösz Richard
 Bösz Richardné
 Beck Julianna
 Bösz Tibor
 Bösz Tiborné
 Ábrahám Tünde
 Bösz Viktor
 Brandt Gábor
 Brandt Helmut
 Brandt Helmutné
 Balogh Valéria
 Brassói Antal
 Braun Gábor János
 Braun János
 Braun Jánosné
 Deli Gabriella
 Bredoka Judit
 Brigancz Róbert
 Brigancz Robert
 Brigancz Róbertné
 Csapó Anna
 Brigancz Szabina
 Brigancz Timea
 Brilla Gergő István
 Brilla István
 Brilla Istvánné
 Tischner Elvira
 Brilla Klaudia Dóra
 Brosch János
 Brunner Anikó
 Brunner Gábor Ferenc
 Brunner Mihály
 Brunner Mihályné
 Takács Ilona
 Bruszel Gabriella Anna
 Bruszel Lajos
 Bruszel Lajosné
 Balog Mária
 Bucs Mihály
 Bucs Mihályné
 Gerendás Éva
 Bucs Edina
 Bucs László
 Bucs Lászlóné
 Horváth Judit
 Budai Alice
 Budai Dániel
 Budai Dánielné
 Cseszka Mária
 Budai István
 Bugárdi Attila

Bugardi Balazs Tihamerne
 Panczel Ilona
 Bugardi Balazs
 Bugardi Ferenc
 Bugyinko Imrene
 Rendes Berta
 Bugyul Sandorne
 Vasuth Aranka
 Bujtor Edit
 Buka Bela
 Bula Mihály
 Bunyik Gyula
 Bunyik Istvan
 Bunyik Istvan
 Bunyik Istvánné
 Nyuzó Erzsébet
 Bunyik Istvánné
 Szabo Erzsébet
 Bunyikné Papp Maria
 Burda Anita
 Burda Györgyne
 Pap Antonia
 Burda Pál
 Burda Sándor
 Burda Sándor
 Burda Sandorné
 Csendes Maria
 Burger Eszter Mercedesz
 Burger Gyula Tiborné
 Varga Zsuzsanna
 Burger Lajosné
 Ivan Veronika
 Burger Monika
 Bús Angéla
 Bus Erzsébet
 Bús János
 Bus Jánosné
 Keil Erzsébet
 Bús Tamásné
 Ujfalusi Zsuzsanna
 Buza Imre
 Buza Imre
 Buza Imréné
 Lakatos Erzsébet
 Buza István
 Buza Istvánné
 Bujdosó Dóra
 Buzás Ferenc
 Buzás Ferencné
 Margitai Éva

C, Cs

Calligarisné
 Matusek Györgyi Gyöngyi

Cro Mario
 Csaholczy Anna
 Csaki Aniko
 Csaki Beata
 Csaki Ferenc
 Csaki Ferencné
 Schubert Erzsébet
 Csaki Janos Ferenc
 Csáki Zoltan
 Csakvari Istvánné
 Remenyi Borhala
 Csákvari József
 Csákvari Józsefné
 Keil Terez
 Csanda Lászlóné
 Tilmann Ilona
 Csanda Lászlóné
 Nagy Zsuzsanna
 Csapcsár Ferencné
 Majorcsik Ilona
 Cseke Belane
 Keil Gizella
 Csékei Ádám
 Csékei Csaba
 Csékei Csaba
 Csékei Csabane
 Szörzőn Annamária
 Csendes Attila
 Csendes Bertold
 Csendes Csaba
 Csendes Ferenc
 Csendes Ferenc
 Csendes Ferencné
 Illes Julianna
 Csendes Ferencné
 Bognár Terez
 Csendes Gábor
 Csendes István
 Csendes Istvánné
 Zupán Mária
 Csendes József
 Csendes Marton
 Csendes Marton
 Csendes Mártonné
 Donath Iren
 Csendes Mártonné
 Galcsik Erzsébet
 Csendes Norbert Marton
 Csendes Norbert Máté
 Csendes Vivien
 Csendesné Török Timea
 Csenteri Gyuláné
 Galba Valéria
 Csenteri Zoltán
 Csepi László
 Csepi László

Csepi Lászlóné
 Kövecz Anna
 Csepke Aniko
 Csepke Attila
 Csepke Attiláné
 Toth Ilona
 Csepke Gábor Attila
 Cseresnyés Ferenc
 Cseresnyés Ferencné
 Kazella Terez
 Cseresnyés Imre
 Cseresnyés Imre
 Cseresnyés Imrene
 Kajtar Zsuzsanna
 Cseresnyés Józsefné
 Fűzek Katalin
 Cseresnyés László
 Cseresnyés Lászlóné
 Dibusz Rebecka
 Cserep Gyulane
 Dinnyes Erzsébet
 Cseri Sandorne
 Pozsonyi Éva
 Csernik Ádám Ferenc
 Csernik Ferenc
 Csernik Ferenc
 Csernik Ferencné
 Kazán Erzsébet
 Csernik Zoltan
 Csernikné Csipanszky
 Ildiko
 Cseszka Roland
 Csevi János
 Csévi László
 Csicsmann János
 Csicsman Jánosné
 Soos Erzsébet
 Csicsman Jánosné
 Putnoki Ilona
 Csicsmann Gábor
 Csicsmann Károly
 Csicsmann Karolyne
 Kovács Mária
 Csiffári Dávid
 Csiffári Istvan
 Csiffári Istvánné
 Czebe Erika
 Csiffári Norbert
 Csinádi György
 Csinadi György
 Csipke György
 Csipke Györgyné
 Kovács Iren
 Csipke Györgyné
 Denk Berta
 Csizmadia József

Csizmadia József
 Csizmadia Józsefne
 Lakhegyi Melinda
 Csizmadia Krisztina
 Csizmadia Sándor
 Csobor Lászlóné
 Halmi Mária
 Csobor László
 Csobor László
 Csoborne Kurucz Éva
 Csomor István
 Csonka David
 Csonka Ernő
 Csonka Ernőné
 Lukénics Julianna
 Csonka Evelin Julia
 Csonka Józsefne
 Lehoczkó Edit
 Csonka Sándor
 Csonkane Kreivich
 Brigitta
 Csontos Éva
 Csontos Gyula
 Csontos Gyula
 Csontos Gyuláné
 Csészka Éva
 Csontos Lajos
 Csontos Lajosné
 Balha Lujza
 Csorbai Ágnes
 Csorbai Éid
 Csorbai Ferenc
 Csorbai Szilvia
 Csörgedi Sándor
 Csörgedi Sándorné
 Rangits Julianna
 Csörgedi Zsolt
 Csuri István
 Csuriné Rozsa Etel
 Czebe Károly
 Czebe Károlyné
 Hausznecht Anna
 Czeh István Lajos
 Czeh Istvánné
 Putz Ágnes
 Czeh Melinda
 Czene János
 Czene Zsuzsanna
 Czifra Gábor
 Czifra Gábor
 Czifra Gáborné
 Pánczél Ilona
 Czifra Ildikó
 Czifra Sándorné
 Török Júlia
 Czigányik Sándor

Czigányik Sándorné
 Tóth Julianna
 Czirok Lili
 Czirok Vince
 Czomba Gábor László
 Czomba László Ferenc
 Czomba Szilvia Nikola
 Czombane Kohl Gabriella
 Czuczai Fülöp
 Czuth Zoltán Ferenc

D

Dajcsné Tóth Ildikó
 Dajka Gyuláné
 Samu Julianna
 Dajka Tünde Szilvia
 Dakó János Sándor
 Dakó János
 Dakó Jánosné
 Papp Borbála
 Damjansitz Károly
 Damjansitz Károlyné
 Mayer Gizella
 Damjansitz Tímea
 Dancsok Gáborné
 Domsik Ilona
 Daniel Ádám
 Daniel Eszter
 Daniel Jánosné
 Komáromi Ilona
 Daniel József
 Daniel Józsefné
 Berber Zsuzsanna
 Daniel László
 Daniel László
 Daniel Lászlóné
 Kirschner Ágnes
 Daniel Szandra
 Daniel Zoltán
 Daniel Zoltánne
 Kedves Renáta
 Darabos Jánosné
 Papp Magdolna
 Daróczi Mónika Johanna
 Daróczi Tibor
 Daróczi Zsolt
 Daróczi Schönek Mónika
 David Csaba
 Deák Attila
 Deák Csabáné
 Eles Zsuzsanna
 Deák Dániel
 Deák Miklósné
 Nyitrai Anna
 Deák Róbert

Deákne Bako Monika
 Debnarik Arnold János
 Debnarik Józsefné
 Móricz Szilvia
 Debnarik Roland József
 Debreceni József
 Debreceni József
 Debreceni Józsefné
 Balogh Julianna
 Debreceni Márk
 Debreceni Zoltán
 Debrecenine Deák Anikó
 Debreczeni Istvánné
 Herbály Margit
 Debreczeni Mihály
 Dekányne Kosa Judit
 Deli Gábor
 Deli Gábor
 Deli Gáborné
 Riczó Kornelia
 Deli Gáborné
 Szabó Olga
 Deli István
 Deli István
 Deli Istvánné
 Barány Anna
 Deli László
 Deli Lászlóné
 Papp Julianna
 Deli Olga
 Deli Szilvia
 Deli Zoltán
 Demeter András
 Demeter Andrasné
 Karkó Katalin
 Demeter Géza
 Tukács Etelka
 Demeter Géza
 Wolhardt Mária
 Demeter Krisztián
 Demeter Viktória
 Dénes Sándorné
 Szabó Ilona
 Der Ádám
 Der Antal
 Der Antalné
 Szeferinusz Mária
 Der Dávid
 Der János László
 Der János
 Derne Iványi Klára
 Dibaczi Imre
 Dibaczi Imréné
 Sipos Éva
 Dibaczi Kamilla
 Dibaczi Szilvia

Dibusz Dömötör
 Dibusz Domotorne
 Knyazovics Erzsébet
 Dibusz Roland
 Dibusz Viktor
 Dibusz Vilmos
 Dibusz Vilmosné
 Asztalos Julianna
 Dietze Zsuzsanna
 Somogyi Zsuzsanna
 Dikter Andrasné
 Csendes Rozina
 Dinnyés Dániel
 Dinnyés David Ferenc
 Dinnyés Ferenc József
 Dinnyés Ferenc
 Dinnyés Ferencné
 Ludvink Katalin
 Dinnyés Ferencné
 Patányi Ilona
 Dinnyés Istvánné
 Mingl Terezia
 Dinnyésné Láng Andrea
 Diós László
 Diós László
 Diós Lászlóné
 Rusza Ilona
 Diós Tamás
 Dlabik János László
 Dlabik János Lászlóné
 Hauber Zsuzsanna
 Dlabik Mária Zsuzsanna
 Dlabik Róbert
 Dobai Magdolna
 Dobszai Judit
 Doczi Attila
 Doczi László
 Dóczi László
 Doczi Lászlóné
 Gene Györgyi
 Dojcsán Anna
 Dojcsán Mária
 Kolek Mária
 Dolgos József
 Dolgos Józsefné
 Tibak Magdolna
 Dolgos László
 Dolszai Judit
 Donigold György
 Donigold Gyuláné
 Ivanics Mária
 Dori Bence
 Dori Gergő
 Dori István
 Dori István

Dori Istvánné
Tóth csilla
Dóri Istvánné
Balázs Mária
Dorogi János
Dorogi Jánosné
Grezáll Ilona
Dömény Anita
Dömény Gabriella
Dömény Lajos
Dömeny Lajos
Dömény Lajosné
Lévai Erzsébet
Dömény Lajosné
Pap Gabriella
Dömény Zoltánné
Kövesdi Erzsébet
Drahos Ferenc
Drahos Ferencné
Abrahám Anna
Drahos János
Drahos József Béla
Drahos László
Drahos Nelli
Drahos Roland Ferenc
Drengács Péter
Drexler Józsefné
Gémesi Mária
Drexler Mihály
Drexler Mihályné
Glázer Irén
Drexler Noémi
Drexler Zoltán Antal
Drexler Zoltánné
Gimesi Magdolna
Drösböt Béla
Drösböt Béláné
Kurali Magdolna
Dubniczky György
Dudák József
Dudák József
Dudák Józsefné
Lukács Ilona
Dudák Nikolett
Dudák Norbert
Dudás Árpádné
Csernik Mária
Dudás Ferencné
Kiss Erzsébet
Dudás Sándorné
Farkas Mária
Durecz István
Duzs Dezső Gábor
Düzs Sándorné
Csorba Julianna

E, É
Eck Tiborné
Horváth Margit
Ecker Antal
Ecker Antalné
Schmidt Borbála
Ecker József
Ecker Józsefné
Sasvári Erzsébet
Ecker László János
Ecker László
Ecker Lászlóné
Eichardt Márta
Ecker Mihály
Ecker Mihályné
Kassai Ilona
Ecker Mihályné
Tolnai Borbála
Ecker Orsolya
Eckl Andrea Katalin
Eckl István
Eckl Istvánné
Tóth Mária
Eckl János István
Eckl Jánosné
Keil Magdolna
Eckl Jánosné
Tóth Piroska
Eckl Nikolett
Eger Ignác
Eger Ignác
Eger Ignácné
Mechler Klára
Eger István
Eger István
Eger Istvánné
Krégli Erzsébet
Eger Mihály
Eger Mihályné
Pap Piroska
Egeresi Istvánné
Kosa Julianna
Egeresi Sándor
Egri András
Egri Sándor József
Egri Sándorné
Rozsdás Éva
Égi Gusztáv
Égi Gusztáv
Egi Gusztávné
Krasznec Alice
Égi Tamás
Égi Veronika
Egri Barnabás Donát
Egyházi Tamás

Egyházi Tamásné
Saar Edit
Ekker István
Ekker Istvánné
Farkas Anna
Elek Lajosné
Lusztig Julianna
Elek Zsolt
Elekes Ferenc
Elekes Ferencné
Szabo Ida
Elekes Timea Márta
Emmer Anikó
Emmer Atilla
Emmer József
Emmer Józsefné
Juhasz Etel
Emmer Károly
Encsev Sándor
Encsev Sándorné
Szavcsák Mária
Engler Barbara
Engler Dániel
Engler Norbert Attila
Englerné Babszki Krisztina
Énisz Márton
Énisz Mártonné
Kocsis Margit
Enyedi Márton Győző
Enyediné
Szeferinus Erzsébet
Enzer Istvánné
Keil Erzsébet
Eperjesi Mária Éva
Eperjesi Piroska
Eperjesi Sándor
Eperjesi Sándorné
Molnár Erzsébet
Erberling Mihály
Erdei Csaba
Erdei Imre
Erdei Imre
Erdei Imréné
Imre Erzsébet
Erdélyi Klára
Erdélyi Sándor
Erdélyi Sándorné
Nagy Klára
Érdi Károlyné
Albert Ilona
Erőd Gábor
Erőd János
Erőd János
Erőd Jánosné
Kosztka Mária
Erőd Kitti

Erős Balázs
Erős Ildiko
Erős József
Erős Józsefné
Paloczi Katalin
Erős Marietta Éva
Eros Tamás
Erős Zoltán József
Erősné Handbauer
Erzsébet Gyöngyi
Estefán Jánosné
Pokol Erzsébet
Estefán Norbert
Eszenyi Imre
Eszenyi Imre
Eszenyi Imréné
Micsei Teréz
Eszenyi Józsefné
Gulyás Eszter
Esztergomi Józsefné
Sujbert Erzsébet
Esztergomi Zsuzsanna
Ézsias Kitti

F

Fabian Antalné
Fehér Teréz
Fabian Imréné
Keil Katalin
Fabian István
Fabian Józsefné
Udvari Erzsébet
Fabián Lajos
Fabián Lajosné
Jaczkó Anna
Fabian Mihály
Faragó Dénes
Farago Eszter
Faragó István
Faragó János
Faragó Rezső
Faragó Rezsőné
Grosz Mária
Farágóné Kopasz Julianna
Farda Nikolett
Farkas Ádám
Farkas Alexandra
Farkas András
Farkas Andrásné
Kelemen Mária
Farkas Attila Béla
Farkas Balázs Tamás
Farkas Béla
Farkas Béláné
Baumann Katalin

Farkas Csilla
 Farkas Ervin Tibor
 Farkas Ervinné
 Farkas Julianna
 Farkas Eszter Gabriella
 Farkas Éva
 Farkas Ferenc
 Farkas Flóra
 Farkas Gergő
 Farkas István
 Farkas Istvánné
 Lajos Erzsébet
 Farkas Jánosné
 Varga Erzsébet
 Farkas Jánosné
 Slominszki Éva
 Farkas József
 Farkas Józsefné
 Konkoly Katalin
 Farkas Katalin Andrea
 Farkas Katalin
 Farkas Kira
 Farkas Lajos
 Farkas Lajosné
 Pajuga Julianna
 Farkas Lajosné
 Karkó Zsuzsanna
 Farkas László
 Farkas László
 Farkas Lászlóné
 Turi Márta
 Farkas Laura
 Farkas Magdolna
 Farkas Márk Viktor
 Farkas Márta Brigitta
 Farkas Pál
 Farkas Pálné
 Tóth Eszter
 Farkas Péter Zoltán
 Farkas Péter
 Farkas Petra
 Farkas Sándor
 Farkas Sándor
 Farkas Sándorné
 Valent Magdolna
 Farkas Tibor
 Farkas Tiborné
 Benczik Ágnes
 Farkas Tifani
 Farkas Zsolt
 Farkas Zsoltné
 Pallós Andrea
 Farkas Zsuzsanna
 Farkasné Vitek Krisztina
 Fási János

Fasi Jánosné
 Preisler Julianna
 Fauer Anikó
 Fauer Csaba
 Fauer József
 Fauer Józsefné
 Flórian Erika
 Fazekas Imréné
 Roska Margit
 Fazekas István
 Fazekas Istvánné
 Lataik Margit
 Fazekas Miklós
 Fazekas Miklósné
 Szűcs Ildikó
 Fehér Dóra
 Fehér Erzsébet
 Fehér Eszter Judit
 Fehér Ferenc István
 Fehér Ferencné
 Bazsó Erzsébet
 Fehér Gyuláné
 Bartus Julianna
 Fehér József
 Fehér Józsefné
 Fuchs Mária
 Fehér László
 Fehérné Siristye Zsuzsanna
 Fekete Attila János
 Fekete Helga
 Fekete István
 Fekete István
 Fekete Istvánné
 Nagy Mária
 Fekete Istvánné
 Valesek Zsuzsanna
 Fekete János
 Fekete József
 Fekete Krisztián
 Fekete Krisztina
 Fekete Lajos
 Fekete Lajosné
 Petró Matild
 Fekete Lajosné
 Rausch Mária
 Fekete László
 Fekete Laura
 Fekete Sándor
 Fekete Sándor
 Fekete Sándorné
 Kovács Zsófia
 Fekete Sándorné
 Sághy Julianna
 Fekete Tímea

Fekete Zsolt
 Fekete Zsolt
 Felföldi Gábor
 Felföldi László
 Felföldi László
 Fenyvesi József
 Fenyvesi József
 Fenyvesi Józsefné
 Dobai Teréz
 Fenyvesi Józsefné
 Sztabina Piroksa
 Fenyvesi Mónika
 Fenyvesiné Csicsmann Judit
 Ferenci Gergő
 Ferenci Krisztián
 Ferenci Sándor
 Ferenci Sándorné
 Móricz Julianna
 Ferenczi Béla
 Ferenczi Beláné
 Golitzó Terézia
 Ferenczi Péter
 Ferenczi Szabolcs
 Ferenczi Zsannett
 Filip Győzőné
 Pileczky Piroksa
 Filip Krisztina
 Filip Norbert
 Filip Sándor
 Filip Sándorné
 Csorba Mária
 Fintor Józsefné
 Angyal Erzsébet
 Fischer Ferenc
 Fischer Ferencné
 Keil Erzsébet
 Fischer Jánosné
 Szeferinus Mária
 Fischer Jánosné
 Papp Magdolna
 Flórian Anna
 Flórian Attila
 Flórian Beláné
 Vihar Mária
 Flórian István
 Flórian István
 Flórian Istvánné
 Karvalics Anna
 Flórian József
 Flórian József
 Flórian Józsefné
 Földesi Ilona
 Flórian Kristóf
 Flórian László István
 Flórian László

Flórian Lászlóné
 Krakó Kamilla
 Flórian Lászlóné
 Balázs Krisztina
 Flórian Péter Tibor
 Flórian Tamás József
 Flórian Xavér
 Flugyik Attila
 Flugyik Gergely Attila
 Flugyik Zsófia Éva
 Flugyikné Kovács Éva
 Fodor András
 Fodor Ándrásné
 Ballai Julianna
 Fodor Ferenc Lászlóné
 Teleki Rózsa
 Fodor Ferenc
 Fodor Gábor
 Fodor Gabriella Ildikó
 Fodor Georgina
 Fodor Gergely Gyuláné
 Varga Andrea
 Fodor Klára
 Fodor Matyásné
 Soós Mária
 Fodor Richárd
 Fodor Tamás Matyás
 Fodor Tamás
 Fodorné Turán Andrea
 Fogarasi Fülöp
 Fogarasi Judit
 Fogarasi Szilvia
 Fónád Adrienn
 Fónád Andrea
 Meszes Andrea
 Fónád Attila
 Fónád Ferenc
 Fónád Ferencné
 Dekány Erzsébet
 Fónád Ferencné
 Györkös Mária
 Forgó Béla
 Forgó Béláné
 Gyurján Katalin
 Földi József
 Földi Józsefné
 Kocsis Mária
 Földesi Ferenc
 Földesi Ferencné
 Csákvári Júlia
 Földesi Ferencné
 Haberland Karin
 Földesi Gáborné
 Fischer Klára
 Frank Ágnes Györgyi
 Winkler Ágnes

Frank Csaba
 Frank Daniel
 Frank Ernő
 Frank Marcell
 Frey Józsefné
 Guth Maria
 Fricz Béla
 Fricz Béláné
 Harsanyi Ilona
 Fülöp Domonkosné
 Rozsa Etel
 Fülöp Ferenc
 Fülöp Ferenc
 Fülöp Ferencné
 Kiss Edit
 Fülöp István Lajos
 Fülöp István Lajosné
 Nagy Irma
 Fülöp Ivett
 Fülöp László Zoltán
 Fülöp Nikolett
 Fülöp Pál
 Fülöp Pálné
 Hamori Mária
 Fülöp Rita
 Fülöp Zsuzsanna
 Fülöpné Stefan Anna
 Fürtös András
 Fürtös Andrásné
 Szabó Mária
 Fürtös Miklós
 Fürtös Miklósné
 Jombik Mária

G, Gy

Gábris László
 Gábris László
 Gábris Lászlóné
 Gulyás Julianna
 Gábris Renáta
 Gách István
 Gách Istváné
 Paar Anna
 Gajdos Gábor Márk
 Gajdos László
 Gajdos Lászlóné
 Kovács Katalin
 Gál Gábor
 Gál Gáborné
 Madarász Csilla
 Gál István
 Gál István
 Gál István
 Gál Istváné
 Kovács Erzsébet

Gál Istváné
 Pick Klára
 Gál László
 Gál Nikolett
 Gál Robert
 Gál Sandorné
 Ali Erzsébet
 Gál Szabina
 Gal Zsannet
 Galba Ferencné
 Pintér Mária
 Galba Ferencné
 Szebeni Gabriella
 Galba Gábor
 Galba József Mihály
 Galba Józsefné
 Fiála Rozália
 Galba Mária Julianna
 Galba Martonné
 Keil Mária
 Galcsik Elemér
 Galcsik Noel
 Galgóczi Mihály
 Galgóczi Mihály
 Galgóczi Mihályné
 Turcsányi Mária
 Galné Palkó Anna
 Garda Evelin Bianka
 Garda Fanni Boglarka
 Garda Zoltán
 Gardáné Szeferinus Éva
 Gáspár József
 Gáspár Józsefné
 Virág Katalin
 Gáspár Olivér
 Géber Lászlóné
 Vándor Erzsébet
 Geiszler János
 Gellai Máténé
 Herbály Etel
 Gémes László
 Gémesi Adrienn
 Gémesi Dora
 Gémesi Ottó
 Gémesi Ottó
 Gémesi Ottóné
 Born Magdolna
 Gémesiné Róth Magdolna
 Gera Alexandra
 Gera Flóra
 Gera Nándor
 Gera Nándorné
 Baksa Irma
 Gera Nándorné
 Krischneider Tünde
 Gera Patrik János

Gera Richard
 Gera Tamas
 Gera Zsolt
 Gerane
 Kotalicsi Zsuzsanna
 Gere Gyula
 Gere Zsuzsanna
 Gerencsér Ádám
 Gerencsér Antal
 Gerencsér Martin
 Gerencsér Noel
 Gerencsér Patrok
 Gerencsér Viktória
 Bernath Viktoria
 Gergely Ferencné
 Kürthi Mária
 Gertner Attila Robert
 Gertner Attila Robertné
 Szalmás Edit
 Gertner Balázs Attila
 Gertner Diána
 Gieda Bianka
 Giedáné Szabó Szilvia
 Gieda Brigitta
 Gieda Kornelia Marianna
 Gieda Loretta
 Gieda Mihály Henrik
 Gieda Mihály
 Gieda Szaniszló
 Gieda Szaniszlóné
 Nefejeits Mária
 Gieda Vincéné
 Kovács Mária
 Gieda Zoltán
 Giedáné Fodor csilla
 Gillich Ádám
 Gillich Károly
 Gillichné
 Asztalos Zsuzsanna
 Gindele Anna Mária
 Pista Anna
 Gindele Pál
 Girgász Mihály András
 Girgász Mihályné
 Hegyi Rozsa
 Godor Renáta
 Godor Istváné
 Konkoly Anna
 Godor József
 Godor József
 Godor Józsefné
 Szabó Katalin
 Godor Józsefné
 Tózsér Mária
 Godor Mónika
 Gombos József

Gombos Józsefné
 Isa Erzsébet
 Gömann Erzsébet
 Gora Andrásné
 Kugler Julianna
 Gottschick Marton
 Gottschick Martonne
 Komiszár Ilona
 Göder Erika
 Göder Sandorné
 Farkas Ilona
 Gögh Gábor
 Gögh Gaborne
 Dinnyes Anna
 Görgényi Miklósné
 Világi Katalin
 Graczo István
 Graczo Julianna
 Graczo Kitti
 Graczo Mihály
 Graczo Mihály
 Graczo Mihályné
 Fabriczi Julianna
 Graczo Mihályné
 Keresztes Erzsébet
 Graczo Norbert
 Graczo Renata
 Graczo Sandor
 Graczoné Molnar Aranka
 Gregor Andras
 Gregor Ferenc János
 Gregor Ferenc Jánosné
 Herczeg Julianna
 Gregor Ferenc
 Grosch Ádám
 Grosch Andor
 Grosch Edina
 Grosch Evelin
 Grosch gyula
 Grosch Krisztina
 Grosch Krisztina
 Grosch Lajos
 Groschné Böke Gabriella
 Grosch Lajosné
 Házenbeck Katalin
 Gröbl József
 Gröbl Krisztina Anett
 Gröbl László
 Gröbliné Fábian Borbála
 Gula Gáspárné
 Tisch Mária
 Gula Kinga
 Gula Timea
 Gulyás Bernadett
 Gulyás Gergő

Gulyas Imrene
 Keeskes Margit
 Gulyas Janosné
 Barina Julianna
 Gulyas Jozsef
 Gulyas Jozsef
 Gulyas Jozsefné
 Keeskes Julianna
 Gulyas Laszlo
 Gulyas Laszlo
 Gulyas Laszlone
 Balogh Erzsebet
 Gulyas Szandra Diana
 Gulyasné Panczel Maria
 Gulyasné Menyes Erika
 Gunev Gabrovski Dalma
 Gunev Gabrovski Antal
 György
 Gunev Gabrovski Kristof
 Gunev Gabrovski Peter
 Gunev Gabrovski
 Antalné
 Pellingner Klara
 Gunev Gabrovskine
 Kosa Anna
 Guth Csenge
 Gyarmathy Tibor
 Gyarmati Ersebet
 Gyarmati Istvanne
 Schupp Terez
 Gyarmati Istvanne
 Paár Anna
 Gyarmati Janos
 Gyarmati Janos
 Gyarmati Mark
 Gyarmati Marton
 Gyarmati Martonne
 Kubalek Ilona
 Gyarmati Mihalyne
 Horvath Irén
 Gyarmati Reka
 Gyarmatiné Gombos
 Maria
 Gyovai-Bodak Benjamin
 Gyovai-Bodak Lajos
 Gyovai-Bodakné
 Ressler Monika
 Györgyi Janos
 Györgyi Janos
 Györgyi Janosné
 Gyarmati Hermina
 Györgyi Janosné
 Modroczi Maria
 Györgyi Maria
 Györi Elvira
 Györi Imre

Györi Imrene
 Hegedüs Elvira
 Györi Janos
 Györi Janosné
 Sandor Julianna
 Györkös Ernő
 Györkös Ernő
 Györkös Pál
 Gyurics Gyula
 Gyurics Gyulane
 Szenczy Eva
 Gyurics Miklos
 Gyurko Gyöngyi
 Gyurko Janosné
 Fabian Julianna
 Gyurko Krisztian
 Gyurko Palné
 Dömösi Margit
 Gyurman Andrasné
 Kiss Maria
 Gyüre Arpad
 Gyüre Attila
 Gyüre Attilane
 Papp Julianna

H

Haasz Ferenc
 Haasz Istvan
 Haasz Istvan
 Haasz Istvanne
 Pap Magdolna
 Hadusfalvi Istvanne
 Csaszar Katalin
 Haga Bela
 Haga Belane
 Csapo Anna
 Hagelmajer Alajos
 Hagelmajer Alajosné
 Kovacs Anna
 Hajdu Andras
 Hajdu Andras
 Hajdu Andrasné
 Petricsko Maria
 Hajdu Katalin
 Hajdu Sandor
 Hajdu Zolt
 Hajdu Árpád
 Hajdu Árpádné
 Práder Márta
 Hajdu Dezsőné
 Szabó Julianna
 Hajdukovits Ferenc
 Hajnal Andrasné
 Hrubai Katalin
 Hajnal Istvan

Hajnal Istvan
 Hajnal Istvan
 Hajnal Istvanne
 Toth Pirokska
 Hajnal Istvanne
 Reich Erzsebet
 Hajnal Krisztian
 Hajos Istvan
 Hajos Istvanne
 Bodrogi Erzsebet
 Haladin Laszlo
 Haladin Laszlo
 Haladin Maria
 Halasz Ibolya Lilla
 Halaszi Jozsef
 Hamori Antalné
 Schmidt Maria
 Hamos Laszlo
 Hamos Laszlone
 Hilak Emma
 Handbauer Ferenc
 Handbauer Ferencné
 Ecker Maria
 Handbauer Janos
 Handbauer Janosné
 Toth Maria
 Handbauer Mihalyne
 Fischer Maria
 Hantos Adrienn
 Hanzlik Antalné
 Tilmann Ilona
 Harangi Janos
 Harangi Janos
 Harangi Janosné
 Jedlicska Irén
 Harangi Janosné
 Hidas Marianna
 Harangi Szabina
 Harangozó Rokus
 Harangozó Rokusné
 Stégermajer Erzsebet
 Hargitai Zoltan
 Hargitai Zsuzsanna
 Hári Eva
 Hári Károly
 Hári Márta
 Harka Janos
 Harka Janosné
 Major Olga
 Harka Jenő
 Harka Laszlo
 Harmat Jozsef
 Harmat Jozsefné
 Papp Ilona
 Harmat Sebestyén
 Harmath Károly Lajosné

Lilli Katalin
 Harmath Kinga
 Harmath Laszlo
 Harmath Laszlo
 Harmath Laszlone
 Latkovski Mönika
 Harmath Loretta
 Harmath Viktor
 Harsanyi Anita Mercedesz
 Harsanyi Gabor
 Harsanyi Janos
 Harsanyi Janosné
 Bihari Margit
 Harsanyi Laszlo
 Harsanyi Sandor
 Harsanyi Sandor
 Harsanyi Sandorne
 Jakab Ilona
 Harsanyi Sandorne
 Pelcz Erika
 Harsanyi Zsolt
 Hartmann Attila
 Hartmann Attilane
 Toth Zsuzsanna
 Hartmann Barbara
 Hartmann Ferenc
 Hartmann Ferencné
 Emmer Irma
 Hartmann Gabriella
 Hartmann Helga
 Hartmann Istvan
 Hartmann Istvanne
 Juhasz Julianna
 Hartmann Krisztina
 Papp Krisztina
 Hartmann Mihaly
 Hartmann Mihalyne
 Mike Maria
 Hartmann Reka
 Hartmann Sandor
 Hartmann Sandorne
 Beck Erzsebet
 Hasenbeck Jozsef
 Hasenbeck Jozsefné
 Speier Katalin
 Hasenbeck Katalin
 Hasenbeck Laszlo
 Hasenbeck Laszlone
 Aubeli Katalin
 Hasenbeck Melinda
 Hasenbeck Mihaly
 Hasenbeck Mihalyne
 Veres Julianna
 Hasenbeck Sebestyenne
 Szeer Veronika
 Hatajer Imre

Horváth Jozsefné
Sztruhár Terez
Horváth Jozsefné
Eger Tünde
Horváth Kálmán
Horváth Kálmanné
Ormandi Mária
Horváth Károly
Horváth Katalin
Horváth Katalin
Horváth Krisztian Péter
Horváth Krisztina
Horváth Lajosné
Szabó Mária
Horváth László Beláné
Gál Ágnes
Horváth László
Horváth László
Horváth Marian
Horváth Máté
Horváth Mihály
Horváth Mihályne
Vigh Anna
Horváth Mihályne
Mechler Mária
Horváth Nikolett
Horváth Péter Antal
Horváth Péter
Horváth Peterne
Schalk Erzsébet
Horváth Petra
Horváth Reka
Horváth Richard
Horváth Robert
Horváth Robert
Horváth Roland
Dr. Horváth Sándor
Horváth Szabolcs
Horváth Szilveszterne
Wagenzommer
Terezia
Horváth Tamás
Horváth Tiborne
Reményi Rozalia
Horváth Tímea
Horváth Viktor Ferenc
Horváth Viktoria
Horváth Vivien
Horváth Zoltán Sandorné
Szabó Mária
Horváth Zoltán
Horváth Zoltán
Horváth Zoltán
Horváth Zoltánné
Keregyártó Edit
Horváth Zsolt Péterné

Winter Krisztina
Horváth Zsolt
Horváthné
dr. Rovács Melinda
Horváthné Trepák Etelka
Horváthné Péter Erika
Horváthné Toth Erika
Horváthné
Rózsahegyi Katalin
Horváthné Lengyel Rózsa
Hrotkó Andrasné
Varga Margit
Hrubi Erzsébet
Hrubi Jánosné
Pregitzer Mária
Hrusovszky Erika
Hrusovszky Gábor
Hrusovszky Imre
Hrusovszky János
Hrusovszky János
Hrusovszky Jánosné
Varga Erzsébet
Hrusovszky Jánosné
Bujtor Anna
Hrusovszky Klaudia
Hrusovszky Laura
Hrusovszky Lilla
Hrusovszky Norbert
Hrusovszky Péter
Dr. Huber István
Dr. Huber Istvánne
Keil Mária
Huber Jánosné
Kovács Ilona
Huber József
Huber Józsefné
Preska Erzsébet
Hugyecz Ákos
Hugyecz Arnold
Hugyecz Iván
Hugyecz Ivánné
Süveges Ilona
Hummel Dóra
Hummel Éva
Hummel Ferenc
Hummel Ferencné
Szabó Aranka
Hummel Ferencné
Girgász Teodora
Hummel Imrené
Szakmar Éva Terez
Hummel József
Hummel Józsefné
Strohmayr Veronika
Hummel Krisztina
Hummel Mónika

Hummel Péter
Hunyak Tamás
Hurai Erik
Hurai Ferenc
Hurai Ferencné
Janó Rozalia
Hurai Szandra
Hurai Zoltán
Hurai Zoltán
Hurai Zoltánné
Nemes Mária
Huszár Ákos
Huszár Elvira
Huszár Ferenc
Huszár Ferenc
Huszár Ferencné
Kovács Erzsébet
Huszár Hajnalka
Huszár Károly
Huszár Károlyné
Dancsók Ilona
Huszár Kristóf
Huszár László
Huszárné Wieder Katalin Livia
Huszarszki Szilvia Mária
Husztí Éva
Husztí János Miklós
Husztí János Miklósne
Reiterbauer Katalin
Husztí János
Hutvágner Andras
Hutvágner Andrasné
Kovács Gizella
Hutvágner Erika
Hüvösvölgyi Csilla
Hüvösvölgyi Hédi
Hüvösvölgyi Lajos János
Hüvösvölgyi Lajos Jánosné
Reiber Mária

I

Ifju Éva
Ifju Szilvia
Ifju Zoltán Lászlóne
Antal Éva
Ifju Zoltán László
Ignéczi Boglárka
Ignéczine Sebák Boglárka
Imre Gergelyné
Sörös Piroška
Imre János
Imre Jánosné
Asztalos Mária
Imre Zoltán
Imre Zsuzsanna

Ipolyi Árpádné
Lukács Zsuzsanna
István Rafaelné
Pap Ágnes
Istvánfi János
Istvánfi Jánosné
Molnár Gizella
Iván János
Iván Jánosné
Pfau Borbála
Iván József
Iván József
Iván Józsefné
Korpai Piroška
Iván Józsefné
Lugosi Melinda
Iván Máté
Iván Melinda
Ivancsó Rudolf
Ivancsó Rudolfné
Csaloszi Erzsébet
Ivancsó Tamás
Ivancsó Renáta
Iványi Mihály
Iványi Mihályne
Terjek Klára
Izing János
Izing Jánosné
Bihari Edit
Izing Klaudia
Izsó Nikolett
Izsó Zoltánné
Juhasz Csilla

J

Jäger Erzsébet
Jäger Krisztian
Jäger János
Jäger Jánosné
Balog Viktória
Jäger Józsefné
Drexler Julianna
Jäger Józsefné
Balom Erzsébet
Jäger Bettina Szimonetta
Jäger János
Jäger József
Jägerné Pallagi Katalin
Jakab István
Jakab Istvánne
Szi Margit Terezia
Jakab Miklós
Jámbor Ferenc
Jámbor Ferenc

Jámbor Ferencné
Lippai Katalin
Jámbor István
Jámbor Istvánné
Adorján Éva
Jámbor Tibor Sándor
Jámbor Timea
Jámbor Zsuzsanna
Jámborné Lohner
Veronika
Jankus András
Jankus Andrásné
Bauer Edit
Janó Mária
Janoschitz Katalin
Janoschitz László József
Jánosi Attiláné
Fullér Mária
Jászai Istvánné
Szél Katalin
Jenike József
Jenovai György
Jenovai György
Jenovai Györgyné
Oroszi Ágnes
Jenovai Karolina
Jenovai Viktor
Jeszenszky Sándor
Jóna Júlia
Joó Szilvia
Jórėti Jánosné
Kovács Ilona
Józan Gyuláné
Lusztig Mária
Józsa Mária
Juhász Alexander
Juhász Anna Katalin
Juhász Antalné
Mecs Erzsébet
Juhász Attila
Juhász Balázs
Juhász Balázs
Juhász Balázsné
Berkés Piroška
Juhász Bence
Juhász Brigitta
Juhász Dávid
Juhász Erzsébet
Juhász Ferenc Norbert
Juhász Gábor
Juhász Györgyi
Juhász Imre
Juhász István
Juhász István
Juhász István

Juhász Istvánné
Keil Piroška
Juhász Istvánné
Rozbora Mária
Juhász János
Juhász János
Juhász Jánosné
Boldizsár Etel
Juhász József
Juhász Józsefné
Györkös Katalin
Juhász Józsefné
Szilágyi Erzsébet
Juhász Kálmán
Juhász Norbertné
Csepi Melinda
Juhász Patrik
Juhász Rebeka
Juhász Réka
Juhász Roland
Juhász Sándor
Juhász Sándor
Juhász Sándorné
Kotroczó Erzsébet
Juhász Tamás
Juhász Viktor
Juhász Vivien
Juhász Zoltán
Juhász Nagy László
Juhász Nagy Lászlóné
Bezselics Terézia
Juhászné Pflüger Angelika
Juhászné Veres Julianna
Juhászné Kovács Melinda
Juhászné
Rózsavölgyi Ildikó
Jung Károly
Jung Károlyné
Szvetnyik Margit
Jung Miklós
Jung Miklósné
Virág Ilona
Juscsák András
Juscsák András
Grabant Anna
Juscsák Hajnalka
Juscsák Ildikó
Juscsák Sándor
Juscsák Sándorné
Gulyás Ildikó

K

Kacser Tamás
Kádár József

Käfer Lajos
Käfer Lajosné
Tóth Erzsébet
Käfer Regina
Kaizer Timea
Kállai Gábor András
Kállai Istvánné
Tilmann Erzsébet
Kálmán Beláné
Molnár Éva
Kálmán Balázs
Kálmán Béla Gáza
Kálmán Béla
Kálmán Gábor
Kálmán Gizella
Kálmán László
Kálmán László
Kálmán Lászlóné
Murnyak Zsuzsanna
Kálmán Richárd
Kálmán Viktor
Kálmán Zsolt
Kálmánné Csenteri Erika
Kalocsai Karola
Kalocsai Patrik
Kalocsainé
Csöngedi Györgyi
Kampfl József
Kampfl Péter
Kanabé István
Kanabé Istvánné
Oláh Anikó
Kanabé János
Kanabé Jánosné
Kecskés Ildikó
Kanabé Márk
Kanász Lajos
Kanász Lajosné
Horváth Erzsébet
Kántir József
Kántor József
Kántor Józsefné
Kurovsky Anna
Káposznyák Ágnes
Káposznyák Mihály
Káposznyák Mihályné
Varga Lezsápi Ágnes
Káposznyák Rebeka
Káposztás Ferencné
Handbauer Julianna
Kara Anett
Kara Brigitta
Kara László
Kara Lászlóné
Csendes Zsuzsanna
Karacs Sándor

Karacs Sándorné
Bihari Etelka
Karacson László
Karácsony János
Karácsony Jánosné
Toth Ilona
Karácsonyi Györgyné
Toth Rozália
Karányi Ferenc
Karányi Ferencné
Nitti Mária
Kárász Andrea
Kárász Attila
Kárász Erika
Kárász József
Kárász Józsefné
Micskei Katalin
Kárász Péter
Kárász Tamás János
Karaszek Ferenc
Karaszek Miklós
Karaszek Miklós
Karaszek Miklósné
Mechler Edit
Karaszek Veronika
Karaszek Ferencné
Lábodi Margit
Kárászné Hetei Ildikó
Kardos Eszter
Kardos István
Kardos István
Kardos Istvánné
Rózsahegy Mária
Kardos László
Kardos László
Kardos Lászlóné
Kerekes Klára
Kardos Lászlóné
Sarkadi Eszter
Kardos Marianna
Karkó Ernő
Karkó Ferenc
Karkó Ferencné
Nagy Mária
Karkó István
Karkó Istvánné
Káposzta Katalin
Karkó Zsolt
Karkus János
Karkus János
Karkus Jánosné
Chelebus Erzsébet
Karkus Tünde
Kárpát Alexandra
Kárpát István Béla
Kárpát János

Kárpát Jánosné
Aubeli Anna
Kárpát Jánosné
Kecskés Magdolna
Kárpát Krisztina
Kárpát Rita
Kárpát Roland
Kárpáti János
Kárpáti Jánosné
Lusztig Gizella
Kárpáti Péter
Kárpáti Róbert
Kárpáti Róbert
Karsai Edina
Karsai Ernő
Karsai Ferenc
Karsai Ferenc
Karsai Ferencné
Magyari Mária
Karsai István
Karsai István
Karsai Istvánné
Lincz Anna
Karsai Istvánné
Major Judit
Karsai János
Karsai Krisztina
Karsai Lászlóné
Jedlicska Gizella
Karsai Lászlóné
Pfau Judit
Karsai Szabolcs
Karsai Tibor
Karsai Tiborné
Horváth Edit
Karvai Alexandra
Karvai István
Kása Ádám Béla
Kása Béla Istvánné
Lempchner Mária
Kása Béla
Kása Béla
Kása Béláné
Flórián Julianna
Kása Kinga
Kása Sándor
Kaszab Dávid
Kaszab Ferencné
Köles Éva Ildikó
Kaszab László
Kaszab Richárd
Kaszai Máté Gábor
Kaszai Sándor
Kaszai Tamás Sándor
Káta Antal Gábor

Káta Antalné
Till Katalin
Káta Antal Gáborné
Bugyul Ilona
Káta Ferenc
Káta Ferencné
Nagy Katalin
Káta Gábor
Káta Józsefné
Juhász Katalin
Káta Ottó
Káta Tamás
Katona Krisztina
Katona Mihály
Katona Mihály
Katona Mihályné
Fazekas Teréz
Katona Mónika
Katona Ottó
Katona Ottó Lajos
Katona Ottó Lajosné
Füri Zsuzsanna
Katona Szabina
Katona Zsuzsanna
Kazán Erzsébet
Kazán János
Kazella János
Kazella Jánosné
Lajos Margit
Keck Attila
Keck Mariann
Kecskeméti Antal
Kecskeméti Antal
Kecskeméti Antal
Kecskeméti Antalné
Katona Margit
Kecskeméti Antalné
Pallagi Judit
Kecskeméti Attila
Kecskeméti Attila
Kecskeméti Lajos
Kecskeméti Lajosné
Bodrogai Julianna
Kecskeméti Márta
Kecskeméti Norbert Gábor
Kecskeméti Szabolcs
Kecskeméti Vince
Kecskeméti Vincéné
Szabó Katalin
Kecskeméti Juhász Valéria
Kecskés Gábor
Kecskés Gáborné
Hasenbeck Mária
Kecskés Lajos

Kecskés Lajosné
Veres Margit
Kecskés Lászlóné
Kinczel Mária
Keil Agnes
Keil Andrea
Keil Anna Noémi
Keil Antalné
Ecker Erzsébet
Keil Attila Elemér
Keil Attila Elemérné
Emmer Magdolna
Keil Attila
Keil Balázs
Keil Balászné
Pajer Edit
Keil Csaba László
Keil Dániel
Keil Ferenc József
Keil Ferenc Józsefné
Buitor Ildikó
Keil Ferenc
Keil Ferenc
Keil Ferenc
Keil Ferenc
Keil Ferencné
Majer Klára
Keil Ferencné
Keil Erzsébet
Keil Ferencné
Maczkó Mária
Keil Ferencné
Takács Mária
Keil Gyöngyvér
Keil Győző
Keil Ignác
Keil Ignácné
Scherzer Tere
Keil Ignácné
Huszti Lujza
Keil István
Keil István
Keil István
Keil István
Keil István
Keil Istvánné
Juhász Mária
Keil Istvánné
Hummel Mária
Keil Istvánné
Papp Erzsébet
Keil Istvánné
Ipoly Irén
Keil János
Keil János

Keil János
Keil Jánosné
Putz Katalin
Keil József
Keil József
Keil József
Keil József
Keil Józsefné
Házenbeck Erzsébet
Keil Józsefné
Papp Julianna
Keil Kristóf
Keil Krisztina
Keil Krisztina
Keil Lajos Sándor
Keil Lajosné
Kovács Erzsébet
Keil László István
Keil László József
Keil László
Keil László
Keil Lászlóné
Hári Magdolna
Keil Lászlóné
Jancsics Irén
Julianna
Keil Lászlóné
Erberling Erzsébet
Keil Lipót
Keil Lipótné
Beck Magdolna
Keil Márton
Keil Mártonné
Adorján Erzsébet
Keil Mártonné
Hoffer Rozália
Keil Máté
Keil Mihály Tibor
Keil Mihály László
Keil Mihály Lászlóné
Végh Rozália
Keil Mihály
Keil Mihály
Keil Mihály
Keil Mihály
Keil Mihályné
Paskó Katalin
Keil Mihályné
Papp Terézia
Keil Mihályné
Tisch Erzsébet
Keil Mihályné
Handbauer Mária
Keil Mihályné
Dubniczki Krisztina
Keil Mónika

Keil Péter	Keszei Józsefné	Kiss Ferencné	Kiss Zoltan Gabor
Keil Réka	Rayman Krisztina	Dudas Erzsébet	Kiss Zolt
Keil Róbert	Keszei Krisztian	Kiss Ferencné	Kiss Zsoltné
Keil Szilvia	Keszei Tamás	Borsos Ilona	Kistót Andrea
Keil Szilvia	Keszei Viktória	Kiss Gábor József	Kissné Csakvári Terezia
Keil Tamás	Kincses János	Kiss Gábor Józsefné	Kissné Farkas Ilona
Keil Veronika		Kovács Gizella Erzsébet	Kissné Fazekas Kamilla
Keil Viktória	Kincses Jánosné	Kiss Gábor	Kissné Hársfai Andrea
Keil Zoltán	Ofella Zsuzsanna	Kiss György	Kistót Lajos
Keil Zsófia	Kincses József	Kiss György	Kistót Lajosné
Keilné Művész Erzsébet	Kincses Kinga	Kiss Györgyne	Vakos Zsuzsanna
Keilné Csomor Margit	Kincses Máté	Forizs Margit	Kisszel Adrienn
Keilné Lázár Gyöngyvér	Kincsesné Hartmann Anna	Kiss Gyula	Bunyik Adrienn
Kekesi Adrienn	Király Zsolt	Kiss Gyuláné	Kisszel Attila
Kekesi László	Kirsch Rudolf	Galba Orsolya Erzsébet	Kisszel Emese Orsolya
Kekesi László	Kirsch Rudolfné	Kiss Imrené	Kisszel József
Kekesi Lászlóné	Babina Zsuzsanna Anna	Trizna Ilona	Klányi Beata
Nagy Valéria	Kirsch Rudolfné	Kiss István	Tóth Beata
Kekesi Martin	Wolf Terézia	Kiss István	Klányi János
Kekesi Peter	Kirsch Tamás	Kiss Istvánne	Klányi János
Kekesi Renáta	Kirsch Zsuzsanna	Füzer Erzsébet	Klányi Jánosné
Kekesi Sebestyén	Kis Andrásné	Kiss János	Fekete Matild Aranka
Kekesi Sebestyén	Mezősi Ilona	Kiss Jánosné	Klányi Monika
Kekesi Sebestyenne	Kis Andrea	Szenczi Judit	Klimo Balázs
Katona Mária	Kis Antalné	Kiss József	Klimo József
Kekesi Szilvia	Gujástot Regina	Kiss József	Klimo Józsefné
Kekesi Zoltán Ede	Kis Arnold	Kiss Józsefné	Nagy Eva
Kekesiné Jakab Marian	Kis Balint Ervin	Schupp Katalin	Knausz Adrian
Kele Vivien Enikő	Kis Balint Ervinne	Kiss Józsefné	Knausz László
Kelenföldi Tamás	Sziklai Julianna	Dávid Katalin	Knausz Lászlóné
Kelenföldi Zoltán	Kis Ervin	Kiss Károly	Kiss Ibolya
Kelenföldi Zoltán	Kis Erzsébet	Kiss Károly	Kniezl Amanda
Kelenföldi Zoltánné	Kis Gyula	Kiss Katalin	Kniezl Rebeka
Buka Zsuzsanna	Kis Gyuláné	Kiss Katalin	Kniezlné Kerekes Erika
Kellner Mária	Barina Erzsébet	Kiss Kitti	Knyaskó József
Somka Mária	Kis József	Kiss Krisztina	Knyaskó Máté
Kellner Nóra	Kis Károlyné	Kiss Lajosné	Knyaskóné Encsev Ildiko
Kellner Rezső	Kohl Anna	Szoboszlai Margit	Kocsis János
Kellner Szabina	Kis László	Kiss László	Kocsó Andras
Kenyeres János	Kis Ramona	Kiss Mark Roland	Kocsó Andrasné
Kenyeres Jánosné	Kisföldi Erika Zsófia	Kiss Melinda	Kasza Maria Matild
Varga-Dezső Matild	Kishonti Katalin	Kiss Mihály	Kocso Andrea Beatrix
Kerekes István	Kishonti László	Kiss Mónika	Koczo Axel
Kerekes Istvánné	Kishonti László Norbert	Kiss Péter László	Koczor Ádám András
Németh Anna	Kishonti Lászlóné	Kiss Péterné	Koczor Peter
Kerekes Miklós	Juhász Erzsébet	Modróczki Aniko	Kohl Ferenc
Kertész Gábor	Kiss Adrienn	Kiss Renáta	Kohl Ferencné
Kertész József	Kiss Andrásné	Kiss Sándor	Schaffer Tere
Kertész Józsefné	Kovács Klára	Kiss Sándor	Koklacs István
Gresz Aranka	Kiss Andrea	Kiss Sándor	Kolbert Ádám
Kertész László	Kiss Anikó	Kiss Sándorné	Kolbert Gabriella
Kertész Lászlóné	Kiss Antal	Kégl Julianna	Kolek Katalin
Tamás Mária	Kiss Antalné	Kiss Sándorné	Kolek Sándor
Kertész Sándor Béla	Matus Irén	Makóczy Ágnes	Kolek Sándorné
Keszei József	Kiss Dominik	Kiss Tamás	Tisch Mária
	Kiss Erzsébet	Kiss Virág	Kolkopf Barnabás

Kolkopf Benjamin	Korpai Pál	Kovács Imre	Kovács Lászlóné
Kolkopf József	Korpai Pálné	Kovács Imre	Hummel Terézia
Kolkopf Luca	Kiss Klára	Kovács Imrené	Kovács Lászlóné
Kolkopf Nora	Korpai Richárd	Burger Mária	Rausch Mária
Kolkopf Sára	Korpai Tamara	Kovács Irén	Kovács Laura
Kolkopf Zita	Korpai Zsolt	Kovács István József	Kovács Margit
Kolkopfne Karsai Judit	Korpainé Janik Zsuzsanna	Kovács István	Kovács Márton
Kollar László	Kösa Bertold	Kovács István	Kovács Melinda
Kollar László	Kösa István	Kovács István	Kovács Mónika
Kollathné Racz Julianna	Kösa Istvánné	Kovács István	Kovács Norbert
Komar Lajosné	Pasztó Anna	Kovács István	Kovács Pálné
Kurcz Andrea	Kösa Miklós	Kovács Istvánné	Miklé Aranka
Komar Peter Milan	Kösa Norbert	Pozsonyi Katalin	Kovács Patricia
Komar Tamás	Koselák Erika	Kovács Istvánné	Kovács Patrik
Komar Lajos	Koselák Márton József	Horváth Piroška	Kovács Peterne
Komaromi Andras	Koselák Márton Józsefné	Kovács Jakab	Abraham Erzsébet
Komaromi Andras	Törő Erika	Kovács Jakabné	Kovács Renáta
Komaromi Andras	Koselák Márton	Fabian Katalin	Kovács Roland
Komaromi Andrasné	Koselák Mártonné	Kovács János	Kovács Sándor
Racz Krisztina	Buza Mária	Kovács Jánosné	Kovács Sándor
Komaromi István	Koselák Vendelné	Farago Mária	Kovács Sándor
Komaromi János	Papp Gizella	Kovács Jánosné	Kovács Sándor
Komaromi Jánosné	Kostyal Balázs	Bodri Margit	Kovács Sándor
Debreczeni Margit	Kostyal János Sándor	Kovács József	Kovács Sándorné
Komaromi Katalin	Kostyal Katalin	Kovács József	Pap Terézia
Rausch Katalin	Kostyal Mária	Kovács József	Kovács Sándorné
Koncsek Hajnalka	Kostyalné	Kovács József	Keil Livia
Koncsek László	Hajnali Katalin Klára	Kovács Józsefné	Kovács Sándorné
Koncsekne	Kosztó Fanni	Rozsa Ilona	Buri Mária
Hollander Erzsébet	Kosztó Ferencné	Kovács Józsefné	Kovács Sándorné
Kondorosi Sándor	Angyal Zsuzsanna	Kovács Éva	Schalk Erzsébet
Kondorosi Sándorné	Kosztin László	Kovács Kálmán	Kovács Sándorné
Belanyi Emőke	Kosztin Sándorné	Kovács Kálmán	Fekete Eszter
Konrad Ferenc	Rózsahegy Magdolna	Kovács Kálmáné	Kovács Sándorné
Konrad János	Kosztolányi Gyuláné	Esze Margit	Boeskov Tünde
Konrad Jánosné	Papp Mária	Kovács Katalin	Kovács Tamás
Pehely Erzsébet	Kosztolányi Krisztian	Kovács Katalin	Kovács Tamás
Konrad Józsefné	Kotrucz Krisztofer	Kovács Kitti	Kovács Tamás
Varga Erzsébet	Kovács Miklós	Kovács Klaudia	Kovács Teréz
Konrad Zsuzsanna	Kovács Anett	Kovács Krisztián	Kovács Tibor Lajosné
Kopasz József	Kovács Anett	Kovács Krisztina	Barta Ibolya
Kopasz Józsefné	Kovács Aranka	Kovács Lajos Tibor	Kovács Tibor
Kucsora Julianna	Kovács Attila	Kovács Lajos Tiborné	Kovács Tibor
Kormány János	Kovács Attila	Panczél Gizella	Kovács Tibor
Kornokovics Józsefné	Kovács Bernadette	Kovács Lajos	Kovács Tibor
Gerendás Gabriella	Kovács Blanka	Kovács Lajosné	Kovács Tibor
Kornokovics Zoltán	Kovács Csaba	Szegedi Margit	Kovács Tibor
Kornokovics Zsolt	Kovács Dávid	Kovács László József	Kovács Tiborné
Korontos József	Kovács Enikő	Kovács László József	Drösbö Mária
Korontos Józsefné	Kovács Erzsébet	Kovács László	Kovács Tiborné
Dikter Róza	Kovács Gergely	Kovács László	Szabó Marianna
Korpai András Pál	Kovács Gyözőné	Kovács László	Kovács Vanda
Korpai József	Krasznecz Zsuzsanna	Kovács Lászlóné	Kovács Viktor
Korpai József	Kovács Gyula Vilmos	Lugosi Mária	Kovács Zoltán
Korpai László	Kovács Ilona		Kovács Zoltán
Korpai Pál			

Kovács Zoltanné
 Udvarhelyi Rózsa
 Kovács Zoltanné
 Guhn Andrea
 Kovács Zsolt Attila
 Kovács Zsolt László
 Kovácsné Törös Márta
 Kovácsné Karászek
 Andrea
 Kovácsné Márkus
 Krisztina
 Kovácsné Schmidt Katalin
 Kovácsné
 Rózsavölgyi Anikó
 Kovácsné Fekete Timea
 Kovács-Simon Lajos
 Ferenc
 Kovásznai Gergő
 Kovásznai József István
 Kowalszki Károlyné
 Kapa Anna
 Kozlik Ferenc
 Kozlik Ivett
 Kozlik Zsolt
 Kozlíkné Könözi Mária
 Kozma Balázs
 Kozma Béla
 Kozma Béláné
 Drexler Judit
 Kozma László
 Kozma Lászlóné
 Regölics Éva
 Kőhegyi Mihály
 Kőhegyi Mihályné
 Ijjas Erzsébet
 Kőkény Mihály
 Kőkény Szilárd
 Kőkény Zoltán
 Köles Attila
 Köles Attila
 Köles Attiláné
 Kálmán Rozália
 Köles Ernő
 Köles József
 Köles Józsefné
 Kraszlán Katalin
 Köles Katalin
 Köles Krisztián
 Köles Márton
 Köles Mónika
 Köles Zoltán
 Költő Sebestyén
 Költő Sebestyénne
 Véber Irén
 Körmendi Ferenc
 Körmendi Ferenc

Körmendi Ferencné
 Horváth Mónika
 Körmendi Sándor
 Körmendi Viktória
 Körmöndi István György
 Kőrösi Miklós
 Körtvélyesi György
 Köteles Cintia
 Köteles Lajos
 Köteles Lajosné
 Kistót Zsuzsanna
 Köteles Nikolett
 Köteles Zsuzsanna
 Krakó Balázs
 Krakó Csaba László
 Krakó Istvánné
 Dián Anna
 Krakó László
 Krakó Lászlóné
 Kátai Éva
 Králikné Kecskeméti Margit
 Krasznecz Arnold
 Krasznecz Arnold
 Krasznecz Arnoldné
 Ecker Mária
 Krasznecz Ildikó
 Krasznecz Máté
 Krasznecz Orsolya
 Kandra Orsolya
 Kráki Alexandra
 Krégl Ferenc
 Krempf József
 Krempf József
 Krempf Józsefné
 Kis Katalin
 Krempf Katalin
 Krepszik Melinda
 Krepszik Pál
 Krepszik Pál
 Krepszik Pálné
 Nyúl Melinda
 Krille Julianna
 Kocsis Julianna
 Kruschneider Ferenc József
 Kruschneider Ferenc
 Kruschneider Ferenc
 Kruschneider Ferencné
 Szakács Anna
 Kruschneider Jánosné
 Horváth Teréz
 Kriska Dániel
 Kriska Istvánné
 Hartmann Valéria
 Kriska Krisztián
 Kriska Mónika

Kriska Robert
 Kriskáné Leskó Judit
 Krisztián Izabella Fatime
 Krisztián Sándor
 Kriznics Ferencné
 Varga Hajnalka
 Krizonics János
 Krizsán Barbara
 Krizsán Fruzsina
 Krizsán János István
 Krizsán Jánosné
 Juhász Mária
 Krizsán József
 Krizsán Józsefné
 Siska Alicia
 Krizsán Kornél
 Krizsán Mónika
 Krizsán Orsolya
 Krizsán Szabina
 Krizsán Szilvia
 Krötzer István
 Krötzer Katalin Gabriella
 Kruskó Oszkár
 Kubalek Frigyes
 Kubalek Frigyesné
 Soós Ilona
 Kubecz Gabriella
 Kubecz Jánosné
 Szabó Edit
 Kubecz Tamás
 Kuhn Tünde
 Kui József
 Kukora Károly
 Kukora Katalin
 Kukoráné Kurcz Ilona
 Kukucska András
 Kukucska Mihályné
 Farkas Erzsébet
 Kukucska Miklós
 Kulcsár Ágnes
 Kulcsár Józsefné
 Szekulya Mária
 Kulcsár Péter
 Kurali Miklós
 Kurali Miklósné
 Dudák Edit
 Kurali Zoltán
 Kurali Zsolt
 Kurinyecz Gáborné
 Papp Mária
 Kurinyecz Gabriella
 Kurinyecz Mária Gabriella
 Kurucz Ferenc Pálné
 Ungvári Mária
 Kurucz Kornélia
 Kuthy Milán

Kürti Balázsne
 Termol Magdolna

L

Lacza Ágnes
 Lacza István
 Lacza Istvánné
 Hirsch Stefánia
 Ladányi Ferenc János
 Ladányi Ferenc Jánosné
 Tábori Éva
 Ladányi Ferenc
 Ladányi Ferenc
 Ladányi Ferencné
 Szántai Ilona
 Ladányi Peter Ervin
 Ladányi Szilvia
 Lajos Csaba
 Lajos Csabáné
 Horváth Zsuzsanna
 Lajos Nóra
 Lajos Viktória
 Lajos Józsefné
 Kocsó Andrea Beatrix
 Lajtos Norbert
 Lajtos Tamás
 Lamperth Krisztián
 Lamperth Krisztián
 Lamperth Viktor
 Lamperthné Srutek Beáta
 Láng Sándor
 Lantos Tamás Ferenc
 Latkovski Antal
 Latkovski Antal
 Latkovski Antalné
 Rózsahegyi Franciska
 Larkovski Antalné
 Pap Anna
 Lazarik József
 Lazarik Róbert
 Ledniczky István
 Lempochner Judit
 Lempochner László
 Lempochner László
 Lempochner Lászlóné
 Haász Julianna
 Lénárd Dorián Bálint
 Lenbachner Szilveszterné
 Paár Piroksa
 Lengyel Beáta
 Lengyel Bernadett
 Lengyel Ferenc
 Lengyel Ferencné
 Takács Marianna
 Lengyel Imre

Lengyel József
 Lengyel Lajos
 Lengyel Lajosné
 Hádi Róza
 Lengyel Mihály
 Lengyel Mihályné
 Dudik Mária
 Lengyel Szilvia
 Lengyel Viktória Mariann
 Leskó Gábor
 Leskó István
 Leskó Istvánné
 Átyim Judit
 Leskó László
 Leskó Zolt
 Leszkó Lászlóné
 Kardos Gabriella
 Lévai Ferenc
 Lévai Ferencné
 Rumpi Mária
 Lévai Gabriella
 Lévai Georgina
 Lévai László
 Lévai László
 Lévai Mária
 Lévai Zoltán
 Lik Jánosné
 Balázs Erzsébet
 Linn Dominika
 Linn László
 Linn Olivér
 Linn Patrik Tamás
 Linn Tamás
 Linn Tamásné
 Kállai Angéla
 Lipót Rezsőné
 Kui Anna
 Lippai János
 Liptai Andrea
 Liptai Gyula
 Liptai Gyuláné
 Vachaja Margit
 Liptai Mihály
 Liptai Mihályné
 Papp Mária
 Lipták János
 Lipták Mihályné
 Szabó Piroksa
 Liszi Andrea
 Liszi Józsefné
 Papp Éva
 Lix Györgyné
 Köles Anna
 Lobog Csaba
 Lobog Csabáné
 Láng Valéria

Lobog Csánád
 Lobog Csongor
 Logosán Ágostonné
 Hosszu Karolin
 Lohner Balázs
 Lohner László Krisztián
 Lohner László
 Lohner Lászlóné
 Kecsks Éva
 Longa Mihály
 Longa Mihály
 Longa Mihályné
 Sebők Mária
 Longa Tamás
 Lóska László
 Lovász Dávid
 Lovász Ferenc
 Lovász Ferencné
 Bugyinkó Ibolya
 Lovász János
 Lovász Jánosné
 Horváth Zsuzsanna
 Lovász László
 Lovász Lászlóné
 Tóth Katalin
 Lovász Péter
 Lovász Péterné
 Bakonyi Zsófia Anna
 Lovász Renáta
 Lovász Roland
 Lovász Sándor
 Lovász Timea
 Lovász Zolt
 Lőrincz Géza
 Lőrincz Gézné
 Tamási Hedvig
 Lőrincz Imre
 Lőrincz Imréné
 Sebők Eszter
 Lőrincz Zsuzsanna
 Lőrinczi Erzsébet
 Nagy Erzsébet
 Lőrinczi Éva
 Lőrinczi Károly
 Lugosi Ferenc
 Lugosi Ferencné
 Vig Katalin
 Lugosi Józsefné
 Drahos Anna
 Lugosi Katalin
 Lukács András
 Lukács Jánosné
 Rausch Julianna
 Lukács Károlyné
 Stuglovics Erzsébet
 Lukács Szilvia

Lukacsy Sándorné
 Lung Rozalia
 Nagy Karola
 Lupkovics Klaudia
 Lusztig József
 Lusztig József
 Lusztig Józsefné
 Fónád Erzsébet

M

Machó Barnabás
 Machó Bónis
 Machó Zsófia
 Maczek Ilona
 Maczek Mihály
 Maczek Mihályné
 Bereczki Ilona
 Maczenauer János
 Madarász Gézné
 Kerner Emilia
 Madarász Mihály
 Madarász Mihályné
 Farkas Márta
 Madari Katalin
 Madari Zsuzsanna
 Madariné
 Katona Zsuzsanna Györgyi
 Magó Antalné
 Aleksza Ilona
 Magó Ilona
 Magyar Antalné
 Girgász Erzsébet
 Magyar Mónika
 Magyaros Soma László
 Májai Gyuláné
 Matalik Erzsébet
 Major Bernadett
 Major Ferenc
 Major Ferencné
 Stefán Mária Magdolna
 Major Mónika
 Maksa Attila
 Maksa Médea
 Maksáné Keil Ágnes
 Maléthné Angyal Erzsébet
 Maráz Erzsébet
 Maráz Sándor
 Maráz Sándor
 Maráz Sándorné
 Tóth Erzsébet
 Márics János
 Máricsné Dömösi Margit
 Markos Dorottya
 Markos Norbert
 Markosné Czérna Andrea

Markus Lajosné
 Bogár Zsuzsanna
 Márkus Roxána
 Maros János
 Maros Lajos Györgyné
 Keil Edit
 Maros Lajos
 Marosi Anna Andrea
 Marosi Eliza Veta
 Csiki Eliza Veta
 Marosi István
 Marosi István dr.
 Marosi Istvánné
 Baróthy Anna
 Marosi Károly Lóránd
 Marosi Károly Lórándné
 Kulcsár Ágnes
 Marosi Károly
 Marosi Károly dr.
 Marosi Károlyné dr.
 Csiki Elizabetta
 Marosvölgyi Áron
 Marosvölgyi Béla
 Marosvölgyi Hedvig
 Marosvölgyi József
 Marosvölgyi Józsefné
 Bányai Mónika
 Marosvölgyi Noémi
 Marosvölgyi Péter
 Maróti Attila
 Maróti Attiláné
 Kiss Julianna
 Marsi György
 Marsi Györgyné
 Pap Katalin
 Martin Margit
 Martin Nándor
 Martin Nándor
 Martin Nándorné
 Körmendi Aranka
 Martin Tamás
 Martinák István
 Martinák Istvánné
 Kiss Timea
 Martinák János
 Martinák János
 Martinák Jánosné
 Mihályi Katalin
 Martinák Jánosné
 Korpai Csilla
 Martinák Richárd
 Martinák Viktória
 Marton István
 Marton Istvánné
 Szeibert Veronika

Marton Kitti	Mechler István	Mécses Rezsőné	Mester Sándorné
Marton Norbert	Mechler István	Kovács Timea	Juhász Ilona
Martus György	Mechler István	Megyei Gabriella	Mészáros Adrienn
Martus Györgyné	Mechler István	Megyei László	Mészáros Attila
Vigh Ibolya	Mechler Istvánné	Megyei Lászlóné	Mészáros Attila
Martus József	Handbauer Mária	Mészár Ilona	Mészáros Attiláné
Mászaros Tamás	Mechler Istvánné	Megyei Lászlóné	Bitter Ildikó
Matolcsi Dániel	Schalk Márta	Szakmár Katalin	Mészáros David
Matolcsi Gyula	Mechler János Zoltán	Méhész Norbert	Mészáros Ilona
Matolcsi Gyula	Mechler János	Méhész Sándor	Mészáros János
Matolcsi Gyuláné	Mechler János	Méhész Sándorné	Mészáros János
Robotka Magdolna	Mechler Jánosné	Gurka Anna	Mészáros Jánosné
Matolcsi Zoltán	Keil Erzsébet	Melicher Ádám	Herendi Irén
Mátrai István	Mechler Jánosné	Melicher József	Mészáros Jánosné
Mátrai István	Schmidt Julianna	Melicher Józsefné	Eitl Mária
Mátrai Istvánné	Mechler Jánosné	Farkas Márta Magdolna	Mészáros József
Karacs Ilona	Kátai Katalin	Melicher Tamara Fanni	Mészáros Józsefné
Mátrai Zsuzsanna	Mechler Jánosné	Mencser Alexandra	Kunyik Mária
Matyasovszky László	Tóth Ilona	Mencser Bernadett	Mészáros Rezső
Matyasovszky László	Mechler József	Mencser Mihály	Mészáros Rezső
Matyasovszky Lászlóné	Mechler József	Mencser Mihályné	Mészáros Roland
Nagy Zsuzsanna	Mechler Józsefné	Kis Ilona	Mészáros Sándorné
Matyasovsky Zoltán	Tamas Erzsébet	Mencser Mihályné	Tóth Erzsébet
Matyók Máttyas	Mechler Judit	Szepesi Mária	Mészáros Tamás
Matyók Nikolett	Mechler Krisztian	Menczel Ernőné	Mészáros Zoltán
Matyók Zoltán	Mechler Lipotné	Haasz Mária	Mészárosné Cserny Erika
	Pánczél Eszter	Menner Jánosné	Meszes Gaborné
Matyók Zoltánné	Mechler Luca	Mechler Mária	Melnyickaja Larisza
Csáki Erika	Mechler Mihály	Menner Judit	Nykolajevina
Mattyasovszky Dominika	Mechler Mihályné	Menner László Béla	Mezei Jánosné
Mattyasovszky Dóra	Paar Mária	Menner László	Csakany Julia
Mattyasovszky Lászlóné	Mechler Mihályné	Menner Mihály Zoltán	Mezes Ferenc
Major Mónika	Csipke Ilona	Menner Mihályné	Mezes Ferencné
Mattyasovszky Ramóna	Mechler Monika	Schalk Erzsébet	Balla Erzsébet
Mátyus Bence	Mechler Norbert	Menner Mihályné	Mezes László
Mátyus Pál Zoltán	Mechler Péter	Káposztas Julia	Mező Sándor
Mátyus Zoltán	Mechler Péterné	Mentes János	Mező Sándorné
Mauterer Gábor	Putz Katalin	Mentés János	Fodor Ilona
Mayer Andrea	Mechler Sebestyén	Mentes Jánosné	Mezőfi Katalin
Mayer Anikó	Mechler Sebestyénne	Arany Mária	Mezőfi Lajos
Mayer Dóra	Cseresnyes Julianna	Mentes Zoltán	Mezőfi Lajos
Mechler Árpád	Mechler Zoltán	Menyes János	Mezőfine
Mechler Dániel	Mechlerné Kovács Agnes	Menyes Jánosné	Kovács Zsuzsanna
Mechler Erzsébet	Mechlerné Temesi Katalin	Palmann Anna	Mihalik Józsefné
Mechler Fanni	Mechlerné Kolbert Hajnalka	Merész Balázs	Iván Angela Borbála
Mechler Ferenc	Mécs Ferenc	Merész Balázsne	Mikler Eszter
Mechler Ferenc	Mécs Ferencné	Baranyai Timea	Mikler Ferenc
Mechler Ferenc	Tisch Katalin	Merész Barbara	Mikler János
Mechler Ferencné	Mécs Gábor	Merész Dávid	Milinszki Annamária
Bányai Gizella	Mécs Michel	Merész Sándor	Milinszki Marta
Mechler Ferencné	Mécses Arnold Márk	Merész Sándor	Gyapjas Márta
Kapus Teréz	Mécses Dezső	Merész Sándorné	Milinszki Márton
Mechler Ferencné	Mécses Rezső	Sardi Éva	Milinszki Matyas
Lovász Ildikó			Minárcsik András
Mechler Gizella	Mécses Rezsőné	Mertz Szilvia	Minárcsik Andrásné
Mechler György	Bettembuch Mária	Nagy Szilvia	Bosánszki Julia

Minárcsik Julia Szabina
 Minczer Brigitta
 Minczer Renáta
 Minda János
 Minda János
 Minda Jánosné
 Sári Mária
 Mingl Ferenc
 Mingl Ferencné
 Horváth Magdolna
 Mingl Ferencné
 Posvai Valéria
 Mingl Györgyi
 Mingl István
 Mingl Péter
 Mittak Anita
 Mittak Ferenc
 Mittak Krisztina
 Mittak Szilvia
 Mittakné Művész Anna
 Mlinkovics Árpád
 Moczar Anett
 Moczar Béla
 Moczar Béla
 Moczar Bélane
 Pap Mária
 Moczar Bélane
 Bakonyi Éva
 Moczar Brigitta
 Moczar Gábor
 Moczar Gábor
 Moczar Gáborné
 Neubauer Brigitta
 Moczar Roland
 Moczar Roland
 Moczar Zoltán
 Mocsnik Gyula
 Mocsnik Gyulane
 Négele Gizella
 Módos Bence
 Módos Miklós
 Módosné Balinka
 Gabriella
 Mokrán Andor
 Mokrán Andorné
 Práder Ida
 Mokrán Attila
 Mokrán Attiláné
 Angyal Krisztina
 Mokrán Márk
 Mokriné
 Beták Csilla Zsuzsanna
 Molnár Albert Jánosné
 Varga Mária
 Molnár Albert
 Molnár Albert

Molnár Albertné
 Havasi Mária
 Molnár Alexandra
 Molnár Alexandra
 Molnár András
 Molnár Andrásné
 Speier Teréz
 Molnár Aranka
 Molnár Bianka
 Molnár Brigitta
 Molnár Daniel
 Molnár Edina
 Molnár Erzsébet
 Molnár Ferenc
 Molnár Ferencné
 Pap Julianna
 Molnár Gábor
 Molnár Gáborné
 Szijártó Mária
 Molnár Gabriella
 Molnár György
 Molnár Irén
 Molnár István
 Molnár István
 Molnár István
 Molnár István
 Molnár István
 Balog Margit
 Molnár István
 Müller Aranka
 Molnár István
 Paar Anna
 Molnár István
 Kiss Tünde
 Molnár János Karoly
 Molnár János
 Molnár Jánosné
 Tóth Margit
 Molnár Jánosné
 Kanabé Aranka
 Zsuzsanna
 Molnár József
 Molnár Józsefné
 Németh Ilona
 Molnár Józsefné
 Handbauer Erzsébet
 Molnár Kálmán Józsefné
 Szántó Anna
 Molnár Kálmán
 Molnár Katalin
 Molnár Katalin
 Molnár Krisztina
 Molnár László Ádám
 Molnár László
 Molnár László
 Molnár László
 Molnár Lászlóné
 Bognár Erzsébet

Molnár Lászlóné
 Herendi Ilona
 Molnár Lászlóné
 Göncsi Mária
 Molnár Lászlóné
 Möricz Irén
 Molnár Lászlóné
 Veres Éva
 Molnár Lilla Ilona
 Molnár Mária
 Molnár Márk
 Molnár Miklós
 Molnár Patrik
 Molnár Roland
 Molnár Sándor József
 Molnár Sándor
 Molnár Sándor
 Molnár Sándor
 Molnár Sándorné
 Juhasz Irma
 Molnár Sándorné
 Szendrei Hajnalka
 Molnár Sándorné
 Molnár Erzsébet
 Molnár Sándorné
 Adolf Mária
 Molnár Szilvia
 Molnár Tamás
 Molnár Tamás
 Molnár Tamás
 Molnár Tibor
 Molnár Tiborné
 Kasnyik Rozalia
 Molnár Tiborné
 Bogar Katalin
 Molnár Timea
 Molnár Viktor
 Molnár Zsuzsanna
 Molnár-Farkas László
 Molnár-Farkas Lászlóné
 Bölcskei-Molnár Anna
 Molnárné
 Kazella Bernadett
 Monos Patrik
 Móri Lajosné
 Fűt Mária
 Möricz Jánosné
 Józsa Irén
 Morvay Béla
 Mosolygó Attila
 Mosolygó Attiláné
 Pásztó Éva
 Mosolygó Flóra
 Mosolygó Ivett
 Mosolygó Milán Tamás
 Mosolygó Tamás

Mosolygó Tamás
 Mosonyi Anna
 Mosonyi Józsefné
 Huber Margit
 Mrella Erzsébet
 Mrella Jánosné
 Móri Mária
 Mrella Timea
 Mrella Zsuzsanna
 Mrocsak Gyulane
 Aburdán Katalin
 Mucha Ádám
 Mucha Ferenc
 Mucha Máté
 Mucháné Patta Brigitta
 Mucsi Melinda
 Muszela Tamas
 Muszela Tibor
 Muszela Tiborné
 Pelc Anna
 Muszela Tivadar
 Muszela Tivadarné
 Mechler Anna
 Muszela Zsolt
 Muthmann Krisztina Edit
 Muzslai Gergő
 Muzslai Sándor
 Muzslaine Keil Lilla
 Julianna
 Müller Gergő
 Müller Károly
 Müller Karolyné
 Molnár Gabriella
 Müller Katalin
 Müller Szabina
 Művész Antal
 Művész Antalné
 Hermann Erzsébet
 Művész Pál
 Művész Pálné
 Kovács Róza

N, Ny

Nádasdi Erika
 Nádasdi Sándor Imre
 Nádasdi Sándorné
 Szabó Erzsébet
 Nádasdi Sándorné
 Tóth Erika
 Nádudvari Ilona
 Nagy Ágnes
 Nagy Alexandra
 Nagy András
 Nagy Anikó
 Nagy Anita

Nagy Áronné	Nagy Imre	Nagy Sándor	Naszak István
Tóth Mária	Nagy István	Nagy Sándor	Naszak Istvanne
Nagy Attila Tibor	Nagy János	Nagy Sándor	Németh Veronika
Nagy Attila	Nagy János	Nagy Sándor	Nebehaj Vanda
Nagy Béláné	Nagy Jánosné	Nagy Sándorné	Nebehaj Viktor
Novák Erzsébet	Cziván Rozália	Madarász Ilona	Nebehaj Vilmos
Nagy Benedek Márk	Nagy Jánosné	Nagy Sándorné	Nebehaj Vilmos
Nagy Bernadett	Gregor Krisztina	Tóth Erzsébet	Nebehaj Vilmosné
Nagy Brigitta	Nagy József	Nagy Sándorné	Mezőfi Julianna
Böszörményi Brigitta	Nagy József	Soos Klára	Nebel Gyulane
Nagy Brigitta	Nagy József	Nagy Sándorné	Mestrovics Terez
Nagy Csaba	Nagy Józsefné	Mogyorussi Erzsébet	Nefejeits Andras
Nagy Csabáné	Balázs Maria	Nagy Sándorné	Nefejeits Rozina
Kiss Gabriella	Nagy Józsefné	Papp Klára	Nefejeitsné Farkas Rozália
Nagy Daniel	Rozmaring Magdolna	Nagy Szabina	Neichl Norbert
Nagy Dénes	Nagy Józsefné	Nagy Szilárd	Nemes Anikó Erzsébet
Nagy Edina Ildikó	Zobora Anna	Nagy Szilárd	Nemes Cintia
Nagy Edit	Nagy Józsefné	Nagy Szilvia	Nemes Ferenc
Nagy Elemér	Szathmari Ildikó	Nagy Tamás	Nemes Ferenc
Nagy Elemérné	Nagy Judit	Nagy Tamás	Nemes Gyula
Ölvedi Ida	Nagy Krisztina	Nagy Tamás	Nemeth Attila
Nagy Elemérné	Nagy Lajos	Nagy Tamasné	Nemeth Amanda Jana
Miklós Anna	Nagy Lajos	Mokrán Valéria	Nemeth Bernadett
Nagy Endre Attila	Nagy Lajos	Nagy Tibor	Nemeth Brigitta Rita
Nagy Endre Lajos	Nagy Lajosné	Nagy Tibor	Nemeth Csenge
Nagy Endréné	Györkös Julianna	Nagy Tibor	Nemeth Ferenc
Dömény Erzsébet	Nagy László	Nagy Tibor	Nemeth Ferencné
Nagy Éva	Nagy László	Nagy Tiborné	Karl Erzsébet
Nagy Ferenc	Nagy László	Veres Irén	Nemeth Ferencné
Nagy Ferenc	Nagy László	Nagy Tiborné	Péter Maria
Nagy Ferenc	Nagy Lászlóné	Wencz Ilona	Nemeth Gábor
Nagy Ferenc	Mészáros Judit	Nagy Vilmos	Nemeth Gyula
Nagy Ferenc	Nagy Linda	Nagy Vilmosné	Nemeth Hajnalka
Nagy Ferencné	Nagy Mariann	Bajkó Terez	Nemeth Ignác
Adorján Rozália	Nagy Marianna	Nagy Zoltán	Nemeth Ignacné
Nagy Ferencné	Toth Marianna	Nagy Zsannett	Kertész Sarolta
Tisza Mária	Nagy Máté	Nagy Zsolt	Nemeth Jánosné
Nagy Ferencné	Nagy Mihály	Tamás	Szalók Terezia
Erberling Anikó	Nagy Mihályné	Nagy Zsolt	Nemeth Jánosné
Nagy Ferencné	Kelemen Gizella	Nagy Szabo Jánosné	Borsodi Magdolna
Haladik Éva	Nagy Miklós Tibor	Köles Margit	Nemeth József
Nagy Gábor	Nagy Miklós	Nagy-György János	Nemeth Józsefné
Nagy Gábor	Nagy Miklós	Nagy-György József	Gyurkó Edit
Nagy Gábor	Schiller Ilona	Nagy-György Józsefné	Nemeth Krisztián László
Nagy Gábor	Nagy Noémi	Károlyi Julianna	Nemeth Krisztina
Nagy Gábor	Nagy Norbert	Nagy Benke Zsuzsanna	Nemeth Lajos
Nagy Gáborné	Nagy Pálné	Nagy Takács Gabriella	Nemeth Lajos
Kapus Anna	Bakó Ilona	Nagy Lovas Gyöngyi	Nemeth Lajosné
Nagy Gáborné	Nagy Richárd	Nagybé Hatos Andrea	Sőjtőri Anna
Mézes Ildikó	Nagy Sándor Imre	Nagy Szabó János	Nemeth László Sándor
Nagy Gabriella	Nagy Sándor István	Nagyvárad Csilla	Nemeth Marianna
Nagy Gyöngyi	Nagy Sándor István	Nagyvárad József	Nemeth Márton Roland
Nagy Gyuláné	Nagy Sándor Erzsébet	Nagyvárad Kinga	Nemeth Márton
Ruff Erzsébet	Nagy Sándor	Nagyváradiné	Nemeth Mártonné
Nagy Ilona	Nagy Sándor	Komár Magdolna	Szántó Erzsébet

Németh Mihályne
Jakus Erzsébet
Németh Péter
Németh Péter
Németh Peterné
Ipoly Terez
Németh Robertné
Földesi János
Németh Sándor
Németh Sándor
Németh Sándor
Németh Sandorné
Jasinka Etel
Németh Sandorné
Liszkai Mária
Németh Sandorné
Csapcsar Erzsébet
Németh Szilvia
Németh Tiborne
Latkovszki Veronika
Németh Viktoria
Németh Zsuzsanna
Németh Zsuzsanna
Némethné Drexler Timea
Némethy József
Némethy Józsefné dr.
Földesi Ilona
Némethy Szilvia
Neubaer Judit
Neubauer Anna Ilona
Neubauer József
Neubauer József
Neubauer Józsefné
Ecker Terez
Neubauer Józsefné
Rácz Ilona
Neubauer Péter
Neugebauer Dániel Ernst
Neumann Karoly Michael
Neumann Karoly
Neumann Krisztina
Neves János
Neves Jánosné
Simon Julianna
Nick Antal József
Nikodemné Hanák Mária
Nitti Adrienn
Nitti Erika
Nitti Istvánné
Kocsis Irén
Nitti János
Nitti Jánosné
Csákvári Ilona
Nitti Norbert
Novák Antalné
Fürtös Mária

Novak Edina
Nyári Andrea
Nyári Márta Marianna
Nyári Zoltán
Nyári Zoltanne
Szabó Márta
Nyers Eszter
Nyers Ferenc
Nyers Ferenc
Nyers Ferencné
Galba Julianna
Nyers Ferencné
Nagy Margit
Nyers Ferencné
Keck Izabella
Nyers Gábor
Nyers Gergő
Nyers László
Nyers Péter Ferenc
Nyikuly Katalin
Nytirai Gábor
Nytirai János
Nytirai János
Nytirai Jánosné
Horvath Gyöngyi
Nytirai Márk Dániel
Nytirai Tamás
Nyul Ferenc
Nyul Ferencné
Zicsi Klára
Nyul Gábor
Nyul Ferenc
Nyul Ferencné
Csavár Gizella

O, Ö, Ó

Ofella Andrásné
Bakos Piroksa
Oláh Marietta
Oláh Máté
Oláh Szandra Gabriella
Oláh Tibor
Oláhné Korontos Marianna
Olekszjuk Ruszlana
Zinovjevna
Orbán Ferencné
István Ágnes
Orbán Imre
Orbán Imréné
Gonda Mária
Orbán István
Orbán Zsolt
Orchel Béla
Orkonyi Lajosné dr.
Conlegner Mária

Oszlár László
Oszlár Zoltán
Ölveczky Adorjáné
Schalk Gabriella
Öri József

P

Paár Balázs
Paár Béla Mihály
Paár Béla
Paár Beláné
Ulrich Ilona
Paár Mihály
Paár Mihályne
Nagy Anna
Paár Mihályne
Füzesi Borbála
Pados István
Pados Istvánné
Péter Rozália
Pahi Károly
Páhi Sándor
Páizs Rezső
Páizs Rezsőné
Faragó Julianna
Pál Attila Dénes
Pál Imre
Pál János
Pál Jánosné
Török Mária
Pál Julianna Ilona
Erdődi Julianna
Pál Péter
Palatinus Levente
Palatinus Zsuzsanna Ágnes
Paldi László
Paldi Lászlóné
Kasza Katalin
Paldi Noemi
Paldi Zoltán
Paldi Zoltanne
Kapu Julianna
Pálfi László
Pálfi Lászlóné
Varga-Dezső Katalin
Palincsár Istvánné
Tóth Mária
Palincsár Katalin
Palincsár Mária Terézia
Palinkás Béla Jánosné
Amrus Magdolna
Pálkás Béla
Pálkás Béla
Pálkás Magdolna
Pallagi Dóra

Pallagi József
Pallagi Józsefné
Pap Katalin
Pallagi Lászlóné
Enisz Rita
Pallagi Renáta
Pallangi István
Pallangi István
Pallangi Istvánné
Morvay Márta
Pallangi Jenő
Pallangi Jenőné
Keil Mária
Pallangi Réka
Pallanginé Fekete Tünde
Pallanginé Gulyás Rita
Pallós József
Pallós Péter
Palmay Brigitta
Palmay Istvánné
Keil Mária
Palmay Szilvia
Pálnok György
Palóczy Bertalané
Kucsera Izabella
Palotai Éva dr.
Palotai János
Palotai Jánosné
Hajdu Matild
Pálvölgyi Edit Judit
Pánczél Ádám
Pánczél Edina
Pánczél Ferencné
Pánczél Mária
Pánczél Ildikó
Pánczél István
Pánczél Istvánné
Pánczél József
Pánczél Kristóf
Pánczél Krisztián
Pánczél Lajosné
Hauber Mária
Pánczél Sándor
Pánczél Sandorné
Rokonai Mária
Pánczél Szabina
Pánczél Szilvia
Pándi Ferenc
Pándi Ferenc
Pándi Ferencné
Veres Rozália
Pap Éva
Pap Ferencné
Tallai Regina
Pap Ildikó
Pap Irén

Pap István
 Pap István
 Pap Istvánné
 Mechler Katalin
 Pap János
 Pap József Róbert
 Pap József
 Pap Károly
 Pap Károlyné
 Pap Lajos András
 Pap László
 Pap Margit
 Pap Mária
 Pap Mihály
 Pap Miklós
 Pap Miklósné
 Sziklai Mária
 Pap Milán
 Pap Róbert
 Pap Roxána Szelina
 Pap Sebestyenné
 Papp Mária
 Pap Vendel
 Pap Vendel
 Pap Vendelné
 Schilli Mária
 Pap Viktor
 Pap Zoltán
 Pap Zoltánné
 Pap Zsuzsanna
 Pap Zsuzsanna
 Pápa Attila
 Pápa János
 Pápa Jánosné
 Erdi Ilona
 Pápa Krisztián
 Pápa Tamás
 Pápai Sándor
 Papné Aubéli Márta
 Papné Adolf Éva Anna
 Papné Varga Marianna
 Papp Adrienn
 Papp Ákos
 Papp Andrásné
 Thalum Anna
 Papp Andrea
 Papp Anett
 Papp Balázs
 Papp Bálint László
 Papp Bálint
 Papp Bence
 Papp Bence
 Papp Cintia
 Papp Csaba Zsolt
 Papp Dániel
 Papp Dávid

Papp Dzsénifer
 Papp Edina
 Papp Elemér
 Papp Elemérné
 Papp Terézia
 Papp Eszter
 Papp Éva
 Papp Éva
 Papp Ferenc Béla
 Papp Ferenc
 Papp Ferenc
 Papp Ferenc
 Papp Ferencné
 Sinkó Mária
 Papp Gábor Gyula
 Papp Gábor
 Papp Gábor
 Papp Gábor
 Papp Gábor
 Papp Gáborné
 Sikesdi Julianna
 Papp Géza László
 Papp Géza
 Papp Géza
 Fülöp Tünde
 Papp György Gábor
 Papp György
 Papp Györgyné
 Balogh Margit
 Papp Ildikó
 Papp Imrené
 Flórian Zsuzsanna
 Papp István
 Papp István
 Papp István
 Papp Istvánné
 Hasenbeck Ilona
 Papp Istvánné
 Pusztai Erzsébet
 Papp Istvánné
 Bagi Franciska
 Papp Istvánné
 Vörös Anikó
 Papp János
 Papp János
 Papp János
 Papp János
 Papp Jánosné
 Dávid Erika Noémi
 Papp Jánosné
 Scherzer Mária
 Papp Jánosné
 Papp Erzsébet
 Papp Jánosné
 Keil Mária

Papp Jánosné
 Bordi Julianna
 Papp Jánosné
 Szászai Margit
 Papp Jenő
 Papp József Balázs
 Papp József Balázsné
 Schupp Veronika
 Papp József
 Papp József
 Papp József
 Papp József
 Papp József
 Papp Józsefné
 Kozlik Erzsébet
 Papp Józsefné
 Reményi Erzsébet
 Papp Józsefné
 Keil Erika
 Papp Józsefné
 Pokol Olga
 Papp Józsefné
 Radanovics Anna
 Papp Józsefné
 Papp Anna
 Papp Józsefné
 Keil Éva
 Papp Károlyné
 Baranyai Mária
 Papp Károlyné
 Sami Mária
 Papp Klára
 Papp Krisztián
 Papp Lajos
 Papp Lajos
 Papp Lajosné
 Krár Erzsébet
 Papp Lajosné
 Hantos Magdolna
 Papp László Mihály
 Papp László
 Papp László
 Papp Lászlóné
 Csupász Julianna
 Papp Lipót
 Papp Lipót
 Papp Lipótné
 Samu Karolina
 Papp Lipótné
 Varga Veronika
 Papp Livia
 Papp Magdolna
 Papp Mária
 Papp Mária
 Papp Mihály
 Papp Mihály

Papp Mihályné
 Rózsahegyi Klára
 Papp Miklós Mihály
 Papp Miklós Mihályné
 Bergovec Julianna
 Papp Monika
 Papp Mónika
 Papp Nándor
 Papp Nándor
 Papp Nándor
 Papp Nándorné
 Molnár Borbála
 Papp Nikolett
 Papp Nóra
 Papp Nóra
 Papp Orsolya
 Papp Péter
 Papp Péterné
 Balázs Rozália
 Papp Péterné
 Kucsora Margit
 Papp Renata
 Papp Renata
 Papp Robert
 Papp Robert
 Papp Robert
 Papp Robertné
 Paloczi Anna
 Papp Sándor
 Papp Sándor
 Papp Sandorné
 Meszáros Katalin
 Papp Sandorné
 Badics Erzsébet
 Papp Sebestyén
 Papp Tamás
 Papp Tibor
 Papp Tiborne
 Nagy Terezia
 Papp Vendel
 Papp Vendelné
 Papp Julianna
 Papp Zoltán Lászlóné
 Varga Andrea
 Papp Zoltán
 Papp Zoltán
 Papp Zoltán
 Papp Zoltán
 Papp Zoltán
 Papp Zsófia
 Papp Zsolt
 Papp Zsolt
 Papp Zsolt
 Papp Zsuzsanna
 Pappné Galba Márta
 Pappné Gömöri Marianna
 Pappné Adolf Erzsébet

Pappné Lőrincz Hedvig
 Pappné Juhász Csilla
 Pappné Mocskó Edina
 Pappné Horváth Monika
 Pappné Karsai Tünde
 Paróczai Imre
 Paróczai Imre
 Paróczai Imréné
 Kövesy Katalin
 Paróczay Imréné
 Madarász Erzsébet
 Parrag Bernadett
 Partali János
 Párvai Tibor
 Párvai Tiborné
 Nyíró Piroska
 Párvai Zoltán
 Paska Nóra
 Pásti Józsefné
 Karányi Aranka
 Pásztó János
 Pásztó Jánosné
 Nyers Éva
 Pásztor Ádám
 Pásztor Anita
 Pásztor Attila
 Pásztor Attiláné
 Papp Zsuzsanna
 Pásztor Ferenc
 Pásztor Ferenc
 Pásztor János
 Pásztor Jánosné
 Szilágyi Julianna
 Pásztor Krisztina
 Pásztor Márton
 Pásztorné
 Karaszek Margit
 Pataki László
 Patko Ádám
 Patko Gergely
 Patko István Józsefné
 Samai Mónika
 Patko István
 Patko Istvánné
 Meszes Mária
 Patko Zoltán
 Patta Ottóné
 Károlyi Éva
 Patta Zsolt
 Patton Charin Denise
 Auclair Charin
 Patton Esther Joy
 Patton Mark Robert
 Pauer Ferenc
 Pauer Ferenc

Pauer Ferencné
 Pánczél Erzsébet
 Pauer Józsefné
 Horváth Zsófia
 Pauer Krisztián
 Pavlik Gábor
 Pazmándi Alexandra
 Pazmándi Kálmán László
 Pazmándi Krisztina
 Pazmándiné
 Korontos Andrea
 Pécza Ádám
 Pécza Ádammé
 Gszelmann Éva
 Pecs Dániel
 Pécsi Dánielné
 Hegedűs Margit
 Pécsi Kristóf Dániel
 Pécsi Laura Gréta
 Pécsi Linda Ilona
 Pecsikai Gusztáv
 Pecsikai Gusztávné
 Pásztor Valéria
 Pecsikai Nikolett
 Pecsikai Zoltán
 Pecsikai Zoltánné
 Pelcz Angelika
 Pedl Erzsébet
 Pedl József
 Pedl Józsefné
 Olasz Edit
 Pedl László
 Pedl Márton
 Pedl Martonné
 Eger Angéla
 Pedl Petra
 Pedl Renáta
 Peicz Zsuzsanna
 Pék József
 Pék Józsefné
 Schupp Mária
 Pék Károly Tamásné
 Vári Margit
 Pék Károly
 Pék Nóra
 Pék Tamás
 Pekár Anna
 Pekár Peter
 Pekár Zsolt
 Pekár Zsoltné
 Székely Keresztes
 Marianna
 Pelc Anita
 Pelc Beáta Erzsébet
 Pelc Jánosné
 Orbán Georgina

Pelc Zsanett
 Pelcz Alajos
 Pelcz Alajosné
 Lempochner Jolán
 Pelcz Alajosné
 Rigó Ilona
 Pelcz János
 Pellinger Péterné
 Schupp Anna
 Peltzer Krisztina
 Peltzer Tibor
 Peltzer Tiborné
 Rotbauer Erzsébet
 Peltzer Timea
 Pendli Balázs
 Pendli József
 Pendli Józsefné
 Mészáros Erzsébet
 Pendl Tamás
 Pendli Zoltán
 Perényi Fruzsina Rozalia
 Perényi Károly
 Perényi Karolyné
 Bartisek Rozália
 Pernekker László
 Pernekker Lászlóné
 Poszpisek Mária
 Peszkei Gyöngyvér
 Peszkei István Jenő
 Peszkei István Jenőné
 Mészáros Katalin
 Peszkei Szilvia
 Petenő Szűcs Erzsébet
 Pétervári Dzsénifer Timea
 Pétervári Ferenc Jánosné
 Bosnyák Zsuzsanna
 Pétervári Zsuzsanna
 Péterváry Csanád
 Péterváry Katalin
 Péterváry László
 Péterváry Luca
 Péterváryné Banyai Katalin
 Pethő Andor
 Pethő Andor
 Pethő Andorné
 Hlandbauer Mária
 Pethő Anita
 Pethő Beáta
 Pethő Gábor
 Pethő Gyuláné
 Schwartz Judit
 Pethő Mária
 Pethő Sándor
 Petneházi Csaba
 Petneházi László
 Petneházi László

Petneházi Lászlóné
 Farkas Edit
 Petneházi Martin Lajos
 Petneházi Szabina
 Petneházy Csaba
 Petneházy Csabáné
 Bazsa Ildikó
 Pető Georgina
 Pető István
 Pető Istvánné
 Nagy Magdolna
 Pető Lászlóné
 Szabó Erzsébet
 Pető Magdolna
 Pető Mária
 Petró Magdolna
 Petrovics Béla László
 Petrovics Beláné
 Dózsa Piroska
 Petrovics Bence
 Petrovics Fanny Kitti
 Petrovics Ferenc
 Petrovics Ferenc
 Petrovics Ferencné
 Kovács Anna
 Petrovics Jánosné
 Horváth Margit
 Petrovics Katalin
 Miczér Katalin
 Petrovics Melinda
 Petrovics Zoltán
 Pifkó László
 Pifkó Lászlóné
 Sántha Mária
 Pilkovics Ferenc
 Pilkovics Ferencné
 Lenhardt Éva
 Pintér Györgyné
 Kiss Paulina
 Pintér József
 Pintér Péter
 Pintér Zoltán
 Pitala Adrienn
 Pitala Ferencné
 Mészáros Judit
 Pitala Szabina
 Piukovics Erzsébet
 Piukovics Lajos József
 Piukovics Lajos Józsefné
 Keil Erzsébet
 Pivók Zsanett
 Pivókné
 Rózsahegyi Gabriella
 Pletenyikné Balogh
 Renáta

Podolák Andrásné
Deák Mária
Podolák Katalin
Podolák Zoltán
Podolák Zoltanné
Kiss Katalin
Pogany Oszkarné
Horvath Ilona
Pogrányi Agnes Katalin
Pogrányi Anna
Pogrányi Balázs
Pogrányi Mechler
Katalin
Pokorni Renátó
Poláček Kálmanné
Karolyfi Jolán
Polak József
Póti Károlyné
Polgar Gyuláné
Pozsonyi Ferenc
Pozsonyi Ferencné
Papp Mária
Pozsonyi Gabriella
Pozsonyi Karoly Csaba
Pozsonyi Karoly
Pozsonyi Károlyné
Boda Margit

Pozsonyi Mihályné
Szakmáry Ilona
Pozsonyi Sára
Pozsonyi Zoltán
Pozsonyi Zoltán
Pozsonyi Zoltanné
Juhász Valéria
Pozsonyi Zsófia
Pozsonyiné Keleti Lilla
Pócze Andrea
Pócze Zoltán
Pócze Zoltanné
Solymosi Veronika
Pócze Zsolt
Prádl József
Preisler Károlyné
Egyed Julianna
Prém Frigyesné
Banai Mária
Pribelszky Csenge
Pribelszky János
Pribelszky Máté
Pribelszkyne Mezei
Andrea
Prommer Károly
Prommer Károly
Prommer Károlyné
Sütő Magdolna

Prommer Magdolna
Prommer Marton
Pruzsina Józsefné
Nagy Julianna
Pucz Ferenc József
Pucz Ferenc Józsefné
Berndt Erzsébet
Pucz István
Pucz István
Pucz Istvánné
Lipták Julianna
Pucz Istvánné
Korpai Tünde
Pucz Mónika
Pucz Nikolett
Puizl Attila Zoltán
Puizl Beatrix Aranka
Puizl Erika Magdolna
Puizl Viktoria
Puizl Zoltán György
Puizl Zoltán Györgyné
Kovács Magdolna
Puizl Zoltán
Puizl Zoltanné
Torda Aranka
Puskás Bence
Puskás Fanni
Puskás László
Puskás Lászlóné
Sárosi Éva
Puskás Orsolya
Puskás Pálné
Puskás Zsófia
Puskás Peterné
Asztalos Matild
Puskás Sándor
Puskás Sándorné
Barabás Veronika
Puskásné Földi Rita
Pusztai Mária Rita
Putnoki Ferencné
Vörös Anna
Putnoki Szabolcs
Putz Anikó
Putz Ferenc
Putz István
Putz István
Putz Jánosné
Kása Anna
Putz Krisztina
Putz Máté István
Putz Mihály Gyula
Putz Mihály Gyuláné
Mészáros Valéria
Putz Pál
Putz Pálné

Galba Erzsébet
Puxler Judit

R

Rabai Béla
Rabai Beláné
Galgóczi Jolán
Rabi Melinda Regina
Rabl Péter
Rabl Andrea
Rabl Béla
Rabl Bence
Rabl Gabriella
Rabl Viktor
Rabinc Jakli Mária
Rac Antal Zsolt
Rác Annamária
Rác Csaba Miklós
Rác Enikő
Gindele Enikő
Rác Erzsébet
Papp Erzsébet
Rác István
Rác Istvánné
Pokol Jolán
Rác Tamás
Rácz Sándor
Rácz Sándorné
Guth Róza
Radanovics Beáta
Radanovics Edina
Radanovics Gabriella
Radanovics Géza
Radanovics László
Radanovics László
Radanovics László
Radanovics László
Radanovics Lászlóné
Csinádi Magdolna
Radanovics Ottó
Radanovics Ottóné
Kreiner Éva
Rágó Bence
Rágó Zoltán
Rágóné Szauer Szilvia
Rahberger Bence
Rahberger Dávid
Rahbereger György
Rahberger Györgyné
Liptai Krisztina
Rajky Orsolya
Rajky Viktória
Rajkyné Szilvási Ibolya
Rajos Ádám
Rajosné Nyári Andrea
Rausch Dávid

Rausch Ferencné dr.
Fazekas Terez
Rausch György
Rausch Györgyné
Pedi Katalin
Rausch János György
Rausch János Györgyné
Dinnyes Luiza
Rausch József
Rausch Józsefné
Papp Klára
Rausch Sebestyenne
Szep Katalin
Rausch Tímea Cecília
Ravcs Brigitta
Regölics Jánosné
Cserezhnyes Éva
Regölics János
Reiber Józsefné
Parkányi Mária
Reiber Józsefné
Kis Mária
Reich Ferencné
Papp Hajnalka
Reich Gábor
Reich József
Reich Kitti
Reman David
Reman Ioan
Reman Márk
Reman Renáta
Remanné Dóczy Szilvia
Remenyi László
Remenyi László
Remenyi László
Remenyi Lászlóné
Demeter Etelka
Renkő József
Renkő Józsefné
Csillag Erzsébet
Reskó Sándor Zoltán
Reskó Sándor
Reskó Sándorné
Varga Éva
Rétfalvi Emese Anna
Rétfalvi Orsolya Katalin
Réti István
Réti István
Réti Istvánné
Veres Márta
Réti Vanessza
Réti Zsuzsanna
Rétiné Kiss Gabriella
Révai Jánosné
Papp Anna

Revfalvi Jánosné
 Perekovics Anna
 Révfalvi Tibor
 Revfalvi Tiborne
 Kordik Piroska
 Rezsnyák Anna
 Rezsnyák István
 Rigo Józsefné
 Balog Mária
 Robotka Ferenc
 Robotka Ferencné
 Mechler Erzsébet
 Robotka Ferencné
 Keil Anna
 Robotka Ferencné
 Keresztesi Zsuzsanna
 Robotka István
 Robotka Istvánné
 Szabadi Irén
 Robotka Kitti
 Robotka László
 Robotka Peter
 Robotka Tamás
 Robotkané Emmer
 Melinda
 Romanek Ferenc Miklós
 Romanek Ferenc
 Romanek Péter
 Roska László
 Roska Lászlóné
 Elek Erzsébet
 Rostas Ádám János
 Rostas János
 Rostas János
 Rostas Jánosné
 Deli Mária
 Rostasné Kovács Éva
 Rotbauer László
 Rotbauer László
 Rotbauer Lászlóné
 Fischer Mária
 Rotbauer Márton
 Rotbauer Mártonné
 Prádl Mária
 Rotbauer Tamás
 Rotbauer Zsolt
 Rothbauer Istvánné
 Schmidt Mária
 Rothbauer Mártonné
 Gieda Erzsébet
 Rothbauer István
 Rovács Ferenc
 Rovács Ferencné
 Bartók Mária
 Rozbora Lajos
 Rozbora Lajosné

Bedecs Magdolna
 Rozbora Petra
 Rozman Edina
 Rozman István
 Rozman Istvánné
 Kovács Zsófia
 Rózsahegy Áttila
 Rózsahegy Balázs
 Rózsahegy Dóra
 Rózsahegy Éva
 Rózsahegy Ferenc Mihály
 Rózsahegy Ferenc Mihályné
 Szabó Hajnal
 Rózsahegy Ferencné
 Scherzer Krisztina
 Rózsahegy György János
 Rózsahegy György Jánosné
 Schreck Katalin
 Rózsahegy Gyula Mihály
 Rózsahegy Gyula Mihályné
 Fauer Teréz
 Rózsahegy Józsefné
 Mechler Terézia
 Rózsahegy Kálmán
 Rózsahegy László
 Rózsahegy László Zoltán
 Rózsahegy László
 Rózsahegy Lászlóné
 Keil Ilona
 Rózsahegy Mark
 Rózsahegy Márton János
 Rózsahegy Márton Jánosné
 Szabó Gizella
 Rózsahegy Szandra
 Rózsahegy Zoltán
 Rózsahegy Jankus Edit
 Rózsavölgyi Alex
 Rózsavölgyi János
 Rózsavölgyi János
 Rózsavölgyi Jánosné
 Dudák Mária
 Rózsavölgyi Károly
 Rózsavölgyi Károly
 Rózsavölgyi Károlyné
 Aranyosi Erzsébet
 Rózsavölgyi Károlyné
 Kinszky Irén
 Rózsavölgyi Viktor
 Rucska Gergő
 Rucska Lajos
 Rucska Lajosné
 Jászai Zsuzsanna
 Rucska Tamás
 Russ Pál Árpádné
 Schmidt Teréz
 Russ Pál

Ruzsa Attila
 Ruzsa Jenőné
 Mayer Terézia

S

Saár Bernadett
 Saár Gabor
 Saár János
 Saár Jánosné
 Hajos Erzsébet
 Saár Józsefné
 Kotkodák Mária
 Sádli Gyula
 Sádli Gyuláné
 Fabián Erika
 Sággy István
 Sági Nándor
 Sági Zsolt Péter
 Sajtos Imre
 Sajtos István
 Sajtos János
 Sajtos Jánosné
 Kovács Julianna
 Sajtos Krisztina
 Sajtos Melinda
 Sajtos Sándor
 Sajtos Sándor
 Sajtos Sándorné
 Bakos Mária
 Salkovics Ábel
 Salkovics Beáta
 Salkovics Dóra
 Salkovics János
 Salkovics Jánosné
 Maksai Ilona
 Samu Adrienn
 Samu Alexandra
 Samu Imre
 Samu Imréné
 Kiss Julianna
 Samu Melinda
 Samu Zoltán
 Samu Zoltán
 Samu Zoltánné
 Papp Valéria
 Sándor Gaborné
 Kedves Krisztina
 Sándorfi Dóra
 Sárdi Józsefné
 Radanovics Ilona
 Sárhegyi Dominika Blanka
 Sárhegyi Ferenc
 Sárhegyiné
 Lenbachner Mónika
 Sárközi Eszter

Sárközi György
 Sárközi György
 Sárközi Györgyné
 Gáspár Katalin
 Sárosi Miklós László
 Sárosi Miklós
 Sárosi Miklósne
 Juhasz Irén
 Sárosi Miklósne
 Éniesz Edit
 Sárosi Szabolcs Marcell
 Sasvári Diána
 Sasvári Józsefné
 Galba Mária
 Sasvári Kinga
 Sasvári László
 Sasvári Lászlóné
 Molnár Éva
 Sasvári Lipót
 Sasvári Lipótné
 Földvári Klára
 Schalk Erzsébet
 Schalk Ferenc
 Schalk Ferencné
 Schalk Terézia
 Schalk Ferencné
 Papp Magdolna
 Schalk György
 Schalk János
 Schalk János
 Schalk János
 Schalk Jánosné
 Farkas Julianna
 Schalk József Ferenc
 Schalk Krisztina
 Schalk Lipótné
 Mechler Teréz
 Schalk Ramóna
 Schalk Szilvia
 Schalk Timea
 Schalkné Nagy Mónika
 Schalkné Juhász Andrea
 Scherlein Ferenc
 Scherlein Ildikó
 Schiller Anna
 Schilling Rita
 Schilling Szimonetta
 Schilling Tibor
 Schilling Tibor
 Schilling Tiborné
 Kovács Margit
 Schisler Ádám
 Schisler Ferenc
 Schisler Ferenc
 Schisler Ferencné
 Hollander Erika

Schleer Gábor	Schuck Imre	Setét István	Siroki Zsanett
Schleer Gáborné	Schuck Imréné	Sikesdi János Károlyné	Sisestyan Janos
Bálics Magdolna	Iván Piroska	Roosz Viktória	Skrek Imre
Schmidt attiláné	Schuck Iván Imre	Sikesdi János	Skrek János
Bartisek Mönika Eszter	Schuck Regina	Sikesdi Krisztina	Slominski Gabriella
Schmidt Géza Mihály	Schulcz Ferenc	Sikesdi Márk	Slominszki János
Schmidt Géza Mihályné	Schulcz Ferencné	Sikesdi Petra	Slominszki Jánosné
Aubeli Ilona	Nemeth Mária	Sikesdi Zsolt	Detari Ilona
Schmidt István Mihály	Schulhoff Ilona	Sikesdiné Fási Judit	Slominszky József
Schmidt István Mihályné	Schulhoff István János	Siklósiné	Slominszky Jozsefné
Pédl Magdolna	Schulhoff Klaudia	Sebestyén Veronika	Szánthó Emma
Schmidt István	Schulz Anett	Silling Istvánné	Sólyom Istvan
Schmidt István	Schulcz Péter	Topor Jolan	Sólyom Istvan
Schmidt Istvánné	Schummer Boglárka	Silling Vera	Somogyi Andras Károlyné
Hegy Margit	Schupp Béla	Simon Anna	Pap Eva
Schmidt Istvánné	Schupp Béláné	Simon Árpád György	Somogyi Andras
Soós Katalin	Janositz Klára	Simon Árpád Györgyné	Somogyi Andras
Schmidt János Dezső	Schupp István	Ronai Márta	Somogyi Andrasné
Schmidt János Dezső	Schupp Istvánné	Simon Attila	Vágvölgyi Zsuzsanna
Vitéz Etelka	Kovács Anna	Simon Bence Péter	Somogyi Ferenc
Schmidt János	Schupp József	Simon Erika	Somogyi Ferencné
Schmidt János	Schwartz János	Simon Gyula	Sinkó Margit
Schmidt Jánosné	Sebak Kálmán	Simon János József	Somogyi Jánosné
Szabó Gizella	Sebak Kálmán	Simon János Józsefné	Düzs Mária
Schmidt Józsefné	Sebak Kálmánné	Szalczinger Magdolna	Somogyi Kinga
Muzslai Julianna	Tóth Mária	Simon János	Somogyi Reka
Schmidt László Mihály	Sebak Lajos	Simon Jánosné	Sonka Ferenc
Schmidt Lászlóné	Sebak Lajos	Kassai Iren	Sonka Mária
Krischneider Margit	Sebak Lajosné	Simon Kitti	Grecsko Mária
Schmidt Livia	Janda Gabriella	Simon László	Soos Attila
Schmidt Margit	Sebak Mária	Simon Lászlóné	Soos Ivett
Schmidt Mihály	Sebak Noémi	Kinczel Ilona	Soos János
Schmidt Orsolya	Sebak Zoltán	Simon Lotti	Soos János
Schmidt Roland	Sebak Zoltánné	Simon Péter	Soos János
Schmidt Zoltán	Szekszer Margit	Simon Péterné	Soos Jánosné
Schreck József Gábor	Sebestyén Ferenc	Tóth Adrienn	Sági Mária
Schreck József Sebestyén	Sebestyén Ferencné	Sinka Bernadett	Soos Jánosné
Scherck Józsefné	Sovcsik Magdolna	Sinka Jánosné	Lazarenko Ilona
Aknai Anna	Sebestyén Péter	Keszler Erzsébet	Söllei Beata
Schreck Tamás Attila	Sebestyén Rita	Sinka József	Söllei Elvira
Schreck Zsolt	Sebestyén Sándor	Sinka Lászlóné	Söllei János
Schrek Jakab	Sebő Annamária	Urban Veronika	Söllei Jánosné
Schrenk Béla János	Sebő Tamás	Sinko Lászlóné	Jencski Judit
Schrenk Béla Jánosné	Sebők Gábor	Szabó Mária	Söllei Nóra
Szabó Erzsébet	Sebők István	Sinkóné Vég Livia	Söllei Tamás
Schrenk Béláné	Sebők Istvánné	Vég Livia	Sörény János
Pusztai Margit	Muzslai Piroska	Sipos Alexandra	Sörényi Attila János
Schrenk György Béla	Sebőné Tóth Terezia	Sipos Roland	Sörényi Nóra
Schrenk Zsuzsanna	Selmezi Mihály	Sipos Roland	Sörényi Tamás
Schubert Edina Katalin	Selmezi Mihályné	Sipos Tünde Andrea	Sörényi Zsófia
Schubert Ferenc	Káposztás Mária	Siposné Rácz Erika	Sörényi Jánosné
Schubert Ferencné	Selmezi Mónika	Siposné Bognár Edit	Szücs Mária
Varsányi Mária	Selmezi Renáta	Siroki Nikolett	Sörényiné Molnár Mönika
Schubert Gyula	Sepsi Sándor	Siroki Tibor	Sörös Bernadett
Schubert Ivett	Sepsi Sándorné	Siroki Tiborné	Sörös Gyuláné
Schubertné Tóth Brigitta	Marosán Rozália	Balogh Erzsébet	Nagy Margit

Sörös Mónika
 Spilkó László
 Spilkó Lászlóné
 Hanzlik Zsuzsanna
 Spilkó Zsolt
 Stadtmüller István
 Stadtmüller Balázs István
 Stadtmüller Balázs
 Istvánné
 Mihalovics Veronika
 Stadtmüller Bernadett
 Stadtmüller Istvánné
 Rausch Erzsébet
 Stadtmüller Tamás
 Stadtmüller Veronika
 Stefan Zoltán
 Stefan Zoltánné
 Látkovskí Anna
 Stéger Ferenc
 Stéger Ferencné
 Soos Buzas Margit
 Stégermayer Jánosné
 Kolozsvári Zsuzsa
 Stégermayer Zsuzsanna
 Sterczér László
 Strack Flórián
 Strackné Meszáros
 Erzsébet
 Ströbl Berta
 Ströbl József
 Ströbl Józsefné
 Prádl Teréz
 Ströbl Réka
 Stuller Antal
 Stuller Antalné
 Fischer Viktória
 Stuller Ferenc

 Stuller Ferencné
 Putz Terézia
 Stummer István
 Stummer István
 Stummer Istvánné
 Jánosi Klára
 Sturcz Iván
 Sturcz Ivánné
 Adolf Magdolna
 Styevola Lejla Rebeka
 Styevoláné Dávid Erika
 Sudár Jánosné
 Keil Erzsébet
 Sugár László Kálmán
 Sujbert Ferenc
 Sujbert János
 Sütő János
 Süveges Anna

Süveges Antal
 Süveges Antalné
 Keil Krisztina
 Süveges Klaudia
 Sverteczki József
 Sverteczki Józsefné
 Pozsonyi Erzsébet
 Sverteczki Vivien
 Sverteczki Zsolt
 Sykora Tünde Ágnes

Sz

Szabados Béla Ervin
 Szabados Béla János
 Szabados Béláné
 Vachaja Ilona
 Szabados Nóra
 Szabo Eszter
 Szabo Zsanett
 Szabó Ágnes
 Szabó Alajos
 Szabó Alajosné
 Rajos Gizella
 Szabó Anita
 Szabó Attila József
 Szabó Attila
 Szabó Attila
 Szabó Attiláné
 Bugle Erzsébet
 Szabó Bálint János
 Szabó Barnabás József
 Szabó Béla
 Szabó Béláné
 Papanecz Marianna
 Szabó Ferencné
 Martin Klára
 Szabó Gábor
 Szabó Gergely
 Szabó Gyula
 Szabó Ilona
 Kovács Ilona
 Szabó Imre
 Szabó Imre
 Szabó Imréné
 Szabó Imréné
 Gyurkó Mária
 Szabó Imréné
 Szepesi Mária
 Szabó Imréné
 Szilágyi Julianna
 Szabó Imréné
 Papp Aranka
 Szabó István Tamás
 Szabó István

Szabó István
 Szabó István
 Szabó István
 Szabó István
 Szabó Istvánné
 Szeifer Erzsébet
 Szabó Istvánné
 Schmidt Katalin
 Szabó Istvánné
 Pokornyik Terézia
 Szabó Ivett
 Szabó János
 Szabó János
 Szabó János
 Szabó János
 Szabó Jánosné
 Emmer Ilona
 Szabó Jánosné
 Papi Eszter
 Szabó Jánosné
 Kálmán Zsuzsanna
 Szabó József
 Szabó József
 Szabó József
 Szabó József
 Szabó József
 Szabó Józsefné
 Weisz Mária
 Szabó Józsefné
 Kovács Ilona
 Szabó Józsefné
 Dibusz Teréz
 Szabó Kinga
 Szabó Krisztián
 Szabó Lajos Árpád
 Szabó Lajos
 Szabó Lajos
 Szabó Lajos
 Szabó Lajosné
 Dallos Ilona
 Szabó Lajosné
 Ipolyi Tünde
 Szabó László
 Szabó Lászlóné
 Pokol Gizella
 Szabó Mária
 Szabó Mariann
 Szabó Máté
 Szabó Mátyás Pál
 Szabó Mihály
 Szabó Mihály
 Szabó Mihály
 Szabó Mihályné
 Drexler Mária
 Szabó Mihályné
 Dinnyés Magdolna

Szabó Mihályné
 Keinhoffer Ágnes
 Szabó Miklós
 Szabó Miklós
 Szabó Miklósné
 Mezei Anna
 Szabó Nadin Katalin
 Szabó Noémi
 Szabó Noémi
 Szabó Norbert
 Szabó Pál
 Szabó Pál
 Szabó Pálné
 Elség Erzsébet
 Szabó Rebeka Fanni
 Szabó Réka
 Szabó Réka
 Szabó Renata
 Szabó Sándor Flórián
 Szabó Sándor
 Szabó Sándorné
 Szabó Anna
 Szabó Tamás
 Szabó Tamás
 Szabó Tibor István
 Szabó Tihamér Mihály
 Szabó Tímea
 Szabó Veronika
 Szabó Vilmos
 Szabó Vilmosné
 Dragovits Mária
 Szabó Vilmosné
 Erdősi Erzsébet
 Szabó Zoltán
 Szabóné Tajti Erzsébet
 Szabóné Eger Helga
 Szabóné Pintér Szilvia
 Szachán Bolívar
 Szachán János László
 Szachán János Lászlóné
 Ecker Éva
 Szachán János
 Szachán János
 Szachán Jánosné
 Korpai Katalin
 Szadóczki Krisztián
 Szadóczki Zoltánné
 Kovács Magdolna
 Szadóczki Zsolt
 Száf Anett
 Száf Attila
 Száf Gábor
 Száf János
 Száfné Antal Andrea
 Szakács Barbara Melinda

Szakács Béláné
 Sztaniszláv Éva
 Szakács Dávid
 Szakács Éva
 Szakács István
 Szakács István
 Szakács Istvánné
 Virág Melinda
 Szakács Lászlóné
 Nemes Éva
 Szakács János
 Szakács Mónika
 Szakály Attila
 Szakály János
 Szakály József
 Szakály Józsefné
 Somogyi Mária
 Szakály Józsefné
 Papp Irén
 Szakály Márk János
 Szakály Zoltán
 Szakmár Alex
 Szakmár Alexandra
 Brigitta
 Szakmár Edina
 Szakmár Erika
 Szakmár Ferencné
 Hámos Judit
 Szakmár Gábor
 Szakmár Gabriella
 Szakmár György
 Szakmár Györgyné
 Fabián Erika
 Szakmár Gyula
 Szakmár Jánosné
 Schmidt Mária
 Szakmár József
 Szakmár József
 Szakmár József
 Szakmár József
 Szakmár Józsefné
 Keil Teréz
 Szakmár Józsefné
 Héregi Mária
 Szakmár Krisztián
 Szakmár Lipótné
 Puskás Margit
 Szakmár Richárd
 Szakmár Vivien
 Szakmár Zsolt
 Szakmári Ádám
 Szakmári Gábor
 Szakmári János Andor
 Szakmári János
 Szakmári János

Szakmári Jánosné
 Hatajer Ibolya
 Szakmári Richárd
 Szakmariné Schreck Teréz
 Szakmariné Gieda Ildikó
 Szakmárné Lakatos Éva
 Szakmárné Brunner Ilona
 Szakmáz Józsefné
 Rozin Julianna
 Szalai Éva
 Szalai János
 Szalai Jánosné
 Polacsek Katalin
 Szalai Katalin
 Szalczinger Bernadett
 Szalczinger Csaba
 Szalczinger Erika
 Szalczinger Gábor
 Szalczinger Gábor
 Szalczinger Gáborné
 Herneczki Magdolna
 Szalczinger Géza
 Szalczinger László Ede
 Szalczinger László Edéné
 Kása Erzsébet
 Szalczinger Lilla
 Szalczinger Marianna
 Szalczinger Viktor
 Szalkai Brigitta
 Szalkai Géza
 Szalkai Gézané
 Krischneider Magdolna
 Szalkai Magdolna
 Szalkai Tibor
 Szalkai Tiborné
 Papp Ágnes
 Szalmás Sándorné
 Szabó Julianna
 Szaló Mártonné
 Karcagi Julianna
 Szalzinger Gézané
 Vitéz Zsófia
 Szántai Anikó
 Szántai Gábor
 Szántai Gyula
 Szántai Gyula
 Szántai Gyuláné
 Rumpli Anna
 Szántai Imre
 Szántai Imréné
 Schmidt Mária
 Szántai Richárd
 Szántó István
 Szántó Fanni
 Szántó Ferenc
 Szántó Ferenc

Szántó Ferencné
 Pédl Mária
 Szántó Ferencné
 Vajai Edit
 Szántó Gábor
 Szántó István
 Szántó Istvánné
 Papp Anna
 Szántó Károly
 Szántó Károly
 Szántó Károlyné
 Kása Margit
 Szántó Mária
 Szántó Mihály
 Szántó Mihályné
 Hartmann Erzsébet
 Szántó Péter
 Szántóné Schmidt Marianna
 Szapor Alexandra
 Szapor Anita
 Szapor Ernő Sándorné
 Zsombok Anna
 Szapor Ernő
 Szapor Ernő
 Szarka Attila Bence
 Szarka Attila
 Szarka Attiláné
 Antal Andrea
 Szarka Dorottya
 Szárszói Balázs
 Szárszói Imre
 Szárszói Imre
 Szárszói Imréné
 Kovács Margit
 Szárszói Tamás
 Szárszóiné
 Komáromi Melinda
 Szarvaczki Sándor
 Szarvaczki Sándor
 Szarvaczki Sándorné
 Turóczi Ágnes
 Szarvaczki József
 Szarvaczki Zoltán
 Szász Anita Mercédesz
 Szász Erika
 Szász Gábor
 Szász Gáborné
 Mihályi Erzsébet
 Szász Henrietta
 Szász József
 Szász József
 Szász Roland
 Szász Tamás
 Szászné Nagy Teréz
 Szatmári Józsefné
 Robotka Irén

Szatmári Krisztina
 Szatyina Alexandra
 Szauer Ferenc
 Szauer Ferencné
 Csöpp Júlia
 Szax János
 Szax János
 Szax Timea
 Sebeni Beláné
 Hasenbeck Rozalia
 Seberényi Olivér
 Szécsi Joachimné
 Toth Irma
 Szécsi József Istvánné
 Varga Julianna
 Szécsi József
 Szécsi Sándor
 Szécsi Tibor
 Szécsi Viktor
 Seferinusz Antalné
 Drexler Teréz
 Seferinusz Ferenc József
 Seferinusz Ferenc
 Seferinusz Ferencné
 Farnadi Irén
 Seferinusz József
 Seferinusz Józsefné
 Ecker Maria
 Seferinusz Márton
 Seferinusz Martonné
 Keil Erzsébet
 Seferinusz Mihály
 Seferinusz Mihályné
 Keil Mária
 Seferinusz Mihályné
 Együd Margit
 Seferinusz Péter
 Seferinusz Róbert
 Szegedi Ferenc
 Szegedi Ferencné
 Novák Margit
 Szegedi Gergely
 Szegedi Zolt Erviné
 Csicsmann Erika
 Székely Gyula Zoltán
 Székely Gyula Zoltánné
 Mezei Márta
 Székely Gyula
 Székely Gyuláné
 Paska Veronika
 Székely Imre
 Székely Istvánné
 Dévényi Magdolna
 Székely Péter
 Székely Szilvia Rita
 Szekeres Ákos

Szekeres István
 Szekeresné
 Horváth Zsuzsanna
 Szekszer Ignácné
 Langrof Margit
 Szél Ferenc
 Széles Lászlóné
 Hegedűs Piroska
 Szénássy Csaba Balázs
 Szénássy János
 Szénássy Jánosné
 Bagi Borbála
 Szénássy Kristóf
 Szénássy Mária Rita
 Senczi Ferenc
 Senczi Ferencné
 Kiffer Rozália
 Szendrei Csilla Nikolett
 Szendrei Imre
 Szendreiné Szilágyi Viola
 Szenes Balázs
 Szenes Gabriella
 Szenes József Lajosné
 Pirttyák Margit
 Szenes József
 Szenes József
 Szenes Józsefné
 Szántó Katalin
 Szenes Lajos
 Szenes Lajosné
 Farkas Katalin
 Szenes Réka
 Szenes Zoltán
 Szentgyörgyi Erzsébet
 Szentgyörgyi Ferenc
 Szentgyörgyi Ferenc
 Szentgyörgyi Ferencné
 Molnár Anna
 Szentgyörgyi Nikolett
 Szepesi Ferenc
 Szepesi Ferencné
 Pauer Margit
 Szepesi Krisztofor
 Szepesi László
 Szepesi Mihály
 Szepesi Mihályné
 Magó Mária
 Szepesi Roland László
 Szepesiné Golha Ágnes
 Szépvölgyi Fanni
 Szépvölgyi Julianna Anna
 Török Julianna
 Szépvölgyi Zoltán
 Szépvölgyi Zoltán
 Szépvölgyi Zoltánné
 Vigh Izabella

Szigeti József
 Szigeti Józsefné
 Baksa Jolán
 Szijártó Lajos
 Sziklai Károly
 Sziklai Károlyné
 Kífor Julianna
 Sziklai Mónika
 Szikszai András
 Szikszai András
 Szikszai Andrásné
 Kovács Ibolya
 Szikszai Ibolya
 Szikszai Róbert József
 Szilágyi Barna
 Szilágyi Dalma
 Szilágyi György
 Szilágyi Kitti
 Szilágyi Lajos
 Szilágyi Mihály
 Szilágyi Mihály
 Szilágyi Mihályné
 Sasvári Mária
 Szilágyi Péter Miklós
 Szilágyi Sándor
 Szolágyi Zsolt Péterné
 Tisza Kis Erzsébet
 Szilágyi Zsolt
 Szilágyiné Szachán Gabriella
 Szilas István
 Szilas Istvánné
 Valent Ilona
 Szilas Pálné
 Csinádi Anna
 Szilas Péter
 Szilva Ildikó
 Szilva Zoltán
 Szilva Zoltánné
 Kókai Piroska
 Sztitás Gyula
 Sztitás Gyuláné
 Hummel Erzsébet
 Szittyai Ignácné
 Farkas Erzsébet
 Szivós Árpád Ákos
 Szivós Péter
 Szivós Sándor
 Szivós Sándorné
 Kubovics Erzsébet
 Szivós Sarolta
 Szilávik Ákos
 Szoboszlai István
 Szóda Dalma
 Szóda Tibor
 Szóda Tiborné
 Földi Erzsébet

Szódáné Iványi Ilona Erzsébet
 Szolnoki Klaudia
 Szolnoki Menyhért
 Szolnoki Menyhértné
 Seregű Tünde
 Szomju Szabolcs
 Szomju Alexandra
 Szomju Péter Pál
 Szomjuné Deli Ilona
 Szórádi Dánielné
 Szórádi Ferenc Pál
 Szórádi Ferenc Pálné
 Karkó Anna
 Szórádi Ferenc
 Szórádi Szabina
 Szucsányi Zoltánné
 Lengyel Mária
 Szutor Ádám
 Szutor Lajos László
 Szutor Lajos Lászlóné
 Schmidt Edit
 Szutor László
 Szűcs Árpádné
 Malárik Magdolna
 Szűcs Béla
 Szűcs Béláné
 Takács Ilona
 Szűcs Bernadett
 Szűcs Dalma
 Szűcs Dániel
 Szűcs József
 Szűcs Lajos
 Szűcs Péter
 Szűcs Sándor
 Szűcs Ambrusné
 Keszi Matild
 Szűcs Attila
 Szűcs Béláné
 Tóth Magdolna
 Szűcs Árpád
 Szűcs Dávid
 Szűcs György
 Szűcs Istvánné
 Gasparovics Anna
 Szűcs János
 Szűcs János
 Szűcs Józsefné
 Eperjesi Ilona
 Szűcs Józsefné
 Józsa Katalin
 Szűcs Lajosné
 Bruszel Mária
 Szűcs Lajosné
 Nagy Vilma
 Szűcs Lászlóné
 Jakab Mária

Szűcs Márta
 Szűcs Miklós Tibor
 Szűcs Sándorné
 Csernik Erzsébet
 Szűcs Tibor Mihályné
 Kovács Márta
 Szűcs Tibor
 Szvetcz Róbert
 Szvetcz Helga
 Szvetcz Vanda
 Szvetczné
 Prezneczky Erzsébet
 Szvetnyik Csaba
 Szvetnyik Csabáné
 Pálfi Bernadett
 Szvetnyik Tamás

T

Tábori József
 Tábori Józsefné
 Hummel Erzsébet
 Tábori Józsefné
 Gyurkó Zsófia
 Tácsik Ferenc
 Táglieber Dezsőné
 Bartl Anna
 Tächtt Fruzsina
 Tächtt István
 Tächtt Kristóf
 Tächttné
 Mészáros Zsuzsanna
 Tajti László
 Takács Daniella Ilona
 Takács Elemérné
 Gosztola Mária
 Takács István
 Takács Istvánné
 Sütő Erzsébet
 Takács Istvánné
 Papp Ilona
 Takács Jánosné
 Majer Mária
 Takács Márton
 Takács Mártonné
 Méhes Éva
 Takács Mihály
 Takács Mihályné
 Ulrich Mária
 Takács Sándor
 Takács Sándorné
 Keserű Ilona
 Takács Vivien Mirella
 Takács Márta Olga
 Tállai Imréné
 Czenker Margit

Tállai Norbert	Tikász Vincéné	Gráczer Klára	Tóth Istvánné
Tálos Dóra	Harka Olga	Tokai Nikolett Helga	Bredl Julianna
Tálos Gábor	Tikász Zsolt	Tokai Rita	Tóth Istvánné
Tálos Gábor	Tilesch Ferencné	Tokai Vivien	Pelcz Jolán
Tálos Gabriella	Bednárik Gizella	Tokainé Nagy Mónika	Tóth János
Tálos János	Till Ferenc Mihály	Toldi Istvánné	Tóth Jánosné
Tálos Jánosné	Till Ferencné	Kenyeres Irma	Toka Ilona
Keil Gizella	Pap Mária	Tolnai János	Tóth Jánosné
Tálos Krisztina	Till Ferencné	Tolnai János	Adok Erzsébet
Tambor Mónika	Nagy Piroska	Tolnai Jánosné	Tóth Jánosné
Tancos János	Timkó Aliz Valéria	Kiffer Emilia	Juhász Erzsébet
Tancos Jánosné	Timkó István	Tolnai Zsuzsanna	Tóth József Vince
Paizs Irma	Tisch Adrienn	Tolnay László	Tóth József Vincéné
Tarjani Mária	Tisch Erzsébet	Torma Erzsébet	Szalai Terézia
Tarsoly Balázs	Tisch Ferenc	Torma István	Tóth József
Tarsoly né Aknai Éva	Tisch Ferenc	Torma Istvánné	Tóth József Mátyás
Tasi Józsefné	Tisch Ferencné	Rözsáhegyi Erzsébet	Tóth Józsefné
Mészáros Jolán	Baumann Maria	Tota Lehelné	Kalmár Mária
Tasi Tibor	Tisch György	Németh Anna	Tóth Józsefné
Tasiné Pallagi Tünde	Tisch György	Tóta Attila	Bagosi Irén
Tasnádi Miklósné	Tisch Györgyné	Tóta Krisztián	Tóth Karoly
Barta Julianna	Buka Edit	Tóta Lehel	Tóth Krisztián Imre
Tassaly János Lajos	Tisch János	Tóta lehelné	Tóth Krisztina
Tassaly Kinga	Tisch Jánosné	Macsári Eszter	Tóth Lajos Benjamin
Tatár Gábor	Papp Erzsébet	Tóth Ágnes Klára	Tóth Lajos Benjamin
Tatár Gergő	Tisch Józsefné	Tóth Andrásné	Tóth Lajos
Tatár Imre	Szabó Erzsébet	Tóth Katalin	Tóth Lajosné
Tatár Imre	Tisch Márton	Tóth Andrea	Szűcs Ilona
Tatár Imréné	Tisch Mártonné	Tóth Andrea	Tóth Lajosné
Nitti Mária	Papp Mária	Tóth Anett	Hadzsi Mária
Teberi Ferenc	Tisch Mihály	Tóth Árpád Vilmos	Tóth Lajosné
Teberi József	Tisch Renáta	Tóth Árpád Vilmosné	Hummel Éva
Teberi József	Tischner Erika Erzsébet	Babai Marianna	Tóth László
Teberi Józsefné	Tischner Józsefné	Tóth Árpádné	Tóth László
Fülöp Ilona	Tóth Erzsébet	Keil Edit	Tóth László
Teleki Pálné	Tisza Kis Zoltán	Tóth Attila	Tóth László
Kocsis Margit	Tisza Kissné	Tóth Balázs	Tóth László
Teleki Richárd Viktor	Báthori Erzsébet	Tóth Balint László	Tóth László
Theil Mihály	Tisza Kis János	Tóth Csaba	Tóth Lászlóné
Theil Mihályné	Tisza Kis Jánosné	Tóth Csaba	Szabó Etelka
Csévi Marianna	Brocskó Erzsébet	Tóth Dávid	Tóth Lászlóné
Tiba József	Tokai Anita	Tóth Endre	Kürti Erzsébet
Tibák Gyuláné	Tokai Árpád Tamás	Tóth Endréné	Tóth Lászlóné
Krischneider Katalin	Tokai Árpád Tamásné	Besnyi Zsuzsanna	Brilla Katalin
Tichy László	Kovács Erzsébet	Tóth Gábor	Tóth Lászlóné
Tichy Lászlóné	Tokai Árpád	Tóth Imre	Fábián Györgyi
Müller Margit	Tokai Attila Zsolt	Tóth Imre	Tóth Martina
Tihanyi Jánosné	Tokai Attila	Tóth Imréné	Tóth Mátyás
Scheller Anna	Tokai Helga	Kádár Ilona	Tóth Matyásné
Tikász Dezsőné	Sági Helga	Tóth Imréné	Kucman Ilona
Lászlóvszki Piroska	Tokai Józsefné	Urbanek Ilona	Tóth Mihályné
Tikász Edina Piroska	Szilágyi Janka	Tóth István	Sárkány Zsuzsanna
Tikász Gabriella Margit	Tokai László	Tóth István	Tóth Mónika
Tikász Károly	Tokai László	Tóth István	Tóth Norbert
Tikász Péter	Tokai László	Tóth Istvánné	Tóth Ottó Csaba
Tikász Vince	Tokai Lászlóné	Aubéli Katalin	Tóth Ottó

Toth Ottóne
Hedl Edit
Toth Peter
Toth Richard Dániel
Toth Roland
Toth Sándor
Toth Sándor
Toth Sándorné
Antal Éva
Toth Szabina
Toth Szabina
Toth Szilveszterné
Kucsik Róza
Toth Tamás
Toth Tibor
Toth Tiborné
Safarik Katalin
Toth Veronika
Toth Viktória
Toth Vilmos
Toth Vilmos
Toth Vilmosné
Rausch Klara
Toth Vince
Toth Zoltán
Tothné Závodi Krisztina
Tothné Palotai Melinda
Tothné Karsai Klaudia
Töldezsán Edit
Töldezsán Ferenc
Töldezsán Ferencné
Pálfi Mária
Töldezsán Jozefa
Töldezsán József
Töldezsán Józsefné
Hevessy Gyopár
Töldezsán Zsolt
Töröcsik Antal János
Töröcsik Antalné
Vigh Erzsébet
Töröcsik Csilla
Török Dávid
Török Ferenc
Török Gyula Zoltán
Török Gyula Zoltánné
Stadtmüller Szilvia
Török István
Török István
Török Istvánné
Kádár Ilona
Török János
Török László Norbert
Török László
Török László
Török Lászlóné
Szeferinusz Mária

Török Malvina
Török Márton
Török Márton
Török Nándor Géza
Török Nándor
Török Nándor Gézáné
Nyúl Erika
Török Péter
Török Szilvia
Török Tamás
Török Zoltán
Törökné Mészáros Erika
Tözser Adrian Callinne
Gráczó Timea
Tözser Adrián Márk
Trapp Zsuzsanna
Trasser Jánosné
Szepesi Etel
Trepák János
Trepák Jánosné
Kalapos Etelka
Trexler Cintia
Trexlerné Pap Márta
Trifunovits Éva
Tromposch Mártonné
Horváth Ilona
Turi Anna
Turi Bence
Turi György Jánosné
Kun Mária
Turi Lajos
Turi Lajos
Turi Mónika
Turi János
Turiné Keil Andrea
Tusz Anna
Tüske Sándor
Tüske Sándor
Tüske Sándorné
Kertész Cecilia

U, Ü

Uhlár Eszter
Uhlár László
Uhlár Lászlóné
Bódogh Éva
Uhlár Levente
Uhlár Zsófia
Ujfalusi András
Ujfalusi Andrásné
Bodrogai Mária
Ujfalusi Lajos
Ujfalusi Lajosné
Samu Marianna
Ujfalusi Lilla

Ujfalusi Marianna
Urban Ferenc
Urban Ferenc
Urban Ferencné
Kovács Irén
Urban János
Urban Krisztina
Urban László
Urban Mihályné
Szantai Viola
Urban Petra
Urbanics Gábor
Urszuly Jánosné
Palincsar Anna
Üveges Kálmán
Üveges Szabasztián
Üvegesné Bajkai Erika

V, W

Vachaja János Vilmosné
Sipos Erzsébet
Vachaja János
Vachaja Vilmos
Vachaja Zsuzsanna
Vad János
Vad Jánosné
Balogh Julianna
Vadászi Iván
Vadászi Márk
Vadászi Vanda
Vadlicsek Mária
Vadlicsek Roland
Vajda Gábor
Vajda Gergő
Vajda István
Vajda István
Vajda Istvánné
Koszó Erzsébet
Vajda Noémi
Vajda Norbert
Vajda Zoltán
Vajdáné Kazella Margit
Vakán Győző György
Vakán Győző Györgyné
Palotai Éva
Vakán Mihály
Vakán Mihály
Vakán Mihályné
Vittmann Rozália
Vakán Mihályné
Harangozó Ilona
Vakán Mónika
Vakán Szabolcs
Vakán Zoltán
Vakán Zsolt

Vakos Jánosné
Balla Zsuzsanna
Valasek László
Váli Lajos
Váli Lajosné
Boros Terézia
Váli Veronika
Vándor János
Vándor Jánosné
Pap Erzsébet
Vándor Lászlóné
Hartmann Mária
Ványi János
Varga Ádám
Varga Andrea
Varga Dorottya
Varga Ernő
Varga Ernőné
Szegedi Ilona
Varga Ernőné
Mester Ilona
Varga Ernőné
Almási Erzsébet
Varga Ervin
Varga Ervinné
Horváth Gizella
Varga Ferenc
Varga Ferenc
Varga Ferenc
Varga György
Varga György
Varga Györgyné
Vázsonyi Anna
Varga Ilona
Varga István
Varga Istvánné
Bedecs Erzsébet
Varga Istvánné
Besnyi Paula
Varga János
Varga Jánosné
Mórocz Erzsébet
Varga Johanna
Varga Józsefné
Kovács Anna
Varga Krisztina
Varga László
Varga László
Varga László
Varga László
Varga Lászlóné
Martin Erzsébet
Varga Lászlóné
Sziklai Borbála
Varga Marietta

Varga Máténé Füller Mária	Végh Ferencné Hartmann Anna	Világos István Világos Istvánné	Weisz Balázs Weisz József
Varga Szilvia	Végh Imre	Szilágyi Eszter	Wencz Balázs
Varga Szilvia	Végh Imre	Világos László	Wencz Dávid
Varga Tamás	Végh Imréné	Villányi Rezsőné	Wencz Gergő
Varga Tamás	Fábián Edit	Radanovics Mária	Wencz János József
Varga Timea	Végh Imréné	Vincze Miklósné	Wencz János
Varga Tünde Mónika	Hajdú Márta	Rausch Erzsébet	Wencz János
Varga Vivien	Végh Károlyné	Virág Ferenc	Wencz Jánosné
Varga Zoltán	Reményi Rozália	Virág Ferencné	Kemenczky Julianna
Varga Zoltán	Végh Renáta	Győri Ilona	Wencz Jánosné
Varga Zoltánné	Végh Timea	Visz István	Bátori Ilona
Nádai Éva	Végh Vilmos Endre	Visz Patricia	Wencz Miklós
Varga Zsolt	Végh Vilmos Endréné	Viszné Balogh Edina	Wencz Rita
Varga Lecsapi József	Miskolczi Ilona	Vitek Attila	Wenczné
Varga Lecsapi Józsefné	Véghné Kecskés Mária	Vitek Attila	Karkó Erika
Mézes Erzsébet	Velmovszki István	Vitek Attiláné	Wieder Lajosné
Vargáné Ladányi Ilona	Velőti Brigitta	Keil Mária	Stefán Teréz
Vargáné Lix Valéria	Velőti Ferenc	Vitek Éva	Wiertné Hatos Andrea
Vargáné Szabó Anikó	Velőti Ferencné	Vitek Ildikó	Wieszt János
Vári Ádám	Szepesi Magdolna	Vitek Mihály	Wieszt János
Vári István	Venczel Józsefné	Vitek Mihályné	Wieszt Jánosné
Vári István	Berta Margit	Huska Mária	Kiffer Julianna
Vári Istvánné	Venczel Krisztina	Vitek Zsolt	Wieszt Petra
Pauer Erzsébet	Venczel Zsoltné	Vitéz András Csaba	Wieszt Zsoltné
Vári Mónika	Kökeny Rozália	Vitéz András Csabáné	Simon Linda
Varsányi Imréné	Veres Béla	Ekker Márta	Willinger Ivett
Rapcsák Mária	Veres Béláné	Vitéz István	Willinger János
Varsányi József	Loy Márta	Vitéz Nikolett	Willinger Juhász Csilla
Varsányi József	Veres Károly	Vizi Bettina	Wölflinger Miklós
Vas József Gáborné	Veres Tamásné	Vizi György János	
Gregorek Mária	Csorbai Zsuzsa	Vizi György Jánosné	
Vas József	Vermes Ottó Zoltán	Balogh Róza	
Vas Judit	Vermes Ottó Zoltánné	Vizi János	
Vass József	Lővei Andrea	Vörös Ede	
Vass Józsefné	Vers Balint	Vörös Ferenc	
Vass Krisztina	Vers Miklós	Vörös Ferencné	
Vass Krisztina	Vértesi Ápád Márton	Horváth Ilona	
Vass László	Veszter Márton	Vörös Géza Ferenc	
Vass Fekete Anna	Veszter Sára	Vörös Géza Ferencné	
Vass Fekete Eszter	Veszterné Nagy Zsuzsanna	Vándor Magdolna	
Vass Fekete István	Vetési Gábor Sándorné	Vörös Katalin Mária	
Vass Fekete Rozália	Csikós Eszter	Vörös Ildikó	
Vass Fekete Zoltán	Vetési Gábor	Vörös Istvánné	
Vecsei Jenőné	Vetési Gábor	Gyurkó Gyöngyi	
Aczél Eszter	Vetési Gábor	Vörös Nikolett	
Vecsernyés Anita	Vetési Gábor	Vörös Sándorné	
Vecsernyés Balázs	Vetési Gábor	Ujteleki Anna	
Vecsernyés István	Vetési Gábor	Vörös Tamás	
Vecsernyés István	Vetési Gábor	Vukovics Erzsébet	
Vecsernyés Istvánné	Vetési Gábor	Bíró Erzsébet	
Bangó Mária	Vetési Gábor	Vukovics Erzsébet	
Vecsernyésné Flórián Éva	Vetési Gábor	Vukovics Péter	
Végh András	Vetési Gábor	Vukovics Péter	
Végh Edit	Vetési Gábor	Vukovics Zoltán	
	Vetési Gábor	Walter Zoltán István	

Z, Zs

Zafir Ibolya Indra
Zavecne Komáromi
Katalin
Závodi Edina
Závodi Zoltán
Závodi Zoltánné
Házembeck Mária
Závor Istvánné
Horváth Teréz
Zeke Andrásné
Bujdosó Julianna
Zemplémi Balázs Ferenc
Zemplémi Csaba Imre
Zemplémi Imre Ferenc
Zemplémi Orsolya Éva
Zempléminé Péter Éva
Zentai István
Zentai Istvánné
Vitalis Ilona
Zetter Magdolna Mária
Zicsi Norbertné
Révfalvi Nóra
Zicsi Sándor

Zicsi Sandorné
Farkas Erzsébet
Zima Ádám
Zima Zsolt István
Zima Zsolt
Zimáné Kiss Erika
Zink Béla
Zink Béláné
Ihasz Anna
Zombori Bernadett Mária
Zombori János
Zombori Jánosné
Papp Elvira Mária
Zombori Nikoletta Elvira
Zöld Antal
Zöld Balint
Zöld Marcel Péter

Zöld Regina
Zöld Zsófia
Zupán Erika
Zupán Györgyné
Deák Ilona
Zupán László
Zupán László
Zsakovics Bence
Zsakovics Ferenc
Zsakovics Ferenc
Zsakovics Ferencné
Csiki Julianna
Zsakovics Gergő
Zsakovics István
Zsakovics István
Zsakovics Istvánné
Szer Rozalia

Zsakovics Istvánné
György Julianna
Zsakovics Istvánné
Geracsek Katalin
Zsakovics Józsefné
Joó Mária
Zsombok Józsefné
Rittnyovszki Anna
Zsótér Tamás Béla
Zsótér Tamás Béláné
Györfi Anna

